

1001 idei

pentru o educație timpurie de calitate

Ghid pentru educatori

CZU 373.2

M 67

Centrul Educațional PRO DIDACTICA
Centrul Național de Educație Timpurie și Informare a Familiei

Prezenta lucrare este elaborată din sursele E.P.D.F., în cadrul proiectului *Educație pentru Toți – Inițiativă de Acțiune Rapidă*, realizat de Ministerul Educației datorită unui grant oferit de Fondul Fiduciar Catalitic. Resursele acestui grant sînt administrate de Banca Mondială, iar proiectul este realizat cu asistența UNICEF și UNESCO. Lucrarea a fost recomandată pentru editare de Comitetul consultativ

Punctele de vedere exprimate în studiile incluse în prezentul volum sînt cele ale autorilor și nu angajează în nici un fel instituțiile de care aceștia aparțin, tot așa cum nu reflectă poziția instituției care a finanțat cercetarea sau care a asigurat managementul proiectului.

Echipa de proiect exprimă sincere mulțumiri specialiștilor care au contribuit la optimizarea variantei finale a lucrării:

Lia SCLIFOS, dr. în pedagogie, coordonator proiect *Educație pentru Toți – Inițiativă de Acțiune Rapidă*
Zinaida STANCIUC, metodist, grad didactic 1, grădinița nr. 5, sect. Rîșcani, mun. Chișinău
Efimia MUSTEAȚĂ, director, grad didactic superior, grădinița nr. 20, sect. Buiucani, mun. Chișinău
Elena PITUȘCAN, educatoare, grad didactic 1, grădinița nr. 216, sect. Botanica, mun. Chișinău
Mariana HARTI, educatoare, grădinița nr. 201, Durlești

Autori:

Maria VRÂNCEANU (coordonare științifică), psiholog, director executiv, CNETIF
Daniela TERZI-BARBAROȘIE, psiholog, director executiv, Centrul *Parteneriat pentru Dezvoltare*
Tatiana TURCHINĂ, psiholog, lector superior, Universitatea de Stat din Moldova
Viorica COJOCARU, psiholog, Centrul de Zi *Speranța*
Viorica PELIVAN, master în psihopedagogie, specialist principal-metodist, DGETS, mun. Chișinău
Natalia ZOTEA, master în psihologie, metodist, grad didactic superior, grădinița nr. 183, mun. Chișinău
Angela DIMA, metodist, grad didactic 1, grădinița nr. 201, mun. Chișinău

Coordonare:

Liliana NICOLAESCU-ONOFREI, director executiv, Centrul Educațional PRO DIDACTICA
Viorica GORAȘ-POSTICĂ, coordonator programe educaționale, Centrul Educațional PRO DIDACTICA
Asistență: Vera BUBULICI, Centrul Educațional PRO DIDACTICA

Redactor stilizator: Mariana VATAMANU-CIOCANU

Coperta și tehnoredactare: Nicolae SUSANU

Credit fotografic: Angela DIMA

Tipar: Tipografia Centrală

Prepress: Centrul Educațional PRO DIDACTICA

Ediția I, 2010

© Ministerul Educației al Republicii Moldova

© Centrul Educațional PRO DIDACTICA

© Centrul Național de Educație Timpurie și Informare a Familiei

---

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții

1001 idei pentru educație timpurie de calitate: Ghid pentru educatori / aut.: Maria Vrânceanu (coord. șt.). Daniela Terzi-Barbaroșie, Tatiana Turchină [et al.]; Centrul Educațional "Pro Didactica", Centrul Național de Educație Timpurie și Informare a Familiei. – Ch.: Centrul Educațional "Pro Didactica", 2010 (F.E.-P. "Tipogr. Centrală"). – 216 p. – (Seria Auxilia).

2500 ex.

ISBN 978-9975-4125-1-3

373.2

M 67

CNETIF

CUPRINS

CUVÎNT ÎNAINTE (<i>Lia SCLIFOS</i>)	5
I. CADRUL DIDACTIC DIN EDUCAȚIA TIMPURIE. COMPETENȚE ȘI RESPONSABILITĂȚI	
1. Reglementarea activității profesionale a cadrului didactic din instituția de educație timpurie. Actele normative (<i>Maria VRÂNCEANU</i>).....	6
2. Atribuțiile profesionale/competențele cadrelor didactice din instituția de educație timpurie. Drepturi și responsabilități (<i>Maria VRÂNCEANU, Natalia ZOTEA</i>)	7
2.1. Calitățile unui bun educator – portretul socio-psihipedagogic.....	7
2.2. Atribuții/Competențe ale cadrului didactic din educația timpurie.....	8
2.3. Drepturi și responsabilități ale cadrului didactic din educația timpurie	9
2.4. Dezvoltarea profesională a cadrului didactic din educația timpurie	10
2.5. Strategii și instrumente de evaluare a nevoilor profesionale	11
2.6. Sugestii pentru realizarea activității de formare a cadrelor didactice în instituțiile de educație timpurie	13
II. ASPECTE PSIHLOGICE ALE PROCESULUI DE EDUCAȚIE LA VÎRSTA TIMPURIE (<i>Tatiana TURCHINĂ, Daniela TERZI-BARBAROȘIE, Viorica COJOCARU</i>)	
1. Importanța educației timpurii a copiilor	17
2. Vârsta de aur a copilăriei – teren fertil pentru un amplu demers educațional.....	17
3. Particularități de dezvoltare a copiilor de vîrstă timpurie și preșcolară	18
4. Achiziții psihologice notabile ale copilăriei.....	29
5. Nevoile copilului și preocuparea pentru respectarea lor.....	32
6. Diversitatea de manifestări psihocomportamentale specifice copilăriei	34
7. Abilitățile sociale ale copilului.....	42
8. Disciplinare pozitivă.....	44
9. Încă o dată despre importanța jocului.....	46
10. Traista cu povești în educația timpurie	48
11. Inteligența emoțională în educația timpurie.....	50
12. Modalități de dezvoltare și stimulare a inteligenței emoționale.....	51
13. Anxietățile copiilor – mit sau realitate?	54
13. Teme psihosociale specifice pentru vîrsta preșcolară.....	57
14. Consilierea părinților și a familiei	62
III. ASPECTE METODOLOGICE ALE PROCESULUI EDUCAȚIONAL LA VÎRSTA TIMPURIE (<i>Viorica PELIVAN, Natalia ZOTEA, Angela DIMA</i>)	
1. Proiectarea didactică. Delimitări conceptuale	65
1.1. Considerații generale	65
1.2. Etapele proiectării didactice	66
1.4. Nivelurile proiectării didactice în grădiniță	68
1.5. Repere orientative de planificare educațională	70
2. Ce sînt obiectivele?	96
2.1. Precizări conceptuale.....	96
2.2. Cine și cum elaborează obiectivele?	98
2.3. Caracteristicile obiectivelor	99
2.4. Strategii didactice pentru realizarea obiectivelor operaționale	104
3. Sarcini didactice	105
3.1. Modele de posibile sarcini după conținuturi	105
3.2. Individualizarea învățării.....	108
4. Metode interactive de lucru aplicabile procesului educațional pentru perioada de vîrstă timpurie	116
4.1. Obiectivele metodelor interactive de grup.....	116
4.2. Clasificarea metodelor interactive de grup.....	116
4.3. Ce este grupul în contextul aplicării metodelor interactive?.....	117

4.4.	Metode interactive de grup	119
4.4.1.	Metode de predare-învățare.....	119
4.4.2.	Metode de fixare, consolidare și evaluare.....	123
4.4.3.	Metode de stimulare a creativității	128
4.4.4.	Metode de problematizare.....	131
4.4.5.	Metode de cercetare în grup.....	136
4.5.	Întîlnirea de dimineață	138
4.5.1.	Structura Întîlnirii de dimineață.....	138
4.5.2.	Jocuri de energizare și de spargere a gheții	141
4.5.3.	Tehnica <i>Mesajul</i> pentru copii de diferite vârste.....	143
5.	Evaluarea pedagogică în educația timpurie	146
5.1.	Forme ale evaluării în educația timpurie.....	146
5.2.	Metode de evaluare în activitatea didactică din grădiniță.....	147
5.3.	Cerințele față de elaborarea unei fișe individuale.....	148
5.4.	Cum evaluăm activitatea copiilor, inclusiv în ariile de stimulare/centrele de activitate?.....	155
5.5.	Înregistrarea sistematică a rezultatelor evaluării	156
IV.	RECOMANDĂRI PRACTICE DE ELABORARE ȘI UTILIZARE A MATERIALELOR DIDACTICE (<i>Angela DIMA</i>)	
1.	Cerințe psihopedagogice față de materialele didactice	163
2.	Modalități de elaborare, adaptare și selectare a materialelor didactice	164
3.	Idei cu privire la utilizarea diverselor materiale	168
V.	PARTENERIATUL EDUCAȚIONAL (<i>Maria VRÂNCEANU</i>)	
1.	Importanța parteneriatului educațional	186
2.	Tipuri de parteneriate	186
3.	Parteneriatul grădiniță-familie	187
3.1.	Importanța, principiile și avantajele parteneriatului dintre grădiniță și familie.....	187
3.2.	Cum asigurăm implicarea reală a părinților în activitățile derulate la nivelul grădiniței?	187
3.3.	Strategii de lucru cu familia în vederea implicării ei în intervenția timpurie	190
3.4.	Educația părinților.....	192
3.4.1.	Argumente pentru necesitatea educației parentale	192
3.4.2.	Centrele de Resurse, Informare și Educare a Părinților	193
3.4.3.	Modalități și strategii de realizare a educației parentale prin CRIEP	196
3.4.4.	Crearea unui mediu ospitalier, stimulativ	198
3.4.5.	Învățarea adulților.....	199
4.	Parteneriatul dintre grădiniță și școală	205
5.	Parteneriatul dintre grădiniță și comunitate	207
6.	Parteneriate interinstituționale	208
7.	Proiecte de parteneriat	209
	REFERINȚE BIBLIOGRAFICE	214

CUVÎNT ÎNAINTE

Dragi educatoare și educatori!

Bun venit în lumea ideilor, lumea oportunităților, lumea noilor provocări profesionale!

Vă invităm să citim împreună această carte, să ne cunoaștem mai bine, să le fim alături celor mici și celor mari, ajutându-i să pășească cu încredere, în orice clipă, pe cărările vieții de zi cu zi.

Veți găsi pe paginile ei răspunsuri pentru dilemele cu care vă confrunțați în proiectarea activităților pe centre; idei privind etapele-cheie în evoluția copilului; cerințele psihopedagogice față de elaborarea, selectarea și adaptarea materialelor didactice; adevăruri universale despre joc și jucărie; sugestii pentru perfecționarea cadrelor didactice; reflecții asupra colaborării grădiniță-familie-comunitate, prin aceasta înțelegându-se o bună comunicare între noi – cei responsabili de dezvoltarea armonioasă a copiilor.

Sperăm că cele propuse în această lucrare vor avea continuitate în grădiniță și acasă, pentru ca balanța să fie mereu echilibrată, pentru a nu crea confuzii în lumea celor mici, pentru a fi “zîna bună” (sau magicianul), care are o baghetă fermecată și care face minuni. E important ca efortul dvs. să se regăsească în serviciile educaționale de calitate oferite copiilor, părinților, comunității.

Convingerea noastră este că fiecare cadru didactic constituie o valoare – o valoare ce trebuie convertită în alte valori. Munca dumneavoastră, de neînfăptuit fără *vocația dăruirii*, influențează destine și caractere, cultivă atitudini și comportamente. Vă considerăm parteneri fideli în procesul de reformare a educației timpurii. E firesc ca, uneori, să ne fie teamă de schimbări, dar, vă asigurăm, multe dintre nedumeririle începutului, grație acestui ghid, se vor transforma în bucuria și satisfacția împlinirii personale și profesionale.

Stimați colegi! Sperăm că ideile prezentate în ghid vă vor convinge încă o dată că diferențele nu ne separă, ci ne îmbogățesc spiritual, și că întotdeauna trebuie să avem mintea și sufletul deschise pentru a învăța unii de la alții.

În numele echipei proiectului *Educație pentru Toți – Inițiativă de Acțiune Rapidă*, aducem mulțumiri autorilor, pentru că au scris această carte cu atîta grijă, dar și cadrelor didactice și manageriale din educația timpurie, pentru dăruire, pentru efortul depus zi de zi și pentru fidelitatea demonstrată de-a lungul anilor.

Sîntem siguri că fiecare dintre dumneavoastră va deschide cartea purtînd în spate “povara” experienței proprii. De aceea, vă invităm să completați fiecare pagină cu idei noi, creative, pentru a reuși împreună să formăm o echipă – una învingătoare – care ajută copiii să crească Oameni Mari.

Lia SCLIFOS,
coordonator al proiectului
Educație pentru Toți – Inițiativă de Acțiune Rapidă

I. Cadrul didactic din educația timpurie. Competențe și responsabilități

1. Reglementarea activității profesionale a cadrului didactic din instituția de educație timpurie. Acte normative

Maria VRÂNCEANU

În activitatea sa, cadrul didactic din instituția de educație timpurie (creșă, creșă-grădiniță, grădiniță, centru comunitar sau alt tip de instituție de educație timpurie) se conduce de următoarele acte normative:

a) acte normative de ordin internațional:

- *Convenția cu privire la Drepturile Copilului*, ratificată de Parlamentul Republicii Moldova în 1990 și intrată în vigoare în 1993.

b) acte normative de ordin național:

- *Legea învățământului din Republica Moldova*, 1995;
- *Legea Republicii Moldova cu privire la Drepturile Copilului*, nr. 338-XIII din 15 decembrie 1994;
- *Codul Muncii al Republicii Moldova*, 2003;
- *Strategia națională și Planul național de acțiuni EDUCAȚIE PENTRU TOȚI pentru anii 2004-2015*, aprobate prin Hotărâre de Guvern în 2003 și, respectiv, 2004;
- *Programul de modernizare a sistemului de învățământ din Republica Moldova*, aprobat prin Hotărârea de Guvern nr. 863 din 26 august 2005;
- *Concepția educației în Republica Moldova*, 2000;
- *Concepția educației preșcolare*, aprobată prin Hotărârea Colegiului Ministerului Educației și Științei în 1995;
- *Standardele de învățare și dezvoltare pentru copilul de 0-7 ani*, aprobate prin decizia Colegiului Ministerului Educației, 2010;
- *Standardele profesionale naționale ale cadrului didactic pentru educația timpurie*, 2008;
- *Curriculumul educației copiilor de vîrstă timpurie și preșcolară (1-7 ani) în Republica Moldova*, 2008;
- *Regulamentul cu privire la organizarea obligatorie a pregătirii copiilor pentru școală de la vîrsta de 5 ani*, aprobat prin decizia Colegiului Ministerului Educației și Tineretului nr. 6.3 din 27 aprilie 2006, Buletin informativ, nr. 3/2006, pag. 5;
- *Regulamentul instituției GRĂDINIȚĂ-ȘCOALĂ PRIMARĂ*, aprobat prin decizia Ministerului Educației și Tineretului nr. 6.3 din 27 aprilie 2006, Buletin informativ, nr. 3/2006, pag. 26;
- *Regulamentul instituției de educație preșcolară*, aprobat prin decizia Ministerului Educației și Tineretului nr. 6.3 din 27 aprilie 2006, Buletin informativ, nr. 3/2006, pag. 10;
- *Regulamentul Centrului comunitar de educație timpurie*, aprobat prin Hotărâre de Guvern în 2008;
- *Regulamentul de atestare a cadrelor de conducere din învățământul preuniversitar*, Buletin informativ, nr. 4/2003, pag.49;
- *Regulamentul de atestare a cadrelor didactice*, Buletin informativ, nr. 3/2006, pag. 40, cu modificări și completări aprobate prin Hotărârea Colegiului Ministerului Educației și Tineretului nr. 95 din 30 august 2007;

- *Regulamentul cu privire la organizarea formării profesionale continue, 2004;*
- Ordinul Ministerului Sănătății și Ministerului Învățământului nr. 239/380 din 1 noiembrie 1996 *Cu privire la asigurarea medico-sanitară a copiilor din instituțiile preșcolare* (Pachet de documente).

c) acte normative de ordin regional/local și instituțional

- Statutul instituției de educație timpurie (grădiniță, creșă-grădiniță, centru comunitar, grădiniță-școală primară);
- Regulamentul intern al instituției,
- Planul de dezvoltare al instituției;
- Planul de activitate al Direcției de Învățământ, Tineret și Sport raionale/municipale;
- Planul anual al unității de învățământ.

d) ordine și dispoziții ale Ministerului Educației, Direcțiilor de Învățământ, Tineret și Sport raionale și municipale care vizează activități de tipul concursuri, simpozioane, conferințe, seminarii, instruirii etc.

2. Atribuțiile profesionale/competențele cadrelor didactice din instituția de educație timpurie. Drepturi și responsabilități *Maria VRÂNCEANU, Natalia ZOTEA*

2.1. Calitățile unui bun educator – portretul socio-psihipedagogic

Realizarea obiectivelor educației timpurii depinde în mare măsură de calitățile și competențele educatorului/educatoarei, care, prin acțiunile sale, prin personalitatea sa, reprezintă un model pentru copil, un sprijin pentru familie, un factor de cultură în comunitate. Educatorul/educatoarea îndeplinește o misiune de o importanță deosebită – aceea de a asigura formarea și pregătirea copilului către viață.

Este dificil a descrie în câteva fraze trăsăturile ce disting un bun educator. Chiar dacă am încerca să alcătuim o listă a „ingredientelor” necesare, nu vom reuși să oferim decât o schiță de portret, niște repere care ar putea servi ca ghid general de formare, și nu soluția certă pentru edificarea unei imagini integre.

Dacă întrebăm copiii cum ar vrea să fie educatoarea lor, ei ne vor răspunde, desigur, „frumoasă și bună”. Chiar dacă nu seamănă cu "zîna cea bună", ea îi poate fermeca printr-un zîmbet sau printr-o privire încărcată de dragoste, prin calități deosebite, prin vocea-i blîndă și copiii o vor considera drept cea mai frumoasă și cea mai bună educatoare din lume.

Comportamentul didactic, însușirile de personalitate, competențele dobîndite prin formarea inițială și continuă, experiența, atitudinea și sentimentele față de propria activitate și față de copii, creativitatea, spontaneitatea, capacitatea de a se transpune în lumea fantastică a celor mici, dăruirea și pasiunea în muncă la care se adaugă și aptitudinile de lider sînt doar cîteva din așteptările noastre față de un educator.

Ce i se cere, prin urmare, unui educator pentru a-și putea îndeplini nobila sa misiune?

- o mare dragoste față de copii și problemele acestora. Firește, dragostea față de copii nu trebuie confundată cu sentimentalismul, cu blîndețea lipsită de exigență. Împletită cu o încredere nelimitată în potențialul copilului, adevărata dragoste este una exigentă: ea oferă mult, dar și pretinde mult de la copil;
- disponibilitate pentru cunoașterea, înțelegerea și abordarea diferențiată a copiilor, potrivit posibilităților individuale și ritmului propriu de dezvoltare, tratarea lor imparțială;
- încredere în forțele copiilor, în succesul devenirii lor (chiar și a recuperării fiecărui copil);
- fermitate, perseverență, consecvență, energie, dăruire în tot ceea ce întreprinde, independență și dîrzenie

în susținerea opiniilor sale pedagogice (atunci când ele sînt juste), promptitudine în luarea de decizii în vederea bunului mers al activității didactice, educative și social-culturale;

- capacitatea de a le insufla copiilor încredere și curaj pentru depășirea obstacolelor, pentru afirmarea calităților proprii;
- empatie, care îi oferă "șansa" de a privi toate influențele prin prisma celor cărora li se adresează, de a prevedea nu numai eventualele dificultăți, dar și rezultate;
- corectitudine, modestie, optimism, stăpînire de sine, spirit de inițiativă, spirit de disciplină, exigență de sine și năzuința de a deveni un model moral al copiilor și al adulților din preajmă;
- pregătire temeinică în domeniile: pedagogie generală și preșcolară, psihologie a copilului, metodici de specialitate, grevată de o bogată cultură generală;
- disponibilitate pentru cercetare, deschidere către nou, către modernizare metodologică și utilizare a noilor tehnologii;
- spontaneitate, creativitate, capacitate de adaptare la situații neprevăzute;
- calm, răbdare în comunicarea cu copiii și părinții acestora, cu membrii comunității și alți parteneri;
- implicare activă în acțiunile metodice, autoperfecționare, participare la concursuri pentru obținerea de grade didactice, la perfecționări periodice;
- cooperare cu specialiști din alte instituții (școala, reprezentanți ai Direcțiilor de Învățămînt, ai conducerii locale, sponsori), în perspectiva organizării de activități extradidactice și obținerii de fonduri;
- ținută vestimentară îngrijită și decentă.

Munca de mare răspundere pe care o îndeplinește îi cere educatorului să dovedească un larg orizont cultural, să aibă cunoștințe bogate în literatură și artă, în știință și tehnică, să cunoască evenimentele vieții social-politice. Aceasta îl va ajuta să stabilească o corelație mai justă între diferitele arii curriculare, să dea mai multă viață și personalitate activităților sale. Exercițarea optimă a numeroase funcții didactice necesită profesionalism și eficiență, care trebuie să sporească de la o zi la alta, odată cu sporirea exigențelor de calitate ale grădiniței.

Profesia de educator este una complexă și nobilă, dificilă și plăcută, în care „a ști” nu înseamnă nimic dacă nu împărtășești această știință copiilor cu emoție și forță spirituală.

2.2. Atribuții/Competențe ale cadrului didactic din educația timpurie

Atribuțiile/competențele generale ale educatoarei se pot rezuma la¹:

- respectă drepturile și demnitatea copilului, comunică cu el de la egal la egal, colaborează, cooperează; solicită și respectă opinia copilului;
- realizează un proces instructiv-educativ centrat pe copil, pe necesitățile, interesele, ritmul propriu și nivelul de dezvoltare al fiecărui copil;
- utilizează în activitate metodele moderne de predare/învățare – interactive, participativ-active;
- conlucrează în echipă cu ajutorul de educator (dădaca), cu al doilea educator al grupei și cu organizatorul muzical, conducătorul de sport, psihologul, alți specialiști în scopul realizării în mod integrat a obiectivelor curriculare;
- evaluează sistematic evoluția copilului; informează regulat directorul instituției preșcolare, părinții și personalul medical despre progresul intelectual și psihofiziologic, schimbările în starea sănătății acestuia;

1 Detaliat atribuțiile/competențele cadrului didactic pentru educația timpurie sînt stipulate în *Standardele profesionale pentru educația timpurie*, Chișinău, 2008.

- asigură respectarea regimului stabilit;
- stimulează/facilitează colaborările între părinți și profesioniștii care oferă servicii pentru copii și familie;
- elaborează/pregătește și distribuie în comunitate materiale informaționale pe subiecte de educație, dezvoltare, sănătate și protecție socială a copilului mic;
- organizează sistematic, împreună cu asistenta medicală și asistentul social, sesiuni de informare, orientare, educare a părinților sau susținătorilor legali, consultări individuale și/sau de grup; realizează consilierea psihopedagogică a familiei;
- implică în îngrijirea și dezvoltarea copilului TOȚI îngrijitorii acestuia: mame, tați, bunici, frați/surori mai mari, dădace, bone etc;
- încurajează comunicarea și schimbul ne-protocolar de informații și experiență dintre familii;
- acordă sprijin familiei în luarea de decizii vizavi de copil;
- implică familia și comunitatea în activități de *pledoarie, adunări de fonduri*, activități practice în folosul copilului și familiei acestuia.

2.3. Drepturi și responsabilități ale cadrului didactic din educația timpurie

Cadrul didactic din instituția de educație timpurie *are următoarele drepturi*²:

- să selecteze, să elaboreze, să implementeze programe medico-socio-educative, metode/tehnologii didactice moderne de predare/învățare aprobate de Ministerul Educației;
- să participe la programe de formare continuă, în conformitate cu specificul activității și cu reglementările în vigoare, pentru fiecare categorie;
- să aleagă și să fie ales în organele administrative și consultative ale instituției de învățământ;
- să se asocieze în organizații pentru apărarea intereselor și drepturilor profesionale, fără afectarea obligațiilor directe de serviciu; să aplice concepții și practici moderne de îngrijire și dezvoltare timpurie a copilului și de educare a familiei;
- să beneficieze de concediu de creație cu durata de până la 3 luni, cu păstrarea salariului mediu lunar, pentru elaborarea de manuale și alte materiale didactice și științifice, cu aprobarea Ministerului Educației;
- să solicite din proprie inițiativă acordarea gradelor didactice.

Responsabilitățile cadrului didactic din instituția preșcolară și centrul comunitar sau altă formă de instituție de educație timpurie:

- să asigure calitatea procesului educațional prin realizarea standardelor educaționale de stat și a Curriculumului Național;
- să respecte deontologia profesională;
- să protejeze copiii de orice fel de abuz (fizic, emoțional, sexual) și neglijare;
- să dovedească respect în relațiile cu copiii, părinții/reprezentanții legali ai acestora, alți membri ai comunității;
- să creeze condiții optime de dezvoltare a potențialului copilului, să colaboreze cu familia și comunitatea;
- să cultive, prin propriul exemplu, principiile morale de dreptate, echitate, umanism, generozitate, hărnicie, patriotism și alte virtuți;

2 Parte din aceste drepturi sînt stipulate în *Legea învățămîntului și Codul educației* (proiect).

- să îndeplinească obligațiile prevăzute în contractul colectiv de muncă, statutul instituției, regulamentele interne și prevederile *Legii/Codului învățământului*;
- să-și perfecționeze continuu calificarea profesională;
- să cunoască legislația, unele elemente de management pentru a îndeplini oricând, fără dificultăți, funcția de metodist, de director sau de membru în consiliul de administrație;
- să poarte răspundere pentru viața și sănătatea fiecărui copil, pentru dezvoltarea lui holistică – fizică, cognitivă, personală, socială, emoțională, pentru sănătate, precum și pentru consolidarea capacităților familiilor privind îngrijirea și educația copilului mic etc.;
- să aibă o ținută morală demnă, în concordanță cu valorile pe care le transmite copiilor și părinților/reprezentanților legali, și un comportament responsabil și decent;
- să respecte acordul de parteneriat încheiat cu familia, cu comunitatea, cu alți actori educaționali;
- se interzice să desfășoare acțiuni de natură să afecteze imaginea publică a copilului și a părinților/îngrijitorilor legali ai acestuia, viața privată, situația familială;
- se interzice să condiționeze calitatea prestației (didactice, medicale, sociale etc.) de obținerea oricărui tip de avantaje de la părinți/reprezentanți legali ai copiilor.

2.4. Dezvoltarea profesională a cadrului didactic din educația timpurie

“Educatorea joacă oarecum rolul cristalului care polarizează lumina difuză și o transformă în raze, care se raspîndesc într-un splendid curcubeu.”
(S. Herbinier-Lebert)

Formarea cadrelor didactice este un proces prin care se asigură calitatea educației. Conceptul de *formare continuă* definește liniile pedagogice esențiale pentru activitatea de perfecționare a cadrelor didactice. *Pregătirea profesională* este un proces de instruire pe parcursul căruia candidații dobîndesc cunoștințe teoretice și practice necesare desfășurării activității lor curente, spre deosebire de *dezvoltarea profesională* care este un proces mai complex și are ca obiectiv însușirea de cunoștințe teoretice și practice necesare atât poziției actuale, cât și celei viitoare (anticiparea profesională).

Principalele **forme de organizare a perfecționării personalului didactic** din educația timpurie includ:

- **cursuri de perfecționare** pentru cadre didactice și manageriale, desfășurate de centrele de formare în instituțiile de învățământ și de alte organizații acreditate de Ministerul Educației al Republicii Moldova;
- **cursuri fără frecvență**, organizate de instituții de învățământ superior;
- **cursuri postuniversitare;**
- **masterat, doctorat;**
- **sesiuni/reuniuni metodic-științifice, conferințe, simpozioane, ateliere, mese rotunde, workshop-uri, seminarii practice, schimburi de experiență** pe probleme de specialitate și psihopedagogice;
- **activități metodic-științifice și psihopedagogice**, realizate la nivelul unității de învățământ: consilii pedagogice, ore metodice, seminarii, consultații, training-uri;
- **autoinstruire:** cercetare pedagogică; studierea literaturii metodic-științifice; familiarizarea cu activitatea colegilor/schimb de experiență; participarea la discuții vizînd organizarea procesului instructiv-educativ; elaborarea propriilor recomandări și materiale metodice, elaborarea Planului personalizat de dezvoltare profesională, organizarea portofoliului cadrului didactic, consultarea site-urilor din rețeaua Internet cu conținuturi psihopedagogice etc.;

- **atestarea cadrelor didactice**, care se desfășoară în conformitate cu Regulamentele de atestare a cadrelor didactice și de conducere (Ordinul ministrului nr.551 din 26.11.03), cu modificări și completări aprobate prin Ordinul ministrului nr. 505 din 17.09.04. Atestarea este orientată spre profesionalism, calitate, motivare, interesare;
- **pregătirea zilnică pentru activități** etc.

Forma de perfecționare poate fi aleasă de cadrul didactic însuși, în funcție de nevoile profesionale ori de cele ale instituției, sau la recomandarea administrației.

2.5. Strategii și instrumente de evaluare a nevoilor profesionale

a. Chestionar pentru evaluarea și analiza nevoilor de formare

Chestionarele pentru cadrele didactice sînt elaborate de responsabilul de atestarea cadrelor didactice, de obicei metodistul instituției sau directorul, pentru a identifica acele domenii de competență unde formarea poate să le ajute să devină mai performante. Întrebările determină punctele tari ale educatorului și domeniile în care trebuie sau este de dorit să se producă schimbări, stabilind prioritățile pentru planificarea dezvoltării, formele de perfecționare, resursele, timpul necesar și modul de evaluare a schimbărilor produse.

Motivul aplicării unui chestionar de autoevaluare rezidă în faptul că atît cadrul didactic, cît și managerul instituției de educație timpurie au nevoie și dreptul de a fi **responsabili de dezvoltarea lor**, ceea ce înseamnă că ei trebuie încurajați să preia răspunderea pentru propria dezvoltare profesională, să își identifice punctele tari și punctele slabe și să își stabilească obiective de dezvoltare clare.

Model de CHESTIONAR

Instrucțiuni

Vă rugăm să răspundeți la toate întrebările în mod individual.

Ca educator:

1. Pentru dezvoltare profesională (bifați):
  - sînt dispus(ă) să investesc timp în a mă autoperfecționa;
  - sînt dispus(ă) să particip la cursuri de formare;
  - sînt dispus(ă) să îmi schimb locul de muncă;
  - sînt dispus(ă) să mă adaptez schimbărilor;
  - consider că sînt pregătit(ă) profesional.
2. Pentru exercitarea cu succes a obligațiilor ce vă revin, de ce cursuri de formare (organizate în grădiniță sau în afara acesteia) aveți nevoie? _____
3. Considerați utilă participarea la cursuri de formare continuă? (încercuțiți)
  - a – deloc;
  - b – în mică măsură;
  - c – în mare măsură;
  - d – foarte utilă.
4. Ați participat la alte cursuri de formare/ați dobîndit alte competențe care nu sînt în legătură cu funcția pe care o ocupați în prezent, dar care sînt utile instituției preșcolare? Dacă da, care sînt acestea? _____

5. În cadrul unor activități/cursuri de formare și dezvoltare profesională consider că trebuie să îmi dezvolt următoarele abilități, cunoștințe sau competențe: _____
6. Numiți teme de formare continuă care v-ar interesa: _____
7. ***PUTEȚI CONTINUA CHESTIONARUL CU ÎNTREBĂRI CARE VOR FI UTILE PENTRU IDENTIFICAREA NEVOILOR DE FORMARE A CADRELOR DIDACTICE DIN INSTITUȚIA DUMNEAVOASTRĂ.***

b. Instrumentele de evaluare a competențelor profesionale ale cadrelor didactice din educația timpurie³ acoperă domeniile de competență cele mai relevante:

- concepția despre copil și educația timpurie;
- planificarea învățării;
- organizarea învățării;
- evaluarea învățării;
- dezvoltarea profesională;
- parteneriatul cu familia.

Fiecare **domeniu de competență** conține câțiva indicatori de performanță care trebuie atinși în cazul unei bune activități profesionale. Indicatorii de calitate vă pot ajuta să evaluați măsura în care realizați scopurile educației timpurii. Standardele din domeniile-cheie pot fi evaluate în funcție de cele trei criterii de manifestare: **deseori, uneori, rareori**. Competențele care se manifestă **uneori** sau **rareori** urmează a fi dezvoltate, iar pașii acestei perfecționări pot fi stipulați în Planul individual de dezvoltare.

Ce este un *Plan individual de dezvoltare* (PID) sau un *Plan personalizat de dezvoltare profesională* (PPDP)?

Elaborarea unui PID se bazează pe autoevaluarea și evaluarea competențelor profesionale cu ajutorul *Instrumentului de evaluare a competențelor profesionale ale cadrelor didactice din educația timpurie* în baza *Standardelor profesionale naționale pentru cadrele didactice din instituțiile de educație timpurie*.

Scopul: dezvoltarea capacităților de autorefecție și de luare de decizii conștiente legate de propria dezvoltare profesională continuă prin identificarea aspectelor specifice ce necesită ameliorare.

PID este un mod de organizare și de stabilire a priorităților privind experiențele de învățare și de dezvoltare, care vor ajuta cadrul didactic: să își îmbunătățească performanța; să dobândească competențe pentru a avansa în carieră; să se pregătească pentru o altă slujbă sau poziție, pentru preluarea unor noi responsabilități.

Elaborarea *Planului individual de dezvoltare* presupune 3 etape:

I. Constatarea inițială

Cadrul didactic, cu ajutorul responsabilului de perfecționarea cadrelor didactice, își va autoevalua competențele în baza *Standardelor profesionale*, va identifica acei indicatori care denotă competențe slab formate, ce pot determina lacune/eșecuri în activitatea sa.

II. Elaborarea strategiilor de lichidare a lacunelor

Cadrul didactic va selecta acele strategii și sugestii care îi vor fi utile pentru îmbunătățirea acestor competențe.

3 *Standarde profesionale naționale pentru cadrele didactice din instituțiile de educație timpurie*, Chișinău, 2008.

Indicatorul care necesită îmbunătățire	Strategii/soluții/acțiuni care trebuie întreprinse	Termen estimativ

Cîteva precizări:

- *Strategii/soluții* recomandate: de la cele mai simple – studierea *Ghidului educatorului*, a altor surse metodice, asistarea la activitățile colegilor cărora le reușește aspectul dat, solicitarea de consultații, participarea la seminarii sau training-uri ș.a. – pînă la organizarea unei cercetări pedagogice, prin care cadrul didactic își va propune să studieze și să experimenteze/exerseze aspecte ce îi vor permite să își dezvolte competențele profesionale.
- *Termenele* indicate în plan: *termen lung* – 2-5 ani și *termen scurt* – pe parcursul anului curent de studii: 1-10 luni.
- *Tipuri* de plan: *de lungă durată* și *de scurtă durată*, în funcție de strategiile pe care și le propune educatorul, de prezența resurselor necesare, precum și de disponibilitatea de a se perfecționa.

III. Reevaluarea

După realizarea măsurilor preconizate în plan, cadrul didactic își va evalua competențele, constatînd schimbările care s-au produs în activitatea sa.

Procesul de autoevaluare este unul continuu: anumite competențe manifestate bine azi, mâine ar putea necesita îmbunătățire.

2.6. Sugestii pentru realizarea activității de formare a cadrelor didactice în instituțiile de educație timpurie

Responsabilul de formarea continuă a cadrelor didactice va efectua evidența participării cadrelor didactice în activități de instruire recurgînd la Tabelul 1 (evidența individuală pe un termen de 5 ani) și Tabelul 2 (evidența întregului colectiv pe un termen de 1 an, poate fi extinsă pe 2 ani).

Tabelul 1

Perfecționarea cadrului didactic

Cadrul didactic _____

(nume, prenume)

Funcția _____ Gradul didactic _____

Anii de studii	Perfecționare intrainstituțională				Perfecționare interinstituțională				Total activități
	Se-mi-narii	O r e meto-dice	Con-sulta-ții	Activități publice	Reu-niuni metodice	Școala ex-perienței avansate	Semi-narii	Sim-poz-i-oane*	
2010-2011	+++	++	+	1. Activ. integr. <i>Transportul</i> 2. Activ. integr. <i>Baloane colorate</i>	+			+	10

2011-2012									
2012-2013									
2013-2014									
2014-2015									

Tabelul 2

Perfecționarea cadrelor didactice în anul de studii 20__ / 20__

Nr.	Numele, prenumele	Funcția	Perfecționare intrainstituțională				Perfecționare interinstituțională					Total
			Seminarii	Or e meto-dice	Con-sul-țării	Activi-tăți publi-ce	Reu-niuni me-todi-ce	Școa-la expe-rienței avansa-te	Se-mi-narii	Sim-pozi-oane	Mas-ter*	
1.	Secărea-nu M.	Educa-tor	+++	++	+		+	+			+	9
2.	Anghel V.	Con-ducător muzical	+	++	+++	+			+			8
3.												

Tabelul 3

Evidența autoperfecționării cadrelor didactice

Nr.	Numele, prenumele	Funcția	Tema	Locul	Data	Forma
				expunerii temei		
1.	Vizitiu M.	Con-ducător muzical	<i>Dezvoltarea abilităților de comunica-re verbală și nonverbală prin interme-diul artei teatrale</i>	Oră meto-dică	Martie	Comuni-care
2.	Pecu N.	Educator	<i>Tehnici netradiționale utilizate la arta plastică</i>	Seminar practic	Ianuarie	Activitate practică

* Tabelul poate conține și alte forme de activitate.

Memo pentru autoinstruire

Problema	Căi/modalități de soluționare
1. Nu pot decide ce temă să aleg.	<ul style="list-style-type: none"> Evidențiați din multitudinea de probleme pe care le-ați identificat în urma autoevaluării în baza <i>Standardelor profesionale</i> sau în urma evaluării, observării copiilor pe cea mai complicată și a cărei soluționare ar putea da rezultate notabile în activitatea dvs. Definiți actualitatea problemei, importanța soluționării ei pentru îmbunătățirea procesului instructiv-educativ. Puteți să vă conduceți de actele normative în vigoare.
2. Mă pierd în multitudinea surselor de specialitate, îmi vine greu să fac alegerea corectă.	<p style="text-align: center;">Selectarea literaturii</p> <ul style="list-style-type: none"> Revizuiți introducerea și rezumatul cărții. Astfel vă veți forma o impresie de ansamblu asupra conținutului ei, iar lectura va fi mai conștientă și cu un scop clar definit. Răspundeți la întrebarea: <i>Ce cred că știu la tema dată? Ce aș vrea să aflu, reieșind din ceea ce propune cuprinsul cărții?</i> <p style="text-align: center;">Alcătuirea planului de studiere a surselor selectate</p> <ul style="list-style-type: none"> Începeți cu studierea metodelor tradiționale la tema dată. Încercați să percepeți problema prin prisma abordărilor contemporane. Apelați la experiența de lucru a cadrelor didactice din alte instituții.
3. Nu înțeleg în totalitate informația lecturată.	<ul style="list-style-type: none"> Citind cartea/informația, evidențiați cuvintele-cheie, ideile, gândurile principale. Utilizând diferite modalități de notare a celor lecturate, scrieți succint cele mai importante, după părerea dvs., gânduri, fapte; generalizați propriile judecăți, evidențiați ideea principală. Notați întrebările care vă apar pe parcursul lecturii. Consultați dicționare, îndrumare pentru a înțelege noțiunile și terminologia de bază.
4. Studiind tema, am senzația că o parte din informație nu o memorizez.	<ul style="list-style-type: none"> Alcătuți un plan sau o schemă a informațiilor studiate. Imaginați-vă posibile situații.
5. Am luat cunoștință de un volum mare de informație, mă "pierd" în ea.	<ul style="list-style-type: none"> Răspundeți la următoarele întrebări: <i>Care sînt ideile principale expuse în materialul/informația dată?</i> <i>Ce cunosc la tema dată?</i> <i>Ce idei, gânduri îmi pot fi utile în activitatea practică cu copiii?</i>

Memo *Cum să pregătești o comunicare*

Etapa I – pregătirea comunicării

- formularea temei, identificarea problemei-cheie și a scopului, ținând cont de interesele și necesitățile ascultătorilor;
- formularea aspectelor de bază ale comunicării;
- alcătuirea planului desfășurat al comunicării:
  - selectarea și lecturarea literaturii de specialitate la temă;
  - selectarea și sistematizarea materialelor demonstrative: tabele, scheme, noțiuni;
  - selectarea de situații pedagogice, din experiența personală sau a colegilor, care elucidează tema/subiectul abordat;
  - determinarea consecutivității expunerii informației selectate;
- repartizarea informației conform planului;
- redactarea textului integral al comunicării.

Etapa II – lucrul cu materialul pregătit

- evidențiați în text aspectele/părțile principale pe care veți pune accentul în timpul prezentării;
- stabiliți timpul necesar expunerii fiecărui aspect și determinați tempoul expunerii (citirea de probă);
- elaborați o variantă de text mai laconică: teze, plan, citate (pe fișe/cartele).

Etapa III – pregătirea către prezentare

- înainte de prezentare, montați-vă pozitiv: așezați-vă sau luați o poziție comodă, relaxați-vă, gândindu-vă la un moment plăcut din viața dvs.;
- înainte de a expune informația, gândiți-vă că ascultătorii sînt potențiali suporteri.

II. Aspecte psihologice ale procesului de educație la vârsta timpurie

Tatiana TURCHINĂ, Daniela TERZI-BARBAROȘIE, Viorica COJOCARU

1. Importanța educației timpurii a copiilor

Educația timpurie a copiilor (ETC) reprezintă totalitatea experiențelor individual realizate și social organizate de care beneficiază copilul în primii ani de viață cu rol de a proteja, crește și dezvolta ființa umană prin înzestrarea cu capacități și achiziții fizice, psihice, culturale specifice care să-i ofere identitate și demnitate proprie. Ceea ce învață copilul în această perioadă reprezintă mai mult de jumătate din ceea ce va învăța tot restul vieții!

Educația oferită copiilor la vârsta timpurie pune bazele dezvoltării lor ulterioare și are o importanță crucială atât pentru formarea capacităților intelectuale și a competențelor sociale, cât și în vederea compensării lacunelor informaționale și formative determinate de condiții sociale și economice defavorizante.

Într-un context mai larg, ETC este parte a mecanismului care garantează ocrotirea drepturilor copilului, contribuind, astfel, și la realizarea scopurilor formulate în *Declarația Mileniului*. În același timp, din perspectiva cheltuielilor, este mai eficient a se lua măsuri preventive și a se acorda sprijin copiilor în perioada timpurie de dezvoltare, decât a se interveni și a remedia consecințele unor situații nefavorabile trăite de ei pe măsura maturizării. Drept factor determinant al calității ETC este interacțiunea dintre copil și personal cu accent sporit pe considerarea și evidența necesităților copilului.

În cadrul unei ETC de calitate, realizată de un personal calificat, copiii beneficiază de o îngrijire accesibilă și sigură, ceea ce constituie un suport esențial pentru părinți.

2. Vârsta de aur a copilăriei – teren fertil pentru un amplu demers educațional

Copilăria constituie un prim stadiu din ciclurile mari ale vieții care se caracterizează printr-un intens ritm de dezvoltare biologică, psihică și socială. Această perioadă a fost considerată multă vreme o etapă nesemnificativă din perspectiva achizițiilor psihologice, o etapă în care copilul nu face nimic altceva decât... să se joace! Însă anume jocul are o importanță crucială pentru evoluția lui. Având multiple valențe educative, jocul este echivalentul „muncii adultului”, însemnând pentru copil viața însăși. Copilul trăiește în joc și prin joc. De fapt, el învață jucându-se și se joacă învățând, formându-și abilități cognitive, familiarizându-se cu noi modalități de interacțiune socială și, în același timp, distrându-se. Fascinant, nu?

Programele de ETC de calitate valorizează această resursă firească a copiilor de vârsta respectivă și își realizează scopurile și obiectivele mizând exclusiv pe activitatea ludică.

Prezentăm câteva specificități principale ale acestei vârste, numită de unii autori drept “vârsta de aur a copilăriei”, “vârsta simbolică” sau “vârsta micului faur”:

- *Copilăria este vârsta achizițiilor fundamentale*, a căror calitate va influența în mare măsură nivelul de adaptare și de integrare a copilului în fazele următoare ale evoluției sale; este perioada în care acesta învață că în jurul său există o lume interesantă și dorește să o cunoască.
- *Copilăria este o perioadă a descoperirii*. La vârsta de 3 ani, copilul iese, simbolic vorbind, din spațiul familial și descoperă că există o lume interesantă și dincolo de acesta, dorind să o cunoască și să o

transforme. Treptat, el se descoperă pe sine ca pe o persoană care are abilitatea de a face să se întâmple anumite lucruri, câștigă autonomie în cunoaștere și începe să aibă inițiativă.

- *Copilăria este perioada conturării primelor elemente ale conștiinței de sine și a socializării.* Lărgirea câmpului relațional și diversificarea tipurilor de relații cu semenii, rudele, alți adulți facilitează procesul de autodescoperire și îl ajută pe copil să își cunoască propriile capacități și limite. Totodată, la această etapă are loc dezvoltarea inițială a capacității de reflecție intrapersonală, precum și a comportamentelor sociale elementare. Aceste două achiziții majore îi permit să integreze cerințele impuse din exterior, dar și să își conștientizeze nevoile și caracteristicile individuale. La această vîrstă, copilul însușește pentru prima dată anumite roluri sociale și învață pattern-urile interacționale.
- *Copilăria este perioada apariției competențelor,* materializate prin explorarea, explicarea, procesarea realității, dar și prin acțiune asupra ei. Acest proces complex de dezvoltare presupune, pe de o parte, parcurgerea mai multor etape, fiecare avînd o serie de caracteristici specifice și, pe de altă parte, obținerea unor achiziții în diferite sfere ale personalității (cognitivă, afectiv-emoțională, atitudinală, relațională).

Misiunea personalului implicat în ETC este foarte dificilă, deoarece lucrul cu copiii reclamă o abordare bilaterală: pe de o parte, cei implicați în formarea preșcolarilor trebuie să cunoască **modelul ideal al dezvoltării psiho-comportamentale**, iar, pe de altă parte, să surprindă și să considere **configurația reală de dezvoltare a fiecărui copil** în parte.

3. Particularități de dezvoltare a copiilor de vîrstă timpurie și preșcolară

Atenție!

Egoismul, independența, creativitatea, eterna întrebare *de ce?*, simțul aventurii, socializarea, curiozitatea sexuală, emotivitatea, realitate versus fantezie, diferența dintre rău și bine sînt realități ale vîrstei.

Oferim lista caracteristicilor semnificative pentru fiecare vîrstă cronologică, în vederea facilitării planificării procesului instructiv-educativ, reieșind din necesitatea stimulării tuturor domeniilor de dezvoltare a copiilor.

VÎRSTA 1,5 - 2 ani

DOMENIUL 1: Dezvoltarea motricității

La 18 luni:

- Merge înapoi.
- Încearcă, dar nu știe încă să arunce mingea.
- Trage o jucărie după el.

La 24 de luni:

- Merge de sine stătător.
- Urcă și coboară scările, treaptă cu treaptă, ținîndu-se de balustradă.
- Trage din urma sa o jucărie în timp ce merge. Lovește o minge cu piciorul.
- Duce în brațe o jucărie mare sau cîteva jucării mai mici.
- Începe să alerge. Își spală și usucă mîinile.
- Stă în vîrfurile degetelor.
- Își spală și usucă mîinile.

- Așază cinci sau șase blocuri unul peste altul.
- Ține cartea în mâini, o duce dintr-un loc în altul. Întoarce pe rînd filele, cîte una.
- Mîzgălește cu un creion și copiază o linie verticală trasată de adult.

DOMENIUL 2: Dezvoltarea cognitivă

- Experiența perceptivă este influențată de achizițiile în sfera limbajului, obiectele fiind puse, astfel, în corespondență cu cuvintele.
- Gîndirea copilului este dominată de timpul prezent, de "aici și acum". Obiectele lumii înconjurătoare există în experiența sa atîta vreme cît sînt plasate în cîmpul său vizual, dacă ele dispar, nu încearcă să le caute.
- Este curios și nerăbdător să afle cum funcționează fiecare lucru.
- Gradul de atenție variază permanent.
- Spiritul său de observație este foarte bine dezvoltat.
- Începe să sorteze obiectele după formă și culoare.
- Arată cu degetul imaginile cunoscute din carte, le denumește.
- Cere să fie citită aceeași poveste de mai multe ori. "Citește" cărți păpușilor.
- Poate aduce singur cartea pe care vrea să i-o citească părintele.

DOMENIUL 3: Dezvoltarea limbajului și a comunicării

La 18 luni:

- Este stadiul *cuvîntului-frază*: cuvintele exprimă o stare afectivă, o atitudine sau un set de atitudini (ex., cuvîntul *mama* exprimă întreaga dragoste a copilului față de ea).
- Spune 10 cuvinte.

La 24 de luni:

- Spune cel puțin 20 de cuvinte. Combină 2 cuvinte (ex., *mașina merge* sau *mult suc*).
- Este prima vîrstă a întrebărilor: *Ce este asta...?*
- Poate numi cel puțin 6 părți ale corpului. Ascultă 2 comenzi consecutive: *Ia-ți șosetele și pune-le pe scaun*.
- Nu cooperează, dar manifestă o mulțime de semne că încearcă să comunice.

Sugestie! *Vorbiți mult cu copilul, corect, rar și clar. Este mult mai important să recepționeze pronunția corectă a adultului decît să fie tachinat cu pronunția lui, care poate fi o problemă doar pe moment, după perfecționări funcționale corespunzătoare dispărînd de la sine.*

DOMENIUL 4: Dezvoltarea socială și emoțională

La 18 luni:

- Devine conștient că poate cere anumite lucruri și refuza anumite cerințe.
- Începe să conștientizeze că depinde de părinte, ca acesta îi conferă siguranță și putere.
- Crește rezonanța afectivă a copilului, devine impresionabil, capabil să decodifice stările afective ale persoanelor apropiate și să reacționeze la ele (ex., dacă mama plînge, începe să plîngă și el; dacă mama are o stare de melancolie, el devine trist; dacă mama este fericită, el este vesel).

La 24 de luni:

- Face foarte multe referiri la propria persoană (ex., *Ana vrea apă, Ionică merge afară*).
- Dispoziția depinde de satisfacerea trebuințelor.
- Fragilitate emoțională, pot apărea schimbări bruște rîs-plîns, aparent fără nici un motiv.
- Încearcă să-și controleze sentimentele, impulsurile și acțiunile.

- Manifestă entuziasm atunci când poate să se joace în apropierea altor copii.
- Începe să manifeste interes pentru activitățile care îi provoacă bucurie, zîmbește la complimente, are accese de generozitate față de persoanele pe care le place.
- Imită comportamentul altor persoane, în special al adulților.
- Înțelege tot mai bine că este o persoană unică, separată de toți ceilalți.
- Manifestă tot mai multă independență. Poate dezvolta temerea de străini.
- Nu acordă încredere altora, ceea ce îl poate face să fie rezervat în lipsa persoanei de atașament.
- Începe să manifeste reacții de apărare.
- Anxietatea de separare se acutizează, apoi dispare.

Sugestie! *Deoarece adulții devin modele de imitare, încercați să vă controlați exprimările verbale și cele emoționale, reacțiile comportamentale. Luați aminte, chiar dacă nu este prin apropiere, el aude, simte, percepe ce face adultul. La această etapă de vîrstă sînteți model de achiziție a comportamentelor din mediul social.*

VÎRSTA 2-3 ani

DOMENIUL 1: Dezvoltarea motricității

- Sare cu ambele picioare. Merge pe tricicletă.
- Se balansează cîte puțin pe un singur picior.
- Aruncă mingea cu amîndouă mîinile.
- Mănîncă singur, se îmbracă cu foarte puțin ajutor, se încălță, dar nu poate încă să își lege șireturile.
- Așază opt cuburi unul peste altul. Poate înșira mărgelile mari pe o ață.
- Răsfoiește cărți cu imagini, colorează suprafețe mari, chiar dacă depășește conturul.
- Deșurubează și înșurubează capacele sticlelor.

Sugestie! *Țineți minte că unii copii, în virtutea particularităților temperamentale sau a capacităților diferite de concentrare, par a nu vă auzi atunci cînd le vorbiți. Pentru a preveni acest lucru, atenționați de fiecare dată copilul să vă privească. Procedați la fel și dvs.: căutați privirea copilului atunci cînd îi vorbiți, priviți-l în ochi. Totodată, dacă suspectați o problemă reală de auz, anunțați familia și pediatriul.*

DOMENIUL 2: Dezvoltarea cognitivă

Percepția	Percepe că obiectele mai înalte și mai înguste sînt mai mari decît cele mai scunde și mai late. Înțelege anumite noțiuni de timp și știe că noaptea urmează după zi. Înțelege noțiunile de <i>mare</i> și <i>mic</i> .
Atenția	Are atenție involuntară stabilă în joc timp de 15 min.
Memoria	Poate repovesti ceea ce a ascultat, în cîteva propoziții scurte, dar coerente. Poate învăța o poezie scurtă, formule de salut, poate imita parțial gesturile și conversațiile uzuale ale adulților.
Gîndirea	Schemele mentale sînt încă relativ rigide, copilul nu înțelege fenomenul de reciprocitate: ex., fiinc întrebat dacă are o sora, va spune că da, însă fiind întrebat dacă sora lui are un frate, va spune că nu. Manifestă curiozitate intensă față de obiectele și fenomenele mediului înconjurător. Se dezvoltă inteligența practică, acțiunile sale căpătînd, în timp, o siguranță din ce în ce mai mare, fapt care îi lărgește cîmpul de explorare din vecinătatea imediată, la arii mai largi.

Imaginația	Are o fantezie deosebită, poate crea personaje și evenimente fictive, unele stabile și speciale, altele variabile de la zi la zi. Trece cu ușurință de la real la fantastic, uneori insistă că e un anumit personaj sau animal și se comportă ca atare.
Coordonarea oculomotorie	Se dezvoltă și anumite abilități artistice. De aceea, dacă observați că micuții au anumite înclinații, încurajați-i.

Sugestie! *Rezultatele explorării se constituie în experiențe de viață, de aceea este bine să încurajați, în mod controlat, cunoașterea mediului, fără să puneți prea multe interdicții. Supravegheați copiii în așa fel încât ei să nu se simtă restricționați în explorarea mediului înconjurător.*

Fiți conștienți de faptul că alături de părinți sau de alți adulți semnificativi sînteți surse de informație puternic exploatare în vederea rezolvării problemelor practice. La orice întrebare sau curiozitate oferiți răspunsuri concrete, pe înțelesul copilului. Evitarea continuă a răspunsului fie inhibă curiozitatea acestuia, fie îl determină să caute răspuns la alte surse.

DOMENIUL 3: Dezvoltarea limbajului și a comunicării

- Limbajul este folosit de copil în 3 situații: pentru verbalizarea a ceea ce face, pentru comunicarea cu ceilalți, pentru a se juca cu cuvintele, îi place să le repete și să le modifice.
- Dispune de capacitatea de a cunoaște 800-1000 de cuvinte.
- Folosește des adjective, substantive, verbe. Îi plac rimele, poeziile scurte și știe să asculte.
- Știe să folosească atît forme de plural ale substantivelor și verbelor, cît și pronume personale.
- Poate răspunde unei cerințe de genul: *Du-te și caută paharul și pune-l pe masă.*
- Întrebările au o orientare finalistă (ex., *Pentru ce ? La ce folosește?*).

DOMENIUL 4: Dezvoltarea personală, socială și emoțională

- După vârsta de 2 ani, copilul traversează o perioadă de opoziționism și agresivitate, ca reacție la situațiile frustrante prin care trece. Este începutul formării propriei identități, iar în procesul de autocunoaștere și de cunoaștere a mediului, el se lovește de o serie de interdicții și restricții.
- Manifestă nevoia de independență prin ieșiri agresive – se trîntește la podea, țîpă, lovește. Relația cu adulții capătă uneori caracteristicile unei lupte pentru autonomie, care trebuie abordată cu blîndețe de către educatori și părinți, astfel încît să-i faciliteze copilului o explorare cît mai completă a mediului, ocrotindu-l însă de pericole.
- Își spune numele, vârsta, sexul; spune numele unui prieten. Folosește pronumele *eu*.
- Se diminuează frica de separare de părinte.
- Copilul își plasează mama în centrul vieții sale afective. Tata este preferat pentru anumite activități.
- Descoperă dorința de a face plăcere părinților și a le fi de folos.
- Crește dorința de afecțiune, căpătînd forme simbolice – copilul desfășoară acțiuni menite a atrage stima și admirația persoanelor străine.
- Începe să descopere umorul, să înțeleagă o glumiță și să asculte fascinat ghicitori.
- Reacționează confuz la schimbarea de mediu.
- Apare vinovăția și pudoarea (eritemul de pudoare – înroșirea feței).

VÎRSTA 3-4 ani

DOMENIUL 1: Dezvoltarea motricității

- Se spală singur pe dinți cu periuța. Se îmbracă singur.

- Își încălță papucii și șosetele.
- Urcă treptele alternând picioarele.
- Aleargă bine și stă într-un picior, pentru o perioadă scurtă de timp.
- Sare de pe un picior pe altul și peste un obstacol.
- Merge pe bicicletă cu roți ajutatoare.
- Construiește un turn din 10 cuburi.
- Îi place să dezmembreze obiectele și să le asambleze.
- Copiază și desenează contururi simple. Desenul nu mai este o "mîzgăleală".
- Ține creionul cu degetele și nu cu pumnul.
- Învăță să folosească foarfecile.

Sugestie! În această perioadă pot apărea întrebări cu privire la diferența dintre culoarea pielii. Îi puteți explica copilului cu tact acest lucru, cu scopul de a preveni stereotipizările etnice și rasiale. Atunci când pregătiți un material vizual, includeți personaje care reprezintă diferite etnii: astfel veți contribui la integrarea mentală a diferitelor rase și etnii fără a face discriminare.

DOMENIUL 2: Dezvoltarea cognitivă

Percepția	Percepe lungimile: compară 2 lungimi (mai lung, mai scurt). Percepe mărimile: sortează obiectele după 2 mărimi. Percepe forma în cazul obiectelor cunoscute (căldărușă). Începe să se clarifice noțiunea de timp.
Atenția	Are atenție involuntară stabilă: 24 min. în joc de construcții și 15 min. în joc de sortare.
Memoria	Memorează direct 2 cifre. Reproduce poezii din 2 strofe (8 versuri). Reproduce o melodie simplă. Recunoaște forma obiectelor prin pipăit. Păstrează în memorie informația câteva luni.
Gîndirea	Numeste obiectele cunoscute. Înțelege conceptul de numărare. Enumeră 3 obiecte. Atunci cînd i se prezintă obiectele în contrast, înțelege conceptele <i>la fel și diferit, mai lung, mai mare</i> . Grupează imaginile în 2 categorii generale (animale, flori). Identifică corect 4 culori. Explică o acțiune necesară simplă (<i>Ce faci cînd îți este sete?</i>). Încearcă să rezolve problemele, dar le abordează dintr-un singur punct de vedere.
Imaginația	Are imaginație reproductivă (dă mîncare păpușii).
Coordonarea oculomotorie	Desenează un om din 4 elemente (desenul va avea cel mai probabil un cap mare și rotund, cu ochi și gură, dar nu și corpul omului, picioarele pornesc de la cap). Desenează o casă cu trăsăturile ei specifice. Pliază hîrtia în două, după demonstrație.

Sugestie! În pofda faptului că memorarea poeziilor este considerată o particularitate a acestei vîrste, mulți copii refuză să repete și să rețină versuri. Acest comportament se poate datora tendințelor opozante ale copilului sau pur și simplu faptului că nu-i place poezia! Nu vă grăbiți să concluzionați că "are probleme cu memoria" sau "va avea o reușită școlară scăzută".

DOMENIUL 3: Dezvoltarea limbajului și a comunicării

Nivelul de dezvoltare al limbajului diferă foarte mult la copiii de această vîrstă; nu toți copiii au caracteristicile prezentate mai jos. Capacitatea de comunicare verbală depinde mult de ajutorul acordat de către părinți și educatori.

- Vocabularul este format din aproximativ 1500 de cuvinte înțelese și/sau pronunțate.
- Îi place să repete multe cuvinte și cifre.
- Gramatica este în mare parte corectă.
- Folosește pluralul în vorbirea curentă.
- Repetă 6 silabe (ex., *este frig – este cald*).
- Face greșeli de vorbire (pelticie, nazalitate, bîlbîială).
- Participă la conversații; ceilalți îi înțeleg aproape toate cuvintele.
- Povestește despre activitățile și experiențele zilnice.
- Povestește secvențial 4-5 evenimente (ex., pașii pe care îi urmează atunci cînd face baie sau cînd se îmbracă).
- Face comentarii relevante la poveștile care îi sînt citite, mai ales dacă este vorba despre evenimente casnice.
- Realizează, într-o oarecare măsură, faptul că literele și cuvintele au înțeles. Reușește să scrie cîteva litere.
- Cunoaște una sau mai multe culori, denumirile părților corpului și ale animalelor familiare.
- Începe să înțeleagă semnificația prepozițiile: *sub, pe, înapoi, deasupra*.
- Răspunde la întrebări de genul *Ce faci? Ce e asta? Unde?*, dacă este vorba despre obiecte și evenimente familiare.

DOMENIUL 4: Dezvoltarea personală, socială și emoțională

- Poate spune numele, vîrsta și sexul, precum și adresa la care locuiește.
- Dezvoltă simțul umorului.
- Arată afecțiune pentru familie, educatori și prieteni.
- Începe să fie gelos față de relația părinților.
- Are o atitudine relaxată și îi place să se conformeze.
- Înțelege unele abilități sociale cum ar fi împărțitul lucrurilor cu altcineva sau cum să fie drăguț, dar copilul va învăța aceste lucruri numai dacă este fericit.
- Învăță că celelalte persoane sînt reale și au sentimente; se poate întrista cînd cei din jur sînt triști.
- Dacă este supărat, nu va fi capabil să împartă jucăriile sau lucrurile cu cineva.
- Începe să fie capabil a aștepta un timp ceea ce își dorește: *Vom merge afara după ce adunăm jucăriile.*
- Are reacții emotive vii (spaimă, mînie), dar fără profunzime.
- Are plăcere pentru obiecte, culori, muzică.
- Are sentimentul rușinii față de persoane cunoscute.
- Are milă față de persoane și ființe cunoscute.

VÎRSTA 4-5 aniDOMENIUL 1: Dezvoltarea motricității

- Se balansează pe fiecare picior pentru 6 secunde.
- Poate merge de-a lungul unei linii subțiri.
- Merge pe vîrfuri, sare în față, pe loc și într-un picior.

- Prinde mingea, ținând mâinile drepte.
- Arunca mingea peste cap.
- Taie în mod stângaci cu foarfecele.
- Construiește trepte din 3-4 cuburi.
- Mănâncă cu furculița.
- Se îmbracă și se dezbracă singur.

DOMENIUL 2: Dezvoltarea cognitivă

Percepția	<p>Compară 2 obiecte ca greutate (<i>mai ușor-mai greu</i>), ca înălțime (<i>mai înalt-mai jos</i>).</p> <p>Identifică pe o construcție 4 poziții spațiale (sus, jos, față, spate).</p> <p>Sortează obiectele după culoare.</p> <p>Înțelege mai bine conceptul de timp.</p> <p>Înțelege ordinea evenimentelor zilnice: trezire, îmbrăcare, micul dejun, spălatul pe dinți, grădinița etc.</p>
Atenția	<p>Are atenție involuntară stabilă în medie 30 min (cu mari variații individuale).</p> <p>Dovedește spirit de observație (ex., <i>Rochița păpușii are o pată</i>).</p>
Memoria	<p>Reproduce cu ușurință și plăcere poezii.</p> <p>Recunoaște elementele omise de pe 5-6 desene incomplete.</p> <p>Păstrează în memorie informația 1 an.</p>
Gîndirea	<p>Distinge cifrele.</p> <p>Numără pe degete sau enumără pînă la 5 obiecte.</p> <p>Înțelege și numește 2 lucruri opuse.</p> <p>Știe obiectele casnice uzuale: bani, mîncare, utilaje de bucătărie.</p> <p>Relatează despre 2 imagini.</p> <p>Explică o relație necesară mai complexă (ex., <i>De ce avem nevoie de ochi?</i>).</p> <p>Grupează imagini în raport cu 3 noțiuni generale (fructe, păsări, flori).</p>
Imaginația	<p>Are imaginație reproductivă mai bogată.</p> <p>Se costumează și se pretinde a fi un personaj ireal sau real.</p>
Coordonarea oculomotorie	<p>Desenează un om din 6 elemente (ex., cap, corp, membre, îmbrăcăminte, nasturi, coafură).</p> <p>Desenează un dreptunghi după model.</p> <p>Pliază hîrtia în diagonală, după demonstrație.</p>

DOMENIUL 3: Dezvoltarea limbajului și a comunicării

- Vorbirea este fluentă, cu cîteva substituții infantile.
- Lexicul numără aproximativ 2200-2800 de cuvinte.
- Vorbește clar, dar nu întotdeauna pronunță corect anumite consoane (cum ar fi "r" sau "z").
- Vorbește singur în timpul activităților zilnice.
- Utilizează propoziții lungi și complexe (ex., *Nu m-am dat pe tobogan, dar m-am jucat în groapa de nisip.*).
- Este caracteristică abundența întrebărilor.
- Recunoaște majoritatea literelor alfabetului.
- Unii pot citi cărți simple, scrise cu litere mari.
- Scrie unele litere ale alfabetului, își poate scrie numele.

- Își poate susține punctul de vedere și oferă diverse idei.
- Povestește despre evenimente din trecut, prezent și viitor, avînd un bun simț temporal.
- Poate repeta o propoziție din 9 cuvinte.
- Înțelege cuvintele opuse simple: *mare-mic, tare-moale, greu-ușor* etc.
- Semnalele de întârziere a dezvoltării apar atunci cînd vorbirea copilului nu este înțeleasă sau cînd copilul nu aude cuvintele rostite în șoaptă.
- Copilul este interesat de toate aspectele vieții. Este important a le pune la dispoziție teme de discuție cît mai diverse.

DOMENIUL 4: Dezvoltarea personală, socială și emoțională

- Își cunoaște adresa și numărul de telefon.
- Începe să își formeze conștiința de sine prin interiorizarea limbajului.
- Are preferințe și aversiuni clare.
- Manifestă empatie.
- Alină prietenii aflați în suferință.
- Preferă anumiți copii din grup.
- Pare sigur pe sine.
- Are, deseori, un comportament negativ.
- Poate să își tempereze reacțiile (cînd este în grup).
- Are nevoie de o "libertate controlată".
- Trăiește sentimente morale față de faptele altor copii (încălcarea normelor jocului).
- Trăiește cu impresia că părinții sînt cei mai „tari” și știu totul.
- Învață să aibă încredere în abilitățile sale fizice, dar, uneori, fie exagerează, fie nu se implică suficient, caz în care trebuie îndrumat cu sfaturi.

Sugestie! *Refuzul de a asculta și a face ceea ce i se spune este un mod trecător de a-și afirma independența. Trecerea de la dependență la interdependență se face în mai multe etape:*

- *dependența: "faci pentru mine" – sugar;*
- *independența: "fac singur" – copilul mic;*
- *interdependența: "noi facem" – preșcolarul; copilul vrea să facă ceva, dar cere ajutor, pentru a face mai bine.*

Cea mai bună metodă de a-i ajuta pe copii să devină independenți este să le oferiți oportunitatea de a-și asuma responsabilitatea, în măsura în care sînt pregătiți, ceea ce înseamnă ca înainte de a le da o sarcină urmează să le solicitați părerea. Este important să nu-i criticați atunci cînd încearcă să fie independenți. Dați-le copiilor sarcini simple – să facă curățenie atunci cînd au vărsat ceva pe jos, să vă ajute la căratul unor obiecte ușoare, să organizeze jucăriile, să sorteze cărțile etc.

VÎRSTA 5-6 ani

DOMENIUL 1: Dezvoltarea motricității

- Sare, țopăie și are un echilibru bun, sare peste o funie.
- Prinde mingi mari și mici.
- Urcă și coboară treptele alternînd picioarele.
- Este stabilă mîna utilizată cu preponderență.
- Își dezvoltă vederea cromatică și la distanță.
- Are deprinderi noi (își șterge nasul, se piaptănă).

- Mînuiește foarfecel.

DOMENIUL 2: Dezvoltarea cognitivă

Percepția	Sortează o varietate mare de obiecte potrivit unei singure caracteristici comune Percepe și distinge 4-5 poziții spațiale
Atenția	Manifestă spirit de observație prin orientare verbală (ex., <i>Ce a greșit piciorul?</i>).
Memoria	Reproduce poezii mai lungi, cu intonație. Recunoaște elementele omise de pe 7-8 desene incomplete. Reproduce noțiuni din sfera a 2-3 noțiuni generale (animale, legume, păsări). Evocă o întîmplare sau acțiune. Păstrează în memorie informația 1,5 ani.
Gîndirea	Relatează despre 3 imagini cu unele detalii. Explică utilitatea a 4-5 obiecte (cană, furculiță, umbrelă, masă, ghete). Explică o relație necesară foarte complexă (ex., <i>De ce avem nevoie de cărți?</i>). Grupează imagini în raport cu 4-5 noțiuni generale (fructe, legume, păsări, flori, mobilă, îmbrăcăminte). Înțelege analogii opozante. Definește 3 obiecte sau ființe. Unii copii pot număra pînă la 100. Descrie serii de operații (ex., <i>prepararea salatei</i>). Utilizează corect negația.
Imaginația	Deosebește normalul de neobișnuit.
Coordonarea oculomotorie	Desenează un pătrat și un triunghi după model. Redă în desen profilul uman cu picioare, nas, ochi, gură, brațe, trunchi. Redă în desen direcția liniilor (vertical, orizontal) și, relativ adecvat, legăturile dintre părțile obiectului desenat.

DOMENIUL 3: Dezvoltarea limbajului și a comunicării

- Vocabularul numără aproximativ 3500 de cuvinte.
- Poate pronunța corect toate sunetele limbii materne.
- Poate citi bine.
- Poate scrie.
- Înțelege cuvinte precum *întunecat, luminos și devreme*.
- Cunoaște și definește 1-2 anotimpuri.
- Apariția limbajului interior sporește enorm de mult posibilitățile copilului de a-și planifica mental activitatea, de a o regla permanent. Vorbind cu sine, mai ales atunci cînd se află în situații dificile, problematice, copilul își poate ordona acțiunile, stabili punctele modale ale activității, găsi soluții. Limbajul interior are o importanță mare în dezvoltarea lui intelectuală, copilul reprezentînd, de fapt, mecanismul fundamental al gîndirii.

DOMENIUL 4: Dezvoltarea personală, socială și emoțională

- Vine la grădiniță în contact cu diferite idei și comportamente; de asemenea, trebuie să se adapteze la un nou sistem sau la noi reguli.
- Își împarte lucrurile și se comportă plăcut cu cei din jur.
- Preferă să se joace cu cineva, decît singur.

- Conștientizează condiția de *băiat* sau *fată*; de aceea, adesea, copiii se joacă diferențiat.
- Este calm și prietenos; se joacă și cu fetele, și cu băieții, deși preferă reprezentanții aceluiași sex.
- Este mult mai independent și își controlează mult mai bine comportamentul.
- Începe să înțeleagă ce înseamnă a respecta regulile unui joc și a fi corect.
- Pune întrebări complicate și vrea să fie luat în serios.
- Dezvoltă simțul conformismului – îi critică pe cei care nu se conformează;
- Din punct de vedere emoțional, este stabil și acomodat bine mediului; ar putea să se teamă de întuneric sau de câini, deși fobiile nu sînt specifice pentru această vîrstă. Atunci cînd este obosit, poate să își roadă unghiile, să clipească repede, să își sugă degetul, să își dregă vocea etc.
- Este preocupat să le facă pe plac adulților și se jenează cu ușurință.
- Se manifestă criza de prestigiu, adică disconfortul pe care îl trăiește ori de cîte ori este mustrat în public.

Sugestie! *Oferiți-le copiilor posibilitatea de a iniția conversații și luați în considerare punctul lor de vedere. Încercați să nu trivializați lucrurile de care se tem sau se simt rușinați. Ocazional, **copiii la această vîrstă mint**, din dorința de a le face pe plac adulților. Aceste minciuni nu sînt atît de grave încît să fie aspru pedepsite; mai indicat este să-i ajutați pe copii să își asume responsabilități.*

VÎRSTA 6-7 ani

DOMENIUL 1: Dezvoltarea motricității

- Are energie, echilibru și rapiditate în mișcare.
- Se orientează cu ușurință în schema corporală proprie.
- Are auzul fonematic dezvoltat.
- Are vederea cromatică bună și simțul proporțiilor.
- Merge corect într-un cerc desenat pe podea.
- Execută cu ușurință sărituri în înălțime.
- Își leagă șireturile.
- Taie bine cu foarfecele.
- Întinde cu cuțitul pe felia de pâine.

DOMENIUL 2: Dezvoltarea cognitivă

Percepția	Percepe auditiv toate fonemele limbii materne. Indică și denumește 6-7 culori sau nuanțe. Relaționează ora indicată de ceas cu programul zilnic. Înțelege conceptul de <i>jumătate</i> .
Atenția	Are atenție concentrată desprinsă de obiectul concret.
Memoria	Compară din memorie 2 obiecte (lemn, sticlă). Recunoaște elementele omise din desene. Relatează activitățile obișnuite pentru 3 momente principale ale zilei. Cunoaște și denumește 3-4 anotimpuri, obiectele de vestimentație și încălțăminte folosite. Recunoaște silabele omise din cuvînt și cuvintele omise din propoziție. Păstrează în memorie informația circa 3 ani. Recunoaște și identifică monedele – începe să numere banii și să-i păstreze.

Gîndirea	<p>Relatează pe larg despre 3 imagini prezentate.</p> <p>Definește 4 obiecte sau ființe.</p> <p>Stabilește asemănări între 2 obiecte prezentate (măr-portocală).</p> <p>Înțelege intuitiv relații contrarii (a lipi-a dezlipi).</p> <p>Folosește forme complexe de comparație (cald, călduț, fierbinte).</p> <p>Denumeste noțiuni din sfera a 4-5 categorii generale (îmbrăcăminte, mobilă, transport).</p> <p>Are cunoștințe elementare despre unele meserii.</p>
Imaginația	Este centrată pe fabulos (inventează și amplifică întâmplări).
Coordonarea oculomotorie	<p>Desenează un romb după model.</p> <p>Redă mai bine proporțiile în desen.</p>

DOMENIUL 3: Dezvoltarea limbajului și a comunicării

- Vocabularul numără peste 4000 de cuvinte.
- Pronunță corect cele mai dificile sunete ("r", "ș").
- Poate avea o conversație de lungă durată.

DOMENIUL 4: Dezvoltarea personală, socială și emoțională

- Își alege prietenii după personalitate și interese.
- Prietenii sînt instabile, se poate purta chiar urît cu ceilalți copii.
- Începe să se compare cu ceilalți copii.
- Începe să înțeleagă punctul de vedere al altor persoane.
- Împarte și se joacă cu ceilalți copii.
- Îi place responsabilitatea și este capabil, în anumite limite, de autocritică.
- În funcție de personalitatea fiecăruia, copiii pot fi foarte încrezători în sine sau, dimpotrivă, pot avea o părere proastă despre ei.
- La vârsta de 6 ani, începe să înțeleagă regulile, iar la 7 ani – adaugă propriile reguli; schimbă regulile după bunul plac și tinde să fie învingător cu orice preț.
- Majoritatea băieților se identifică cu tata și o pot învinovăți pe mama pentru toate lucrurile rele. Copiii se pot identifica și cu adulții din afara familiei – educatori, vecini etc.
- Acceptă cu dificultate criticile și este foarte sensibil, emoțional.
- Ființa sa este centrul propriului univers, are tendința de a se lăuda.
- Copiii la această vîrstă vor multe, sînt rigizi și negativişti, se adaptează greu, pot da dovadă de comportament violent și crize de furie.

Sugestie! *Ajutați-l pe copil să aibă o conduită socială adecvată, acceptînd situațiile în care nu poate cîștiga. În cadrul unor activități de joc, stabiliți împreună regulile de conduită, trasînd limite rezonabile, explicînd fiecare comportament în parte (atenționînd asupra consecințelor generate de comportamentele indezirabile, precum și de beneficiile celor agreabile).*

Fiecare copil își are ritmul propriu de dezvoltare. La unii el este mai rapid, la alții – mai lent. Unii nu pot face față unor sarcini ce par a fi firești și corespunzătoare vârstei lor. Aceștia riscă să fie catalogați ca fiind deficienți sau întîrziati mental. Dar tot ei, ulterior, pot impresiona prin performanțele lor școlare. Alții se dezvoltă într-un ritm propriu mai lent ori atestă mari lacune în plan cognitiv. Pentru a favoriza integrarea copiilor cu deficiențe de dezvoltare a sferei cognitive în instituțiile educaționale de masă și, ulterior, în comunitățile din care fac parte, este nevoie de măsuri cu caracter profilactic sau de sprijin, cum ar fi:

- aplicarea, în grădiniță și în familie, a unor măsuri de stimulare generală și terapie specializată în aspect senzorial, psihomotor, de limbaj;
- pregătirea atentă a debutului școlar, mai cu seamă al celor care prezintă dificultăți de comunicare și relaționare, în activitatea grafică, în orientare ș.a

Sugestie! *În cazul unor întârzieri accentuate, se recomandă amânarea cu încă un an a debutului școlar, dar cu obligația pregătirii intensive, care pentru unii copii este destul de anevoioasă.*

Posibile soluții de integrare a copiilor cu deficiențe de dezvoltare a sferei cognitive

- Organizarea grupei pe centre de interes, punerea la dispoziția copiilor a unui sortiment mare de materiale – permite alternarea stilurilor de învățare.
- Observarea atentă a fiecărui copil și stabilirea cerințelor educaționale speciale – permite planificarea activității educative conform nivelurilor de dezvoltare ale tuturor copiilor.
- Divizarea sarcinilor în etape mai mici de învățare.
- Diversificarea și multiplicarea posibilităților de exprimare, mai cu seamă pentru copiii cu dificultăți de vorbire (prin desen, pictograme ș.a).
- Substituirea semnalelor vizuale cu cele auditive, tactile și a semnalelor auditive cu cele vizuale, tactile etc., însoțite de descrierea în detaliu – favorizează percepția informației de către copiii cu deficiențe de vedere ori de auz.

4. Achiziții psihologice notabile ale copilăriei

- **Conceptul de sine** suferă modificări majore. Copilul începe să se perceapă nu doar ca simplu actor al propriilor acțiuni, ci și ca “regizor” al acestora. El își dezvoltă o constanță a *sinelui*, percepția unui *sine* stabil, care nu se schimbă indiferent de comportamentele sale, de răspunsurile și feedback-urile celorlalți. De asemenea, în jurul *sinelui* se construiește și un set de evaluări pozitive sau negative, care constituie **stima de sine**.
- Un alt aspect al **conceptului de sine** care se dezvoltă la această vîrstă îl reprezintă **identitatea de gen**. **Conceptul de gen** se exprimă atît în adoptarea unor comportamente specifice sexului căruia îi aparține și în înțelegerea semnificației faptului de a fi băiat sau fată, cît și în înțelegerea constanței genului în ciuda unor schimbări superficiale ale aspectului fizic. **Conceptul de gen** (sex psihologic sau “gender” – engl.) reprezintă asumarea mentală a sexului biologic. Formarea acestuia începe către vîrsta de 3 ani și are loc în mai multe etape:
  - adoptarea *comportamentelor* și a *atitudinilor* specifice genului căruia îi aparține copilul;
  - apariția *conceptului de gen ca atare*, adică înțelegerea în termeni cognitivi a ceea ce înseamnă să fii băiat/bărbat sau fată/femeie;
  - apariția *angajamentului emoțional* față de un gen particular (care se prelungește pînă în adolescență).

Din punct de vedere comportamental, la 2 ani, preferința pentru anumite jucării este destul de clar diferențiată, poate și din cauza educației sau a întăririlor primite de la părinți. Copiii identifică deja anumite obiecte ca fiind feminine sau masculine. Dar, deși acceptă această împărțire a lumii, încă nu își pot recunoaște apartenența la una dintre categorii.

La 3-4 ani, preferința pentru anumite obiecte sau activități este deja pregnantă.

Sugestie! *Încurajați copiii să se joace cu jucăriile care îi atrag, fără a ține cont de restricțiile culturale. Când îi antrenați în jocul de rol sau de simulare, invitați-i să „joace” și alte roluri decât cele care desemnează categoria de gen ai cărei reprezentanți sînt. Surprindeți copiii care îi admonestează sau îi ridiculizează pe alții pentru preferințe ludice „neconforme” din punctul de vedere al genului și atrageți-le atenția că singurul lucru care contează este interesul fiecăruia și preferințele sale. Nu ironizați băieții cărora le place să servească masa, să se joace cu păpușile sau să picteze. Cine știe, poate devine un mare designer! La fel, nu descurajați fetele care preferă să se joace cu mașinuțe.*

O importanță deosebită o are *sanționarea culturală*. Aici rolul decisiv îl au părinții. De regulă, tații sancționează prompt comportamentele nepotrivite/neconforme genului (mai ales la băieți), iar mamele admonestează fetițele pentru conduitele „nedemne de o prințesă”.

Sugestie! *Invitați părinții la o discuție cu privire la educația de gen a copiilor și transmiteți cu insistență mesajul că rolurile de gen și relațiile de gen în societate trec prin mari modificări, că este mai sănătos și mai adaptativ pentru copii să dețină un arsenal vast de conduite și atitudini prin intermediul cărora să fie mai funcționali ca adulți, să se integreze mai eficient în grupuri sociale și să fie eficienți în diverse relații sociale. Mai mult, o educație de gen corespunzătoare presupune, întii de toate, realizarea potențialului fiecărui copil, considerarea resurselor sale și a aptitudinilor, fără a circumscrie dezvoltarea copilului în virtutea stereotipurilor existente (cu privire la relațiile de gen, profesii și vestimentație pentru fete și băieți etc.).*

Conceptul de gen apare cu referire la *sine* și doar apoi se extinde la cei din jur.

Sugestie! *Pentru a ajuta copilul să perceapă adecvat apartenența de gen proprie și a celorlalți copii, recurgeți la următorul dialog: “Dacă Mihai avea părul scurt și acum are părul lung, s-a transformat în fetiță?”. În cazul cînd răspunsul copilului este afirmativ, întrebați-l: “Dar dacă tu ai avea părul lung, te-ai fi transformat în fetiță?”. De regulă, copilul va răspunde negativ, iar dvs. îl veți ajuta să raporteze același lucru și asupra lui Mihai.*

- **Progrese semnificative apar în capacitatea de autoreglare și autocontrol.** Preșcolarii pot să își inhibe acțiunile mult mai bine, să accepte amînarea recompenselor și să tolereze frustrările. Ei sînt capabili să interiorizeze regulile și să se supună acestora chiar și atunci cînd adulții nu sînt de față. De asemenea, reușesc să își automonitorizeze comportamentul în funcție de context.

Sugestie! *Pentru a consolida această capacitate, este indicat ca, după o scurtă absență a dvs. sau după un joc în grupuri mici, să aveți o discuție cu copilul privind respectarea regulilor și a felului în care s-a comportat, lăudîndu-l pentru conduitele adecvate și ignorînd sau manifestînd convingerea unor conduite mai bune, în cazul celor indezirabile. Aceste discuții sînt mai necesare copiilor hiperactivi, copiilor cu conduite inadecvate și celor care „uită” regulile.*

- **Diferențele temperamentale sînt tot mai evidente** la această vîrstă. Se consideră că diferențele interindividuale pot fi regăsite pe un continuum *timiditate* și *inhibiție, sociabilitate* și *extroversiune*. Aceste diferențe sînt și mai clare atunci cînd copiii se confruntă cu situații nefamiliare.

Copiii care au tendința să se inhibe (încercați să evitați folosirea cuvîntului *inhibați*) sînt intimidați mai repede de un adult decît de un seamăn. Astfel, în cadrul unor activități de realizare a sarcinilor sau de joc, spre

deosebire de copiii cu un grad de sociabilitate crescut, care își vor expune punctul de vedere sau vor negocia cu dvs., cei cu un grad sporit de inhibiție pot trăi stări de spaimă instantanee și vor evita comunicarea.

Reactivitatea și inhibiția comportamentală au fost puse în relație și cu *strategiile de coping* (din engl.– *a face față la ceva/cineva*) ale celor de 4-6 ani. Astfel, copiii cu un grad sporit de inhibiție se focalizează pe prelucrarea excesivă a problemelor, fără căutarea unei soluții, în timp ce copiii cu un nivel sporit de sociabilitate au un stil constructiv de focalizare pe soluție. Focalizarea pe problemă sau pe soluție este legată de atenție, controlul atențional fiind mai fragil la copiii cu un grad înalt de inhibiție. Aceștia sînt mai sensibili și la factorii distractori, chiar dacă ruminează foarte mult. Și în cazul acesta există pronunțate influențe culturale privind diferențele de gen: în societatea noastră, capacitatea de coping constructiv nu este valorizată la fel, băieții fiind întăriți să adopte strategii active, iar fetele – strategii evitative.

Sugestie! *Este indicat să abordați diferențiat acești copii, în special în cadrul activităților: să încurajați găsirea soluțiilor, să asigurați un mediu de lucru optim, fără prea mulți factori distractori, să perseverați cu exerciții de stimulare a atenției etc.*

În ceea ce privește diferențele de gen, fiți conștienți de existența propriilor stereotipuri de gen și atitudini diferențiate pentru fete și băieți și nu permiteți ca acestea să saboteze calitatea educației (inclusiv de gen) pe care o realizați.

- **Se dezvoltă relațiile cu prietenii.** Începînd cu vîrsta de 3 ani, copiii manifestă o tendință pronunțată pentru alegerea prietenilor pe considerente de sex, vîrstă și comportament. După formarea diadelor sau a grupurilor, apar diferențe în tratarea prietenilor față de alți copii. Se pare că în interiorul grupului de prieteni există interacțiuni sociale mult mai accentuate și jocuri mult mai complexe. Dar și interacțiunile negative sînt mai frecvente, lucru care se reflectă în numărul crescut de conflicte. Însă atunci cînd conflictul se rezolvă, între prieteni există atitudini mai înțelepte: de negociere și renunțare în favoarea celuilalt pentru soluții care să împace ambele părți. Se afirmă că cel mai important lucru în stabilirea unei relații între copiii de 3-5 ani ar fi capacitatea de a împărtăși aceleași scenarii în cadrul jocului simbolic; cu alte cuvinte, devin prieteni cei ce se joacă împreună.

Sugestie! *Încercați să nu interveniți prea mult în timpul jocului, lăsați copiii să își stabilească regulile și să adopte măsuri de penalizare pentru cei care le încalcă. Totuși, atunci cînd în cadrul grupului mare se cristalizează o gașcă dominantă și membrii acesteia se manifestă mai agresiv în raport cu alți copii, acționați. Atenție însă, nici în acest caz și nici în altele, nu se recomandă destrămarea artificială a grupurilor mici de copii, precum și a diadelor (oricît de „periculoase” ar fi). Nu separați prietenii și amicii decît episodic (pentru luarea mesei sau pentru realizarea de sarcini în comun cu alți copii decît cei din grupul mic).*

Grupurile de copii sînt organizate ierarhic, avînd lideri informali care domină și impun idei, chiar dacă aceștia se afirmă fără ca cineva din grup să își dea seama. Această structură ierarhică ar duce la un fel de umanizare a lumii sociale a copiilor, absorbînd tendințele lor agresive.

Sugestie! *Evitați să schimbați ordinea ierarhică din cadrul grupului mare și al grupurilor mici, oricît de mult ați fi tentat să o faceți. Bineînțeles, de la înălțimea experienței dvs. de viață, puteți considera că lider ar trebui să fie Dinu, dar dacă grupul îl urmează pe Ionuț, nu este cazul să insistați sau să manipulați situația astfel încît să-l avantajați pe Dinu. Este decizia copiilor și nici ei nu vor ști să argumenteze de ce îl urmează anume pe Ionuț!*

Din perspectiva dimensiunii de gen, este indicat să nu descurajați prin opinii sau limbaj nonverbal orice inițiativă parvenită de la fete: deocamdată, societatea noastră dezaprobă manifestările de liderism din partea acestora și nu credem că v-ar plăcea să știți că sînteți persoana care a împiedicat apariția unei viitoare președintă de țară! Țineți minte: fiecare copil are dreptul să își realizeze potențialul!

5. Nevoile copilului și preocuparea pentru respectarea lor

„Obiectivul absolut este educarea copiilor în așa fel încît să fie pregătiți a duce o existență responsabilă, fericită și plină de reușite. Asta înseamnă că veți anticipa niște situații precise pentru copiii voștri, avînd în vedere că ei nu o pot face singuri.”
(Ross Campbell)

Concepte:

- *nevoie* – stare a persoanei care resimte o lipsă, acționează ca un semnal de alarmă și îl conduce pe individ la săvîrșirea unor acțiuni pentru a o satisface;
- *atașament* – „orice formă de comportament prin care persoana se plasează și menține proximitatea cu un anumit individ pe care îl vede ca fiind capabil a se confrunta cu dificultățile vieții” (Bowlby); atașamentul copilului nu se realizează atît față de persoana care îl hrănește sau îl schimbă, cît față de persoana care interacționează și care comunică emoțional, empatic cu el;
- *figură de atașament* – persoană care îngrijește în mod constant copilul și cu care acesta interacționează mai des. Această persoană este percepută de copil ca un scut, care îl ajută să se angajeze în explorarea lumii sociale și fizice. De cele mai dese ori, figura de atașament al copiilor este mama.

Copilul de 1-3 ani

Nevoile copilului	Comportamente neadecvate ale adulților	Consecințele nerespectării nevoilor
<ul style="list-style-type: none"> • Nevoia de susținere permanentă din partea adultului; • nevoia de valorizare din partea adultului pentru dobîndirea încrederii în sine și în adult; • nevoia de stimulare a independenței; • nevoia de a semăna cu părinții ca personalitate; • învățarea autocontrolului; • nevoia jocurilor zilnice, cu o diversitate de obiecte; • nevoia de situații în care să învețe să se îngrijească singur. 	<ul style="list-style-type: none"> • Atitudinea nonpermisivă: <i>este mic, nu știe, nu înțelege;</i> • desconsiderarea competențelor copilului (nu îl lăsăm să mănînce singur pentru că <i>este mic și nu poate sau nu poate duce singur lingura la gură și, în loc sa mănînce, face mizerie;</i>) • atitudine de supraprotejare; • lipsa stimulării copilului; • lipsa de reguli sau reguli excesive, neadecvate vârstei și puterii de înțelegere a copilului. 	<ul style="list-style-type: none"> • Copilul adoptă un comportament de revoltă sau de obediență exagerată, de neîncredere în propriile puteri (timiditate, refuzul de a sta singur în cameră, pavor nocturn sau enurezis nocturn); • nu are curaj pentru noi experiențe; • adoptă un model de relație ambivalentă cu adultul: de respingere a adultului, dar și dependență de acesta.

Copilul de 3-6 ani

Nevoile copilului	Comportamente neadecvate ale adulților	Consecințele nerespectării nevoilor
<ul style="list-style-type: none"> • Nevoia de a vorbi despre ceea ce simte, de a împărtăși experiențe și sentimente cu adulții și copiii; • nevoia de a se simți partener în dialog; • nevoia de a avea prieteni printre semenii; • nevoia de feedback, de apreciere din partea educatoarei; • nevoia de fabulație; • nevoia de cunoaștere în legătură cu viața sexuală și diferențele sexuale. 	<ul style="list-style-type: none"> • Atitudine critică; • atitudine nejustificată de control; • lipsa feedback-ului; • penalizare pentru fabulații, fiind considerate minciuni; • evitarea unor subiecte din sfera de curiozitate a copilului. 	<ul style="list-style-type: none"> • Comportamente de rezistență; • se simte judecat și vinovat, motiv pentru care va avea un comportament de ascundere; • refuzul dialogului, stagnare în dezvoltarea limbajului și la nivel psihosocial; • teamă crescută la lăsarea nopții, enurezis și stări de groază; • ascunderea adevărului de teama de a nu fi pedepsit, de a pierde dragostea adulților; • reacții de rușine, teamă, timiditate.

Copilul de 6-7 ani

Nevoile copilului	Comportamente neadecvate ale adulților	Consecințele nerespectării nevoilor
<ul style="list-style-type: none"> • Nevoie permanentă de susținere și valorizare; • nevoia de a depăși perioada de trecere de la grădiniță la școală, de la un model social la altul; • nevoia de a înțelege situațiile conflictuale din mediul familial, cauzele și efectele acestora. 	<ul style="list-style-type: none"> • Neînțelegerea complexității perioadei de trecere; • reacții neadecvate la modificările emoționale ale copilului; • suprasolicitarea copilului; • așteptări ce depășesc puterea de concentrare a copilului; • mediu relațional instabil; • crearea iluziei de mediu familial sănătos (ascunderea unor situații/evenimente conflictuale). 	<ul style="list-style-type: none"> • Instabilitate emoțională crescută ce duce la vulnerabilitate, oboseală sau agitație, hiperactivitate; • stare de disconfort (oboseală excesivă, abandonul activităților agreate anterior, poftă crescută de mâncare sau lipsa poftei de mâncare etc. • perturbări relaționale profunde (irascibilitate crescută, încălcarea permanentă a limitelor și/sau eludarea autorității adultului, retragere în sine); • dezvoltă suspiciuni, se instalează un sentiment de vinovăție greu de demontat (<i>părinții divorțează din cauza mea; eu sînt vinovat că m-au părăsit</i>) și cu repercusiuni asupra dezvoltării sale normale.

Satisfacerea nevoilor copiilor reprezintă unul din sloganele de care ar trebui să se conducă adulții (în special părinții și educatorii). Cea mai bună modalitate prin care o putem face este **educația prin iubire**.

Educația prin iubire este o educație proactivă, care anticipează nevoile elementare ale copiilor și încearcă să le satisfacă.

Educația eficientă se bazează pe 4 pietre de temelie:

1. satisfacerea nevoilor emoționale și de iubire ale copilului;
2. asigurarea unei pregătiri pline de iubire, dar și formarea unei discipline a copilului;
3. asigurarea unei protecții fizice și emoționale;
4. explicarea și exemplificarea controlului mîinii.

Dacă lipsește una dintre aceste pietre de temelie sau nu se pune accentul necesar pe ea, copilul ar putea să se confrunte cu anumite probleme.

Grilă de autoevaluare

În vederea realizării unei educații eficiente, reflectați asupra următoarelor întrebări:

- Aveți copii cu care vă place să lucrați mai mult?
- Vi se întâmplă să cedați în fața unor comportamente neadecvate ale copiilor?
- Vă este dificil să interacționați cu unii părinți?
- Aveți în grupă copii pe care îi adorați/preferați?
- Aveți suficientă răbdare de a colabora cu părinții?
- Credeți că există copii „răi”?
- Credeți că de neascultarea copiilor sînt vinovați părinții acestora?

Reflectarea asupra acestor întrebări vă va ajuta să conștientizați în ce măsură sînteți capabil/ă să acceptați necondiționat copiii cu care interacționați.

Ce înseamnă, de fapt, *acceptarea necondiționată* – una dintre abilitățile ce asigură eficiența educației? Înseamnă să acceptați copilul indiferent de capacitățile sale, de aspectul fizic sau trăsăturile de caracter. Indiferent de faptul că vă amintește de o altă persoană (pe care o placeți sau nu). Indiferent de ce așteptați de la el. Și, cel mai greu, indiferent de faptul că se poartă și reacționează într-un anume fel.

Evident, aceasta nu înseamnă să-i aprobați mereu comportamentul, ci doar să îl acceptați ca personalitate, chiar dacă îi detestați comportamentul – un lucru deloc ușor de înfaptuit.

6. Diversitatea de manifestări psihocomportamentale specifice copilăriei

"Copilul hipersensibil, temător"¹

De cele mai multe ori, acești copii au un comportament ce demonstrează *precauție și teamă*, ceea ce le limitează puterea de explorare și exprimare. Copilul mic cu personalitate de tip hipersensibil este foarte timid, atît în relațiile cu copii de aceeași vîrstă, cît și cu adulții. Mai tîrziu, poate avea chiar *atacuri de panică*

1 Deși folosite pe larg de către părinți și educatori, acest tip de sintagme prin care adulții caracterizează copiii nu sunt recomandabile. Odată pronunțate, aceste tipologii nu fac decît să eticheteze copiii și să-i reducă la niște manifestări comportamentale, omițînd identitatea și personalitatea copiilor. Mai mult decît atît, ele pot deveni *profeții care se autorealizează* deoarece în timp, copilul va ajunge să se „conformeze” acestor etichete. Ceea ce deranjează de fapt, este o conduită, o manifestare comportamentală, o atitudine, și nu copilul în întregime. Îndemnul nostru este să evitați folosirea unor asemenea etichete. Puteți caracteriza copilul ca fiind „cu manifestări agresive”, și nu „un copil agresiv” sau „un copil cu timiditate sporită” versus „copil timid”.

și stări schimbătoare. Unul din riscuri este *depresia*. În general, copilul hipersensibil are o *ațentie sporită pentru detalii*, este foarte receptiv la tot ceea ce îl înconjoară și poate fi copleșit de evenimentele încărcate emoțional. Copilul hipersensibil se remarcă prin *reacții exagerate* la atingere, zgomote puternice: aromele, sunetele și experiențele tactile ce sînt plăcute pentru un alt copil pe el îl pot irita.

Sugestie! *Evitați să catalogați public copiii cu un grad înalt de sensibilitate ca fiind fricoși, neputincioși etc. Profilul lor psihologic conține multe alte trăsături prin care îi puteți caracteriza! Totodată, deoarece au un simț de orientare redus și se pot rătăci, nu-i implicați în calitate de ghid în activități ce presupun abilități de orientare în spațiu. Nu veți face decît să le sporiți deznădejdea și să le accentuați neîncrederea. La fel, puțini dintre ei au aptitudini sportive, în schimb performează la activități care necesită concentrare și atenție la detalii (ex., origami) – o mare resursă pentru activitățile migăloase. În același timp, dacă veți avea o reacție fie prea protectoare și îngăduitoare, fie prea punitivă și intruzivă, veți agrava stările și comportamentele amintite. Cea mai bună abordare în educația acestui tip de personalitate este empatia, oferirea unor limite blînde, dar ferme, precum și încurajarea experiențelor noi și a explorărilor.*

"Copilul rușinos și retras" evită participarea în situații sociale datorită fricii de situație, de eșec sau de critică, de umilință. Spre nefericire, acești copii sînt ignorați, deoarece, spre deosebire de cei solicitanți de atenție, creează probleme.

Recomandări practice:

- Determinați cauzele prin metode indirecte.
- Construiți o relație de încredere cu copilul.
- Implicați copilul în activități de grup sau proiecte. Lăsați-l să își aleagă coechipierii.
- Delegați-i responsabilități – transmiterea mesajelor, îngrijirea florilor ș.a. Evitați acțiuni ce depășesc posibilitățile copilului.
- Nu ironizați pe seama stării sale de rușine sau nu-i cereți să comunice ceva în fața grupului fără a-l preveni. O modalitate de încurajare a copilului să vorbească este programarea unei întrebări și a unui răspuns. Îl veți invita să vorbească în fața celorlalți doar cînd va dori el.
- Dezvoltați noi comportamente prin jocuri de rol.

"Copilul apatic și visător"

Copilul cu acest tip de personalitate se arată foarte puțin interesat de ceea ce se petrece în jurul lui și, în vreme ce semenii lui aleargă și țipă, el *stă liniștit în colțișorul său*. Partea pozitivă este *imaginația foarte bogată și capacitate de independență sporită*, calități apreciate și utile la maturitate. Spre deosebire de copiii hipersensibili, cei apatici și visători *au nevoie de stimuli puternici pentru a reacționa* – sunet puternic și prelung, atingere puternică etc. Copiii apatici pot avea probleme cu activitățile ce necesită *coordonarea mișcărilor*: legatul șireturilor, desenatul, urcatul scăriilor, mersul prin spații înguste fără a agăța și răsturna obiectele din jur. Alte probleme pot apărea în cadrul *dezvoltării limbajului și a comunicării verbale*.

Sugestie! *Nu renunțați la acești copii! Nu este exclus să aveți această tendință, tocmai deoarece este nevoie de stimuli puternici pentru a le capta atenția și de implicare emoțională. Resursele dvs. cele mai solicitate în raport cu ei sînt: energia, răbdarea și perseverența.*

"Copilul sfidător, încăpățînat și obraznic"

Copilul cu acest tip de personalitate are un *comportament predominant negativ*, fiind recalcitrant și vrînd

să aibă controlul tot timpul. De multe ori, face exact opusul a ceea ce i se cere. Preferă *repetiția și schimbările lente*, are tendința de a fi *perfectionist și impulsiv*, de a demonstra un *comportament exuberant*.

Aceste conduite sînt impregnate de mînie, antagonism, iritabilitate, agresiune.

Recomandări practice:

- Determinați motivele ce stau la baza acestor stări. Ascultați atent copilul și aflați-i sentimentele față de sine, de familie. Copiii se "aprind" atunci cînd nu le sînt satisfăcute trebuințele de dragoste și respect. Admiteți că au puterea de a nu asculta și a opune rezistență. Evitați amenințările. Refuzați să deveniți complice în conflict.
- Exersați și întăriți comportamentele alternative.
- Stabiliți circumstanțele care provoacă aceste comportamente. Evaluați-le. Există o perioadă anume în care ele se manifestă mai frecvent?
- Alcătuiți o listă a sarcinilor de îndeplinit și orarul zilei.
- Uneori copiii nu înțeleg că se comportă negativ. Identificați problema. Elaborați un plan de modificare a conduitei. Planul trebuie să includă recompense pentru comportamente dezirabile. Practicați noile comportamente și întăriți-le prin "încheierea unui contract".
- Ignorați comportamentele respective pe cît posibil. Atunci cînd această tactică nu funcționează, recurgeți la tehnici de izolare (ex., time-out). Evitați pedeapsa fizică, pentru că provoacă agresivitate.
- Sugerați-le părinților să nu reacționeze amenințător la comportamentele date, conflictul se va întehi. Sfătuiți-i să părăsească camera sau să se îndepărteze de copil pentru cîteva momente.
- Pentru exteriorizarea tensiunii negative, utilizați următoarele tehnici: desen, exerciții fizice, muzică.
- Implicați copilul în activități, cercuri unde ar putea să se simtă mai bine.

"Copilul impulsiv"

Este foarte ușor să-l depistezi într-un grup de copii. El își dorește ca jocul să înceapă cît mai repede, nu este atent la explicarea regulilor, iscă mici conflicte. Atunci cînd participanții sînt captivați de joc, copilul impulsiv îl abandonează, stricînd distracția și bunul lui mers.

Totuși, impulsivitatea este o caracteristică a majorității copiilor mici, lucru explicabil prin faptul că gîndirea lor nu este suficient de matură și ei nu au în vedere consecințele acțiunii. Copiii nu analizează situația în ansamblul ei, astfel că acțiunea și gîndirea sînt "puse în funcțiune" aproape simultan.

Copiii de pînă la 3 ani se lovesc mereu de masă, scapă lucrurile din mîna, bat toba chiar dacă li se cere insistent să se oprească. Este modul lor caracteristic de a cunoaște lumea și obiectele din jur. Cu toate acestea, la 4 ani, copiii ar trebui să dobîndească control asupra acțiunilor întreprinse. Dacă ei continuă să fie impulsivi în mișcări și comportament, acest lucru le va afecta capacitatea de concentrare și învățare. Este greu să le captezi atenția, să le ceri o favoare sau să îndeplinească o sarcină. Impulsivitatea este un factor care le afectează și relațiile sociale. De aceea, este necesar a-i ajuta să-și modeleze reacțiile și să dobîndească control.

Cum poate fi ajutat un astfel de copil? Impulsivitatea poate apărea ca reacție la rugămintea de a realiza o sarcină simplă, rugămintea care îl jignește. În astfel de cazuri, îndrumați-l către activități ce presupun o utilizare mai mare a mușchilor: efortul fizic va reduce nivelul de impulsivitate și de energie. Dacă este foarte gălăgios și activ, propuneți-i o activitate mai liniștită, de care să se poată bucura înainte de a reveni la cea anterioară.

Iată cîteva exerciții:

- ***Ne jucăm cu apa***

Desenați pe cîteva pahare transparente o linie (cu un marker de culoare accentuată). Rugați copilul să umple paharele cu apă fără a depăși linia trasată.

- ***Rostogolirea mingii***

Trasați mai multe linii pe trotuarul din curtea grădiniței și cereți-i copilului să facă pase în așa fel încât mingea să nu depășească aceste limite. Prin acest exercițiu îl veți ajuta să își stăpânească pornirea de a lovi mingea tare, de a-și controla comportamentul.

- **„De-a semaforul”**

Arătându-i cartonașul de culoare roșie, copilul trebuie să învețe că e nevoie să se oprească din orice activitate pe care o desfășoară, arătându-i cartonașul verde – că se poate întoarce la activitatea lui. În locul cartonașelor puteți folosi indicații verbale: ex., *semaforul arată roșu* sau *semaforul arată verde*.

"Copilul neatent"

Acest copil nu reușește să stea locului sau să acorde atenție unui lucru. Neliniștit, el va trece de la un obiect la altul, de la o activitate la alta, fiind, deseori, diagnosticat în mod greșit cu *deficit de atenție* (ADHD, engl. – *Attention Deficit Hyperactivity Disorder*). Lipsa atenției și neliniștea se datorează unor caracteristici fizice – fie că este vorba de modul în care procesează ceea ce vede sau aude, fie că este vorba de modalitatea în care își mișcă corpul sau în care corpul reacționează la stimuli.

Sugestie! *În loc să vă lăsați "acaparată" de părțile negative ale comportamentului copilului, impunând restricții aspre și cerându-i tot timpul „să fie atent”, ajutați-l să facă față dificultăților cu care se confruntă. Dvs. și părinții sînteți persoanele care îi pot arăta cum trebuie să își utilizeze "punctele forte". Învățînd să se concentreze asupra unui lucru, va scoate la iveală și alte calități.*

"Copilul egocentric"

Egocentrismul sau convingerea copilului că este centrul universului se întâlnește la toate vîrstele copilăriei și se manifestă diferit. Copilul egocentric de orice vîrstă se plasează pe sine pe primul plan, fără să țină cont de părerile și dorințele altora, are tendința de a exclude existența celorlalți din viața lui. Gîndirea egocentristă este, de cele mai multe ori, alimentată de comportamentul părinților față de copil. Cînd acesta refuză să se supună regulilor de orice fel, părintele trebuie să reacționeze cu calm, să fie ferm și să poată spune *nu*. Atenționați părinții despre acest lucru!

De exemplu, copiii egocentriци își doresc să aibă jucăria altui copil și o pot lua fără a avea aprobarea “stăpînului/stăpînei”. Ei nu procedează astfel din răutate, ci pentru că nu sînt în stare să se pună pe locul II!

În general, pînă la 4 ani, copiii învață să împartă, să ceară, să facă schimb de jucării, însă, pentru a ajunge la acest stadiu, au nevoie de puțină îndrumare în:

- a-și dezvolta simțul proprietății;
- a-și cultiva dorința de cooperare și noțiunea de *ajutor reciproc*.

Există cîteva modalități de a realiza aceste scopuri, cîteva “trucuri” pe care educatorii și părinții trebuie să le pună în aplicare:

- 1) În cadrul familiei, copilul trebuie să aibă o serie de jucării doar ale lui, care să fie așezate într-un loc doar al lui, iar la grădiniță – 1-2 jucării cu care se joacă în mod preferențial și de care este “responsabil”. Astfel, el va învăța diferența dintre lucrurile lui, lucrurile altora și lucrurile comune.
- 2) Este recomandabil să proiectați activități în cadrul cărora să îi arătați cîteva obiecte personale (îmbrăcăminte, periuță de dinți etc.) și comune (scaun, echipament sportiv, masă, casetofon etc.), din sala de grădiniță, dar și de acasă.
- 3) Ajutați-l să învețe să fie cooperant cu ceilalți copii: explicați-i că, făcînd schimb de jucării, va avea o mai mare varietate de jucării. Totodată, trebuie să-i lăsați libertatea de a alege ce jucării vrea să împartă și cu cine dintre colegi.

"Copilul activ, agresiv"

Copilul cu acest tip de personalitate este foarte *impulsiv* și predispus la reacții fizice. Adesea, *în loc să se gândească cum ar trebuie să acționeze, întâi acționează*. El devine foarte ușor frustrat și agresiv: pentru a obține ceea ce dorește, recurge la lovituri. Calitățile lui de bază sînt *entuziasmul și creativitatea*.

Sugestie! *Fără să intenționați acest lucru, puteți agrava comportamentul copilului activ, cu tendințe agresive, alternînd între "educatoare de treabă" și stări de nervozitate și irascibilitate. Acești copii au nevoie de un cadru armonios și plin de afecțiune, cu reguli respectate de toți. Invitați părinții la o discuție, accentuînd cele menționate și, totodată, puneți-vă de acord cu ei în privința educației oferite, făcînd un "front comun" în fața copilului. Este important să îl încurajați să își folosească imaginația și să caute alte mijloace de exprimare, în afară de agresivitate.*

Agresivitatea copiilor reprezintă una dintre cele mai dificile forme de comportament emoțional negativ cărora trebuie să le faceți față. Este important să știți, însă, că un comportament agresiv nu va apărea niciodată brusc, «din senin» sau fără vreo legătură cu mediul de viață al copilului sau cel de educație. De cele mai dese ori, manifestările agresive ale copiilor apar ca un răspuns la ceva, ce a avut/ are un impact traumatic asupra copilului, iar el nu a putut exprima acest lucru într-o manieră adecvată și directă.

Cauzele agresivității la copii pot fi următoarele:

- imitarea comportamentului cuiva (adult, personaj din desene animate, coleg etc.);
- abuz și/ sau violență în familie;
- expresia nemulțumirii (de ex., față de presupusa "abandonare" a părinților sau regulile prea rigide de la grădiniță);
- foame, oboseală sau altă stare de disconfort;
- dorința de a atrage atenția celorlalți sau de a demonstra superioritatea sa asupra altora (copii sau educatori);
- pedepsele prea dese și nepotrivite (atît acasă, cît și la grădiniță);
- "rodul" unui răsfaț care determină copilul să creadă că i se cuvine totul;
- sentimentul de nesiguranță, care îl pot face pe copil să simtă nevoia de a fi defensiv, de a se apăra;
- lipsa abilităților adecvate de comunicare (ceea ce face ca acest copil să nu fie înțeles de ceilalți);
- „metodă” de rezolvare a problemelor, înfrîngerea celui mai slab/ mic.

Este important să știți că odată manifestat, comportamentul agresiv riscă să se permanentizeze în cazul cînd copilul a obținut ce a dorit, deoarece această „victorie” oferă satisfacție și beneficiu pentru moment, iar astfel, se întărește comportamentul agresiv.

Sugestii practice:

- Identificați și reduceți motivele de nemulțumire ale copilului. Evitați amenințarea sau pedepsirea copilului.
- Recunoașteți emoțiile și sentimentele copilului pentru a vă da seama cînd este pe cale de a se mînia și abordați imediat problema supărătoare.
- Acționați prompt. De îndată ce ați observat o manifestare agresivă, așezați-vă în pirostria lîngă copil și cu un ton ferm, spuneți-i : "Nu face acest lucru pentru că rănești/ jignești / Este interzis să lovești etc."
- Oferiți-i copilului o pauză. Dacă copilul este mai mare de 2 ani poate déjà să înțeleagă consecințele comportamentului său – o pauza de izolare îl poate ajuta să-și regăsească controlul.
- Ajutați copilul să-și direcționeze impulsurile agresive spre alte activități, constructive (de ex., jocuri active cu o conotație simbolică, cum ar fi să deseneze ceva sau să joace un rol imaginar).
- Ajutați-l să se elibereze de tensiunea acumulată, astfel încât emoțiile să nu fie reprimare doar pentru a

izbucni mai târziu, într-un mod mult mai violent.

- Ajutați copiii să-și exprime în mod deschis sentimentele și emoțiile negative imediat ce ele apar, fără a depozita în mintea lor resentimentele, mânia sau ura.
- Ajutați-l să înțeleagă ceea ce simte. Dacă copilul are 4 ani sau mai mult întrebați-l cum se simte când este furios. Învățați-l procedee simple de gestionare a emoțiilor, precum să respire adânc, să numere până la 10, să fredoneze un cântec, și îndemnați-l ca data viitoare când se va mai simți furios să aplice aceste tehnici.
- Puteți ignora un acces de furie, dar nu e recomandabil să fiți indiferent față de acesta. După ce totul s-a liniștit și copilul devine din nou calm, discutați cu el despre comportamentul nepotrivit pe care l-a avut și învățați-l cum să se comporte pe viitor, fără să-și mai piardă controlul.
- Atunci când copilul este calm, discutați cu el consecințele comportamentului agresiv și planificați comportamente alternative. Exersați aceste alternative, iar atunci când ați surprins copilul că aplică un comportament de alternativă – întăriți-l (prin laudă, premiere, recompense simbolice etc.).
- Faceți o listă de sarcini pentru a fi îndeplinite și planificați împreună cu copilul programul zilei sau scenarii posibile.

"Copilul hiperactiv"

Copiii cu acest specific sînt mai activi decît alții, mai agitați, se confruntă cu dificultăți de concentrare asupra sarcinii, fiind ușor distrași de ceea ce se întîmplă în jurul lor.

Atenție!

Copiii cu hiperactivitate se deosebesc de cei cu o dezvoltare normală prin **frecvența și intensitatea manifestărilor comportamentale** în 3 domenii importante, atrăgînd atenția prin:

- dificultăți de atenție și concentrare;
- conduite impulsive,
- hiperactivitate (agitație evidentă).

Copiii cu hiperactivitate pot sta într-un loc doar cîteva minute; chiar și în acest răstimp prezintă un neastîmpăr excesiv. Ei vorbesc prea mult în cadrul activităților, au o putere de concentrare redusă (de regulă, mai puțin de 5 min.), își provoacă semenii și, deseori, strică jucăriile.

Acestor copii le este greu să-și planifice munca sau jocul, fapt ce are drept consecință o activitate neglijentă, senzații de intensă frustrare în joc și în cercul de prieteni. Ei nu se pot supune regulilor unui joc și neglijează sentimentele celorlalți. Comportarea lor nu se schimbă nici sub influența unor argumente logice, nici în urma aplicării de pedepse.

Prezentăm lista de simptome a hiperactivității. Recomandăm însă să vă adresați unui specialist (medic de familie, psiholog, neurolog) în cazul cînd senzații caracteristicile menționate și acestea sînt evidente în raport cu copiii de aceeași vîrstă și cu același nivel de dezvoltare. În plus, aceste manifestări trebuie să apară în mai multe arii de activitate.

Simptome de neatenție:

- incapacitatea de a da atenție detaliilor;
- dificultăți în menținerea atenției în timpul jocului sau îndeplinirii sarcinilor;
- uitarea cerințelor în timpul activităților zilnice;
- neatenție la persoana care i se adresează direct;
- imposibilitatea de a duce la capăt instrucțiuni;
- dificultăți în organizarea sarcinilor și activităților;

- evitarea sau neplăcerea de a finaliza sarcinile care necesită un efort mental susținut;
- pierderea frecventă a obiectelor;
- distragere ușoară a atenției.

Simptome de impulsivitate:

- rostirea unui răspuns înainte de a se termina întrebarea;
- dificultăți în a-și aștepta rîndul (ex., pentru a da un răspuns);
- întreruperea sau intervenirea frecventă în discuțiile altora;
- vorbire excesivă, fără să-i pese de constrîngerile sociale.

Simptome de hiperactivitate:

- agitatea frecventă a mâinilor și picioarelor;
- schimbarea frecventă a locului în situații care presupun menținerea poziției;
- alergare neadecvată;
- dificultate în a se juca în liniște;
- vorbire excesivă;
- agitație frecventă.

Principalele dificultăți

Comportarea

Copiii hiperactivi manifestă energie mobilă în exces și insuficient direcționată, sînt agitați din punct de vedere fizic și au probleme de concentrare. Ei își controlează impulsurile parțial, controlul mișcărilor deseori nu corespunde cu vîrsta biologică, multe dintre activitățile realizate le sînt marcate de eșecuri mărunte.

Dispoziția li se schimbă rapid: de la supărare la bucurie și viceversa. Aceste probleme îi fac să se simtă vinovați și să se întrebe dacă merită atenția și dragostea celor din jur. În așa caz, copiii încep să aplice compensarea: încearcă să se facă agreabili cu orice preț, realizînd sarcina mult prea repede sau, pretextînd că nu-i interesează, refuză să o realizeze ori se manifestă neadecvat, brutal.

Competențe cognitive

Frecvent, copiii hiperactivi asimilează cunoștințele noi cu dificultate. Unii pot fi mai puțin eficienți la sport sau activități în care se utilizează mușchii mici (ex., la scriere). Alții pot avea o eficiență redusă la memorizarea fenomenelor pe care le observă sau pot întîmpina greutăți la cititul pe silabe. De asemenea, ar putea avea dificultăți de auz și de pronunție.

Din această perspectivă, pentru a-i asigura progresul dezvoltativ:

- oferiți-i copilului hiperactiv recompensă (un cuvînt de laudă, aprecieri de tipul *bine* sau *corect*) după fiecare sarcină îndeplinită, fie și foarte mică. Dacă nu au parte de ea, copiii își vor pierde rapid interesul pentru muncă și vor trage concluzia că nu au lucrat bine – o manifestare specifică lor, în contrast cu cea a altor copii, care continuă să lucreze chiar dacă nu sînt lăudați. În cazul cînd nu a făcut bine ceva, nu va fi certat sau nu i se vor aduce reproșuri, ci, pur și simplu, va fi atenționat.
- Oferiți-i copilului hiperactiv explicații la fiecare element nou pînă ce îl asimilează.
- Confruntîndu-se cu o problemă, copiii hiperactivi nu se gîndesc cum trebuie rezolvată, ci o tratează în mod impulsiv.

"Partea bună" a hiperactivității:

- Acești copii pot fi extrem de creativi și cu o imaginație mult peste medie. Datorită faptului că sînt atrași de diverse activități în același timp și în mintea lor gîndurile și ideile apar și dispar cu repeziciune, această caracteristică îi poate transforma în niște maeștri ai rezolvărilor, pentru că nu se confruntă cu limitările cu care se confruntă

alți copii. Astfel, pot deveni izvor de idei, cu un rol major în realizarea unor proiecte.

- De asemenea, datorită inventivității lor, pot fi deschizători de drumuri noi, pentru că, deseori, observă ceea ce ceilalți nu văd.
- Pus în fața unei probleme, copilul cu hiperactivitate va oferi o rezolvare surprinzătoare, care acoperă toate variabilele și care răspunde tuturor necunoscutelor în același timp. El nu se confruntă cu acea abordare unidirecțională, ci prelucrează informația combinând toate elementele, chiar dacă acestea nu au legătură, răspunsul fiind unul neașteptat, dar corect și mai greu de accesat cu o gândire convențională.
- Copiii cu hiperactivitate se plictisesc rareori, pentru că trec repede de la o activitate la alta, sînt veseli și spontani, explorează totul cu multă aviditate. Ei își trăiesc copilăria cu intensitate: o trăsătură care rezistă în timp și pe care o întîlnim și în perioada de adult.
- Motivația puternică îi transformă în „performeri” de top, greu de înlăturat din drumul lor spre obținerea succesului. Dacă sarcina este interactivă și nu-i plictisește, ei vor munci din greu pentru a ajunge la rezultatul dorit. În acest caz, nu vor renunța la obiectivul propus și vor fi neobosiți pînă la atingerea scopului propus.

Recomandări practice:

- Cereți-i copilului hiperactiv lucruri realiste: nu-l rugați să stea liniștit atîta vreme cît el nu poate face aceasta.
- Evitați, pe cît posibil, certurile cu un copil hiperactiv. Certurile răscolesc sentimentele și se termină, de regulă, fără o rezolvare. E mai bine să ignorați lucrurile care nu au importanță pentru nimeni altcineva decît pentru el (dacă s-a spălat pe mîini, dacă și-a făcut ordine pe masa de lucru etc). Ideal ar fi să nu vă lăsați antrenați în certurile provocate de copii.
- Stimulați-i orice aptitudine sau talent, pentru a-i înlesni cît mai multe succese. Un copil care se bucură de succes în orice activitate extrașcolară poate suporta șocuri și greutăți apărute în alte domenii cu mai puțină împotrivire sau frustrare.
- Încercați să evitați pedepsele, învățîndu-l pe copil cauzele și efectele unei acțiuni. Adoptați o poziție rigidă numai atunci cînd sînteți sigur/ă de rezultat.
- Lăudați-l pentru fiecare realizare, într-un mod consecvent. Copiii hiperactivi au nevoie de recompense repetate, care să-i mențină la nivelul atins, altfel tind să-și reia modelele de comportare.
- Ajutați-l să facă față modului său dezorganizat de gândire. Copiii hiperactivi tind să abordeze mai multe activități fără un plan prealabil, ceea ce duce, deseori, la reușite scăzute și la indisponerea prietenilor și a familiei.

În colaborare cu părinții:

- Ajutați părinții să-și cunoască mai bine copilul.
- Sugerați-le să consulte specialiști, în eventualitatea unor tratamente terapeutice, profilactice, psihoterapeutice.
- Oferiți-le sprijin informativ cu privire la felul în care să se comporte acasă, astfel încît împreună să formați o echipă de colaborare și coordonare a acțiunilor.
- Susțineți părinții să nu renunțe niciodată. Deseori, după ce au lucrat ani de zile cu copilul lor, ei nu întrezăresc nici un rezultat, au sentimentul că au procedat greșit, fiindcă copilului „nu-i intră în cap” regulile de bază ale conviețuirii în societate. Totuși, solicitați să compare situația actuală cu cea de acum cîțiva ani, părinții recunosc, adesea, că în acest interval copiii au însușit anumite reguli de conviețuire.
- Fiți aliatul părinților și ajutați-i să nu se învinuiască. Unele critici, ușor deghizate, rănesc adînc, deoarece sentimentul de a fi o mamă neadecvată sau un tată necorespunzător este împărțit de mulți părinți ai căror copii hiperactivi nu se adaptează unor principii educative de bază. O astfel de autoînvinovățire

este neîndreptățită, deoarece nici o persoană din afară nu poate înțelege dimensiunea greutăților cauzate de unii copii. Părinții trebuie să aibă tăria să-și recunoască lor, dar și celorlalți, că fac tot ce le stă în putere să-și ajute copilul.

Cînd ne referim la *copiii cu dizabilități*, anumite elemente care intră în structura personalității lor – imaginea și stima de sine – capătă o importanță deosebită, influențînd, în mare măsură, relațiile cu cei din jur și, nu în ultimul rînd, acceptarea de sine. La mulți dintre copiii cu dizabilități fizice, intelectuale, de vîz sau de auz constatăm că imaginea de sine determină probleme de adaptare și integrare în mediul educațional și social, sentimente de inferioritate, atitudine de evitare, tulburări de comportament, nervozitate, anxietate etc.

- Copilul cu dizabilitate locomotorie vizibilă să fie încurajat și susținut în acțiunile sale, în scopul de a-i întări convingerea că va putea fi un elev bun.
- Atitudinea constantă de valorizare va construi o stimă de sine favorabilă, cu rezultate evidente în adaptarea și integrarea în procesul educațional.
- Satisfacerea nevoilor cu care se confruntă copilul (nevoi fundamentale legate de hrană, confort fizic, securitate, nevoia de afecțiune, nevoia de intimitate etc.) vor preveni sau soluționa dificultățile de autocontrol.
- Copilul crescut într-un mediu familial sănătos, susținut de o comunicare afectivă, căruia nu i se lezează trebuința la apartenență și identitate (ceea ce se întîmplă în cazul copilului ce frecventează o instituție de asistență și ocrotire), ar putea depăși o serie de probleme: complexe de inferioritate, negativism nejustificat, sugestibilitate etc.

Așadar, implicarea timpurie a copilului cu cerințe educaționale speciale într-un mediu educațional și aplicarea măsurilor de recuperare, compensare este soluția optimă pentru obținerea unui grad de eficiență cît mai mare, dar, mai ales, pentru prevenirea apariției și consolidării fenomenelor negative.

7. Abilitățile sociale ale copilului

În procesul formării, copiii sînt învățați să aibă succes într-o gamă largă de situații, atît cu alți copii, cît și cu adulții, inclusiv părinții și educatorii lor. Abilitățile de care au nevoie pentru a realiza sarcinile sociale se numesc *abilități sociale*. Grupate în 5 mari domenii, abilitățile sociale se dobîndesc progresiv și se construiesc una pe cealaltă:

- **abilități care țin de limbajul corpului:** contactul vizual, postura și expresiile faciale. Copiii privesc spre partenerii lor de discuție pentru a arăta că ascultă și sînt atenți. De asemenea, ei pot folosi diferite posturi specifice anumitor situații și pot comunica prin mimică emoții pozitive sau negative;
- **calitățile vocii și folosirea adecvată a acesteia:** tonalitatea. Un copil are, de obicei, o tonalitate plăcută, expresivă, prietenoasă. Volumul, debitul verbal și claritatea rostirii sînt celelalte aspecte din această categorie;
- capacitatea de a realiza o **conversație:** obișnuința de a saluta și de a se prezenta, urmată de inițiativa unei conversații prin punerea de întrebări simple sau prin realizarea unor afirmații simple;
- **prietenia** reprezintă, adesea, cea mai problematică abilitate socială. Ea este mult mai complexă decît celelalte și se manifestă prin disponibilitatea de a oferi ajutor, de a-i invita pe ceilalți să realizeze activități comune, de a-și exprima sentimentele sau de a face complimente, de a arăta înțelegere pentru cel rănit sau care are o suferință;
- **asertivitatea**, un domeniu la care mulți dintre adulți au încă de lucrat (!), își are și ea bazele în educația timpurie.

Sugestie! *Vegheați, așadar, ca discipolii dvs. să fie capabili a lua atitudine atunci când este vorba de drepturile lor, fără a răni pe cineva. Învățați-i să știe când trebuie să ceară ajutor sau o informație, să exprime o nevoie. Dar, mai ales, cum să o facă!*

Folosiți toate ocaziile pentru a le explica cum trebuie să reacționeze atunci când sînt “jigniți” de un copil sau chiar agresati. De ex., puteți inventa și monta mici scenete în care copiii să joace un mic rol, în scopul de a evidenția o anumită abilitate socială din gama asertivității.

Dacă veți constata că una sau mai multe categorii de abilități sociale nu sînt suficient dezvoltate, aveți la dispoziție numeroase ocazii de a le “preda”. În afară de jocurile cu alți copii, folosiți filmele vizionate, personajele din desenele animate etc. care pot reprezenta un model și contribui la crearea de înțelesuri ale contextelor sociale.

Țineți minte cîteva reguli de învățare a abilităților sociale: “predați” cîte o abilitate, folosindu-vă de varii situații, pînă ce aceasta a fost însușită. Faceți astfel încît “lecțiile” să fie scurte și distractive; oferiți feedback exprimării/manifestării abilității respective în situații concrete de viață și oportunități de a o exersa. Desigur, nu uitați să începeți cu ce este mai simplu pentru copii.

Despre autocontrol

Un pas important în educarea disciplinei copilului, între 3 și 6 ani, este creșterea capacității de autocontrol. Sarcină destul de dificilă pentru părinți și educatori, dacă ne gîndim că trebuie stabilit un echilibru între nevoia de independență a copilului la această vîrstă fragedă și necesitatea impunerii unor limite menite a forma un comportament corect din punct de vedere social.

Prin noțiunea de *autocontrol* înțelegem capacitatea de a decide care este momentul potrivit și modalitatea adecvată de exprimare a sentimentelor, precum și capacitatea de a selecta impulsul care trebuie urmat. Pare o noțiune extrem de dificilă pentru un copil care abia a învățat să exploreze mediul și nu deține o experiență de viață suficient de bogată pentru a-și putea gestiona emoțiile.

În perioada 3-5 ani, copilul are primul contact cu noțiunile de *etică* și *morală*, ale căror norme, de multe ori, vin în contradicție cu impulsurile lui și impun un control asupra emoțiilor și dorințelor imperioase. În aceste condiții, un control extern exagerat, exercitat de părinți și educatori, poate crea efectul contrar, stîrnind agresivitatea copilului și generînd tensiuni între el și adulții din anturajul lui (copilul poate deveni obraznic, neascultător, provocator). De asemenea, neconturarea unor limite sau o educație prea laxă, care lasă lucrurile la bunăvoința copilului, poate produce disfuncții comportamentale serioase, mult mai dificil de corectat.

Primul pas în găsirea unui echilibru educațional menit să dezvolte autocontrolul copilului este înțelegerea de către educatori (și părinți, bineînțeles) a faptului că un comportament inadecvat al copilului este o ocazie prețioasă de a-l remedia. Prin urmare, nu vom trata aceste conduite ca fiind negative, ci, mai curînd, ca pe o oportunitate.

Există cîteva indicatori de care puteți ține cont atunci când abordați educarea autocontrolului la copil:

1. Asigurați-vă că înțelege ce înseamnă o regulă și care este utilitatea ei. Dacă vă rezumați doar la a-i spune *Nu este voie!* sau *Încetează!*, copilul nu va percepe motivul pentru care trasați această limită și își va simți libertatea îngrădită. Prin urmare, trebuie să alocați timp explicațiilor menite a-l face să înțeleagă de ce un comportament este inadecvat și să vă asigurați că a pătruns sensul acestuia prin întrebări și exemple.
2. Încercați să aflați de ce copilul și-a pierdut controlul, atunci când acest lucru se întîmplă: nu i-a plăcut un anumit loc sau o anumită situație, comportamentul dvs. a fost exagerat și aceasta este singura manieră în care a putut răspunde. Îl puteți ajuta să dezvolte comportamente optime doar identificînd cauzele pierderii controlului. De aceea, trebuie să dați dovadă de răbdare, să-l observați în contexte de

viață cât mai variate: o conduită care nu se manifestă niciodată acasă poate să se manifeste la grădiniță, în colectiv, pe terenul de joacă. Din acest motiv, colaborarea cu părinții este extrem de indicată.

3. Ajutați copilul să își recapete autocontrolul. Veți realiza acest lucru numai dacă veți demonstra calm și tact atunci când observați la el probleme în gestionarea emoțiilor. În felul acesta îi oferiți și un exemplu de autocontrol. Tătonați terenul și stabiliți ce îl poate ajuta să își redobândească autocontrolul. Unii copii pot fi receptivi la îmbrățișări, alții – la distrageri, la implicare într-o nouă activitate. Ei pot fi temperați și printr-o discuție pe un ton calm și blând.

Cu timpul, odată cu interiorizarea și înțelegerea regulilor, copilul va fi tot mai apt să își gestioneze impulsurile, în special dacă adulții din jurul său au dat dovadă de echilibru, răbdare în a-l învăța cum să realizeze acest lucru.

8. Disciplinare pozitivă

Concepte:

- *disciplinare* – învățarea comportamentului dorit în paralel cu eliminarea comportamentului inadecvat, prin metode specifice;

- *pedeapsă* – exercitarea asupra copilului a unui control exterior, prin forță, cu scopul de a modifica un comportament problematic.

Disciplinarea copilului ar trebui să fie:

- *fermă* – consecințele urmează a fi clar formulate și apoi aplicate atunci când are loc un comportament neadecvat;
- *corectă* – consecințele trebuie să corespundă cu comportamentul neadecvat. În caz de recurență a comportamentului neadecvat, consecințele urmează a fi anunțate din timp, astfel încât copilul să știe ce s-ar putea întâmpla;
- *prietenoasă* – atunci când îi arătați copilului că se comportă nepotrivit și îi aduceți la cunoștință consecințele posibile, recurgeți la un stil de comunicare prietenos, dar ferm. Încurajați-l să rețină ce are de făcut pentru a evita anumite urmări. Reveniți asupra antrenamentului de a fi bun și lăudați-l pentru comportamentul corect.

Disciplina	Pedeapsa
<ul style="list-style-type: none"> • Pune accent pe ceea ce copilul trebuie să facă; • este un proces continuu; • oferă exemple demne de urmat; • dezvoltă autocontrolul; • îl ajută pe copil să se schimbe; • are caracter pozitiv; • îi permite copilului să se afirme; • dezvoltă capacitatea de a gândi a copilului; • dezvoltă respectul de sine; • formează comportamentul adecvat. 	<ul style="list-style-type: none"> • Pune accent pe ceea ce copilul nu trebuie să facă; • are loc o singură dată; • insistă asupra respectării ordinelor; • descurajează independența; • are sens numai pentru adult; • are caracter negativ; • îl forțează pe copil să fie cuminte; • ia deciziile în locul copilului; • reduce respectul de sine; • condamnă comportamentul neadecvat.

Principii de disciplinare:

- adultul se manifestă pozitiv;
- sînt stabilite regulile de comportament, dar și consecințele, atît pentru conduite adecvate, cît și pentru cele indezirabile;
- copiii care respectă regulile primesc semnale pozitive: recompense morale, mai mult timp liber, anumite privilegii etc.;
- copiii care nu respectă regulile primesc semnale negative: nu sînt lăsați să ia pauze, sînt ținuți mai mult asupra temelor etc.;
- consecințele ar trebui să urmeze imediat comportamentul;
- regulile și consecințele respectării/nerespectării lor sînt negociate cu copiii;
- se pornește de la premisa că, dacă vor, copiii se pot purta decent și responsabil;
- responsabilitatea copilului trebuie subliniată în mod constant;
- sprijinirea copilului în a face ceea ce este bine, în a face alegeri bune.

Ghid de disciplinare pozitivă

1. Copilul obraznic este un copil descurajat, care are o idee distorsionată despre modul de atingere a scopului principal – acela *de a aparține*. Ideile eronate duc la comportamente deviate.
2. Pentru a ajuta copilul să-și dezvolte un sentiment sănătos de apartenență, astfel ca motivația pentru comportamentul deviant să dispară, utilizați încurajarea, sărbătoriți fiecare pas înspre îmbunătățire, nu vă focalizați pe greșeli.
3. Un mod eficient de a-l ajuta să se simtă încurajat este să petreceți ceva timp „în doi”. Mulți educatori au observat schimbări în comportamentul copilului-„problemă” după un schimb de păreri de 5 minute despre modul în care le place să se distreze.
4. Oferiți-le copiilor preocupări cu semnificație. În numele experienței, unii educatori le cer să facă lucruri mult prea simple, pe care le pot îndeplini singuri și fără prea mult efort. Copiii simt că aparțin/fac parte dintr-un grup doar atunci cînd știu că pot contribui în mod real la realizarea unei sarcini.
5. Decideți împreună ce trebuie făcut. Urmăriți ca fiecare copil să facă mereu altceva, să nu-și reducă activitatea la una și aceeași sarcină. Atunci cînd sînt incluși în luarea deciziilor, copiii dau dovadă de încredere, motivație și entuziasm.
6. Debarasați-vă de ideea că pentru a-i face pe copii să procedeze bine sau să realizeze un lucru bine, mai întîi trebuie să-i faceți să se simtă rău.
7. Pedepsa va fi oportună doar dacă intenționați să-l liniștiți pentru moment, însă reacțiile secundare ar putea fi: resentimentele, rebeliunea, răzbunarea, retragerea.
8. Sugerați-le copiilor că greșelile sînt un bun prilej de a învăța! O cale în acest sens este și recuperarea dvs. conform celor 3 R după ce ați comis o greșeală:
  - *Recunoașteți greșeala;*
  - *Reconcilierea:* fiți gata să spuneți *Îmi pare rău, nu-mi place cum am făcut față acestei situații;*
  - *Rezolvarea:* concentrați-vă pe soluții, renunțați la acuze.
 Această tactică este eficientă numai dacă respectați întocmai pașii prezentați.
9. Axați-vă pe soluții și nu pe consecințe. Mulți adulți încearcă să deghizeze pedeapsa numind-o *consecință logică*. Implicați copiii în găsirea de soluții rezonabile la problemă.

Cum trebuie ajutat copilul să însușească un comportament

1. Definiți clar comportamentul pe care doriți să-l învețe copilul.	Spălătul pe mâini înainte de masă.
2. Descompuneți în pași mici comportamentul respectiv.	Ridicarea mânelor, pornirea robinetului, udarea mânelor, săpunirea mânelor, clătirea mânelor, ștergerea mânelor, aranjarea mânelor.
3. Folosiți îndrumarea: - fizică; - verbală; - prin modelare.	Luați mâinile copilului în mâinile dvs. și executați mișcările necesare spălării pe mâini: <i>acum ne spălăm; acum ne ștergem</i> . Observarea spălătului pe mâini la alții.
4. Recompensați aproximările succesive ale comportamentului dorit.	Recompensați copilul chiar dacă nu se șterge pe mâini, ci doar se atinge de prosop.
5. Ignorați aproximările succesive ale etapelor anterioare.	Dacă știe să se șteargă pe mâini, recompensați-l numai atunci când execută bine etapa respectivă.
6. Retrageți treptat îndrumarea dvs.	Dacă știe care sînt etapele spălării pe mâini, nu-l mai îndrumați.
7. Recompensați la intervale neregulate.	Recompensați spălătul pe mâini doar din cînd în cînd.

9. Încă o dată despre importanța jocului

În copilărie jocul constituie principalul mijloc de dezvoltare în următoarele domenii: *fizic, cognitiv, social, emoțional și lingvistic*. Pare greu de crezut că jocurile cu păpușile și cuburile îi vor ajuta pe copii să se transforme în adulți! Însă jucîndu-se, ei își dezlănțuie creativitatea și imaginația, învață să gîndească și să se descurce în situații problematice, își formează noi aptitudini, își dezvoltă personalitatea și stabilesc o bază importantă pentru învățare.

Sugestie! *Dacă vă transformați în observatori tenace ai copiilor, puteți vedea "pe viu" cum încep să dobîndească prin joc noi aptitudini. Ca educatori, îi puteți ajuta doar dacă reușiți să vă dați seama de stadiul de acumulare în care se află. La început, preșcolarul mic se joacă manevrînd obiectele, apoi își dezvoltă imaginația și imită rolurile adulților: "de-a doctorul", "de-a mama și tata" etc. Abia în jurul vîrstei de 5-6 ani descoperă **jocul cu reguli** și învață să creeze relații armonioase cu ceilalți copii, să se supună regulilor; toate acestea îl vor ajuta să se integreze în societate și să își dezvolte personalitatea.*

Unul dintre cele mai importante aspecte ale jocului constă în "disponibilitatea" acestuia de a fi utilizat ca **instrument al educației**. În timp ce se joacă, copilul învață formele, culorile și dimensiunile obiectelor, precum și modalitățile prin care părțile componente se îmbină și alcătuiesc un întreg. Treptat, el învață să își facă planuri de acțiune, să dezvolte strategii, să evalueze situația și să identifice soluții la diverse probleme.

Dezvoltarea fizică și a aptitudinilor motorii prin joc

În primul rînd, jocul este un mijloc de dezvoltare fizică și refulare a energiei – copilul își fortifică mușchii și, concomitent, descoperă gustul pentru performanță. La aceasta vîrstă, este recomandabil a petrece cea mai mare parte din timpul acordat jocului afară, în aer liber.

Sugestie! *Există numeroase jocuri (înșiratul mărgelilor pe ață etc.) în cadrul cărora copilul își dezvoltă aptitudinile motorii, care îl vor ajuta ulterior să scrie. Acesta poate fi un motiv în plus de a-i implica și pe băieți într-o asemenea activitate!*

Dezvoltarea imaginației prin joc

Utilizându-și imaginația și “dramatizând” anumite situații prin joc, copilul reușește să își testeze dorințele, temerile și speranțele, fără riscul de a fi judecat și restricționat de limitările lumii reale. Lumea imaginară se află în totalitate sub controlul lui și îi va satisface nevoia de independență.

Sugestie! *Folosindu-și creativitatea, copilul învață să anticipeze și să aibă anumite așteptări – imaginarea evoluției unor evenimente face parte din exersarea gândirii. Nu limitați creativitatea copiilor: cei care sînt restricționați și nu își pot folosi imaginația în joc sînt privați de experimentarea sentimentului de speranță!*

Dezvoltarea aptitudinilor matematice și de rezolvare a problemelor

Construcțiile realizate din cuburi și rezolvarea puzzle-urilor îl ajută pe copil să învețe concepte matematice de bază și să acumuleze experiență în rezolvarea situațiilor problematice.

Sugestie! *Încurajați astfel de jocuri. Discutați cu copilul și fiți-i partener de joacă!*

Dezvoltarea limbajului

Ascultînd, copiii învață elemente de vocabular, gramatică și sintaxă fără a-și da seama: este suficient un mediu propice, de interacțiune cu adulții. Jocurile care contribuie la dezvoltarea limbajului sînt cele cu mașinuțe și animale, precum și jocul cu păpușile.

Sugestie! *Stimulați copiii să vă povestească evenimentele prin care au trecut (de ex., cum au petrecut weekend-ul sau vacanța), dar și să creeze propriile scenarii (de ex., cum ar vrea să își sărbătorească ziua de naștere).*

Dezvoltare socială și morală prin joc

Elementul-cheie în dezvoltarea socială a copilului este jocul cu reguli, prin intermediul căruia acesta învață ce reprezintă parteneriatul, munca în echipa și “fair play”. Interesant este faptul că, deși, în general, mediul familial presupune reguli flexibile, în cadrul jocului abaterile nu sînt tolerate, fiind aspru penalizate de către participanți.

Sugestie! *Țineți minte că maniera de joc scoate la iveală forța sau slăbiciunea morală a copilului – se îmbufnează pentru că nu a câștigat sau își bate joc de copiii mai mici, manipulează ori părăsește jocul atunci cînd nu câștigă, trădează neînțelegerea simțului dreptății și echității sociale, precum și cel al parteneriatului și al cooperării. Aceste atitudini morale se dezvoltă devreme și continuă să se fortifice prin “lecții morale”. Nu ezitați să i le dați, dar mare atenție cum o faceți: fără să-l moralizați!*

Dezvoltarea personalității prin joc

Învățarea respectării regulilor presupune cooperarea cu alți copii. Din aceste interacțiuni copilul învață să perceapă calitățile și defectele celorlalți. Astfel, el își dezvoltă sensibilitatea, egoismul, încăpățînarea, aroganța, altruismul – trăsături de personalitate care îi diferențiază pe copii la această vîrstă.

Sugestie! *Invitați copiii să se includă în joc, chiar și pe cei care în mod obișnuit „stau cuminte la locul lor”. Nu uitați de importanța acestei activități pentru dezvoltarea unei personalități agreabile. S-a constatat că micuții care nu se joacă cu semenii lor își dezvoltă personalitatea în mod deficitar.*

10. Traista cu povești în educația timpurie

Vechea și universală atracție a copiilor pentru povești le face o sursă de informație dinamică și plină de semnificație, precum și un mijloc ce asigură un mediu eficient pentru comunicare (inclusiv terapeutică sau cu mesaje educaționale). Popularitatea de care se bucură basmele și legendele, poveștile și istorioarele atestă locul unic pe care acestea le au în fantezia copiilor.

Modalități de a povesti

- Invenți-le copiilor mici scurte povestioare folosindu-vă de jucăriile lor, arătându-le pe măsură ce sînt menționate și executînd anumite activități simultan cu descrierea lor verbală: o păpușă care-și dezvoltă pășaniile sau un ursuleț care vorbește despre viața sa din pădure.
- Folosiți teatrul de păpuși. Starea de spectator poate contribui la reținerea unui volum mai mare de informații.

Atenție!

- Poveștile și povestirile trebuie alese în concordanță cu particularitățile de vîrstă și dezvoltarea psihologică a copiilor.
- Se recomandă ca povestea să fie spusă la finele unui joc mai îndelungat sau după masă.
- Respectați ordinea cronologică a evenimentelor din poveste.
- Imaginile folosite trebuie să fie clare și concise, simple și accesibile copiilor.
- Pentru ca expunerea să aibă succes în fața copilului, trebuie să vă transformați în mici „actori”, să fiți cît mai expresivi.
- Vocea și tonul sînt mijloacele cele mai importante de care trebuie să faceți uz pentru a sublinia unele stări afective.
- Vocea trebuie ajustată la fiecare personaj: atunci cînd imitați vocea lupului din povestea *Capra cu trei iezi*, o veți îngroșa, iar atunci cînd o imitați pe cea a caprei-mamă, o veți "înzestra" cu tonalități calde, duioase.
- Mimica și gestică contribuie la mărirea expresivității poveștii, la stabilirea unui contact mai viu între povestitor și ascultător.
- Prezentarea poveștii poate fi însoțită de puțin "joc", de puțină interpretare. Dacă un personaj ciocănește într-o ușă sau poartă, ciocăniți în mobilă, dacă miroase o floare – inspirați și suspițați de plăcere, dacă mănîncă bine – neteziți-vă ușor burta. Personajele negative pot vorbi în șoaptă. Acest procedeu este prelucrat de copil mai ușor decît țipatul. Nu răspundeți la întrebările puse de copii în timpul povestitului. Priviți-i înțelegător și continuați. Dacă insistă cu întrebările, nu este exclus să fi pierdut firul poveștii sau... că dvs. înșivă v-a zburat gîndul de la poveste la treburile care vă așteaptă. Pentru a preveni întreruperea povestitului, stabiliți de la bun început cînd se vor pune întrebări.

Cum spuneți povești

- Dacă nu vă implicați cu adevărat în proces, mai bine nu povestiți (copilul oricum va observa că nu sînteți autentic).

- Primele cuvinte îi pot fermeca pe copii, dacă le demonstrați că sînteți pe deplin cufundat în atmosfera poveștii: în acea clipă li se derulează în fața ochilor toate evenimentele pe care le redați.
- Înainte de a începe povestirea, îndreptați-vă spatele, țineți bărbia ușor ridicată și priviți-i pentru cîteva momente.
- Începeți cu... o mică pauză, în timpul căreia priviți înainte și așteptați ca tăcerea să inducă liniștea plină de curiozitate, proprie unei ascultări sănătoase.
- După formula de început, pe care o roștiți rar și cu o tonalitate joasă, faceți din nou o mică pauză.

Exemplu de formulă de început:

A fost odată ca niciodată, pe vremea cînd puricele se potcovea cu nouăzeci și nouă de oca de fier și balaurii cu cîte douăsprezece capete umblau prin lume, iar piticii și zînele erau prieteni cu oamenii, peste nouă mări, nouă țări și nouă păduri....

Exemplu de formulă de sfîrșit:

Și-am încălecat pe o șa și am spus povestea așa, și-am încălecat pe o lingură cu coada scurtă, să trăiască cine-ascultă!

Vîrsta copiilor și povestea

Atenție!

O parte din poveștile clasice au un sfîrșit tragic sau violent. Acesta are consecințe nefaste asupra dezvoltării psihofactice a copilului. Frica, anxietatea, fobia specifică, izolarea sînt cîteva dintre urmări.

Textele pe care le povestim ori le citim copilului vor fi alese cu mult discernămint. Materialul trebuie să răspundă unor nevoi specifice vîrstei, adică să-l hrănească pe copil fizic (corpul crește armonios numai cînd acesta este fericit), sufletește și spiritual.

- Pentru **copiii de 1-2 ani** veți selecta scurte cîntece, versuri ritmate, povești de 7-8 fraze (de ex., *Povestea ridichii*), scurte povestiri în versuri.
- **Copiii de 2-3 ani** nu sînt atenți la conținut, ci la vocea care "pictează" imaginile. Cîntați, recitați, povestiți recurgînd la mimică și gestică, la diverse păpuși. Încercați să excludeți finalul tragic sau violent: aveți voie să-l modificați pentru menținerea echilibrului emoțional al copiilor.
- Pentru **copiii de 2-4 ani** folosiți variante simplificate ale poveștilor clasice, reduse ca dimensiuni, și roștiți mai rar decît pentru un copil de 5-6 ani. E bine să puneți cartea în fața copilului cu respect pentru conținut și obiectul în sine, așa încît copilul să trăiască și el respectul pentru ea.
- **Copiii de 5-6 ani.** Către vîrsta de 5 ani, copiii cer insistent să le povestim aceeași istorioară cu aceleași cuvinte. În caz contrar, ne reproșează că am spus altfel decît în ajun. Repetarea exactă le dă un sentiment de siguranță. Spuneți-le povești mai lungi și rugați-i să deseneze ceea ce le-a plăcut, dar și să povestească.

11. Inteligența emoțională în educația timpurie

Concepte:

- *intelență emoțională* – un set de abilități ce implică perceperea și exprimarea propriilor emoții, cunoașterea și înțelegerea afectivității celorlalți, adaptabilitate, controlul impulsurilor și dispoziția generală de a vedea partea pozitivă a vieții;

- *afectivitate* – un nivel al existenței unde totul este doar trăit de individ, și nu cunoscut în mod conștient;
- *sentimente, pasiuni* – forme complexe ale afectivității cu rol pregnant adaptativ pentru individ;
- *emoții* – evaluări ale subiectului privind semnificația unui eveniment sau a unei situații.

Sentimente	Emoții
Empatie, compasiune, cooperare, iertare, fericire, iubire, respect, acceptare, singurătate, vinovăție.	Bucurie, teamă, iritare, furie, rușine, frică, mulțumire, tristețe, mînie, surpriză, durere, supărare, plictiseală, mîndrie.

Perioada optimă de însușire a abilităților emoționale, și deci de dezvoltare a inteligenței emoționale, începe chiar în primii ani de viață. Viața de familie și experiențele din grădiniță constituie cea **dintii școală a emoțiilor** oricărui copil, întrucît în aceste medii el învață să recunoască atît emoțiile proprii, cît și reacțiile celorlalți la emoțiile sale, exprimarea facială a emoțiilor (ex., să decodifice o frunte încruntată ca semn de îngrijorare sau supărare, un zîmbet ca semn al bucuriei etc.), modalități de răspuns la emoțiile celor din jur; precum și să gîndească aceste emoții și să își aleagă reacțiile; să citească și să își exteriorizeze speranțele și temerile. Această școală a emoțiilor nu înglobează doar ceea ce spun sau fac persoanele apropiate și educatorii, ci și modele legate de modul în care adulții își gestionează propriile emoții.

Maturizarea afectivă a copilului include imaginea de sine, siguranța emoțională, capacitatea de a se adapta la stres și la schimbare, abilitatea de a socializa și a învăța etc.

Dezvoltarea *inteligenței emoționale* contribuie la creșterea armonioasă și echilibrată a micușilor, la îmbunătățirea unor aspecte importante de personalitate, precum:

- abilități de comunicare;
- motivație;
- voință;
- empatie;
- încredere în sine;
- respect de sine;
- respect față de ceilalți;
- gestionarea sentimentelor;
- autocontrol, educarea emoțiilor;
- gestionarea și depășirea emoțiilor care îi inhibă (prin identificarea, recunoașterea și conștientizarea lor);
- menținerea emoțiilor care îi ajută să își păstreze echilibrul interior.

Copilul inteligent din punct de vedere emoțional:

- este **conștient** de emoțiile sale și **vorbește liber** despre ele;
- **recunoaște emoțiile** celor din jur;
- **comunică ușor** despre ceea ce îl interesează sau îl preocupă;
- știe să **spună NU** fără să îi rănească pe ceilalți;
- are **comportamente rezonabile**, chiar și atunci cînd lucrurile nu merg așa cum și-ar dori, și nu abandonează o activitate, nici atunci cînd devine dificilă;
- **are bine dezvoltat sistemul motivațional** – de pildă, nu face unele activități doar pentru că i s-a cerut să le facă sau pentru că este supravegheat, ci pentru că a înțeles beneficiile și utilitatea acestora pentru propria dezvoltare;
- **este sigur pe el în majoritatea situațiilor**, iar atunci cînd simte că nu se descurcă, cere ajutor;
- **se adaptează rapid la situații/persoane noi;**

- **nu îi este teamă să pună întrebări** sau să își pledeze preferințele;
- **are prieteni** cu care se relaxează și de la care învață modele noi de comportament.

Emoțiile pentru fiecare etapă de vîrstă

Între 2 și 4 ani, copiii încep să vorbească despre propriile emoții, identifică și diferențiază expresiile faciale ale emoțiilor de bază (furie, tristețe, frică și bucurie), manifestă accese violente de furie și teamă de separare.

De la 4 la 5 ani, copiii identifică și diferențiază expresiile faciale ale mai multor emoții, precum furia, tristețea, frica, bucuria, rușinea, mîndria, vina – chiar după tonul vocii.

De la 5 la 7 ani, preșcolarii pot lua în calcul și factorii situaționali, nu doar expresiile faciale (un „zîmbet amar”).

Exprimarea adecvată a emoțiilor este foarte importantă în cadrul interacțiunilor sociale, deoarece contribuie la menținerea lor.

Exprimarea neadecvată de către copii a emoțiilor negative, prin agresivitate fizică sau verbală, determină izolarea acestora.

12. Modalități de dezvoltare și stimulare a inteligenței emoționale

În colaborare cu copiii

Copiii pot fi învățați să-și ajusteze modul în care își exprimă emoțiile și în care îi ascultă pe ceilalți, concentrîndu-se pe următoarele 4 aspecte: **ce observă, ce simt, ce nevoi au și ce anume cer.**

Obiectivele: a) conștientizarea, identificarea propriilor emoții; b) înțelegerea și aprecierea emoțiilor celorlalți; c) exprimarea, exteriorizarea emoțiilor și d) conștientizarea corespondenței dintre situație, sentimente și consecințe pot fi realizate prin următoarele activități:

1. Elaborati *Panoul dispozițiilor*, care poate fi completat dimineața (copiii își identifică dispoziția cu care au venit la grădiniță), după o activitate (copiii identifică emoția trăită lîn adrul activității) sau în orice alt moment al zilei. Puneți-le la dispoziție reprezentări ale emoțiilor, în funcție de vîrsta lor: imagini cu expresii faciale și mutrițe, imagini ce pot fi asociate cu emoții, culori ce pot exprima stări și emoții, etichete ale emoțiilor.
2. Activitate *Pușculița cu emoții*:
  - a. Copiii vor extrage din pușculiță imagini cu copii sau adulți și vor realiza o scenetă “mută”, prin mimică și pantomimă, pentru ca ceilalți să identifice emoția sau starea redată.
  - b. Copiii vor extrage din pușculiță imagini ce reprezintă emoții și vor descrie situații în care le-au trăit.
  - c. Copiii vor extrage din pușculiță imagini cu situații, circumstanțe, contexte ce trezesc sentimente și emoții și vor identifica sentimentele și emoțiile redade de acestea.
  - d. Copiii vor extrage din pușculiță imagini cu situații dificile, problematice ce necesită căutare de soluții. Încurajați-i să le analizeze critic, să identifice stările celor implicați, să anticipeze consecințele, să găsească soluții. Exemple de provocări: *Ce credeți că s-a întîmplat? Cine/ce a cauzat situația? Ce simte fiecare din cei implicați? Care ar fi urmările? Cum ar mai fi putut proceda? Cum ar putea corecta situația? Cum s-ar simți dacă ar face-o? Dacă ați fi în locul lui/lei, ce ați fi făcut?*
3. Citiți-le copiilor povești, poezii, povestioare cu expresivitate, cu implicație emoțională, folosind activ mimica, pantomima. Analizați emoțiile aplicînd algoritmul observă–descrie–simte–compară–argumentează.
4. Încurajați copiii să confecționeze din materiale reciclabile, hîrtie colorată, semințe, resturi vegetale imagini sau mutrițe ce ar reprezenta dispoziția părinților.
5. Activitate *Continuați enunțul*: încurajați copiii să continue enunțul prin a alege fie cartonașul cu expresia facială, fie cartonașul cu eticheta emoției ce ar corespunde răspunsului. Exemple:

- „Atunci când mama îmi cumpără o carte, mă simt...”;
  - „Atunci când colegul mă jignește, mă simt... ”;
  - „Atunci când mă joc cu jucării, mă simt...”;
  - „Atunci când cineva îmi strică castelul, mă simt...”;
  - „De fiecare dată când sînt ajutat, mă simt...”.
6. Activitate *Ce faci atunci cînd...*: invitați copiii să participe la discuții, adresîndu-le întrebări provocatoare.
Ex.: *Ce faci atunci cînd îți este frică? Cum te comporți? La cine apelezi?*
7. Activitate *Am învățat să zbor*: invitați copiii într-o călătorie "pe aripile vîntului": *Dacă, printr-o minune, am putea zbura, ce colțisor al lumii ați alege ca destinație? Ce sentimente v-ar trezi acest zbor? Dacă ați putea lăsa în urmă unele emoții, stări, care ar fi acestea? Dacă visele ar prinde aripi, care dintre ele ați dori să vi se împlinească? Dacă ați putea zbura, ce pasăre v-ar plăcea să fiți?* În timpul activității puteți "ateriza" de cîteva ori pentru a prinde la puteri, la locurile de popas discutîndu-se despre ceva.
8. În faza în care copiii învață despre emoții și încă nu știu denumirea lor, recurgeți la reflectarea sentimentelor, adică în loc să-i întrebați cum se simt, răspunsul fiind „nu știu”, identificați inițial emoția și apoi transpuneți-o sub formă de întrebare sau afirmație.

Exemple:

1. Copilul: *Nu pot să îmi leg șiretul.*
Educatorul/educatoarea: *Pare să îți fie greu sau îți este greu, sau te simți neputincios(oasă) acum.*
2. Copilul: *Nu pot desena, nu-mi iese bine.*
Educatorul/educatoarea: *Se pare că ești necăjit(ă) sau Ești supărat(ă)?*

În colaborare cu părinții

- Pentru observarea dinamicii relațiilor pe care copiii le dezvoltă cu ajutorul conceptelor inteligenței emoționale, părinții și micuții vor primi teme de casă, care vor fi discutate ulterior fie în cadrul unor ședințe cu părinții, fie individual.
- Încurajați copiii să deseneze acasă, împreună cu părinții, imagini ce ar reprezenta paleta de emoții.
- Invitați părinții să participe la completarea *Panoului dispoziției*.
- În cadrul unei ședințe cu părinții, desfășurați o activitate ce ar stimula identificarea și exprimarea emoțiilor și a sentimentelor.
- Prin discuții individuale, identificați modalitatea de exprimare a emoțiilor și sentimentelor în cadrul familiei.
- Încurajați părinții să își exprime verbal dragostea față de copil.
- Încurajați părinții să conștientizeze, să recunoască emoțiile copilului.
- Transmiteți prin diferite mijloace mesajul: *Emoțiile pozitive și negative sînt o parte normală a vieții.*

În colaborare cu sine

Pentru a identifica corect emoțiile copiilor și pentru a-i ajuta să le exprime în mod adecvat, utilizați următoarele strategii:

- recompensați copilul – consolați-l dacă este trist, empatizați cu el dacă este furios, încurajați-l dacă îi este frică;
- evitați dezaprobările atunci cînd copilul este trist, transmiterea mesajului că ar trebui să se simtă rușinat de manifestările de furie sau ironizările pe seama fricii, deoarece în acest mod îl pedepsiți;
- nu desconsiderați emoțiile copilului: dacă exprimă tristețe, nu îi cereți să se înveselească; dacă exprimă furie, nu îi spuneți că lucrurile nu sînt așa grave precum par; dacă exprimă frică, nu îi spuneți să se elibereze de ea;

- nu neglijați emoțiile copilului;
- nu reacționați exagerat la emoțiile copilului.

Alături de părinți, dvs. sînteți cei care contribuiți la dezvoltarea abilităților emoționale ale copiilor prin:

- reacțiile la emoțiile exprimate de copii;
- discuții despre emoții;
- practicarea propriilor emoții în prezența copiilor.

Modul în care reacționați la exprimarea emoțională a copiilor determină exteriorizarea sau inhibarea emoțiilor viitoare ale acestora.

Expresivitatea dvs. emoțională devine pentru ei un model în ceea ce privește exprimarea emoțională.

Exemplu: Dacă manifestați frecvent emoții negative, copiii le vor manifesta și ei, datorită expunerii repetate la acestea.

Discutînd cu copiii problemele legate de emoții, adulții le vor demonstra că le susțin și le acceptă, ceea ce contribuie la conștientizarea de către micuți a stărilor emoționale pe care le experimentează.

Exemplu: Cadrele didactice convinse de faptul că emoțiile, în special cele negative, nu trebuie abordate deschis le pot induce copiilor ideea că acestea nu trebuie exprimate, ceea ce le afectează capacitatea de reglare emoțională.

Recomandări practice:

- Fiți un model de conștientizare, identificare și exprimare a emoțiilor.
- Aveți curajul de a recunoaște trăirea unor sentimente și emoții, stabiliți ce anume le determină, observați cum vă comportați pe fundalul lor, gîndiți-vă ce ați putea face pentru a diminua consecințele.
- Arătați prin propriile acțiuni ce înseamnă să fii empatic.
- Fiți sinceri cu copiii.
- Evitați critica excesivă, comentariile umilitoare, persiflările.
- Evitați calificativele negative (leneș, prost, egoist etc.).
- Subliniați micile succese ale copiilor, pentru creșterea încrederii în forțele proprii.
- Evitați să coalizați cu copilul “victimă” pentru a-l pedepsi pe “inamic”; clarificați situația, validați emoțiile, demonstrați calea de soluționare.
- Canalizați-vă efortul spre analiza propriile acțiuni și emoții, nu pierdeți timpul criticîndu-i pe alții.
- Învățați să vă relaxați cînd simțiți că autocontrolul vă cam joacă feste.
- Încercați să faceți haz de necaz în situații de criză.
- Arătați că vă respectați respectînd sentimentele celorlalți.

Atenție!

- Copiii sînt mai exacti în definirea emoțiilor cu ajutorul etichetelor verbale decît cu ajutorul expresiilor faciale, în mod special pentru frică și deznădăjduit. Fără o etichetă verbală, s-ar putea să nu realizeze că acel comportament provoacă o emoție.
- Copiii denumesc expresiile faciale cu mai multă precizie decît descriu cauzele și consecințele emoțiilor.
- În dezvoltarea inteligenței emoționale țineți cont de tipul de personalitate al copilului. Copilul extrovert va reacționa mai rapid, va asimila mai ușor abilitățile de identificare și exprimare a emoțiilor decît copilul introvert.
- Copilul care a primit afectivitate expresivă de la îngrijitori (părinți, bunici etc.) va dezvolta favorabil abilitățile de exprimare. Copilul care vine dintr-un mediu familial cu părinți anesteziați emoțional se va acomoda mai dificil în activitățile recomandate.

Sugestie! Nu forțați nota! Veți stimula schimbarea prin propriul exemplu.

Copiii sînt diferiți și nu pot fi comparați decît cu ei înșiși. Totuși, ei au în comun cîteva lucruri esențiale: toți au nevoie de dragoste, de securitate, de îngrijire și de exercițiu; toți simt nevoia de recunoaștere și acceptare; toți caută un sprijin în adult și au nevoie de un anumit control din partea acestuia pe măsură ce își dezvoltă încrederea în sine și dobîndesc propria experiență.

13. Anxietățile copiilor – mit sau realitate?

Concepte:

- *fobie* – frică identificată și persistentă, excesivă sau irațională, declanșată de prezența sau anticiparea unui anumit obiect sau situație;
- *frică* – stare de afect, adică o emoție de mare intensitate, cu durata mai mult sau mai puțin scurtă, care apare și se manifestă în fața unui pericol cu semnificație vitală reală;
- *anxietate* – stare de neliniște.

Motive pentru care copiii pot deveni anxioși:

- dispoziția de a fi mai tensionat este transmisă de familie;
- afecțiunile fizice (ex., astmul declanșează frica de a avea un atac grav, de a se îmbolnăvi incurabil sau chiar teama de moarte);
- teama de a arăta "diferit" de ceilalți (ex., copiii cu dizabilități);
- problemele din familie, conflictele/certurile frecvente, violențele;
- experiențele neplăcute cu amprente pentru viitor (ex., cîine excesiv de jucăuș, cădere din leagănul din curte, izbire de un val puternic la mare);
- confruntarea cu situații noi sau nefamiliare, neînțelese: apariția unui frate sau a unei surori, schimbarea locuinței, începutul frecventării grădiniței;
- unele povești și emisiuni televizate, inclusiv pentru copiii mici, care pot fi neașteptat de înfricoșătoare;
- situații din viața reală: accidente (ex., copilul rămîne blocat în ascensor, este martorul unui accident rutier); o încăierare cu prietenul; acțiuni necugetate din partea fraților sau a surorilor, care pot provoca visuri urîte. Copiii își amintesc de aceste visuri înainte de somn, motiv pentru care au dificultăți în adormire;
- pedepsele aplicate de adulți (ex., închiderea copilului în WC, în cămară).

De ce anume se tem copiii?

Pînă la 2 ani, pe copii îi deranjează mult despărțirea de părinți sau de persoanele care au grijă de ei, zgomotele puternice, prezența unor persoane străine.

La vîrsta de 2-3 ani, deseori apare frica de întuneric. Personajul principal al visurilor este lupul. Imaginea lui înspăimîntătoare devine "chiriașa" acestora în urma vizionării poveștilor, chiar și a *Scufiței Roșii*. Lupul este visat și de copiii cărora le este frică de atitudinile agresive și autoritare ale părinților (mai ales ale tatălui), de pedepsele lor. În afară de aceasta, lupul se asociază cu durerea fizică, "declanșată" de mușcătura imaginată a acestuia. La sfîrșitul anului doi de viață în visurile urîte "se strecoară" Baba Cloanța, care reflectă probleme în relațiile cu o mamă severă, mai puțin gîngășă, adeptă a pedepselor. Furiind copiii "neascultători", Baba Cloanța îi duce în lumea sa, o lume rea, unde domnește violența, nedreptatea și neîndurarea. Iată de ce, pentru a-i proteja de coșmarurile de noapte, copiii de 2 ani își roagă insistent părinții să-i omoare pe lup și pe Baba Cloanța.

Copiii de 5-6 ani le este adesea frică de personaje imaginare (fantomе, monștri), de fenomene ale naturii

(tunete, fulgere etc.), de întuneric, de anumite persoane sau să doarmă singuri.

Menționăm câteva semne ce denotă o stare de anxietate sau fobie:

- micuțul nu poate să se joace cu alți copii;
- micuțul nu poate să doarmă singur;
- micuțul plînge fără motiv;
- micuțul se teme să fie lăsat singur.

Atenție!

Experții consideră că micuții care au un obiect sau o jucărie favorită, care le asigură confortul și de care refuză să se despartă, fac față unor situații neplăcute mai bine decât cei care nu au un astfel de suport.

Ce e de făcut?

- Temerile trebuie acceptate și respinse, astfel încît copilul să înțeleagă că este normal să-i fie frică de un lucru pe care nu îl înțelege (ex., *E firesc să-ți fie puțin teamă de cîini după ce unul a lătrat tare la tine. Da, știu că-ți este teamă de el, fiindcă este mare.; Nu cunoști bine cum se schimbă ziua cu noaptea, de aceea întunericul nopții îți produce frică. Și mie îmi era frică de întuneric cînd eram mică, dar mi-a trecut.*).
- Încurajați copilul care are frecvent vise urîte să vorbească despre ele sau, dacă este destul de mare, să deseneze „monstrul” care l-a speriat.

Modalități de diminuare a anxietății

1. În primul rînd, recunoașteți teama copilului. Ea este reală și nu un moft sau “o chestie” inventată ca să vă atragă atenția.
2. Încurajați copilul să vorbească despre temerile sale și cereți-i să le descrie. Așa va înțelege că îi sînteți aproape.
3. Evitați să ironizați ori să glumiți pe seama temerilor pe care le are.
4. Dacă unul dintre părinți este hiperprotectiv, inițiați o discuție prin care să-i explicați impactul unei griji excesive asupra alimentării acestei temeri. Copilul se obișnuiește treptat cu gîndul că, dacă îi este frică, mama îi oferă atenție, iar regula de care se va conduce va fi următoarea: *Dacă mi-e frică și arăt asta, mama va fi lângă mine.*
5. Învățați-l să-și monitorizeze frica: Cînd apar senzațiile? Ce evenimente au declanșat frica? Cu ce intensitate s-a manifestat? (stabiliți gradul de intensitate cu ajutorul unei scale de la 1 la 10).
6. Cultivați-i încrederea în sine prin a-l recompensa de fiecare dată cînd face ceva singur, utilizați încurajări de genul: *bravo, foarte bine, știam că ai să reușești, știam eu că poți* etc.
7. Dacă frica persistă și îi afectează și domeniile de funcționare, adică își reduce numărul de prieteni, nu mai vrea să meargă la grădiniță etc., sugerați-le părinților să apeleze la un psiholog.

Pentru a menține stările de liniște, copilul trebuie implicat în joc. Jocul este un mod de exprimare a sentimentelor, de înțelegere și modelare a realității ce-l înconjoară. Jocul este mișcare, bucurie, plăcere. Jocul este "parte" a copilului.

Prezentăm câteva jocuri care ar putea să ne ajute în acțiunea de eradicare a fricii la copii.

RĂTĂCITUL (pentru copii de 4-7 ani)

Se pot folosi jucării moi. Numărul de participanți este nelimitat.

Într-o casă trăia un cățeluș (copilul trebuie lăsat să spună singur dacă acetuia îi era bine acolo sau nu și

s-o demonstreze în diferite scene). *Într-o zi el a ieșit la plimbare și... s-a rătăcit* (trebuie fixată starea cățelului atunci când a înțeles că stăpînul nu este lîngă el). Copilul este rugat să gesticuleze și să mimeze dezorientarea, spaima, disperarea cățelușului. Discutați despre cauza rătăcirii: s-a luat după un fluture și nu a observat cum s-a depărtat de casă, s-a abătut din cale).

Acțiunile ulterioare depind de starea copilului. Dacă participă cu mult entuziasm și este gata să continue jocul, alcătuiți împreună o povestioară despre aventurile *Rătăcitului*. Dacă însă subiectul îl traumează, povestiți-i cît mai repede un sfîrșit fericit, revenind la acest joc peste cîteva zile și urmărind reacția copilului. Trebuie arătate aventurile și nu întîmplările negative, evidențiind bunătatea personajelor cu care se va întîlni cățelul. Dacă, în opinia copilului, cățelului nu i-a fost bine la stăpînii pe care i-a avut, atunci derulați firul poveștii astfel încît el să fie găsit de alți oameni, chiar de copil. Momentul găsirii trebuie jucat ca fiind foarte fericit, dar și de aventurile sale cățelușul își va aminti cu multă bucurie.

Frica față de personajele negative din povești, stafii și bestii

Este una dintre cele mai răspîndite temeri, întîlnită în ultima vreme tot mai des și în forme tot mai grele.

Pînă nu demult, părinții erau atenționați să nu le permită copiilor de 5 ani să vizioneze *Scufița Roșie*, considerîndu-se că chipul lupului poate avea asupra lor un impact puternic. Astăzi însă copiii vizionează nu numai desene animate cu monștri, roboți ucigași, vampiri, ci și filme de groază, filme de acțiune pentru adulți. Dacă mai adăugăm la această listă și jocurile computerizate, ai căror eroi nu seamănă nici pe departe cu niște ursuleți sau purceluși binevoitori și drăgălași, nu ne rămîne decît să ne mirăm că, cu o astfel de încărcătură și presiune asupra psihicului, nu toți copiii noștri sînt nevrotici.

Să nu uităm faptul că frica față de personajele din povești maschează frica față de părinții duri și autoritari.

Atenție!

Explicați-le părinților că dacă nu își schimbă comportamentul, jocurile organizate cu copilul, oricît de multe ar fi, nu vor duce la îmbunătățiri semnificative.

Cum poate fi depistată o astfel de frică? În primul rînd, părinții trebuie să își monitorizeze comportamentul: să noteze, timp de o săptămînă, de cîte ori le-au făcut copiilor observație și de cîte ori i-au lăudat. O altă modalitate ar fi să se invite 2-3 persoane, de dorit în relații neutre cu copilul, și, cu ajutorul păpușilor, să se interpreteze povești cu personaje negative, bunăoară Baba Cloanța. În cazul cînd copilul insistă ca rolul Babei Cloanța să fie interpretat de unul dintre părinți, acesta este un motiv serios de gîndire.

MĂȘTILE FRICII (pentru copii de 4-7 ani)

Copiii sînt rugați să confecționeze o mască a friicii, cu care, pe rînd, se vor speria unii pe alții. Acest joc trebuie desfășurat cu foarte multe glume și zîmbete, pentru a inhiba sentimentul de frică ce îi poate domina pe copii la început. Nu se recomandă ca maturii să ia parte la joc. Nu le permiteți copiilor să se supraexcite: un acces brusc de frică poate duce la manifestări de agresivitate. La fel, dacă un copil nu va dori să își asume rolul celui care se teme și va prefera să-i sperie pe cei din jur, nu insistați. Organizați acest joc o dată în săptămînă. Introduceți treptat elemente noi: copilul alungă masca. Atenție însă ca acesta să nu folosească forța.

TRANSFORMAREA RĂUFĂCĂTORULUI DIN POVEȘTI (pentru copii de 4-7 ani)

Ideea jocului rezidă în a hotărî în cine sau în ce s-a transformat răufăcătorul din povești care irită imaginația copiilor și a ilustra aceasta prin desene. Pentru un copil de 4 ani este important faptul că monstrul s-a

transformat într-o ființă deloc înspăimântătoare.

În combaterea sentimentului de frică, ghidați-vă de următoarea regulă: conversînd cu copiii, excludeți din vocabular cuvîntul *frică!* Fiți atenți la ceea ce le spuneți. Nu vă purtați cu superioritate, nu-i speriați: *Lasă că vine tata/mama...*, deoarece astfel asupra tatălui/mamei se va revărsa toată ura copilului. Nici părinții nu trebuie să își etaleze superioritatea. Dacă micuțul întrebă ceva, urmează să i se ofere un răspuns sincer.

13. Teme psihosociale specifice pentru vîrsta preșcolară

Educația pentru sănătate

Educația pentru sănătate permite învățarea comportamentelor sanogene și integrarea lor în rutinele comportamentale. În sens larg, educația pentru sănătate este reprezentată de toate experiențele de învățare care conduc la îmbunătățirea și menținerea stării de sănătate. În sens restrîns, educația pentru sănătate implică dezvoltarea abilităților cognitive, sociale și emoționale cu rol protector asupra sănătății și dezvoltarea unui stil de viață sănătos prin întărirea comportamentelor sănătoase și reducerea celor de risc.

Sănătatea este definită ca starea de bine fizică, mentală și socială a fiecărei persoane. Factorii psihosociale care influențează starea de sănătate și de boală sînt: comportamentele sănătoase sau de risc; abilitățile cognitive, emoționale și sociale; atitudinile și valorile personale relaționate cu sănătatea, normele socioculturale de gen. Comportamentele sănătoase sînt învățate social de către copii prin observarea și imitarea adulților. De exemplu, alimentația, practicarea exercițiului fizic sînt comportamente care se învață în familie și la grădiniță în etapa timpurie de dezvoltare și au un rol definitoriu în formarea atitudinilor, în practicile ulterioare de evoluție și din viața adultă relaționate cu stilul de viață sănătos.

Copiii își cultivă atitudinile față de comportamentele sanogene și de risc prin observarea și imitarea adulților. Ei își formează și reprezentarea stării de sănătate și de boală. Părinții și adulții care interacționează direct cu copiii au un rol major în dezvoltarea comportamentelor sanogene cu rol protector asupra sănătății, prin modelul pe care îl reprezintă. De asemenea, aceștia sînt principalii furnizori ai oportunităților de petrecere a timpului liber și ai diversității alimentare. Ei sînt cei care conturează preferințele copiilor și atitudinile lor față de comportamentul alimentar și sexual, față de exercițiul fizic prin întărirea și reacțiile aversive pe care le exprimă.

Practicarea exercițiului fizic

La vîrsta preșcolară, copiii au abilitățile motorii suficient dezvoltate și sînt capabili să meargă pe o tricicletă, să urce scările, să meargă pe vîrfurile degetelor, să sară peste un obstacol, să arunce și să prindă o minge, să se îmbrace singuri (cu ajutor la fermoar sau șireturi), să folosească foarfecele, să deseneze sau să picteze o figură. Activitatea fizică are un rol esențial în dezvoltarea fizică, cognitivă și socio-emoțională a copilului.

Dezvoltarea unei atitudini pozitive față de activitatea fizică și activitățile în aer liber reprezintă un bun predictor pentru practicarea sistematică a exercițiului fizic în perioada imediat următoare, vîrsta școlară și adolescență.

Dezvoltarea altor comportamente preventive

Unul dintre comportamentele preventive care trebuie dezvoltate încă din perioada de vîrstă preșcolară este cel de **protecție solară**. Comportamentele recomandate sînt folosirea cremelor de protecție solară, purtarea pălăriilor de soare, a bluzelor cu mâneci lungi și a pantalonilor lungi, staționarea în locuri umbroase în orele de maximă intensitate. Studiile arată că la această vîrstă cea mai mare parte a timpului este petrecută în aer liber, iar pînă la vîrsta de 21 de ani are loc 80% din expunerea la soare. De aceea, părinții și educatorii au un rol important în dezvoltarea comportamentelor de protecție, prin oferirea propriului exemplu comportamental.

Un important comportament preventiv care trebuie dezvoltat de timpuriu la copii este cel de **autoigienă**, care vizează atât igiena propriului corp, cât și a spațiului de joacă sau de locuit.

Sexualitatea

Curiozitatea privind diferențele sexuale dintre băieți și fete – explorarea corpului

La fel cum învață să meargă și să vorbească, copiii trebuie să învețe ce reprezintă corpul uman și diferențele de sex. La vârsta preșcolară, când copilul își cunoaște deja destul de bine propriul corp, începe să apară curiozitatea pentru corpurile celorlalți, în special ale persoanelor de sex opus. Curiozitatea este specifică acestei vârste și reprezintă motivul pentru care copiii pun foarte multe întrebări, “cercetează” corpul celorlalți copii și se uită unii la alții atunci când merg la toaletă. Acest comportament este normal în condiții de moderație și atunci când copiii au aceeași vârstă. Nu sînt dovezi care să ateste faptul că un copil care explorează corpul altui copil de aceeași vârstă sau sex, sau un băiețel care în joacă se îmbracă cu haine de fată va avea un comportament sexual similar la vârsta adultă.

Adulții din preajma copilului (în absența părinților sau a unor astfel de demersuri din partea lor, acest rol și-l va asuma educatorul) pot profita de perioada respectivă pentru a-i învăța pe copii denumirea corectă a organelor corpului și funcția pe care o îndeplinește fiecare, precum și pentru a răspunde multitudinii de întrebări.

Adeesea, fetițele încep să-l privească cu mai mare atenție pe tata, băieții devin mai atrași de corpul mamei. Dar, deoarece își cunosc deja destul de bine părinții, majoritatea încep să aibă curiozități legate de corpul prietenilor de joacă. Nu trebuie deci să vă mire faptul că tot mai des veți surprinde copiii jucîndu-se de-a mama și de-a tata, de-a doctorul sau stînd goi unul în fața celui alt, arătîndu-și organele genitale.

De fapt, acest tip de jocuri sexuale poate fi practicat între băieți și fete, între băieți și băieți, între fete și fete, între vecini, între colegi de grădiniță, între frați și nu prezice în nici un fel viitoarea orientare sexuală a copilului sau sănătatea sa sexuală la vârsta adultă.

O urmare firească a acestor jocuri sînt atingerile, în curînd copiii descoperind că atingerile le provoacă plăcere. De reținut că jocul sexual este normal și inofensiv la vârsta dată.

Totuși, anumite reacții ale adulților pot face ca lucrurile să ia o altă turnură.

Ce e de făcut deci dacă ați surprins copilul asupra faptului? În primul rînd, respirați adînc! Încercați să nu priviți lucrurile ca un adult. Nu vă imaginați că cel mic face sex cu vecina. Cel mai probabil, este doar curios să-i descopere corpul și diferențele dintre ei doi.

Lăsați instinctele și sentimentele să găsească un răspuns potrivit pentru o asemenea situație. Unii educatori aleg să ignore acest tip de joc, în ideea că la un moment dat va dispărea. Alții nu se simt bine să știe ce se întîmplă și decid să separe copiii respectivi sau să se asigure de o prezență adultă permanentă. Ambele reacții sînt corecte. Greșit este să țipi și să cerți copiii, astfel nu le veți transmite decît că ceea ce au făcut este rușinos și, în ani următori, ei își vor reprima curiozitatea sexuală. Pentru a vă păstra calmul, amintiți-vă că este un comportament normal și des întîlnit la copii.

Sugestie! *Folosiți jocul sexual al copilului ca pe o ocazie de a începe o discuție cu el. Spuneți-i că îi înțelegeți curiozitatea, dar că sînt și alte modalități de a și-o satisface, precum cărțile. Transmiteți-i valori frumoase: corpul lui este doar al lui, corpul prietenei este doar al ei. Copiii trebuie să se joace doar îmbrăcați. Nu uitați că un copil nu vede ceea ce a făcut ca fiind rușinos. E o modalitate de a descoperi lucruri noi. Se uită la corpul altui copil așa cum se uită la un animal pe care nu l-a mai văzut niciodată: din pură curiozitate.*

Totodată, nu uitați că există o mare diferență între jocul de-a doctorul și alte tipuri de jocuri sexuale abuzive. Copiii nu se implică în mod voluntar în jocuri sexuale dureroase, contact oral-genital, contact sexual real sau

simulat, penetrare cu degetele sau alte obiecte. Majoritatea nu se implică în jocuri sexuale cu un partener dacă diferența de vîrstă dintre ei este mai mare de 2-3 ani. Jocurile respective sînt cu adevărat periculoase și provin adesea din expunerea la imagini destinate adulților sau comportamente sexuale specifice acestora.

De asemenea, jocurile periculoase pot fi un semn că preșcolarul a fost abuzat sexual, că cineva l-a atins într-un mod greșit sau a făcut un alt lucru care l-a marcat. Dacă un copil merge mai departe decît banalul joc de-a doctorul (sau altele asemănătoare acestuia), este cazul să fie văzut de un specialist, pediatru sau psiholog. Abuzul sexual asupra copiilor este dureros, revoltător, însă este o realitate. Atunci cînd suspectați că preșcolarul este supus unui abuz sexual sau că a suferit o traumă din acest motiv, este datoria dvs. să atenționați familia, conducerea grădiniței sau organele de resort.

Educația sexuală a copiilor

Educația sexuală este foarte necesară pentru o dezvoltare echilibrată, ea poate începe oricînd și cu atît mai indicat acum – la vîrsta la care copilul își manifestă curiozitatea, bombardînd adulții cu tot felul de întrebări “incomode”. Educația sexuală este, de obicei, un subiect pe care părinții preferă să-l evite sau să-l amîne pînă îl consideră pe copil suficient de matur pentru a înțelege aceste lucruri. În acest caz, sarcina dvs. se complică.

Modul în care adulții din jurul copilului (în special părinții și educatorii) își exprimă afecțiunea influențează concepția copilului despre dragoste și afecțiune. Principalul model al copilului sînt părinții, iar un copil care nu a observat un comportament sănătos în familie, ca adult, nu va avea o concepție frumoasă cu privire la comportamentul sexual și afectiv. O altă problemă care poate apărea din abordarea greșită a educației sexuale la vîrsta preșcolară este lipsa unei comunicări eficiente cu părinții și educatorii (adulții relevanți pentru copii). Dacă întrebările sînt întîmpinate cu răspunsuri evazive sau “minciuni salvatoare”, adulții își vor pierde credibilitatea în fața copilului.

Cum răspundeți la întrebările copiilor

Pe lîngă jocuri, copilul de vîrstă preșcolară începe să adreseze întrebări la care va trebui să răspundeți: *De unde a apărut Raluca? Cum au apărut cățelușii? De unde m-am luat eu?* etc. – sînt întrebări la care nu trebuie să facem greșeala de a răspunde imediat.

Nu e cazul să considerați că aceste întrebări ale copilului au fost întîmplătoare sau izvorîte dintr-o minte incapabilă să le priceapă! Precum nu e cazul nici să invocați poveștile cu barza sau varza! Dar nici să povestiți detalii anatomico-fiziologice, de care copilul chiar nu are nevoie la această vîrstă. Recomandarea este să se răspundă cît mai succint, oferind cît mai puține detalii. Copilul de vîrstă preșcolară nu are curiozități deosebite de natură sexuală. Ele vor apărea mai tîrziu, în perioada adolescenței. La această etapă el manifestă, mai curînd, un interes ocazional față de subiectul în cauză, datorat necesității de a cunoaște, de a ști și a înțelege. *De unde a apărut Raluca? A fost născută de mama ei*, poate fi răspunsul dvs. și el este suficient pentru această vîrstă. Copilului i se poate îndrepta apoi atenția spre un nou subiect care l-ar interesa.

Copiii la aceasta vîrstă îi pot “încurca” deseori pe adulți cu întrebări de genul: *De unde vin copiii? De ce Bianca nu are penis, ca mine?* Chiar dacă vă simțiți jenat sau amuzat, este important să răspundeți la toate întrebările, în mod concret și cu denumiri corecte, dar pe înțelesul copilului. Nu divagați și dați detalii explicite sau inutile. Dacă mai are vreo curiozitate, va întreba singur. Nu este exclus să nu fiți în stare să răspundeți la toate întrebările, însă **cel mic va ști că vă poate întreba orice, oricînd.**

Sugestie! *Pentru a transmite acest mesaj, trebuie să-i spuneți copilului să vă întrebe ori de cîte ori nu înțelege ceva, să fiți dispuși a repeta un răspuns pînă cînd va fi înțeles, să oferiți răspunsuri simple, să conștientizați că este normal să nu știți toate răspunsurile și să aveți simțul umorului, pentru a face această experiență plăcută.*

Dacă doriți să oferiți copilului o carte din care să afle mai multe despre sexualitate, este important să o studiați înainte – ar putea să fie prea explicită sau să depășească nivelul de înțelegere al micuțului. Totodată, acea carte educativă trebuie să trateze femeile și bărbații în mod egal și să nu promoveze stereotipurile cu privire la diferențele și rolurile fiecărui gen.

La vârsta de 3-5 ani, copiii sînt foarte curioși cu privire la “locul din care vin bebelușii” (îi interesează mai mult locația, decît procesul de procreere), iar curiozitatea privind diferențele sexuale îi face să își exploreze propriul corp, precum și pe cel al prietenilor de joacă. Ei încep să aibă simțul decenței și înțeleg deosebirea dintre comportamentul în public și comportamentul în mediul privat. Nu este exclus ca la această vîrstă să apară sau să se manifeste mai intens autostimularea genitală, în special în momentele de supărare sau oboseală.

La vârsta de 5-7 ani, copiii au nevoie de intimitate atunci cînd se dezbracă și cînd fac baie. Unii dintre ei, care au contact cu persoane și copii din afara familiei, pot afla alte teorii, mai mult sau mai puțin adevărate, cu privire la sexualitate. În această perioadă poate crește frecvența utilizării limbajului obscen, cu scopul de a testa reacția adulților, se atenuază atașamentul față de părintele de sex opus, fetițele devenind mai apropiate de mamă, iar băieții – de tată. Întrebările legate de sexualitate sînt tot mai puține, copilul formîndu-și deja o opinie despre originea bebelușilor și sex, însă autostimularea zonei intime poate continua.

Autostimularea sexuală la copii

Masturbarea face parte din comportamentul normal pentru un preșcolar – copiii de această vîrstă își exprimă astfel curiozitatea cu privire la propriul corp și își descoperă reacțiile – plăcerea sexuală. Nu există dovezi științifice care să ateste faptul că autostimularea sexuală este în vreun fel dăunătoare, în afară de sentimentul de vinovăție și rușine ce poate apărea dacă adulții (părinții sau educatorii) blamează și pedepsesc acest comportament. Cîteodată, masturbarea frecventă poate indica o problemă – o stare anxioasă, privare de atenția adulților (în special a părinților) sau chiar molestare sexuală.

Autostimularea sexuală la această vîrstă fragedă poate fi șocantă pentru unii părinți și educatori, însă nu este indicat să pedepsiți sau să interziceți total acest comportament, ci să stabiliți limitele – copilul trebuie să știe că acest comportament nu este adecvat pentru mediul public, el ține de cel privat. Părinții și educatorii trebuie să-i explice “regulile în societate” cu privire la atingerile și limbajul vizînd zonele intime.

Alimentația și igiena

Alimentele și servirea mesei reprezintă pentru preșcolarii o nouă oportunitate de a explora și de a culege informații. Comportamentul alimentar în această perioadă de dezvoltare se caracterizează prin:

- curiozitate (întrebă de ce morcovii sînt portocalii, în loc să îi mănînce, sînt fascinați de noile alimente și de modul de a le servi);
- scop (mănîncă cînd le este foame și se concentrează asupra mesei, refuză mîncarea cînd s-au săturat, nu le place felul respectiv de mîncare sau nu le este foame);
- fluctuantă (apetitul copiilor crește după perioade de activitate intensă și scade cînd sînt obosiți sau entuziasmați, preferințele culinare se modifică de la o zi la alta);
- dorința de companie (doresc să mănînce împreună cu alții și copiază, de multe ori, preferințele alimentare ale celor din jur, în special ale părinților).

La vîrsta respectivă este caracteristică culturalizarea intensă a comportamentelor alimentare. Ca atare, alimentația nu se reduce numai la satisfacerea unei trebuințe vitale, ci este impregnată de o serie de ritualuri cu respectarea unor interese relativ precise. Dar și mai important este modul cum se realizează ea. Astfel, pe copil îl interesează așezarea și ținuta la masă, utilizarea tacîmurilor, corelarea cu cei din jur și respectarea regulilor de igienă.

Între 4-5 ani, copilul trece printr-o diminuare a poftei de mâncare, adesea cauzată de lipsa de varietate a regimului alimentar sau de tensiuni afective. Disconfortul afectiv influențează apetitul și participarea copilului la servirea mesei.

Modificări progresive se manifestă și în domeniul culturalizării legate de îmbrăcare, igienă și toaletă. Aceste conduite implică numeroase deprinderi, dar și competențe legate de decizia de a alege îmbrăcămintea în funcție de o serie de factori, de a păstra curat, de a se spăla și folosi toaleta. Pînă la sfîrșitul perioadei preșcolare, copilul se poate adapta eficient prin constituirea unor seturi de deprinderi adecvate.

Igiena alimentară, spălarea pe mîini și pe dinți, pieptănatul etc. oglindesc gradul de dezvoltare a deprinderilor igienice, precum și formarea imaginii de sine. Semnificative sînt și aspectele legate de somn. Copilul se opune să meargă la culcare căci îl interesează spectacolul relaționării cu ceilalți, devine receptiv la ce fac adulții, precum și la trăirea plăcerii jocului. Protestul față de mersul la culcare poate fi verbal, evaziv, de tergiversare, încărcat de tot felul de tranzații, dar, uneori, și de necesitatea de a avea un feteș, prezența unei persoane (mai ales mama), a unei surse de lumină (pentru somnul de noapte), cu liniște totală sau cu muzică etc. La 6 ani, copilul manifestă încă astfel de probleme, inclusiv anxietate și frustrare.

Sugestie! *În cazul cînd aveți un copil care se opune categoric somnului de amiază, este bine să insistați să rămînă în patul său, în liniște, astfel încît să nu deranjeze colegii care dorm. Nu admiteți sub nici un pretext să se afle în altă sală în această perioadă, decît în dormitor, în pătuț. Altminteri, peste cîteva zile, jumătate din copii vor pretinde că nu "pot dormi"!*

14. Consilierea părinților și a familiei

Educația părinților înseamnă:

- formare pentru educarea copilului;
- studiu al dezvoltării acestuia;
- evaluare și autoevaluare privind creșterea, dezvoltarea și educarea copilului.

Evaluarea atitudinii parentale

Atitudini pozitive

- Părintele exprimă apreciere, dragoste și grijă față de copil prin comportamente verbale și nonverbale.
- Părintele demonstrează răbdare și înțelegere față de comportamentele nepotrivite.
- Părintele exprimă mîndrie pentru realizările copilului.
- Copilul este tratat corect în comparație cu semenii.
- Părintele demonstrează că bunăstarea copilului este primordială.
- Părintele percepe atent copilul.
- Părintele demonstrează îngrijorare pentru durerea fizică sau stresul emoțional al copilului.

Atitudini negative

- Părintele nu prezintă afecțiune pentru copil.
- Părintele blamează copilul pentru nefericirea personală sau familială.
- Părintele vede copilul ca întruchipare a soțului disprețuit.
- Părintele atribuie copilului cauzele evenimentelor negative.
- Părintele nu demonstrează îngrijorare pentru durerea fizică sau stresul emoțional al copilului.
- Părintele abuzează emoțional copilul prin insultă, comentarii, etichetări.
- Părintele pune pe prim plan necesitățile personale.

Copilul are nevoie de atenție, de căldură sufletească și de respect.

Indiferența, prin consecințele ei, creează:

- anxietate sporită față de lumea înconjurătoare;
- neîncredere în sine;
- dificultăți de comunicare;
- teama de a fi respins, nedorit;
- inactivitate, neimplicare, lipsă de voință;
- apatie;
- forme de împotrivire și atragere a atenției;
- regresie sau stagnare în dezvoltare;
- neîncredere în cei din jur.

Strategii de lucru cu părinții

Datorită diferențelor de scopuri și obiective, percepții și atitudini, resurse, pregătire, valori, nevoi, de foarte multe ori există riscul apariției unor conflicte între părinți și educatori.

Aceste *conflicte* pot fi determinate de:

- slaba colaborare;
- lipsa informațiilor necesare;
- intoleranța la stilul de viață al altora, la opiniile altora sau chiar la o anumită prezență fizică;
- neacceptarea unor diferențe de pregătire, de condiție social-economică, morală, religie etc.;
- lipsa unor preocupări pentru construirea relațiilor de colaborare – nu sînt planificate;
- comunicarea limitată dintre părinți și educatori;
- amintirile cu încărcătură negativă ale unor părinți referitoare la relația educatori-familie;
- neclaritate în rolurile și în responsabilitățile ce le revin.

Căi pentru rezolvarea conflictelor:

- cunoașterea reciprocă – la fiecare ședință cu părinții pot fi organizate activități interactive, în funcție de tematica întâlnirii;
- comunicarea periodică și efectivă, cu aspecte formale și informale;
- cooperarea în anumite activități;
- acceptarea reciprocă, înțelegere și toleranță față de diferențe;
- evaluarea permanentă și periodică a relațiilor comune;
- acordarea de sprijin familiei în raport cu creșterea și educarea copilului;
- atmosferă destinsă, nonformală și pozitivă în cadrul întâlnirilor și activităților cu părinții.

Sugestii practice în rezolvarea unor situații dificile cu părinții:

- Dacă un părinte are o discuție aprinsă cu dvs., nu vă asumați nimic pînă nu clarificați despre ce este vorba.
- Păstrați-vă calmul și nu trageți concluzii pripite.
- Lăsați părinții să vorbească, nu-i întrerupeți.
- Nu-i judecați.
- Reflectați la ceea ce se discută.
- Pregătiți materiale care să sprijine activitățile și deciziile dvs.
- Oferiți explicații păstrîndu-vă calmul, fără a judeca sau a blama pe alții.
- Fiți siguri că ați fost înțeleși corect.
- Nu faceți prea des promisiuni, iar atunci cînd o faceți, țineți-vă de cuvînt.

- Recunoașteți-vă limitele și greșelile.
- Negociați soluții comune.
- Fiți pozitivi, referiți-vă mai întâi la ceea ce are bun copilul, apoi arătați problemele; nu uitați să evidențiați încrederea în schimbarea spre bine.
- Arătați cât sînt de importanți copiii pentru activitatea dvs.
- Răspundeți la întrebări personale și dovediți că și dvs. știți ce înseamnă să fii părinte.
- Nu uitați că pentru a construi relații bune este nevoie de timp.

Comportamentele cadrului didactic în colaborarea cu părinții trebuie să fie deschise, transparente, empatică, reflexive și pozitive.

Sugestii practice pentru determinarea unei comunicări cât mai eficiente și de pe poziții de parteneriat:

- Încercați să cunoașteți părinții, interesele lor, munca lor, familia lor.
- Întîmpinați-i întotdeauna cu blîndețe, faceți-i să se simtă bineveniți.
- Acceptați sugestiile pe care vi le-ar putea da și încercați să le folosiți. Atunci cînd părinții simt că ideile lor sînt luate în serios, se implică mai mult în sprijinirea copilului și a grădiniței.
- Fiți deschiși pentru dialog, atunci cînd este vorba de a lua o decizie.
- Sintetizați mereu discuțiile referitoare la luarea unei decizii.
- Decideți numai după ce v-ați sfătuit cu familia.
- Evidențiați părțile pozitive ale copilului. Ori de cîte ori părinții încearcă să își subestimeze copilul, menționați lucrurile bune pe care le-a făcut acesta.
- Manifestați interes, curiozitate în discuție, ascultați cu atenție, dar și critic;
- Invitați și permiteți părinților să asiste la activități sau să vă fie alături o parte a zilei.
- Implicați părinții în activități la care vă pot ajuta cu anumite informații, aplicații practice, experiențe de viață sau profesionale.
- Nu etichetați copiii în fața grupului de părinți și nu emiteți judecăți de valoare care să-i stînjenească pe unii părinți.

Familia ce educă un copil cu cerințe educative speciale

Familia copilului cu dizabilități trece prin mai multe situații critice, ele fiind condiționate atît de cauze obiective, cît și subiective. Aceste stări sînt descrise de părinți drept o succedare dintre multiple „urcușuri” și „coborișuri”. Desigur, familia care beneficiază la momentul oportun de sprijin moral sau social va depăși mai ușor situațiile critice.

Recomandări în lucrul cu părinții copiilor cu CES:

- După cum arată experiența, un efect terapeutic asupra familiilor copiilor cu dizabilități o au asociațiile părintești și grupurile de sprijin constituite pe acest principiu. Schimbul de experiență, contactul cu persoanele ce prezintă probleme similare, sprijinul lor moral permit soților, mai cu seamă mamei, să se debaraseze de simțul singurătății, al inutilității.
- În cazul cînd familia are o atitudine de supraprotecție, copilul nu învață să înfrunte greutățile, nu își formează deprinderi de autodeservire. În acest context, e necesar să ajutăm părintele să conștientizeze posibilitățile și limitele copilului și să-l stimuleze în ceea ce încearcă să facă, chiar dacă inițial o face stîngaci.
- Lipsa reacției emoționale din partea părinților, mai ales din partea mamei, creează o situație de deprivare, neglijare emoțională. Părintele trebuie să observe faptele pozitive, demne de apreciat ale copilului, întrucît starea de bine pe care o trăiește acesta îl determină să depună efort pentru a progresa.

CONCLUZII

O educație timpurie de calitate asigură fundamentele dezvoltării fizice și psihice sănătoase, ale dezvoltării sociale, spirituale și culturale complexe. Educația timpurie are menirea de a proteja, a forma ființa umană prin dotarea ei cu capacități și achiziții fizice, psihice, intelectuale și culturale specifice, care să-i ofere identitate și demnitate proprie. Finalitatea majoră a educației timpurii de calitate este de a oferi fiecărui copil posibilitatea să-și atingă potențialul maxim.

Deoarece copiii se dezvoltă rapid, educația timpurie este „la ea acasă” în sînul familiei și la grădiniță. Intervențiile educaționale realizate (sau nu) la această vîrstă, acțiunile întreprinse de părinți și de societate în copilăria timpurie au un impact puternic și de durată asupra progresului individual al copilului.

Este important să rețineți că fiecare copil este unic, cu trebuințele, particularitățile sale specifice. Demersurile educaționale pe care le alegeți în raport cu copiii trebuie să țină cont de particularitățile individuale ale fiecăruia. Altfel spus, educația timpurie se referă la fiecare copil în parte, și nu la "educația copiilor". Este imperativ a respecta nevoile copiilor: de bază (îngrijire, hrană), afective (dragoste, securitate afectivă, întărire pozitivă a acțiunilor) și de acțiune (joc liber ales).

„Epicentrul” procesului educativ trebuie să fie copilul cu cerințele sale individuale. Iar sarcina dvs. nu este una ușoară: ea constă în asigurarea unui echilibru între activitățile cognitive, de relaționare socială, de dezvoltare psihomotorie și a limbajului. Cunoașterea aspectelor psihologice asociate procesului educațional vor facilita sarcinile multiple și variate pe care la aveți și vor asigura beneficii majore pentru discipolii dvs.

Copiii se nasc cu potențialități virtuale de dezvoltare, învățare și comunicare, pe care numai stimularea și orientarea pozitivă le vor transforma în capacități. Și aici rolul dvs. este crucial. Iar grădinița este mediul ideal pentru devenirea personalității copiilor, prin oferirea de ocazii de explorare și relaționare.

III. Aspecte metodologice ale procesului educațional la vârsta timpurie

Viorica PELIVAN, Natalia ZOTEA, Angela DIMA

1. Proiectarea didactică. Delimitări conceptuale

1.1. Considerații generale

Ce este proiectarea didactică?

„Proiectarea didactică este procesul de anticipare a obiectivelor, conținuturilor, metodelor și mijloacelor de învățare, a instrumentelor de evaluare și a relațiilor ce se stabilesc între toate aceste elemente în contextul unei modalități specifice de organizare a activității didactice.” (Mariana Momanu, în: Cucoș C. (coord.), *Psihopedagogie*, Ed. Polirom, Iași, 1998, p.206).

Ce reprezintă modelul curricular al proiectării didactice?

Este modelul modern de realizare a proiectării, care se concentrează pe competențe (obiective) și își subordonează conținuturile, metodologia și evaluarea, spre deosebire de modelul tradițional, didacticist, care se concentrează pe conținuturi și își subordonează obiectivele, metodologia și evaluarea.

Modelul didacticist al proiectării pedagogice	Modelul curricular al proiectării pedagogice
<ul style="list-style-type: none"> • Este centrat pe conținuturi și pe predare de tip expositiv: expunere, prelegere, interogație etc.; 	<ul style="list-style-type: none"> • Este centrat pe obiective și pe predare de tip interactiv;
<ul style="list-style-type: none"> • conținuturile sînt cele care impun și își subordonează obiectivele, metodologia și evaluarea didactică într-o logică a învățămîntului informativ; 	<ul style="list-style-type: none"> • obiectivele sînt cele care impun și cărora li se subordonează conținuturile, metodologia și evaluarea într-o logică a învățămîntului formativ. Desfășurarea activității în baza obiectivelor creează un cadru flexibil pentru alegerea conținuturilor curriculare și a modului de organizare internă a acestora în vederea atingerii finalităților;
<ul style="list-style-type: none"> • grupa este statică, copiii lucrează și răspund individual; 	<ul style="list-style-type: none"> • grupa este dinamică, copiii lucrează în echipe sau în perechi;
<ul style="list-style-type: none"> • cadrul didactic dirijează întreaga activitate și o evaluează; 	<ul style="list-style-type: none"> • cadrul didactic este facilitator, moderator și persoana resursă;
<ul style="list-style-type: none"> • se adresează memoriei de tip reproductiv. 	<ul style="list-style-type: none"> • se adresează memoriei de tip creativ;
	<ul style="list-style-type: none"> • activitatea este evaluată prin feedback constructiv.

De ce modelul curricular al proiectării didactice?

Deoarece este propus de reforma educațională, care promovează un învățămînt centrat pe aspectul formativ al procesului didactic (competențe, capacități, abilități), punînd accentul pe învățare-dezvoltare, pe evaluare formativă (individualizată și unitară), realizată pe baza descriptorilor de performanță.

Conferă o eficiență sporită procesului de predare-învățare, valorificând potențialul fiecărui copil.
Pe orizontală, proiectarea didactică respectă următoarea succesiune:

obiectiv-cadru → obiective de referință → obiective operaționale → activități de învățare → conținuturi

1.2. Etapele proiectării didactice

Înainte de a începe să își proiecteze demersul didactic, educatorul/educatoarea trebuie să își pună următoarele întrebări:

Ce voi face?

Această întrebare vizează obiectivele care trebuie fixate și realizate (cadru, de referință, operaționale):

- obiectivele stabilite vor reflecta ce va ști, ce va putea să facă, ce atitudini va manifesta copilul după activitate;
- obiectivele trebuie formulate explicit, prin utilizarea unor verbe de acțiune:
  - să descrie animalele după anumite caracteristici;
  - să redea animalele domestice prin limbaj mimico gestual;
  - să trăiască sentimente de compasiune și respect față de lumea animalelor;
  - să manifeste dorința de a afla informații despre modul de trai al animalelor;
  - să aprecieze necesitatea de a ocroti animalele;
  - să participe la activități de grup, inclusiv de joc și practice (în calitate de vorbitor, de auditor, de îngrijitor etc.).

Cu ce voi face?

Vizează stabilirea resurselor educaționale (delimitarea conținutului învățării, a resurselor umane (invitați, părinți, specialiști, experți, educatorul, copiii), a resurselor materiale (jucării, planșe, materiale didactice, fișe de evaluare, ustensile etc).

Cum voi face?

Vizează conturarea strategiilor didactice optime. Cadrul didactic este cel care alege și combină, echilibrat, metodele, materialele și mijloacele folosite în învățământ. În conformitate cu cerințele didacticii moderne, axate pe necesitățile copilului, cele mai eficiente sînt metodele interactive, care presupun participarea directă și activă a copilului în procesul de învățare.

Cum voi ști dacă ceea ce trebuia făcut a fost făcut?

Vizează stabilirea metodelor/tehnicilor de evaluare a realizării obiectivelor propuse (observarea curentă, jocul didactic, analiza produselor, fișe/teste individuale, portofoliul) și a rezultatelor învățării. O activitate este mai eficientă atunci cînd implică: un cadru temporal de realizare a obiectivelor cît mai redus, cheltuieli de resurse materiale minime, puțină oboseală și multă plăcere pentru efortul depus.

Activitatea copilului în grădiniță este diversă. Copilul capătă cunoștințe și abilități, își formează comportamente, priceperi, atitudini nu numai în cadrul activităților experiențiale/pe domenii de dezvoltare, dar și variind jocuri și activități alese, activități de dezvoltare personală ce includ rutinele și tranzițiile unei zile: sosirea copiilor, gimnastica matinală, întîlnirea de dimineață, dejunul, deprinderi de igienă personală, deprinderi de ordine și disciplină, masa de prînz, plimbări în aer liber, somnul de zi, gimnastica după somnul de zi, proceduri de călire, gustare, cină, plecarea acasă.

Propunem în continuare un program de activitate orientativ pe grupe de vîrstă, care include toate momentele zilei, cu mici diferențe de timp de la o grupă la alta.

1.3. Programul zilnic de activitate al grupei cu orar normal sau săptămînal

Orarul activităților	Activitățile zilei		
	Jocuri și activități didactice	Activități experiențiale/pe domenii de dezvoltare	Activități de dezvoltare personală
7.00-8.30	Jocuri și activități la alegere	-	Rutină: Primirea copiilor, discuții cu părinții despre starea generală a copiilor, termometria în grupele de creșă
8.30-9.00	-	-	Rutină: Gimnastica matinală, deprinderi de igienă individuală și colectivă, dejunul
9.00-11.00	-	Activități didactice pe domenii experiențiale	Rutină: Întîlnirea de dimineață (15-20 min.) (mesajul, calendarul, prezența, jocuri de socializare) Rutină și tranziție: Pregătirea de activități (distribuirea materialelor, necesități individuale, pauze dinamice, deprinderi de ordine și disciplină, deprinderi de igienă personală și colectivă, exerciții de grupare și regrupare)
11.00-13.00	Jocuri și activități recreative	-	Activități opționale (dans, limbi moderne etc. pentru vîrsta de 5-7 ani) Rutină și tranziție: Plimbări în aer liber (deprinderi de igienă individuală și colectivă, deprinderi de autoservire, deprinderi de disciplină, ordine), prînzul
13.00-15.00	-	-	Rutină: Somnul de zi
15.00-15.30	Jocuri și activități la alegere, activități de relaxare	-	Rutină și tranziție: Trezirea copiilor, activități de călire, deprinderi de autoservire, deprinderi de igienă personală, necesități personale
15.30-16.00	-	-	Rutină: Gustarea
16.00-17.30	Jocuri de dezvoltare a aptitudinilor individuale la alegere	Activități recuperatorii pe domenii experiențiale	Rutină și tranziție: Plimbări în aer liber (deprinderi de igienă individuală și colectivă, deprinderi de autoservire, deprinderi de disciplină, ordine)
17.30-18.00	-	-	Rutină: Cîna
18.00-19.00	Jocuri la alegere	-	Rutină: Plecarea copiilor acasă
19.00-20.00 (pentru grădinițele cu program săptămînal)	Jocuri la alegere	-	Rutină: Deprinderi de ordine
20.00-21.00	-	-	Rutină: Cîna a doua (deprinderi de igienă personală, autoservire, somnul)

1.4. Nivelurile proiectării didactice în grădiniță

PROIECTAREA GLOBALĂ, concretizată în stabilirea de către Ministerul Educației a planurilor-cadru de învățământ și a programelor școlare, creează cadrul, limitele și posibilitățile realizării proiectării eșalonate.

Arii curriculare		Grupele				
		Număr de activități integrate				
		2-3 ani	3-4 ani	4-5 ani	5-6 ani	6-7 ani
Cunoașterea lumii, dezvoltarea personală și socială	Cunoașterea lumii, dezvoltarea personală și socială	2	-	-	-	-
Dezvoltarea personală, educația pentru familie și societate	Dezvoltarea personală, educația pentru familie și societate	-	1	1	1	1
Dezvoltarea limbajului și a comunicării	Dezvoltarea limbajului și a comunicării orale; Formarea premiselor citirii și scrierii	1	1	1	1	1
Științe, cunoașterea mediului și cultura ecologică	Formarea reprezentărilor elementare matematice/construirea; Educația pentru mediul natural și cultura ecologică	-	1	1	1	1
Educația fizică și educația pentru sănătate	Educația fizică; Educația pentru sănătate	2	2	2	3	3
Arte	Arta plastică: desen/aplicație, modelaj	1	1	1	1	1
	Muzica	1	2	2	2	2
	Literatura artistică	1	1	1	1	1
TOTAL ACTIVITĂȚI		8	9	9	10	10

Notă: activitățile opționale (limbi străine, ritmică, dans, arta vorbirii, pictură etc.) pot fi incluse suplimentar în orarul zilei în grupele mari și pregătitoare, în funcție de solicitările părinților.

În medie, pentru cele 5 grupe de vârstă, o activitate cu copiii durează între 15 și 45 de min. În funcție de nivelul grupei, de particularitățile individuale ale copiilor, de conținuturile și obiectivele propuse spre realizare, cadrul didactic va decide care este timpul efectiv necesar pentru desfășurarea fiecărei activități. Totodată, acesta va avea grijă să planifice, la fiecare 10-15 min., pauze dinamice, exerciții fizice, în scopul prevenirii surmenajului fizic și psihic.

Sugerăm cadrelor didactice să alterneze zilnic activitățile de dezvoltare personală, de educație pentru familie și societate, de dezvoltare a limbajului și a comunicării, științe, cunoașterea mediului și cultura ecologică cu cele de educație pentru sănătate sau arte.

Numărul de activități pe săptămână variază în funcție de vârsta copiilor:

- 1-3 ani – sînt recomandate pînă la 8 activități: 5 activități integrate și 3 activități la educația fizică și educația muzicală;
- 3-5 ani – sînt recomandate 9 activități: 5 activități integrate și 4 activități la educația fizică și educația muzicală;
- 5-7 ani – sînt recomandate 10 activități: 5 activități integrate și 5 activități la educația fizică și educația muzicală.

Activitățile integrate sau experiențiale au în vedere dezvoltarea globală a copilului. În cadrul acestora, accentul se va pune pe abordarea integrată a copilului prin cele 4 domenii: cognitiv, socio-afectiv, psihomotor și atitudinal.

PROIECTAREA EȘALONATĂ vizează documentele întocmite de cadrul didactic, în care sînt îmbinate, într-un mod personalizat, elementele curriculumului cu planul-cadru de învățămînt și care se concretizează în planificarea anuală, planificarea tematică și planificarea activităților săptămînale și zilnice.

PROIECTAREA ANUALĂ acoperă perioada unui an de învățămînt, reprezentînd o perspectivă de ansamblu asupra activităților de predare/învățare și presupune asigurarea unei corelații optime între planul-cadru de învățămînt și curriculum.

Punctul de plecare în proiectarea activităților îl vor constitui obiectivele-cadru și obiectivele de referință, deoarece ele reprezintă repere finale ale activităților desfășurate, așa cum sînt prevăzute în curriculum, și vizează nivelul general de dezvoltare (cognitivă, fizică, socio-emoțională, atitudini în învățare) al copiilor din grupă. Curriculumul educației copiilor de vîrstă timpurie și preșcolară (1-7 ani) prevede obiective-cadru și obiective de referință pentru 2 categorii de vîrstă: 1-3 ani și 3-6/7 ani. Astfel, începînd cu vîrsta de 3-6/7 ani, cadrul didactic va realiza anual aceleași obiective-cadru și de referință, doar că va stabili obiective operaționale cu alt grad de complexitate, va selecta strategii didactice caracteristice vîrstei, va complica conținuturile de la o vîrstă la alta sau va propune conținuturi diferite în două grupe cu copii de aceeași vîrstă, în funcție de gradul de dezvoltare al acestora. În acest scop, educatorul/educatoarea proiectează și aplică, în primele două săptămîni ale anului școlar, evaluări inițiale pentru fiecare arie curriculară.

Educatorul/educatoarea poate opta pentru activități de învățare recomandate de curriculum (au caracter orientativ, de sugestie) sau poate propune alte activități, corespunzător condițiilor concrete din grupă.

Proiectarea anuală constă în stabilirea obiectivelor de referință pentru toate ariile curriculare, cu luarea în considerație a tuturor domeniilor (cognitiv, socio-afectiv, psihomotor, atitudini de învățare), și a conținuturilor tematice. Numărul de proiecte tematice va fi fixat reieșind din necesitățile și interesele copiilor, pentru fiecare proiect fiind prevăzute 1-3 săptămîni, maximum 5. Pot fi planificate și săptămîni fără realizare de proiecte, dar care să decurgă sub egida unor teme de interes pentru copii (ex., *Ion Creangă – povestitorul*, *Grigore Vieru – prietenul copiilor* etc.). Obiectivele educaționale incluse în curriculum vor fi realizate integrat. Cele prevăzute la ariile curriculare *Educația fizică* și *Educația muzicală* vor fi realizate prin intermediul activităților integrate, dar și în alte momente ale zilei: jocuri/pauze dinamice, audieri, interpretări, dramatizări, sarcini individuale etc.

Planificarea demersului instructiv-educativ pentru un interval de timp mai mare (ex., un an de studii) poate suporta pe parcurs modificări, deoarece programarea de activități este un proces puternic influențat de progresul înregistrat de copii. În acest context, un rol esențial îl au observarea și evaluarea performanțelor copiilor. Prin urmare, unele dintre obiectivele trasate ar putea fi re-proiectate, fiind proiectate noi activități.

Prezentăm o schemă de proiectare anuală.

Atenție!

Atît selectarea obiectivelor, cît și a tematicilor este individuală pentru fiecare grupă de aceeași vîrstă, sau de vîrstă diferită. Este important doar ca să fie proiectate obiective din toate ariile curriculare. Este obligatorie doar realizarea tuturor obiectivelor prevăzute de curriculum. Conținuturile, temele și subtemele pot fi proiectate din curriculum sau sugerate de copii, părinți, educatori.

Schemă de proiectare anuală

Luna	Perioada (data/săptămîna)	Obiective de referință Copiii vor fi capabili:	Tema proiectului/sub-teme

1.5. Repere orientative de planificare educațională

MODEL DE PLAN ANUAL PENTRU CATEGORIA DE VÂRSTĂ 5-6 ANI

Luna	Perioada	Obiective de referință Copiii vor fi capabili:	Tema proiectului / Temă săptămână independentă
I semestru			
Septembrie	I săptămână	Evaluarea inițială pentru toate arile curriculare	Bine te-am găsit, grădiniță!
	II săptămână		
	III săptămână	Dezvoltarea personală: să manifeste abilități inițiale de identificare și aplicare a resurselor personale Dezvoltarea limbajului și a comunicării: să povestească, să descrie, să discute, să clarifice, să adreseze și să răspundă la întrebări; să valorifice în vorbire cuvinte ce desemnează: fenomene vitale, fenomene ale naturii, culori și nuanțe, calități gustative, însușiri și grade (<i>mai modale, mai luminoși, mai gros, mai tare</i> etc.), generalizări de specie și gen (<i>veselă, plante, fenomene</i> etc.)	Toamna Subteme recomandate: <i>Toamna harnică (prezentare generală: aspecte, lunile de toamnă);</i> <i>Fruite buclucașe;</i> <i>Hora legumelor vesele;</i> <i>Vitamine și microbi;</i> <i>Forme și culori;</i> <i>Lucrări de toamnă;</i> <i>Flori de toamnă;</i> <i>Orașul meu toamna;</i> <i>Hramul orașului Chișinău;</i> <i>Adaptarea viețuitoarelor;</i> <i>Toamnă, toamnă de albiță, te poftim la grădiniță</i> (distracție literar-muzicală).
	IV săptămână	Formarea premiselor citirii și scrierii: să identifice cuvântul, silaba, sunetul, locul sunetului în cuvânt, relația "sunet-literă"; să-și dezvolte flexibilitatea mâinii, a încheieturii mâinii	
	I săptămână	Formarea reprezentărilor elementare matematice: să compare cantități care se deosebesc între ele cu 1 și 2 unități; să măsoare dimensiunile unor obiecte aplicând măsuri nestandardizate a lungimii, lățimii	
	II săptămână	Educația pentru mediul natural și cultura ecologică: să identifice anotimpul toamna și fenomenele specifice lui Educația pentru sănătate: să identifice factorii ce mențin sănătatea, acțiunile pe care le poate întreprinde personal pentru a fi sănătos; să argumenteze necesitatea alimentării corecte și să relateze despre alimentația corectă Educația fizică: să formeze deprinderi motrice de bază: mers, alergare; să manifeste interes pentru activitatea motrică Educația literar-artistică: să asculte atent textul prezentat de adult (recitat, povestit, lecturat) și să răspundă la întrebări despre mesajul emoțional al acestuia (poezie, poveste, povestire) Arte plastice: să redea obiecte diferite ca formă, structură, culoare în desen, modelaj, construcții, aplicații. Educația muzicală: să manifeste emoții, percepând imaginea muzicală a lucrării în legătură cu conținutul muzicii audiate; să execute mișcări și figuri de dans, manifestând expresivitate corporală în relație cu caracterul variat al muzicii	
Octombrie			

	III săptămână	<p>Dezvoltarea personală: să manifeste interes și tendințe de participare permanentă în familie, grădiniță, comunitate</p> <p>Dezvoltarea limbajului și a comunicării: să înțeleagă că atât comunicarea, cât și forma de comunicare depind de situație, locul și timpul comunicării; să valorifice în vorbire cuvinte ce desemnează: părți ale obiectelor, ale organismelor vii; să manifeste atenție auditivă și auz fonetic în situațiile solicitate</p> <p>Formarea premiselor citirii și scrierii: să efectueze analiza fonematică a unor cuvinte scurte și să modeleze structura cuvântului, aplicând semne convenționale; să utilizeze comunicarea grafică în diverse forme pentru exprimarea gândurilor, emoțiilor</p> <p>Formarea reprezentărilor elementare matematice: să identifice relațiile spațiale dintre diferite grupe de obiecte în raport cu sine, apoi un obiect față de altul și să utilizeze adecvat prepozițiile și adverbele spațiale determinând poziția obiectelor în spațiu; să diferențieze mișcările și acțiunile după viteză (repede, încet)</p> <p>Educația pentru mediul natural și cultura ecologică: să specifice particularitățile de adaptare ale unor grupuri de animale la mediul de trai, la schimbările sezoniere, la succesiunea zi-noapte</p> <p>Educația pentru sănătate: să-și formeze deprinderi de securitate socială și fizică personală</p> <p>Educația fizică: să formeze deprinderi motrice de bază: sărituri, cățărare, tîrîre; să-și dezvolte coordonarea mișcărilor, orientarea în spațiu, simțul ritmului și al echilibrului; să manifeste emoții pozitive și curiozitate în cadrul jocurilor de mișcare</p> <p>Educația literar-artistică: să identifice personajele și să aprecieze faptele acestora, să redea în desen unele aspecte, evenimente din poezie, poveste</p> <p>Arte plastice: să manifeste dorința de a participa la activități de desen, modelare, aplicare.</p> <p>Educația muzicală: să distingă, să compare și să caracterizeze piesele muzicale; să execute mișcări și figuri de dans, manifestînd expresivitate corporală în relație cu caracterul variat al muzicii</p>	<p>În lumea animalelor</p> <p>Subteme recomandate:</p> <p><i>Primele animale pe PĂMÎNT - dinozaurii;</i></p> <p><i>În ogradă la bunici;</i></p> <p><i>Animalele de pădure/din pădurile Moldovei;</i></p> <p><i>Din lumea apelor;</i></p> <p><i>Reptilele;</i></p> <p><i>Păsările</i></p> <p>(caracteristici, clasificare, deplasare, structură, condiții de mediu, cum se hrănesc, cum se înmulțesc, cine le îngrijește, le tratează);</p> <p><i>La zoo;</i></p> <p><i>CARTEA ROȘIE a animalelor.</i></p>
	IV săptămână		
	I săptămână		
	II săptămână	<p>Dezvoltarea personală: să manifeste încredere în sine și independență; să identifice particularitățile de gen/sex și rol în cadrul relațiilor dintre persoane</p> <p>Dezvoltarea limbajului și a comunicării: să povestească, să descrie, să discute, să clarifice, să adreseze și să răspundă la întrebări</p> <p>Formarea premiselor citirii și scrierii: să înțeleagă că există legătură între textul scris și înțelesul accesuial; să utilizeze comunicarea grafică în diverse forme pentru exprimarea gândurilor, emoțiilor</p>	<p>Eu și cei din jur</p> <p>Subteme recomandate:</p> <p><i>Cine sînt eu, cine ești tu?</i></p> <p>(nume, prenume, asemănări, deosebiri, preferințe, dorințe etc.);</p>
	III săptămână		

Noiembrie

	<p>Formarea reprezentărilor elementare matematice: să evidențieze relații cantitative dintre 2 grupuri de obiecte cu ajutorul cuvintelor <i>mult, câte unul, tot atât, mai multe</i> obiecte și <i>cu un singur obiect</i>; să compare cantități care se diferențiază între ele cu 1 și 2 unități</p> <p>Educația pentru mediul natural și cultura ecologică: să precizeze aspectele distinctive ale omului ca organism viu (înfățișare, ambianță, relații, conduită, stare)</p> <p>Educația pentru sănătate: să caracterizeze persoane și să se autocaracterizeze după aspectul fizic, vîrstă, sex, conduită, gânduri, preferințe</p> <p>Educația fizică: să-și dezvolte coordonarea mișcărilor, orientarea în spațiu, simțul ritmului și al echilibrului; să manifeste calități moral-estetice și de conduită civilizată în activitatea motorie.</p> <p>Educația literar-artistică: să redea prin mijloace dramatice conținutul unor povești, povestiri, istorioare respectînd sau schimbînd firul narativ al textelor</p> <p>Arte plastice: să respecte conștient regulile de utilizare a materialelor și instrumentelor la activitățile de artă plastică; să coopereze la realizarea unor lucrări plastice complexe</p> <p>Educația muzicală: să interpreteze cîntece ținînd cont de regulile de ținută, dicție, articulație; să diferențieze sunetele produse prin mișcări corporale de sunetele produse de obiecte sonore, sunetul vorbit de sunetul cîntat</p>	<p><i>Copil-tînăr-bătrîn;</i> <i>Corpul meu</i> (identificarea propriului corp, ce pot să fac cu diferite părți ale corpului – mîini, picioare, cap, nas, urechi, gură etc., organele interne și amplasarea lor în corp, igiena personală, activități ce vor menține starea de bine fizică și emoțională); <i>Cum se nasc copiii?</i> <i>Băiețelul și fetița;</i> <i>Prietenii mei;</i> <i>Fețe vesele, fețe triste</i> (emoții, stări, sentimente).</p>
IV săptămîină	<p>Dezvoltarea personală: să împărtășească valorile moral-spirituale familiale și sociale</p> <p>Dezvoltarea limbajului și a comunicării: să-și exprime gândurile, dorințele, sentimentele, emoțiile prin cuvinte; să manifeste competențe de adresare politicoasă (rugăminte, recunoștință, plîngere, nemulțumire, supărare); să însușească și să utilizeze corect în comunicare părțile de vorbire specifice limbii materne și formele gramaticale</p> <p>Formarea premiselor citirii și scrierii: să recunoască textul scris oriunde îl întîlnește; să realizeze corespondența între limbajul oral și cel scris exersînd pregrafismele, elementele premergătoare scrierii</p> <p>Formarea reprezentărilor elementare matematice: să efectueze operații cu obiectele, orientîndu-se la însușirile lor (formă, culoare, dimensiune, temperatură etc.); să identifice consecutivitatea zilelor săptămîinii, anotimpul curent, luna curentă, lunile anului și calendarul</p> <p>Educația pentru mediul natural și cultura ecologică: să relateze despre trebuințele omului, despre modalitățile adecvate de satisfacere a lor</p> <p>Educația pentru sănătate: să caracterizeze persoane și să se autocaracterizeze după aspectul fizic, vîrstă, gen, conduită, gânduri, preferințe</p>	<p>Moștenirea noastră Subteme recomandate: <i>Familia mea</i> (membrii familiei, relațiile în familie, responsabilitățile în familie); <i>Arborele genealogic;</i> <i>Moldova – țara mea</i> (țară, neam, etniile conlocuitoare, prietenie între diferite naționalități, limba vorbită, simbolica țării, sat, oraș, locuri și monumente istorice); <i>Nasc și la Moldova oameni</i> (domnitori, scriitori, cîntăreți etc.).</p>

		<p>Educația fizică: să dezvolte calitățile motrice, îndemnarea, viteza, forța, mobilitatea, detenta; să manifeste emoții pozitive și curiozitate în cadrul jocurilor de mișcare</p> <p>Educația literar-artistică: să recite expresiv poezii simple, să reconstituie, în baza întrebărilor, conținutul unei povești scurte, povestiri</p> <p>Arte plastice: să aplice elemente ale limbajului plastic în activitățile de arte plastice și în situații diverse; să identifice unele lucrări ale pictorilor, meșterilor populari din Moldova, din alte țări</p> <p>Educația muzicală: să exprime, prin mișcări și sunete caracteristice, conduita unor personaje (fințe) conform conținutului poveștilor, cântecelor, poeziilor etc.; să improvizeze/creze ritmuri, scurte motive ritmico-melodice, mișcări și figuri de dans, poezii, povestioare ce reflectă conținutul muzicii audiate sau al cântecelor învățate</p>	
	I săptămână	<p>Dezvoltarea personală: să manifeste interes și tendințe de participare permanentă în familie, grădiniță și societate</p>	<p>Iarna</p> <p>Subteme recomandate:</p> <p><i>Iarna</i> (caracteristici: aspecte, fenomene, lunile de iarnă etc.);</p> <p><i>Bucuriile iernii/jocurile copiilor iarna;</i></p> <p><i>Animalele și păsările iarna;</i></p> <p><i>La gura sobei;</i></p> <p><i>Îmbrăcămintea și încălțăminte;</i></p> <p><i>Activitățile familiei/grupe;</i></p> <p><i>Pregătiri pentru Crăciun;</i></p> <p><i>Tradiții și obiceiuri de iarnă;</i></p> <p><i>Vine, vine Moș Crăciun</i> (discuție literar-muzicală).</p>
II săptămână	<p>Dezvoltarea limbajului și a comunicării: să exprime verbal conținutul operelor artistice, al tabloului, impresii din experiența de viață proprie și imaginată în formă narativă, descriptivă, raționament; să vorbească clar, cu tempou și cu intensitate medie a vocii</p> <p>Formarea premisei citirii și scrierii: să înțeleagă că există legătură între textul scris și înțelesul acestuia; să realizeze corespondența între limbajul oral și cel scris exercitând pregrafismele, elementele premergătoare scrierii</p> <p>Formarea reprezentărilor elementare matematice: să identifice și să verbalizeze adecvat părțile zilei: ziua, noaptea, dimineața, seara; să ordoneze obiectele în șir crescător și descrescător după diferiți parametri ai dimensiunii</p> <p>Educația pentru mediul natural și cultura ecologică: să identifice anotimpul iarna și fenomenele specifice lui; să manifeste atitudine grijulie, participativă în natură</p> <p>Educația pentru sănătate: să identifice elementele unui mod sănătos de viață, situațiile de risc pentru sănătatea personală și a altora</p> <p>Educația fizică: să formeze deprinderi motrice de bază: aruncare, prindere; să manifeste calitățile moral-estetice și de conduită civilizată în activitatea motorie</p> <p>Educația literar-artistică: să manifeste dorința de a audia poezii, povestiri, povești și a le reproduce/repovesti; să relateze despre emoțiile sale asociate cu personajele și evenimentele descrise în text.</p> <p>Arte plastice: să manifeste interes stabil față de arta plastică, dorința de a picta, modela, construi, aplica și a contempla opere de artă; să aplice procedee și instrumente de desen, modelaj, aplicare, construcție în activitățile de joc, de educație pentru familie, societate etc.</p> <p>Educația muzicală: să interpreteze cântece ținând cont de regulile de ținută, dicție, articulație; să manifeste emoții, percepând imaginea muzicală a lucrării în legătură cu conținutul muzicii audiate</p>		
Decembrie			

		Vacanța de Crăciun		<i>Eminescu – stea nemuritoare</i>
		Evaluarea continuă pentru toate ariile curriculare		
		II Semestru		
IV săptămână				
I săptămână				
II săptămână				
III săptămână				
IV săptămână				
I săptămână				
II săptămână				

Ianuarie

Dezvoltarea personală: să formeze abilități și deprinderi de comunicare familială eficientă și de com-portare civilizată în mediul familial și cel social; să manifeste încredere în sine și independență

Dezvoltarea limbajului și a comunicării: să posede competențe de vorbire monologată; să-și exprime opiniile în formă de text laonic; să vorbească clar, cu tempou și cu intensitate medie a vocii; să valorifice în vorbire cuvinte ce desemnează materiale din care sînt confecționate obiectele (pînză, hîrtie, lemn, cauciuc etc.)

Formarea premiselor citirii și scrierii: să recunoască unele litere și cuvinte simple în situații comune; să utilizeze comunicarea grafică în diverse forme pentru exprimarea gândurilor, emoțiilor

Formarea reprezentărilor elementare matematice: să identifice și să verbalizeze adecvat părțile zilei: ziua, noaptea, dimineața, seara; să diferențieze formele spațiale și plane: ovalul, sfera, cubul, conul, cilindrul și proprietățile lor

Educația pentru mediul natural și cultura ecologică: să precizeze aspectele distinctive ale omului ca organism viu (înfățișare, ambianță, relații, conduită, stare)

Educația pentru sănătate: să formeze deprinderi de securitate socială și fizică personală.

Educația fizică: să formeze deprinderi motrice de bază: escaladare; să dezvolte calitățile motrice, îndemînarea, viteza, forța, mobilitatea, detenta

Educația literar-artistică: să poată compune, cu sau fără ajutorul adulților, în baza imaginilor povești scurte, povestiri, ghicitori

Arte plastice: să dezvolte spiritul de observație, memoria imaginativă și motrică.

Educația muzicală: să diferențieze sunetele produse prin mișcări corporale de sunetele produse de obiecte sonore, sunetul vorbit de sunetul cîntat

Dezvoltarea personală: să manifeste abilități inițiale de identificare și aplicare a resurselor personale

Dezvoltarea limbajului și a comunicării: să extindă înțelegerea comunicării orale, scrise, prin intermediul semnelor, desenelor, mimicii, prin limbajul gesturilor și altele; să valorifice în vorbire cuvinte ce desemnează: denumiri de obiecte, denumiri de ființe și habitatul lor (pămînt, apă, aer); să pronunțe corect și clar toate sunetele limbii materne

Cu ce călătorim

Subtreme recomandate:

*Tipurile de transport;**Transport terestru;**Transport maritim;**Transport aerian (clasificare, structură, asemănări, deosebiri, casa lor – garaj), parcare, hangar, depou, port, chei, aeroport, profesii, curiozități);*
*Dacă vrei să ajungi mare, fii atent la traversare.***Universul**

Subtreme recomandate:

*Omul și universul;**Soarele și planetele;*

	<p>Formarea premiselor citirii și scrierii: să identifice literele alfabetului românesc (de tipar); să realizeze corespondența între limbajul oral și cel scris, exercitând pregrafismele, elementele premergătoare scrierii</p> <p>Formarea reprezentărilor elementare matematice: să evidențieze relații cantitative dintre două grupuri de obiecte cu ajutorul cuvintelor <i>mult, câte unul, tot atât, mai multe</i> obiecte și cu <i>un singur obiect</i>; să identifice clepsidra, ceasornicul și funcțiile lor</p> <p>Educația pentru mediul natural și cultura ecologică: să caracterizeze grupurile de obiecte vii și nerte din natura înconjurătoare; să manifeste atitudine grijulie, participativă în natură; să evalueze influența factorilor ecologici, abiotici și biotici asupra organismelor vii</p> <p>Educația pentru sănătate: să respecte regulile de igienă personală și colectivă</p> <p>Educația fizică: să-și dezvolte coordonarea mișcărilor, orientarea în spațiu, simțul ritmului și al echilibrului</p> <p>Educația literar-artistică: să recite expresiv poezii simple, să reopovestească, în baza întrebărilor, conținutul unei povești scurte, povestiri</p> <p>Arte plastice: să realizeze corespondențe între procedeele de reflectare artistico-plastică a obiectelor din mediul înconjurător, diverse mijloace de expresie (formă, structură, culoare; punctul, linia, ritmul, compoziția plastică) și conținutul operelor de artă plastică</p> <p>Educația muzicală: să recunoască sonoritatea diferitelor instrumente muzicale, identificându-le la auz din țesătura muzicală, să povestească cum se produce sunetul, unele amănunte despre întrebuințarea instrumentului</p>	<p><i>Planeta albastră;</i> <i>Vreau să știu;</i> <i>SOS Pământul;</i> <i>Măsurăm timpul;</i> <i>Schimbările sezoniere;</i> <i>Apa, aerul, pământul și focul – prietenii sau dușmanii?</i></p>
III săptămână	<p>Dezvoltarea personală: să formeze atitudini pozitive față de familie, viața familială și realizarea rolurilor familiale</p> <p>Dezvoltarea limbajului și a comunicării: să poată exprima relațiile dintre obiecte și fenomene, complicând structura enunțurilor de la propoziții simple (nedezvoltate și dezvoltate) la fraze (compușe prin coordonare și subordonare); să valorifice în vorbire cuvinte ce desemnează: denumiri de obiecte, denumiri de profesii și activități specifice; să pronunțe corect și clar toate sunetele limbii materne</p> <p>Formarea premiselor citirii și scrierii: să identifice literele alfabetului românesc (de tipar); să efectueze analiza fonematică a unor cuvinte scurte și să modeleze structura cuvântului aplicând semne convenționale</p> <p>Formarea reprezentărilor elementare matematice: să identifice numerele naturale în concentrul 1-5, apoi în concentrul 1-10-20 și să diferențieze aspectul cardinal și ordinal al numărului; să măsoare dimensiunile unor obiecte și capacitățile unor vase, aplicând măsuri nestandardizate a lungimii, lățimii, a corpurilor friabile și a lichidelor</p>	<p>Ce vreau să fiu? Meserii Subteme recomandate: <i>Cine sînt părinții mei?</i> <i>Ce vreau să fiu?</i> <i>Ce meserii cunoaștem?</i> (descriere, clasificare, necesitate/importantă pentru om, societate); <i>Povestea cărților</i> (procesul de fabricare a hîrtiei/cărții; părinții cărții; Ion Creangă – povestitorul etc.).</p>
IV săptămână		

		<p>Educația pentru mediul natural și cultura ecologică: să distingă interacțiunea omului cu mediul natural.</p> <p>Educația pentru sănătate: să aplice reguli sanitare-igienice în timpul servirii mesei</p> <p>Educația fizică: să dezvolte calitățile motrice, îndemnarea, forța, mobilitatea, detenta.</p> <p>Educația literar-artistică: să asculte atent textul prezentat de către adult (recitat, povestit, lecturat) și să răspundă la întrebări despre mesajul emoțional al unui text literar (poezie, poveste, povestire).</p> <p>Arte plastice: să realizeze corespunzător procedeele de reflectare artistico-plastică a obiectelor din mediul înconjurător, diverse mijloace de expresie (formă, structură, culoare; punctul, linia, ritmul, compoziția plastică) și conținutul operelor de artă plastică</p> <p>Educația muzicală: să tindă spre interpretarea lucrărilor muzicale învățate în situații cotidiene diverse (jocuri, dramatizări, acțiuni de menaj)</p>	
Martie	I săptămână	<p>Dezvoltarea personală: să identifice, să accepte și să respecte un stil de viață familial sănătos</p>	<p>Primăvara</p> <p>Subteme recomandate: <i>Zilele Dochiei;</i> <i>Vestitorii primăverii/Oaspeții primăverii;</i> <i>Mărțișor;</i> <i>8 marie: ziua Mamei;</i> <i>Ce se întâmplă în natură?</i> <i>Apa;</i> <i>Flori de primăvară;</i> <i>Lucrări de primăvară;</i> <i>Un arbore pentru dăminire (mediu de viață – păduri, parcuri, livezi; tipuri – copaci, pomi; înfățișare, îngrijire, înmulțire, folioase, anotimpuri).</i></p>
	II săptămână	<p>Dezvoltarea limbajului și a comunicării: să regleze conștient și intenționat expresivitatea intonațională a vorbirii (tempoul, timbrul, intensitatea, înălțimea); să valorifice în vorbire cuvinte ce desemnează: reprezentări și conduite social-morale</p>	
	III săptămână	<p>Formarea premiselor citirii și scrierii: să manifeste dorința de a citi independent; să manifeste dorința de a scrie independent</p> <p>Formarea reprezentărilor elementare matematice: să măsoare cu măsuri standardizate lungimea, lățimea, înălțimea, grosimea, masa corpurilor friabile și a volumului lichidelor cu ajutorul măsurilor standardizate: metru, centimetru, kilogram, litru, cardinal și ordinal al numărului; să efectueze operații simple de adunare și scădere cu 1-2 unități și să recunoască simbolurile matematice: <i>plus, minus, egal</i>; să identifice soluția unei probleme pe baza condițiilor date în formă intuitivă</p> <p>Educația pentru mediul natural și cultura ecologică: să identifice anotimpul primăvara și fenomenele specifice lui</p> <p>Educația pentru sănătate: să identifice factorii ce mențin sănătatea, acțiunile pe care le poate întreprinde personal pentru a fi sănătos</p> <p>Educația fizică: să-și dezvolte coordonarea mișcărilor, orientarea în spațiu, simțul ritmului și al echilibrului; să formeze deprinderi motrice de bază: anuncare, prindere</p> <p>Educația literar-artistică: să redea prin mijloace dramatice conținutul unor povești, povestiri, istorioare respectând sau schimbând firul narativ al textelor</p> <p>Arte plastice: să manifeste creativitate și dorința de autoexprimare a emoțiilor, gândurilor prin desen, pictură, modelaj, aplicație, construcție; să aplice independent și conștient unele tehnici simple, procedee specifice desenului, modelajului, construcției, aplicației, desenului</p> <p>Educația muzicală: să distingă, să compare și să caracterizeze piesele muzicale; să improvizeze/creeze ritmuri, scurte motive ritmico-melodice, mișcări și figuri de dans, poezii, povestioare ce reflectă conținutul muzicii audiate sau al cîntecelor învățate</p>	

	IV săptămână I săptămână II săptămână	<p>Dezvoltarea personală: să respecte personalitatea umană, să respecte drepturile altor copii și persoane mature, obligațiile și drepturile proprii</p> <p>Dezvoltarea limbajului și a comunicării: să manifeste competențe primare de vorbire dialogată și polilogată, să respecte regulile de comunicare cu alte persoane</p> <p>Formarea premiselor citirii și scrierii: să recunoască textul scris oriunde îl întâlnește; să respecte regulile igienice la scris</p> <p>Formarea reprezentărilor elementare matematice: să divizeze întregul în părți egale și să reconstruiască întregul din părțile sale; să identifice și să verbalizeze adecvat părțile zilei: ziua, noaptea, dimineața, seara, să identifice succesiunea zilelor (îteri, azi, mâine) și succesiunea evenimentelor, consecutivitatea zilelor săptămânii, anotimpul curent, luna curentă, lunile anului și calendarul</p> <p>Educația pentru mediul natural și cultura ecologică: să manifeste atitudine grijulie, participativă în natură</p> <p>Educația pentru sănătate: să determine elementele principale ale unui regim al zilei pentru sine, alternarea perioadelor de activitate cu odihnă; să argumenteze necesitatea alimentației corecte și să relateze despre alimentația corectă</p> <p>Educația fizică: să formeze deprinderi motrice de bază: escaladare; să manifeste emoții pozitive și curiozitate în cadrul jocurilor de mișcare</p> <p>Educația literar-artistică: să manifeste dorința de a audia poezii, povestiri, povești și a le reproduce/repovesti, să relateze despre emoțiile sale asociate cu personajele și evenimentele descrise în text.</p> <p>Arte plastice: să își exprime emoțiile față de fenomenul, chipul redat, buna dispoziție cauzată de frumusețea și farmecul naturii, al operelor percepute sau create</p> <p>Educația muzicală: să exprime, prin mișcări și sunete caracteristice, conduita unor personaje (fințe) conform conținutului poveștilor, povestirilor, cântecelor, poeziilor etc.</p>	<p>Am drepturi, dar și responsabilități</p> <p>Subteme recomandate: <i>Ce sînt drepturile?;</i> <i>Cunoașteți drepturile (am un nume/o familie; mă joc și în-văț; vreau să fiu protejat; toți sîntem egali);</i> <i>Regulile în viața noastră;</i> <i>Eu sînt responsabil de...;</i> <i>Pot să-mi exprim propriile idei, opinii.</i></p>
Aprilie	III săptămână	<p>Dezvoltarea personală: să împărtășească valorile moral-spirituale familiale și sociale</p> <p>Dezvoltarea limbajului și a comunicării: să extindă înțelegerea comunicării orale, scrise, prin intermediul semnelor, desenelor, mimicii, prin limbajul gesturilor și altele; să însușească și să utilizeze corect în comunicare părțile de vorbire specifice limbii materne și formele gramaticale</p> <p>Formarea premiselor citirii și scrierii: să manifeste dorința de a citi independent; să realizeze corespondența între limbajul oral și cel scris, exersînd pregrafismele, elementele premergătoare scrierii</p> <p>Formarea reprezentărilor elementare matematice: să identifice numerele naturale în concentrul 1-5, apoi în concentrul 1-10-20 și să diferențieze aspectul cardinal și ordinal al numărului; să diferențieze formele spațiale și plane: ovalul, sfera, cubul, conul, cilindrul și proprietățile lor</p>	<p><i>Paștele la Creștini.</i></p>

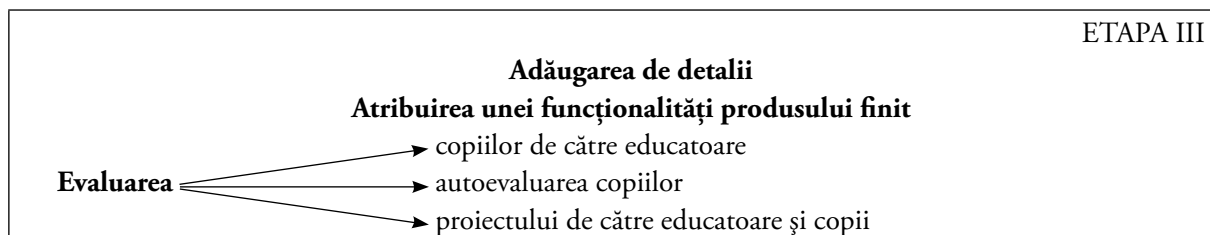
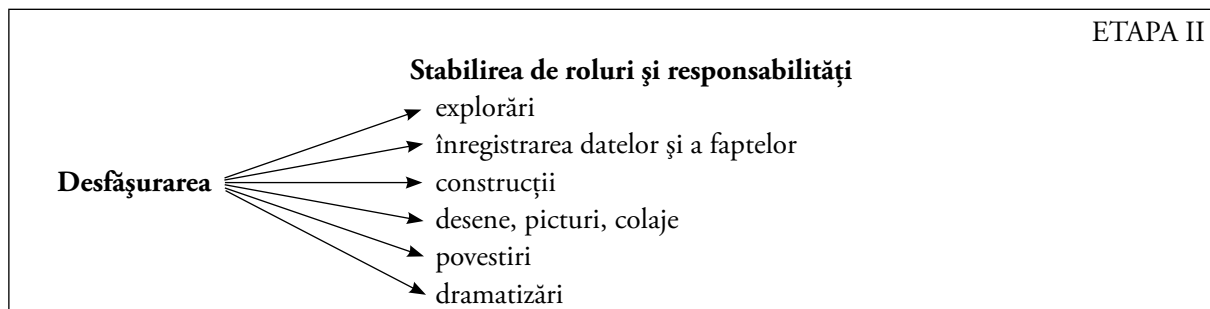
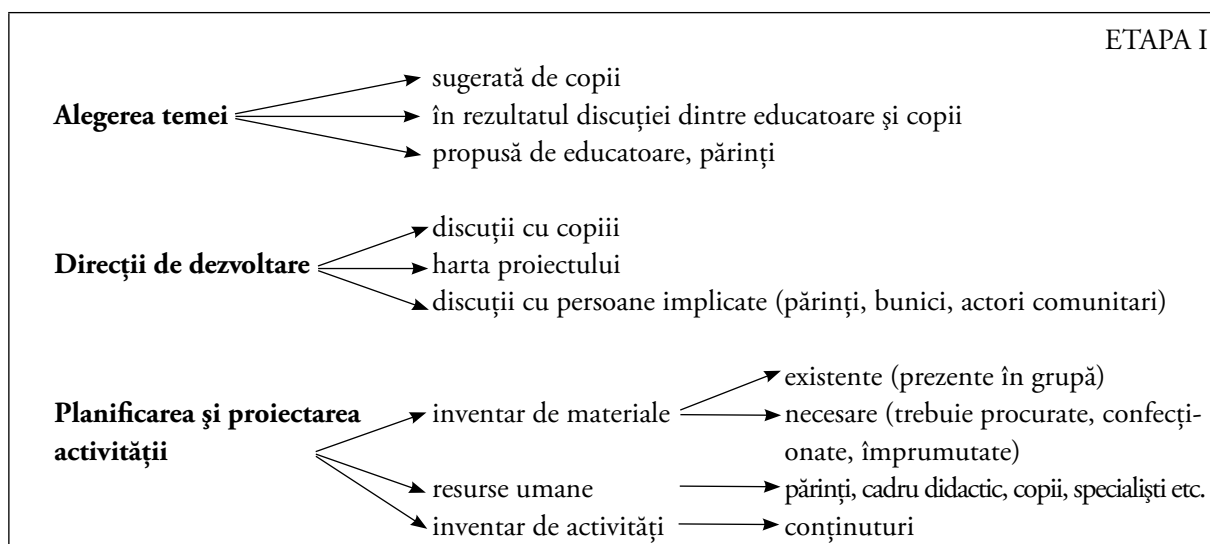
		<p>Educația pentru mediul natural și cultura ecologică: să relateze despre trebuințele omului, despre modalitățile adecvate de satisfacere a lor</p> <p>Educația pentru sănătate: să argumenteze necesitatea alimentării corecte și să relateze despre alimentația corectă</p> <p>Educația fizică: să manifeste calitățile moral-estetice și conduită civilizată în activitatea motorie; să-și dezvolte coordonarea mișcărilor, orientarea în spațiu, simțul ritmului și al echilibrului.</p> <p>Educația literar-artistică: să identifice personajele și să aprecieze faptele acestora, să redea în desen unele aspecte, evenimente din poezie, poveste</p> <p>Arte plastice: să redea obiecte diferite ca formă, structură, culoare în desen, modelaj, construcții, aplicații</p> <p>Educația muzicală: să tindă spre interpretarea lucrărilor muzicale învățate în situații cotidiane diverse (jocuri, dramatizări, acțiuni de menaj); să execute mișcări și figuri de dans, manifestând expresivitate corporală în relație cu caracterul variat al muzicii</p>	
	IV săptămână	<p>Dezvoltarea personală: să manifeste interes și tendințe de participare permanentă în familie, grădiniță, comunitate</p> <p>Dezvoltarea limbajului și a comunicării: să valorifice în vorbire cuvinte ce desemnează: fenomene vitale, fenomene ale naturii (frig, umed, însorit etc.), părți ale obiectelor, organismelor vii; materiale din care sînt confecționate obiectele: (pînză, hîrtie, lemn, cauciuc etc.); culorile și nuanțele lor; calități gustative, însușiri și grade (mai moale, mai luminos, mai tare etc.); generalizări de specie și gen (jucării, veselă, animale, plante etc.); reprezentări și conduite social-morale. să poată exprima relațiile dintre obiecte și fenomene complicînd structura enunțurilor de la propoziții simple (nedezvoltate și dezvoltate), la fraze (compuse prin coordonare și subordonare)</p>	<p>Magia culorilor!</p> <p>Subteme recomandate: <i>Flori cu multe culori</i> (mediu de viață – grădină/parc, cîmp, pădure; înfățișare, îngrijire, înmulțire; foloase – medicină, otrăvitoare, pentru parfum, etc., anotimpurile cînd înfloresc).</p>
Mai	I săptămână	<p>Formarea premiselor citirii și scrierii: să identifice literele alfabetului românesc (de tipar); să efectueze analiza fonematică a unor cuvinte scurte și să modeleze structura cuvîntului, aplicînd sem-ne convenționale</p> <p>Formarea reprezentărilor elementare matematice: să efectueze operații cu obiectele, orientîndu-se la însușirile lor (formă, culoare, dimensiune, temperatură etc.)</p> <p>Educația pentru mediul natural și cultura ecologică: să caracterizeze grupurile de obiecte vii și ner-te din natura înconjurătoare</p> <p>Educația pentru sănătate: să formeze deprinderi de securitate socială și fizică personală.</p> <p>Educația fizică: să dezvolte calitățile motrice, îndemînarea, viteza, forța, mobilitatea, detenta</p>	<p><i>Insectele și rolul lor pentru natură, plante;</i> <i>Sădim flori cu multe culori;</i> <i>Ocroțiți natura florile?</i></p>

	<p>Educația literar-artistică: să poată compune, cu sau fără ajutorul adulților, în baza imaginilor, povești scurte, povestiri, ghicitori</p> <p>Arte plastice: să realizeze corespundențe între procedeele de reflectare artistico-plastică a obiectelor din mediul înconjurător, diverse mijloace de expresie (formă, structură, culoare; punctul, linia, ritmul, compoziția plastică) și conținutul operelor de artă plastică</p> <p>Educația muzicală: să recunoască sonoritatea diferitelor instrumente muzicale, identificându-le la auz din țesătura muzicală, să povestească cum se produce sunetul, unele amănunte despre întrebuințarea instrumentului</p>	<p>De la grădiniță la școală</p> <p>Subtreme recomandate:</p> <p><i>Grădinița mea</i> (descriere, profesii, cabinete, prieteni etc.);</p> <p><i>Jocuri și jucării preferate;</i></p> <p><i>Reguli la grădiniță;</i></p> <p><i>Mime voi fi școlar.</i></p>
II săptămână	<p>Dezvoltarea personală: să manifeste abilități inițiale de identificare și aplicare a resurselor personale.</p> <p>Dezvoltarea limbajului și a comunicării: să extindă înțelegerea comunicării orale și scrise, prin intermediul semnelor, desenelor, mimicii, prin limbajul gesturilor și altele; să valorifice în vorbire cuvinte ce desemnează: denumiri de obiecte, denumiri de ființe și habitatul lor (pământ, apă, aer); să pronunțe corect și clar toate sunetele limbii materne</p> <p>Formarea premiselor citirii și scrierii: să identifice literele alfabetului românesc (de tipar); să realizeze corespundența între limbajul oral și cel scris exersând pregrafismele, elementele premergătoare scrierii</p> <p>Formarea reprezentărilor elementare matematice: să evidențieze relații cantitative dintre două grupuri de obiecte cu ajutorul cuvintelor <i>mult, câte unul, tot atât, mai multe</i> obiecte și cu <i>un singur obiect</i>; să identifice clepsidra, ceasornicul și funcțiile lor</p> <p>Educația pentru mediul natural și cultura ecologică: să caracterizeze grupurile de obiecte vii și nerte din natura înconjurătoare; să manifeste atitudine grijulie participativă în natură; să evalueze influența factorilor ecologici, abiotici și biotici asupra organismelor vii</p> <p>Educația pentru sănătate: să respecte regulile de igienă personală și colectivă. Educația fizică: să manifeste emoții pozitive și curiozitate în cadrul jocurilor de mișcare</p> <p>Educația literar-artistică: să recite expresiv poezii simple, să reconstituie, în baza întrebărilor, conținutul unei povești scurte, povestiri</p> <p>Arte plastice: să realizeze corespundențe între procedeele de reflectare artistico-plastică a obiectelor din mediul înconjurător, diverse mijloace de expresie (formă, structură, culoare; punctul, linia, ritmul, compoziția plastică) și conținutul operelor de artă plastică</p> <p>Educația muzicală: să improvizeze/creeze ritmuri, scurte motive ritmico-melodice, mișcări și figuri de dans, poezii, povestioare ce reflectă conținutul muzicii audiate sau al cântecelor învățate</p>	<p>De la grădiniță la școală</p> <p>Subtreme recomandate:</p> <p><i>Grădinița mea</i> (descriere, profesii, cabinete, prieteni etc.);</p> <p><i>Jocuri și jucării preferate;</i></p> <p><i>Reguli la grădiniță;</i></p> <p><i>Mime voi fi școlar.</i></p>
III săptămână	<p>Evaluarea finală</p>	<p><i>Copii isteți, copii fericiți!</i></p>
IV săptămână	<p>Evaluarea finală</p>	<p><i>Pe cărările vacanței</i></p>

PROIECTUL TEMATIC este o activitate **centrată pe copil**, un demers didactic în centrul căruia se află o temă/subiect ce prezintă interes pentru copil, în a cărei abordare și soluționare vor fi implicate mai multe arii curriculare.

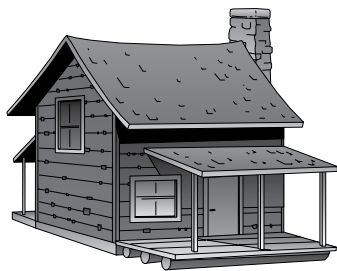
Activitatea integrată din grădiniță ne conduce la realizarea unui scenariu bine gândit pentru o zi/o săptămână. Această activitate presupune o împletire a obiectivelor din arii curriculare diferite cu domeniile de dezvoltare, apelându-se la conținuturi conforme cu necesitățile de cunoaștere ale copilului. Un proiect tematic poate fi propus în rezultatul evaluării copiilor, în cazul atestării unor lacune sau ca răspuns la interesul manifestat de ei. Subiectele pot fi sugerate de copii, (întâmplări/evenimente cotidiene – nașterea unui copil într-o familie; nașterea unor animale într-o gospodărie; accidente rutiere etc.; cataclisme ale naturii – eruperea unor vulcani, inundații etc.), cadru didactic, părinți. O altă modalitate de stabilire a subiectelor este și aplicarea tehnicii celor 3 C.

Etapele de elaborare a unui proiect tematic

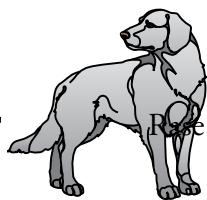

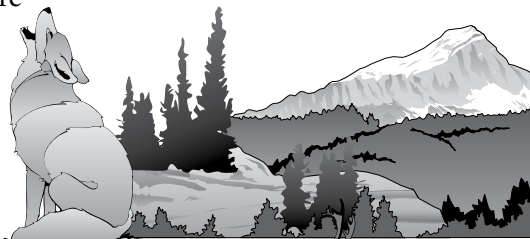
ÎN OGRADĂ LA BUNICI

Îngrijire

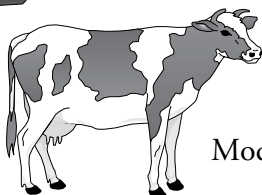
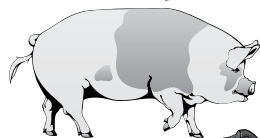

Înfățișare

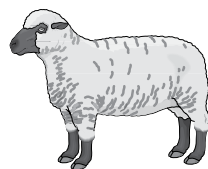
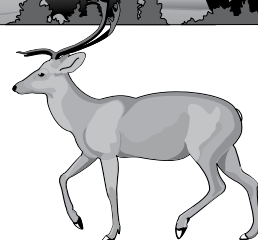

ANIMALE DE PĂDURE

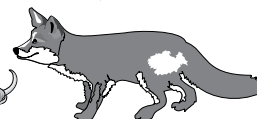
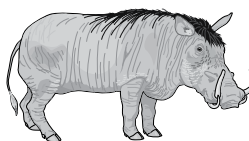
Hrană

Mod de viață

Clasificări

HARTA PROIECTULUI ÎN LUMEA ANIMALELOR

Denumire

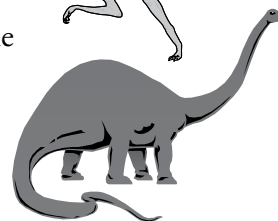
Reguli de igienă

Asemănări și deosebiri

PRIMELE ANIMALE – DINOZAUURII

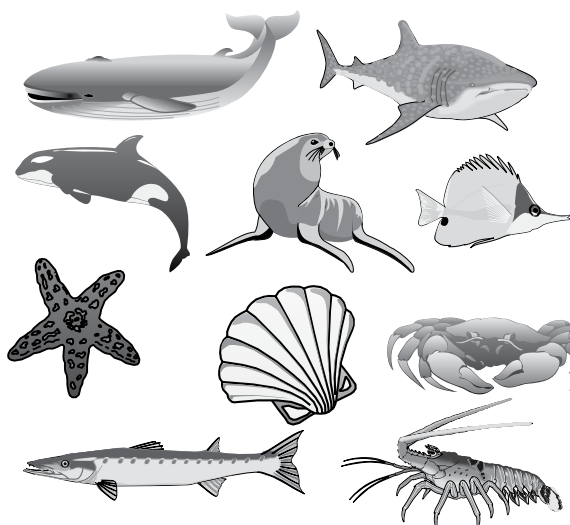
Daune

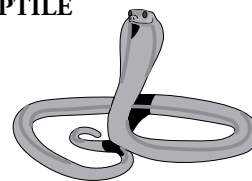
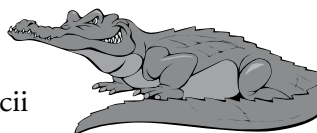
ANIMALE ACVATICE

Foloase

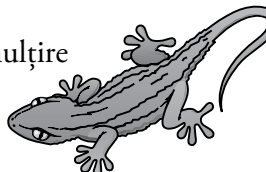
REPTILE

Specii

Înmulțire

Proiectul debutează cu o **motivare**, care are menirea de a direcționa activitatea copiilor spre realizarea obiectivelor și învățarea conținuturilor stabilite. În vederea atingerii obiectivelor propuse, educatorul/educatoarea va lua în calcul și **repartizarea sarcinilor** în cadrul activităților zilnice la fiecare zonă/arie/centru de activitate (*Biblioteca, Știință, Artă, Construcții, Joc de rol, Apă și nisip, Joc manipulativ/de masă*).

Un proiect tematic poate fi derulat în toate grupele, însă obiectivele operaționale, sarcinile de lucru, inventarul de probleme vor fi diferite de la o vîrstă la alta. De exemplu, la vîrsta de 2-3 și 3-4 ani, proiectul tematic *În lumea animalelor* va prevedea familiarizarea copiilor cu un animal în cadrul unei activități. La vîrsta de 4-5 ani, la o activitate, copiii vor învăța despre 2 animale (caracteristici, asemănări, mod de trai, hrană), iar la vîrsta de 5-7 ani – vor lua cunoștință de o specie de animale cu toate caracteristicile acesteia: mod de trai, foloase, înmulțire, reguli de comportare cu animalele, îngrijire. La realizarea unui proiect tematic vor participa și părinții cu materiale didactice, informații etc. Pe perioada derulării proiectului, cadrul didactic va crea condițiile necesare: va pune la dispoziția copiilor HARTA PROIECTULUI, mulaje, ustensile, enciclopedii, materiale pentru experiențe și explorare. Un proiect tematic va finaliza cu produse (machete, postere, cărți, albume etc.), cu spectacole muzicale etc. În funcție de interesul manifestat de copii pentru tema abordată, un proiect poate fi restrîns sau extins.

Progresul și achizițiile dobîndite de copii (cunoștințe, comportamente, atitudini, deprinderi) vor fi reflectate în portofoliul proiectului, ca dovadă a derulării sale și ca măsură a calității activităților desfășurate (materiale cu conținut informațional vizînd tema proiectului, harta proiectului, proiectul propriu-zis, lucrări ale copiilor, fișe de lucru individuale, desene, colaje, imagini, poze din timpul derulării proiectului, materialele create, albume, cărți etc). Portofoliile se vor păstra în fiecare grupă pentru fiecare proiect derulat.

Propunem un model de proiect tematic cu o durată de 4 săptămîni și proiectul unei subteme pentru o săptămîină în grupa de copii din categoria de vîrstă 5-6 ani. (vezi pagina precedentă)

Obiective de referință:

- să manifeste interes și tendințe de participare permanentă în familie, grădiniță, comunitate;
- să înțeleagă că atît comunicarea, cît și forma de comunicare depind de situație, locul și timpul comunicării;
- să valorifice în vorbire cuvinte ce desemnează: părți ale obiectelor, ale organismelor vii;
- să manifeste atenție auditivă și auz fonetic în situațiile solicitate;
- să efectueze analiza fonematică a unor cuvinte scurte, și să modeleze structura cuvîntului, aplicînd semne convenționale;
- să utilizeze diverse forme ale comunicării grafice pentru exprimarea gîndurilor, emoțiilor;
- să identifice relațiile spațiale dintre diferite grupe de obiecte în raport cu sine, apoi un obiect față de altul și să utilizeze adecvat prepozițiile și adverbele spațiale determinînd poziția obiectelor în spațiu;
- să diferențieze mișcările și acțiunile după viteză (*repede, încet*);
- să evidențieze relații cantitative dintre două grupuri de obiecte cu ajutorul cuvintelor mult, cîte unul, tot atît, mai multe obiecte și cu un singur obiect;
- să specifice particularitățile de adaptare ale unor grupuri de animale la mediul de trai, la schimbările sezoniere, la succesiunea zi-noapte;
- să-și formeze deprinderi de securitate socială și fizică personală;
- să-și formeze deprinderi motrice de bază: sărituri, cățărare, tîrîre;
- să-și dezvolte coordonarea mișcărilor, orientarea în spațiu, simțul ritmului și al echilibrului. Să manifeste emoții pozitive și curiozitate în cadrul jocurilor de mișcare;
- să identifice personajele și să aprecieze faptele acestora, să redea în desen aspecte, evenimente din poezie, poveste;
- să manifeste dorința de a participa la activități de desen, modelare, aplicare.

- să distingă, să compare și să caracterizeze piesele muzicale.
- să execute mișcări și figuri de dans, manifestând expresivitate corporală în relație cu caracterul variat al muzicii.

INVENTARUL PROBLEMELOR DETERMINATE PRIN TEHNICA CELOR 3 C

Ce știm ?	Ce nu știm și vrem să aflăm?	Cum putem afla?
<ul style="list-style-type: none"> – Animalele pot fi domestice și sălbatice. – Animalele trăiesc în pădure, pe uscat și în apă, pe lângă casa omului. 	<ul style="list-style-type: none"> – Care au fost primele animale pe pământ? – De ce unele animale au dispărut? – Prin ce se aseamănă și se deosebesc între ele animalele domestice, sălbatice, de apă, reptilele? 	<ul style="list-style-type: none"> – Consultând enciclopediile; – Aflând unii de la alții; – Urmărind emisiuni TV.
<ul style="list-style-type: none"> – Există animale care trăiesc doar în apă. – Animalele sînt diferite. – Cunoaștem părțile corpului, hrana lor, foloasele pe care le aduc omului, dar și pericolele. – Știm despre unele condiții de viață ale animalelor. – Copiii iubesc animalele. 	<ul style="list-style-type: none"> – De ce le numim reptile, amfibii? – De ce animalele acvatice nu pot trăi și pe uscat? – Animalele se înțeleg între ele? – Cum își ajută puii atunci cînd se îmbolnăvesc? – Cum ajută omul animalele sălbatice? – Animalele învață și ele? Ce și cum învață ele? – De ce trebuie să ocrotim animalele sălbatice? – De ce unele animale sînt înscrise în CARTEA ROȘIE? – Curiozități din lumea animalelor. 	<ul style="list-style-type: none"> – Invitînd un lucrător de la menajerie; – Mergînd în excursie la menajerie.

Evaluarea proiectului:

- se va efectua la sfîrșitul fiecărei subteme;
- se va întocmi o „carte a animalelor” care să cuprindă toate tipurile de animale studiate;
- se va realiza un album de fotografii din timpul derulării proiectului.

PROIECTAREA SĂPTĂMÎNALĂ

Proiectarea săptămînală prevede: respectarea regimului zilnic; activități de mișcare; îmbinarea echilibrată a activităților de predare cu cele de învățare și, respectiv, cu cele de consolidare și evaluare; îmbinarea activităților didactice cu cele distractive; îmbinarea activităților frontale cu activități în grupuri mici și individuale; corelarea activităților de dimineață cu cele de după-amiază; realizarea obiectivelor de referință, operaționale și a sarcinilor de lucru în diverse momente ale zilei. Spre exemplu: cum vom realiza prin cele 4 domenii de dezvoltare în diverse momente ale zilei (în cadrul momentelor de rutină: servirea prînzului; deprinderi de igienă personală) obiectivul „Să respecte regulile de igienă personală și colectivă”. Copiii: vor enunța reguli de igienă personală, de servire a mesei - cunoștințe; vor exersa reguli de spălare a mîinilor, de servire a mesei – deprinderi motrice; vor argumenta necesitatea respectării acestor reguli - atitudine (să nu se îmbolnăvească, să se protejeze de microbi, să mănînce cu gura închisă fără a clefăi pentru a nu deranja pe cei din jur); vor colabora cu colegii prin oferirea unor servicii – oferă locul la chiuvetă, transmite coșul cu pîine, șervețelele de hîrtie – socioemoțional.

Cum putem realiza acest obiectiv proiectat în ziua anterioară prin activitatea didactică, respectînd și interesul copilului/copiilor care în ziua curentă vine cu un mesaj că mămica ei/lui i-a adus de la maternitate o surioară/frățior, sau că pisica a născut pisoi: desigur vom asculta atent copilul despre cele ce va relata, vom suplimenta cu unele

informații în caz de necesitate cunoștințele, curiozitatea copilului față de subiectul expus apoi printr-o întrebare vom trece și la obiectivul proiectat și anume: dar mămica l-a spălat pe frățiorul/surioara ta? Cu ce l-a spălat? În ce l-a spălat? Cum credeți de ce l-a spălat? Sau: pisica își spală pisoii? Cum? De ce? Voi vă spălați ? etc.

Tema proiectului: *În lumea animalelor*

Tema săptămânii: *În ogradă la bunici, vârsta 5-6 ani*

Resurse materiale: animale domestice vii și mulaje; planșe și imagini cu animale domestice; blană, piele, lână, diferite produse sau obiecte confecționate din „materialele” furnizate de animale; grăunțe, știuleți de porumb, tărâțe, fîn etc.; jetoane, jocuri, puzzle, cuburi, domino, cărți de joc, jucării etc.; cărți de colorat și de povești, reviste, albume, manuale, atlas zoologic; casetofon, diafilme, diapozitive; costume și măști pentru dramatizări; instrumente de scris și de colorat (creioane, pensule, acuarele etc.), plastilină, planșete; materiale naturale și sintetice; caiete speciale, fișe de evaluare

Resurse umane: copiii, părinți, educatoare, specialiști (profesor de biologie, asistent veterinar).

Durata: o săptămână

Metode: *Cubul, Explozia stelară, Turul galeriei, Ciorchinele, Bula dublă*, observarea spontană și dirijată, lectura, povestirea, problematizarea, explicația și demonstrația, experiențe, exercițiul, jocul

Colaborarea cu părinții: afișe, albume sau cărți cu imagini ale animalelor domestice, cărți de povești, reviste, obiecte din piele, lână; animale domestice (pisici, ieduț/mieluț, cățeluș, pușori, ouă)

SCRISOARE DESCHISĂ

STIMAȚI PĂRINȚI

În perioada 2-6 noiembrie 2009, copiii din grupa *Albinuțe* vor desfășura un proiect de cercetare cu tema *Animalele domestice*.

Vă rugăm să discutați cu ei pe marginea unor aspecte, pe care le-ați observat sau le-ați citit, privind tema în dezbatere.

Vă rugăm să ne puneți la îndemână, bineînțeles cu titlu de împrumut, materiale la temă: cărți, albume, reviste, pliante, jocuri etc., pentru a facilita procesul de observare și discuția copiilor despre viața animalelor.

De asemenea, ne-ar fi de un real folos obiecte din piele, lână etc., adică obiecte confecționate din „materiale” furnizate de animale.

Dacă aveți în gospodărie animale pe care le puteți aduce la grădiniță, anunțați-ne, pentru a planifica activitățile respective.

Vă invităm să fiți alături de copii în această activitate interesantă.

Vă mulțumim.

Educatoarea și copiii din grupa *Albinuțe*.

Data Ziua	Jocuri și activități alese	Activități pe domenii experiențiale/ de cunoaștere	Jocuri și activități recreative	Activități de dezvoltare personală
Luni	<p>BIBLIOTECĂ/ ALFABETIZARE</p> <p><i>Citim imagini</i> – reviste, cărți despre animalele domestice;</p> <p><i>Poezii hazlii despre animale</i> – lectura educatoarei, memorizarea de către copii;</p> <p><i>Să alcătuim o poveste despre un cățeluș</i> – poveste creată;</p> <p><i>Casa mîței</i> – lectura educatoarei, povestirea de către copii.</p>	<p>Animale mari și mici - activitate integrată -</p> <p><i>Activitate frontală:</i> observare, descriere după tablou a animalelor (denumire, înfățișare, pui) cu utilizarea tehnicii <i>Explozie stelară</i> – să numească animalele, foloasele, modul de trai, adaptarea la succesiunea anotimpului, zi-noapte (întrebări și răspunsuri formulate de copii: Cine? Ce? Cînd?);</p> <p>jocul didactic <i>Graiul animalelor</i>.</p> <p><i>Sarcini în centre:</i></p> <p>Alfabetizare: vor descrie, analiza, compara, asocia, argumenta cunoștințe despre animalele domestice, aplicînd tehnica <i>Cubul</i>.</p> <p>Știință: vor realiza postere pe bază de imagini, ilustrații, fotografii la teme: <i>Produse/foloase ale animalelor, Animalele și adăpostul acestora, Animalele și puii lor</i>.</p> <p>Artă: <i>Măști de animale:</i> realizarea (decupare, aplicație, asamblare, îmbinare) și pictarea lor.</p> <p>Construcții: vor construi adăpost pentru animale.</p> <p>Joc de rol: <i>Doctorul veterinar</i>.</p> <p>Nisip și apă: vor elabora figuri și urme de animale domestice.</p> <p>Educație fizică: vor efectua sărituri cu ambele picioare de pe loc, mers cu sărituri, tîrire în 4 labe.</p>	<p>1. Jocuri de mișcare <i>Șoarecele și pisica, Cloșca cu pui.</i></p>	<p>1. RUTINE <u>Întîlnirea de dimineață</u> <i>În ograda bunicilor; Scrisoare de la animale; Mama și puiul; O mărgică a spus...; Un oaspete în grupa noastră.</i></p>
Marti	<p>JOC DE ROL</p> <p><i>De-a fermierul;</i> <i>De-a doctorul veterinar;</i> <i>Ograda bunicilor.</i></p>	<p>Ograda bunicilor - activitate integrată -</p> <p><i>Activitate frontală:</i> observare, descriere după tablou a păsărilor (denumire, înfățișare, pui, înmulțire);</p> <p>jocul didactic <i>Graiul păsărilor</i>;</p> <p>jocul didactic <i>Cine și unde se află</i> – să identifice locul animalelor și al păsărilor în raport cu sine/cu alt animal/pasăre: în față, în spate, sus, jos, lîngă, pe, sub, dreapta/stînga.</p> <p><i>Sarcini în centre:</i></p> <p>Artă: vor realiza o machetă (decupare, aplicație).</p> <p>Știință: vor examina, compara ouăle de găină, rață, gîscă, curcă; vor examina puii de găină, rață, curcă, gîscă.</p> <p>Alfabetizare: vor alcătui enunțuri despre animale cu prepozițiile: <i>pe, sub, lîngă, după, sus, jos, dreapta/stînga, în spate, în față</i>.</p> <p>Construcții: vor construi casa și curtea bunicilor.</p> <p>Joc de rol: vor pune în scenă un fragment din povestea <i>Punguța cu doi bani</i>.</p> <p>Nisip și apă: vor elabora figuri și urme de păsări de curte.</p> <p>Muzică și ritmică: vor executa elemente din dansul <i>Ciobănaș</i>; vor interpreta cîntecul <i>Graiul animalelor</i>; jocul muzical <i>O rățușcă și un rățoi</i>.</p>	<p>2. Jocul muzical <i>Cocoșel și găinușe.</i></p>	

Miercuri	<p>CONSTRUCȚII <i>Casa bunicilor;</i> <i>Adăposturi pentru animale;</i> <i>Ferma.</i></p>	<p>Prietenii - activitate integrată -</p> <p><i>Activitate frontală:</i> discuție despre prieteni, prietenia dintre oameni și dintre animale; lectura și analiza textului <i>Prietenii</i> de D. Matcovschi; tehnica <i>Bula dublă</i>, caracteristici și asemănări pentru câine și pisică. <i>Sarcini în centre:</i> Alfabetizare: vor selecta caracteristici pentru pisică și câine; le vor aplica pe 2 postere. Știință: vor alcătui reguli de îngrijire a animalelor; vor experimenta cu bucățele de lână, fire artificiale (miros, ardere). Artă: vor picta <i>Animalele din curtea bunicii</i>, vor aplica (decupare, aplicare, cu bucățele mici de lână), silueta pisicii, a câinelui. Construcții: vor construi un adăpost pentru animale. Joc de rol: vor pune în scenă povestea <i>Casa mîței</i>. Educație fizică: se vor țîrî în 4 labe, <i>Pisicuțe la vînat șoareci</i>, se vor căța pe banca de gimnastică cu pas alternat.</p>	<p>3. Jocul sportiv <i>Întrecerea cailor.</i></p>	<p>Pauză dinamică Gimnastica de învi-orare 5 minute de mișcare; <i>Pisica acrobată.</i></p>
Joi	<p>ȘTIINȚĂ Curiozități despre animale <i>Numără animalele din ferma ta;</i> <i>Cum îngrijim animalele domestice?</i> – vizionare CD.</p> <p>ARTĂ <i>Ograda cu animale;</i> <i>Prietenul meu</i> – fuzionare de culori; <i>Modelăm adăposturi.</i></p>	<p>Animalele domestice - activitate integrată -</p> <p><i>Activitate frontală:</i> jocul didactic <i>Spune mai multe cuvinte cu sunetul dat;</i> tehnica <i>Ciorchinele</i>. Identificarea sunetului cu care începe denumirea unui animal domestic; stabilirea numărului de sunete și silabe în cuvinte prin semne convenționale (cerculețe roșii și albastre pentru vocale și consoane, liniuțe pentru numărul de silabe). Pe cercul din mijloc va fi scris Animale domestice care încep cu sunetul „c”, „p”, în jurul cercului vor fi desenate alte cercuri pe care copiii vor aplica imagini cu animalele ce încep cu sunetul dat (câine, capră, cal, cocoș, curcan), (pisică, pui, porc), iar mai jos vor scrie cuvîntul prin semne convenționale. <i>Sarcini în centre:</i> Alfabetizare: tehnica <i>Lotus individual</i>; fișe, pentru fiecare copil, cu întrebări despre animale și trei variante de răspuns, urmînd a fi bifat unul dintre ele: Întrebări: 1. Cîte silabe are cuvîntul <i>cal</i>? a) 1 b) 2 c) 3 2. Cîte sunete are cuvîntul <i>cal</i>? a) 3 b) 2 c) 5 3. Cu ce sunet începe cuvîntul <i>cal</i>? a) „v” b) „c” c) „s” Artă: vor executa desenul <i>Animale ale căror cuvinte au o silabă</i>. Știință: vor lectura, povesti curiozități despre animalele domestice; vor îndeplini fișe cu conținut interdisciplinar.</p>	<p>4. <i>Punguța cu doi bani</i> – dramatizare; <i>Casa mîței</i> – dramatizare.</p>	<p>2. TRANZIȚII <i>Lîngă un lac au stat...</i> – joc cu text și cînt; „Calul bate din picioare Ca și cum ar vrea să zboare Și eu bat și vă spun vouă Opt-nouă, opt-nouă.”</p>

		<p>Joc de masă: vor reconstitui o imagine cu animale domestice (puzzle) și vor alcătui o povestioară în baza imaginii.</p> <p>Educație fizică: se vor tîrî în 4 labe, <i>Pisicuțe la vînat șoareci</i>, se vor căța pe banca de gimnastică cu pas alternat.</p>	
Vineri	<p>J O C D E MASĂ <i>Puzzle;</i> <i>Din jumătăți întreg.</i></p>	<p>Cum îngrijim animalele - activitate integrată -</p> <p><i>Activitate frontală:</i> discuții despre animale, îngrijirea lor, necesitatea vaccinării, comportamentul animalelor sănătoase/bolnave, unele riscuri pentru sănătatea personală și a altora (invitat un medic veterinar).</p> <p><i>Sarcini în centre:</i> Alfabetizare: vor povesti întâmplări povestiri/ întâmplări despre animale, comportamentul animalelor în diverse situații.</p> <p>Artă: vor desena, aplica, reguli de comportare cu animalele.</p> <p>Știință: vor identifica reguli de comportare cu animalele domestice, de igienă personală.</p> <p>Construcții: vor construi <i>Clinica veterinară</i>.</p> <p>Joc de rol: <i>La medicul veterinar</i>.</p> <p>Muzică și ritmică: vor executa elemente din dansul <i>Ciobănașul</i>, vor audia și interpreta cîntecul <i>Călușul</i> de M. Ungureanu, Șt. Tudor, joc muzical <i>Iedușul</i>.</p>	<p>5. <i>Cîntece despre animale</i> – audiție muzicală.</p>

Atenție!

Pentru ariile de stimulare/centrele de activitate se vor proiecta sarcini de lucru în grup mic, în perechi și individual, cu caracter diferențiat, individualizat.

PROIECTAREA ACTIVITĂȚII INTEGRATE

Proiectarea unei activități este demersul cel mai detaliat și concret de anticipare și prefigurare a acțiunilor și operațiilor de îndeplinit, materializat într-un document structurat în două părți: *introdactivă* (în care sînt precizate data, grupa, disciplina/categoria de activitate, tema, obiectivele de referință și operaționale, resursele educaționale) și *scenariul didactic*, realizat sub forma unui tabel în care sînt înscrise: evenimentul didactic, conținutul activității, strategiile didactice, evaluarea.

La operaționalizarea obiectivelor unui proiect didactic, cadrul didactic va lua în considerație progresul înregistrat de copii prin evaluările inițiale, curente, sumative.

Atenție!

La elaborarea demersului didactic se va ține cont de numărul de obiective de referință proiectate și anume: la vârsta de 2-3 ani și 3-4 ani se va proiecta 1 obiectiv de referință pe arii curriculare și 3-4 obiective operaționale pe domenii de dezvoltare; la vârsta de 4-5 ani se vor proiecta 1-2 obiective de referință pe arii curriculare și 4-6 obiective operaționale pe domenii de dezvoltare; la vârsta de 5-7 ani se vor proiecta 2-3 obiective de referință pe arii curriculare și 6-8 obiective operaționale pe domenii de dezvoltare.

Pentru grupele mixte/eterogene (ca vîrstă) se vor proiecta aceleași obiective de referință și operaționale, însă sarcinile de lucru vor fi diferențiate.

Prezentăm un exemplu de proiectare a sarcinilor diferențiate în cadrul unei activități integrate pe arii/centre, pentru copiii dintr-o grupă mixtă de vîrstă, preponderent de 5-6 ani. Modelul respectiv poate fi aplicat separat și pentru alte categorii de vîrstă.

Aria curriculară: *Educația pentru mediul ambiant și cultura ecologică*

Obiectivul de referință: să precizeze aspectele distinctive ale omului ca organism viu (înfățișare, ambianță, relații, conduită, stare)

Obiective operaționale	Activitate integrată: ariile curriculare <i>Educația pentru mediul ambiant și cultura ecologică, Dezvoltarea personală, Educația pentru familie și viața în societate, Educația pentru sănătate, Dezvoltarea limbajului și a comunicării</i>			
	Sarcini de lucru diferențiate în aria/centrul <i>Știință</i> pentru grupă mixtă de vîrstă			
	Vîrsta: 3-4 ani	Vîrsta: 4-5 ani	Vîrsta: 5-6 ani	Vîrsta: 6-7ani
1. să comunice date despre sine (nume, prenume, vîrstă, data, locul nașterii, părinții); 2. să exprime lucruri pozitive despre sine (<i>vesel, isteț, frumos</i> etc.); 3. să descrie membrii familiei și relațiile de rudenie (<i>mamă, frate, bunic, verișor</i>); 4. să numească și să descrie așezarea spațială și funcțiile organelor externe/interne (<i>ochi, nas, gură, urechi; inimă, plămîni, stomac, ficat, rinichi</i>); 5. să înțeleagă importanța organelor interne; 6. să identifice reguli de menținere a sănătății organelor externe/interne.	<ul style="list-style-type: none"> - Jocul <i>Să ne prezentăm</i> – fiecare copil își spune numele, vîrsta și o calitate. - Jocul <i>Spune cine este</i>: fiecare copil, în baza unei poze aduse de acasă, își prezintă membrii familiei. - Descrie după imagini părțile corpului omnesc (cap, corp, mîini, picioare). Spune ce poți face cu ele. 	<ul style="list-style-type: none"> - Spune cum te numești, cîți ani ai, unde te-ai născut, numește 2 calități pe care le ai. - Spune cum se numesc părinții tăi, ce rude mai ai. - Numește părțile corpului, arată-le; spune ce poți face cu ele. 	<ul style="list-style-type: none"> - Prezintă-te, numește membrii familiei tale, cine sînt ei. - Desenează-ți portretul și descrie-te (forma feței, a nasului, a ochilor; culoarea părului, a ochilor; calități, aptitudini). - Numește și descrie organele externe, ce poți face cu ele. Ce trebuie să faci ca să le menții sănătoase? 	<ul style="list-style-type: none"> - Autodescrie-te. - Spune ce-ți place, ce poți să faci cel mai bine, ce știi. - Numește membrii familiei și alcătuiește arborele genealogic al familiei. - Aplică pe silueta unui corp omnesc organele interne, spune cum se numesc, ce funcție îndeplinesc. Arată pe propriul corp unde se află ele. Ce trebuie să faci ca să le menții sănătoase?

Atenție!

- la elementele structurale obligatorii ale activității;
- la scenariul didactic: se va descrie în cuvinte simple modul de desfășurare a activității integrate pe parcursul întregii zile sau al segmentului de timp ales. Cuprinde fiecare verigă a activității ce se va desfășura: întâlnirea de dimineață, activitățile frontale, pe grupuri mici, jocurile, tranzițiile și evaluarea zilei, într-o înlănțuire logică.

Grădinița:**Educatorea:****Data:****Grupa:** mare (5-6 ani)**Proiectul:** *În lumea animalelor***Tema săptămânii:** *În ogradă la bunici***Tema zilei:** *Animale mari și mici***Durata:** o zi**Forma de organizare:** frontal, în grupuri mici, individual**Forma de realizare:** activitate integrată**Întâlnirea de dimineață:** prezentarea *Salutului* (*Salut, prieteni ai animalelor...*), completarea *Calendarului naturii***Tranziții:** joc numărătoare, joc muzical *Graiul animalelor*, joc *Căruța cu cai*, joc muzical *Printre văi, printre coline, trece o căruță*, alte elemente semnificative: muzică, intervenții spontane**Rutine:** exersarea deprinderilor de autoservire, exersarea deprinderilor de muncă gospodărească**Scopul activității:** dezvoltarea capacității de cunoaștere și înțelegere a lumii înconjurătoare, precum și stimularea curiozității pentru investigarea acesteia; îmbogățirea și precizarea informațiilor și cunoștințelor despre animalele domestice.**Obiective de referință:**

- să manifeste interes și tendințe de participare permanentă în familie, grădiniță, comunitate;
- să valorifice în vorbire cuvinte ce desemnează: părți ale obiectelor, organismelor vii;
- să specifice particularitățile de adaptare ale unor grupuri de animale la mediul de trai, la schimbările sezoniere, la succesiunea zi-noapte.

Obiectivele operaționale ale activității integrate:**Obiective cognitive:**

- să denumească animalele;
- să descrie caracteristici ale acestora (mediu de viață, părțile corpului, hrană, foloase, denumirea puilor);
- să clasifice animalele după locul în care trăiesc și după hrană;
- să stabilească asemănări și deosebiri între animalele domestice.

Obiective socio-afective:

- să participe la activitățile de grup, inclusiv de joc, atât în calitate de vorbitor, cât și în calitate de auditor.

Obiective psihomotrice:

- să interpreteze onomatopeele unor animale confecționate de ei;
- să aplice un limbaj mimico-gestual la numirea unor animale.
- să picteze aplicând mai multe tehnici: pensulare, ștampilă, dactilopictură

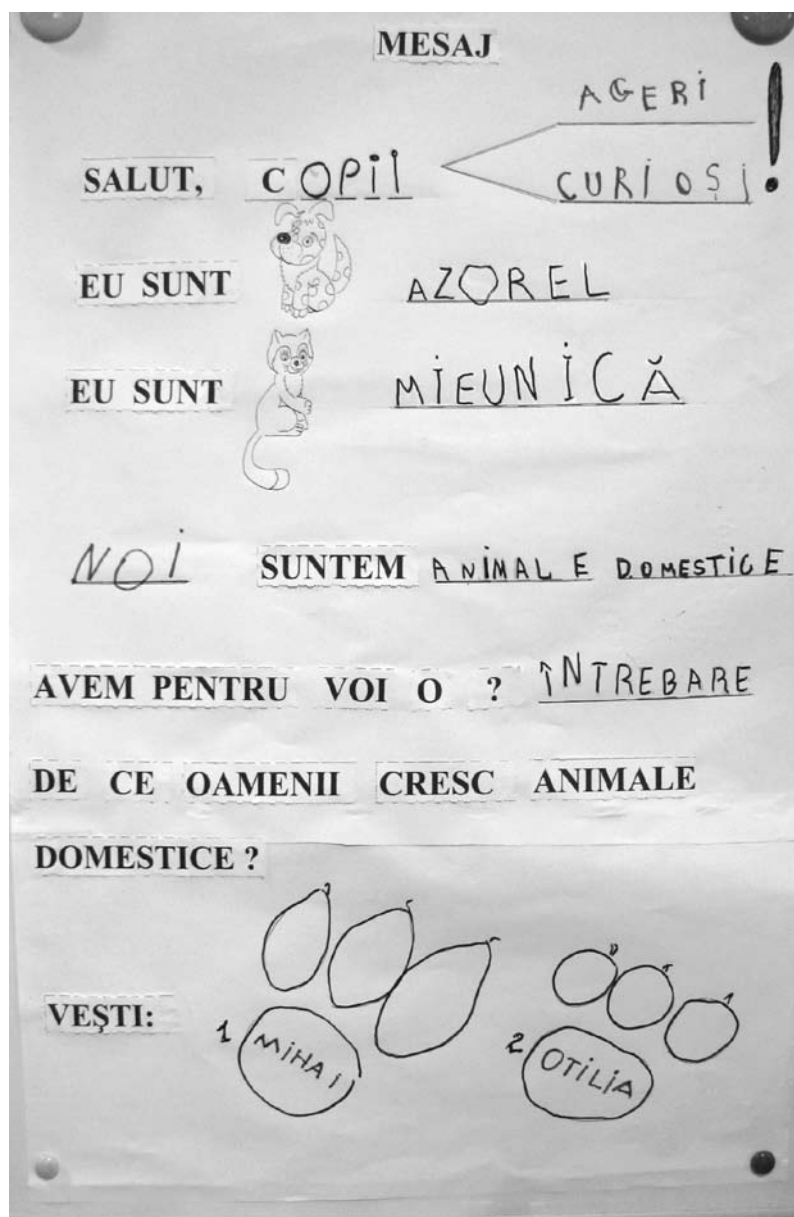
Obiective privind atitudini în învățare:

- să înțeleagă și să transmită mesaje simple, să reacționeze la acestea;
- să manifeste atitudini de cooperare, spirit de echipă.

Strategii didactice:

- **Metode și procedee:** conversația, explicația, lectura, exercițiul, jocul, tehnicile *Cubul*, *Turul galeriei*, *Explozie stelară*
- **Materiale didactice:** tablou cu imagini ale animalelor domestice, măști-contur din carton reprezentând animale domestice, cub cu imagini ale câinelui, 5 steluțe cu întrebări, coli de hârtie A3, coli de hârtie A4, imagini, ilustrații, reviste *Metro*, foarfece, clei, acuarele, pensule, ștampile, fișe de lucru, carioca, creioane colorate, cuburi din plastic și lemn, cărămizi din lemn, casetofon

SCENARIUL ZILEI

Mesajul la tema săptămânii *În ogradă la bunici*

EVENIMENTE ALE INSTRUIRII	CONȚINUTUL ACTIVITĂȚII	STRATEGII DIDACTICE			EVALUARE
		Metode/procedee	Materiale	Forma de organizare a copiilor	
Moment organizatoric	<p>Crearea condițiilor necesare bunei desfășurări a activității:</p> <ul style="list-style-type: none"> • aerisirea sălii de grupă; • aranjarea materialelor pe centre de activitate; • așezarea scaunelor pentru <i>Întîlnirea de dimineață</i>. <p>Întrarea copiilor în grupă.</p>		Scaune pentru fiecare copil; materiale pentru fiecare centru.	Frontal.	Corectarea ținutei.
Captarea atenției	<p>Se va realiza în cadrul <i>Întîlnirii de dimineață</i>, prin prezentarea <i>Salutului</i> (educatoarea – <i>Salut prietenii animalelor...</i>; copiii, la fel, se salută într-o formă prietenoasă); completarea <i>Calendarului naturii</i>.</p>	Conversația, explicația.	Panoul <i>Întîlnirea de dimineață</i> .	Frontal; individual.	Observarea comportamentului copiilor.
Reactualizarea cunoștințelor	<p>Inițierea unei scurte conversații despre animalele domestice:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Ce animale domestice vă plac cel mai mult?</i> • <i>Aveți animale domestice acasă?</i> 	Conversația.		Frontal; individual.	Observarea comportamentului verbal și nonverbal al copiilor.
Anunțarea temei și a obiectivelor	<p>Citirea mesajului și descoperirea temei:</p> <p><i>Animale domestice</i></p> <p>Întrebarea zilei: <i>De ce oamenii cresc animale domestice?</i></p> <p>Cîțiva copii își prezintă noutățile:</p> <p>Otilia: <i>Pisica noastră degrabă va avea pisici. Când se vor naște, voi aduce unul la grădiniță.</i></p> <p>Mihai: <i>De ziua mea, părinții mi-au dăruit un cățeluș cu nume Grivei. E foarte simpatic, dar nu știu prea multe despre el și doresc să aflu aici cu voi.</i></p> <p>Educatoarea anunță: <i>Copii, poștașul ne-a adus un plic în care am găsit imagini cu animale, desene cu măști ale animalelor domestice, pe care le vom decupa și picta la centrul Artă și le vom folosi la jocuri de rol:</i></p>	Conversația, explicația.	Poster cu mesajul săptămînii și al zilei, plic cu materiale, cartea cu poezii de Elena Farago.	Frontal.	Observarea capacității de menținere a atenției.

	<p>reviste Metro, ilustrații, materiale de lucru pentru centrul Știință. La centrul Construcții, vom construi adaposturi pentru animalele din curtea bunicii, iar la Alfabetizare – vom citi poezia Cățelușul șchiop scrisă de Elena Farago și vom reda un dialog dintre doi câței, apoi dintre un câțel și o pisică, despre relațiile dintre ei și stăpîn, pe de o parte, și dintre ei și alte animale (cal, vacă, porc, capră, oaie), pe de altă parte. Vom descrie, compara, asocia, aplica, analiza, argumenta despre animale.</p>			
<p>Organizarea învățării</p>	<p>Tranziție: gruparea copiilor prin numărare (1-5) Educațioara anunță: <i>Copii, am niște steluțe de diferite culori. Vă propun să extrăgeți fiecare câte o steluță, să formați grupuri după culoarea acesteia, să alegeți un coleg care va fi moderator. Moderatorii vin la mine pentru a primi steluța cu întrebare. Întrebările de pe steluțe sînt: CE? CINE? UNDE? DE CE? CÎND?.</i> Fiecare grup citește întrebarea primită și formulează cît mai multe întrebări care vor începe cu cuvîntul dat. Întrebările le veți adresa unui alt grup, la alegere. Toate întrebările vor viza animalele domestice. Puteți adresa întrebări în baza tabloului. Tranziție: jocul Graiul animalelor După epuizarea întrebărilor și a răspunsurilor, propunem copiilor să formeze un cerc. Un copil merge în cerc, iar ceilalți cîntă: <i>Deschide urechea bine să ghicești cine te-a strigat.</i> Un copil strigă prin emiterea graiului unui animal, iar cel din cerc ghicește cine l-a strigat și al cărui animal e strigătul. Rutina: copiilor li se propune o pauză de 5-10 min. (să bea apă, să meargă la toaletă etc.).</p>	<p>Exercițiul, tehnica <i>Explozie stelară</i>.</p> <p>Exercițiul, imitația.</p>	<p>În grup, individual.</p> <p>Individual.</p>	<p>Orală, observarea comportamentului copiilor.</p>

	<p>Tranziție: jocul <i>Căruta cu cai</i></p> <p>Educațioarea anunță: <i>Copii, vom merge la ferma bu-nicii cu o căruța cu 2 cai. Cine vrea să fie căluț? Dar căruțaș? Restul vor fi pasageri. Căruțașul va anunța stațiile/centrelle și pasagerii care coboară, luând în considerație cifra de pe jetonul din centrul respectiv ce indică numărul de participanți.</i></p> <p>Copiii care nu știu să citească li se aduce la cunoștință ce au de făcut la fiecare centru de activitate, iar cei care știu – sînt rugați să citească singuri sarcinile.</p>		Individual.	Observarea comportamen-tului copiilor și execuția artistică.
ALFABETIZARE (6 copii)	<p>Copiii din centrul respectiv vor lectura împreună cu educatoarea poezia <i>Cățelușul schiop</i> de Elena Farago;</p> <p>vor reda un dialog dintre 2 cîini, dintre un cîine și o pisică, un cîine și alt animal ales la dorință.</p> <p>vor descrie un animal de casă (cîinele);</p> <p>vor compara animalul de casă cu alte animale (de curte sau sălbatice);</p> <p>vor asocia comportamentul cîinului cu cel al omului;</p> <p>vor aplica (spune ce știu despre cîine și explica relația lui cu omul);</p> <p>vor analiza rasele de animale de casă, după imaginile prezentate;</p> <p>vor argumenta pro sau contra <i>Animalele de casă</i> sînt prietenii omului.</p>	Cubul cu imagini, planșe.	Individual.	Realizarea sarcinii.
ARTĂ (6 copii)	<p>Copiii de la aria/centrul <i>Artă</i> decupează, încheie, pic-tează măști ale animalelor cu pensula, dactilopictura sau cu ștampila.</p>	Măști-contur din carton, foarfecă, clei, pensule, acuarele, ștampile.	În grup.	Realizarea sarcinii.
CONSTRUCȚII (4 copii)	<p>La această arie/centru, copiii construiesc adăposturi pentru animalele din poveste.</p>	Cuburi din lemn și plastic.	În perechi.	Realizarea sarcinii.

	<p>ȘTIINȚĂ (6 copii)</p> <p>Copiii de la această arie/centru decupează imagini, ilustrații, fotografii și alcătuiesc postere despre produse/fotoase ale animalelor, animalele și adăpostul acestora, animalele și puii lor.</p> <p>JOC DE ROL (5 copii)</p> <p>Copiii lor li se propune să repartizez rolurile (medici veterinari la clinica veterinară, copii cu animale bolnave). Li se sugerează cum urmează să se prezinte, să dialogheze, ce formule de politete să utilizeze, cum să prescrie rețete, tratamente etc.</p> <p>NISIP ȘI APĂ (3 copii)</p> <p>Copiii elaborează figura unor animale domestice, urmele acestora.</p>	<p>Posterul, explicația.</p> <p>Explicația, exercițiul.</p> <p>Explicația, jocul.</p> <p>Explicația.</p>	<p>Coli de hîrtie, A3, ilustrații, reviste Metro, foarfece, clei, carioca, creioane.</p> <p>Jucării/animale, halate albe, atrubute pentru jocul De-a medicul, polclinica.</p> <p>Nisip, apă, bețișoare.</p>	<p>În grup, individual frontal.</p>	<p>Aprecieri verbale.</p> <p>Sumativă, evaluarea lucrărilor; aprecieri verbale.</p>
Evaluarea	<p>Demersul este realizat cu ajutorul tehnicii <i>Turul galeriei</i>.</p> <p>Copilul zilei își va alege cîțiva colegi, cu care va trece pe la fiecare centru pentru a analiza rezultatele obținute.</p> <p>Se vor face aprecieri globale asupra participării copiilor și a modului de lucru pe parcursul activităților.</p> <p>Tranziție: <i>Printre văi, printre coline, trece o căruță...</i>, copiii urcă în căruță, cîntînd, și revin la grupul mare.</p> <p><i>Carnavalul animalelor</i></p>	<p>Tehnica <i>Turul galeriei</i>;</p> <p>conversația; explicația.</p>	<p>Lucrările copiilor.</p>		
Încheierea activității	<p>Prin mișcări adecvate, pe fundal muzical, fiecare copil va trece prin fața colegilor și își va prezenta masca.</p> <p>Apoi, măștile realizate vor fi folosite la desfășurarea jocului de mișcare Șoarecele și pisica.</p> <p>Rutină: La sfîrșit, copiii lor li se amintește să își facă ordine la locul de lucru, să spele și să aranjeze ustensilele, să acroșeze posterele și desenele realizate, să se spele pe mîini și să se pregătească de plimbare.</p>	<p>Conversația, explicația.</p>	<p>Măști decupate și pictate, casetofon cu CD</p>	<p>Frontal.</p>	<p>Observarea comportamentului copiilor</p>

Sugestii privind organizarea activității integrate

- **Care sînt pașii în realizarea unei activități cu copiii pe parcursul unei zile?**

(vezi paginile 66-67, din capitolul Proiectare)

- **Cît timp vom acorda fiecărei părți a activității?**

Pentru copiii de 5-7 ani, activitatea va dura 35-45 min. *Întîlnirii de dimineață* îi vor fi rezervate maximum 10 min., părții frontale – 10-15 min., activității în centre – 15-20 min., iar evaluării – 10-15 min. În perioada dintre *Întîlnirea de dimineață* și activitățile experiențiale/pe domenii de dezvoltare educatorul va organiza jocuri energizante, de grupare/regrupare, exerciții fizice/pauze dinamice, pauze pentru necesități individuale. Dacă *Întîlnirii de dimineață* s-au acordat 15-20 min., se va face o pauză de 10 min. pentru necesitățile individuale ale copiilor (băut apă, recreere, mers la WC etc.). Ulterior, se va trece la activitatea propriu-zisă, printr-un joc energizant, poezie, clinchet de clopoțel.

- **Cum vom repartiza copiii în centre?**

Vă propunem cîteva modalități:

- ✓ prin intermediul panoului *Bursa muncii* (pe panou se va indica cîți copii vor participa într-un centru sau altul; tot aici, pentru a nu-i deruta pe copii, centrele care nu vor fi deschise în ziua respectivă vor fi marcate cu semne convenționale: de exemplu, 0 locuri; X etc.). Pentru evitarea alegerii de către copil a unuia și aceluiași centru, în unele zile panoul *Bursa muncii* va fi "închis" și se vor face repartizări;
- ✓ prin extragerea de jetoane (animale, puzzle, figuri geometrice, flori de diferite culori sau specii etc.);
- ✓ prin numărare (în funcție de numărul de centre deschise, copiii se vor număra de la 1 la 4, de la 1 la 5 etc. și vor forma grupuri egale);
- ✓ prin diferite jocuri: de exemplu, *Trenușul vesel* (copiii se prind unul de altul, iar educatorul/educatoarea îi anunță că vor călători, se vor opri în diferite stații/centre, unde vor coborî doar copiii al căror nume începe cu sunetul „E” ori „A”, ori „B” etc. În funcție de numărul celor prezenți, al căror nume începe cu sunetul dat, educatoarea propune ca într-o stație să coboare copiii al căror nume începe cu alte 2-3 sunete). La repartizarea copiilor în centre educatoarea va ține cont și de particularitățile individuale, de capacitățile lor;
- ✓ prin liberă alegere.

- **Cum vor ști copiii că aceste centre sînt închise sau deschise?**

Prin instalarea unor indicatoare/bariere: panglică/coardă întinsă; scaun/baraj; lipsa materialelor și sarcinilor; jetoane/indicatoare cu semnul X, etc. Pentru unele activități nu se vor deschide toate cele 7 arii/centre, depinde de obiectivul planificat, de materiale la dispoziție, de gradul de avansare al copiilor în temă/obiectivul propus, de numărul de copii prezenți în grupă la momentul dat.

- **Cum vor afla copiii cîți vor lucra într-un centru sau altul și ce au de realizat?**

În fiecare centru va fi pus un jeton cu cifra care va indica numărul participanților; în funcție de acesta, se vor aranja și scaunele. În prealabil, copiii vor fi familiarizați cu semnele alese. Tot pe un jeton vor fi scrise, cu litere majuscule de tipar, sarcinile care le au de îndeplinit și forma de organizare a lucrului (individual, în perechi, în grupuri mici).

- **Cum îl putem interesa pe copil să participe și în alte centre, atunci cînd el își alege unul și același centru?**

Îi propunem să-și ajute colegul/prietenul din alt centru; să scrie denumirea edificiului construit; să numere piesele; să alcătuiască o povestioară/ghicitoare în baza celor desenate, construite etc.

- **Cum vom supraveghea/monitoriza/evalua activitatea copiilor în centre?**

La solicitarea copiilor; copiii care au nevoie de ajutor (nou-veniți, cu un ritm de dezvoltare mai lent, cei depistați cu rezultate scăzute într-o evaluare anterioară); la apariția unor conflicte între copii; prin deplasare permanentă dintr-un centru în altul. Intervenim cu întrebări ajutătoare, cu unele sugestii, dar în nici un caz

nu ne implicăm direct în activitatea copiilor.

- **Ce vom face cu acei copii care au finalizat mai repede lucrul în centre?**

Îi vom îndemna să își ajute colegii din alte centre; le vom propune jocuri de masă, puzzle, pentru a nu-i sustrage de la activitate pe ceilalți.

- **Cum vom organiza activitatea copiilor pentru ca aceștia să participe în toate centrele?**

În cazul când finisează lucrul în centrul ales, le propunem să realizeze sarcini și în alte centre; în centrul *Menaj* putem face și matematică; în centrul *Științe* – vom adresa întrebări suplimentare la sarcina pe care o îndeplinesc (de exemplu, prepararea sucului de mere: *Cite mere sînt? Ce sînt merele? Unde cresc merele? Cite sunete, silabe are cuvîntul măr, mere? Cite mere verzi sînt? Cite mere roșii sînt? Cite mere am curățat? Cite mere au mai rămas? Ce culoare are suc? Cum este la gust suc? De ce trebuie să consumăm mere, suc?*); și în centrul *Artă* vom adresa întrebări (*Ce culori ai folosit? Ce obiecte de culoarea roșie, albastră mai cunoști? Din ce categorie de obiecte fac parte? Cu ce sunet începe cuvîntul albastru? Ce cuvinte mai încep cu sunetul dat?* etc.). Centrele vor fi deschise toată ziua și copiii vor merge la ele prin rotație.

- **Cum vom evalua lucrul copiilor în centre?**

La finele activității, pentru evaluarea lucrului copiilor în centre, puteți aplica tehnicile *Explozia stelară*, *Turul galeriei*, *Interviul* și, nu în ultimul rînd, autoevaluarea. Datorită acestor tehnici, vor vorbi copiii din toate centrele, fie prin delegarea unei persoane, fie întreg grupul. Astfel, copiii din alte centre vor afla cu ce s-au ocupat colegii lor.

- **Cum putem integra ariile curriculare cu domeniile de dezvoltare și centrele de activitate?**

Răspunsul la această întrebare îl veți găsi în *Ghidul cadrelor didactice pentru educația timpurie și preșcolară* (2008, pag. 54-58).

Nu există o rețetă după care să se desfășoare activitățile integrate. Cadrul didactic va hotărî ce activități și cum să le organizeze: pe domenii experiențiale/de dezvoltare, în grupuri mici și din categoria jocurilor etc.

2. Ce sînt obiectivele?

2.1. Precizări conceptuale

Educația, care are sarcina de a pregăti omul pentru o viață socială activă, nu este o activitate desfășurată în sine și pentru sine, ci una care țintește atingerea anumitor finalități și care se structurează pe trei niveluri ierarhic organizate (de la compus la simplu):

1. **ideal educațional** – modelul de personalitate ce se dorește a fi format în procesul instructiv-educativ în instituția de învățămînt, de exemplu: „o personalitate multilateral dezvoltată” sau „o personalitate liberă”;
2. **scopuri educaționale** – finalități educaționale cu nivel mediu de generalitate, care se realizează în intervale medii de timp;
3. **obiective educaționale** – enunțuri cu **caracter intențional**, care **anticipează/prevăd o modificare** (schimbare) în personalitatea educatului/copilului ca urmare a implicării acestuia într-o activitate instructiv-educativă.

Clasificarea obiectivelor educaționale

Obiectivele educaționale se clasifică după diverse criterii:

I. **Din perspectivă curriculară:**

- **Obiectivele-cadru** se referă la principalele categorii de cunoștințe, capacități și atitudini, care vor

fi formate la copii **la finele unui ciclu de vîrstă** (1-3 și 3-7 ani, conform periodizării curriculare existente¹). Sînt specifice diferitelor arii curriculare și sînt formulate cu un grad ridicat de generalitate. De exemplu: *dezvoltarea comunicării și a vorbirii coerente*² este un obiectiv-cadru al ariei curriculare *Dezvoltarea limbajului și a comunicării orale* (este scris/plasat la începutul acesteia) și va fi realizat către sfîrșitul perioadei de 3-7 ani.

- **Obiectivele de referință** derivă din obiectivele-cadru și descriu comportamente așteptate, ce ar trebui formate la copii pînă **la sfîrșitul unui an de studii** și aparțin diferitelor arii curriculare. De exemplu: *să utilizeze corect în comunicare părțile de vorbire specifice limbii materne și formele gramaticale* este obiectivul de referință al ariei curriculare *Dezvoltarea limbajului și a comunicării orale*, pe care copilul va fi capabil să-l realizeze către sfîrșitul anului de studii (de exemplu, în grupa mare). Formula obiectivului de referință este: *La finele anului de studii, copilul va fi capabil să facă...*

Obiectivele-cadru și cele de referință sînt însoțite în curriculum de exemple de activități de învățare, de conținuturile prin care pot fi realizate. Acestea ar trebui să se racordează la *Standardele de dezvoltare și învățare a copiilor*.

- **Obiectivele operaționale** desemnează comportamentele concrete, specifice, observabile și măsurabile, ce trebuie formate în procesul de instruire **la finele unei activități** și vizează operațiile realizate de copil pentru a atinge obiectivul de referință. De exemplu: *să stabilească legături între anotimp și modul de îmbrăcare a oamenilor* este un obiectiv operațional pe care un copil va fi capabil să-l atingă pe parcursul/ la finele unei activități de *educație pentru mediul natural și cultura ecologică*. Formula obiectivului operațional: *La finele activității, copilul va fi capabil să facă...*
- **Sarcina didactică** reprezintă problema centrală de gîndire/acțiune propusă copilului, care urmează a fi realizată **imediat**. De exemplu: *Numeste hainele pe care le poartă oamenii primăvara și iarna, compară hainele de iarnă cu cele de primăvară după grosime, formulează răspunsul la întrebarea: De ce hainele pe care le purtăm primăvara diferă de cele pe care le purtăm iarna?* sînt sarcini pentru obiectivul operațional indicat mai sus. Formula sarcinii didactice: **Fă...**

II. În conformitate cu domeniile de dezvoltare a copilului au fost delimitate trei tipuri de obiective:

- **obiective cognitive** – transmiterea și asimilarea de cunoștințe, formarea de abilități și capacități intelectuale; răspund la întrebarea: *Ce va ști copilul la finele activității?*;
- **obiective afective** – declanșarea/dezvoltarea de emoții și sentimente, atitudini, convingeri; răspund la întrebarea: *Ce atitudine va lua copilul la finele activității sau în cele mai multe cazuri, după mai multe secvențe de învățare?*, deoarece sistemul atitudinal se formează în timp;
- **obiective psihomotorii** – acționale sau practice, de aplicare și creație: formarea de priceperi, deprinderi, obișnuințe; răspund la întrebarea: *Ce va ști copilul să facă după o secvență de predare/învățare?*

Abordarea integrată a copiilor solicită ca educatorul să includă în planificare obiective de referință și operaționale care să stimuleze toate domeniile de dezvoltare.

1 Curriculumul educației copiilor de vîrstă timpurie și preșcolară (1-7 ani) în Republica Moldova, ed. a 2-a, Ed. Cartier, Ch., 2008.

2 Ibidem.

2.2. Cine și cum elaborează obiectivele?

Obiectivele-cadru și cele de referință sînt structurate în *Curriculumul educației copiilor de vîrstă timpurie și preșcolară (1-7 ani) în Republica Moldova* și sînt obligatorii. Deoarece aceste obiective nu se pot realiza într-o singură activitate, este necesar a formula finalități concrete – **obiectivele operaționale**, care sînt elaborate, de regulă, de educator/educatoare, ținînd cont de **conținutul** predării/învățării și prin aplicarea operaționalizării. În acest sens, aveți libertatea alegerii și deciziei în a selecta și planifica obiectivele operaționale care vor satisface necesitățile de dezvoltare și informare ale copiilor, identificate în urma evaluării.

Sarcinile didactice vor fi elaborate de educatoare în baza obiectivelor operaționale.

Propunem grila cu verbele necesare pentru operaționalizarea obiectivelor după domeniile vieții psihice, conform *taxonomiilor lui Bloom, Krathwohl și Simpson*.

TAXONOMIA LUI BLOOM

Nivelul	Verbul la infinitiv	Complementul direct
Pentru domeniul cognitiv		
Cunoașterea (însușirea cunoștințelor)	A defini, a dobîndi, a distinge, a identifica, a aminti, a recunoaște.	Vocabular, termeni, elemente, fapte, exemple, evenimente, locuri, proprietăți.
Înțelegerea	A ilustra, a transforma, a exprima, a reprezenta, a interpreta, a diferenția, a aranja, a rearanja, a distinge, a demonstra, a stabili, a explica, a completa, a face.	Semnificații, exemple, relații, fapte, reprezentări, caracterizări, factori, cauze, efecte.
Aplicarea	A distinge, a generaliza, a stabili legături, a alege, a dezvolta, a organiza, a utiliza, a clarifica, a corecta.	Informații, situații, efecte, metode, generalizări, procese, fenomene, procedee.
Analiza	A distinge, a identifica, a clasifica, a recunoaște, a diferenția, a analiza, a compara.	Elemente, concluzii, teme, efecte, părți, aranjamente, tehnici, modele, evenimente.
Sinteza	A povesti, a relata, a produce, a crea, a constitui, a clasifica, a modifica, a propune, a formula, a specifica, a sintetiza.	Structuri, modele, produse, fapte, fenomene, modalități, mijloace.
Evaluarea	A judeca, a decide, a considera, a explica, a compara, a evalua, a argumenta.	Precizie, grad de exactitate, erori, eficiență, utilitate, mijloace.
Pentru domeniile afectiv și atitudinal		
Atitudini	A accepta, a efectua, a respecta, a persevera, a rezista, a urma, a diferenția, a centraliza, a discuta, a aproba, a aplauda, a compara, a aprecia.	Acțiuni, evenimente, modele, răspunsuri, hotărîri, conduite, sarcini, metode, realizări.
Pentru domeniul psihomotor		
Deprinderi	A executa, a produce, a prelucra, a constitui, a viziona, a imita, a repeta, a reproduce, a aplica, a modifica, a descoperi, a realiza.	Mișcări, operații, modele, procese, tehnici.

Pe baza acestui model, devenit clasic și ulterior dezvoltat, pot fi elaborate numeroase obiective operaționale: de competență, de performanță, de posedare a materiei, de transfer, de exprimare.

2.3. Caracteristicile obiectivelor

Obiectivele operaționale sînt rezultate anticipate ale activității de învățare. **Operaționalizarea**, definită drept *transpunerea unui obiectiv în termeni de acțiune, acte, operații, manifestări direct observabile și măsurabile cu ajutorul unor verbe de acțiune*³, cere ca orice obiectiv **să se refere la activitatea de învățare a copilului, nu la activitatea educatorului.**

Obiectivele operaționale trebuie:

- să fie explicite, formulate în cît mai puține cuvinte;
- să vizeze o operație, o singură acțiune – să conțină un singur verb;
- să corespundă particularităților de vîrstă și individuale ale copiilor, experienței anterioare;
- să fie accesibile majorității copiilor și realizabile în intervalul de timp disponibil;
- să fie observabile și măsurabile;
- să contribuie la formarea de atitudini, deprinderi, priceperi;
- să reflecte activitatea copilului, nu a educatorului.

Obiectivul operaționalizat trebuie să răspundă la următoarele întrebări:

- **Cine?** (*copilul, grupul de copii, clasa*),
- **Ce să facă?** (*să aducă exemple, să indice forme, să aplice reguli, să rezolve, să propună, să explice etc.*);
- **În ce condiții? unde și cînd?** (*la sfîrșitul activității/temei/capitolului toți copiii vor putea să..., va căuta singur informații*);
- **Cît de bine? În ce cantitate?** (*să propună 3 idei pentru a-l face pe lup mai blînd*).

Dificultăți sau greșeli care pot apărea în formularea obiectivelor:

- confundarea obiectivelor cu temele de însușit, de exemplu: *Familia mea – nu este un obiectiv formulat corect*;
- confundarea obiectivului cu ceea ce intenționează să facă educatorul, de exemplu: *să explic copiilor cine sînt membrii unei familii sau educarea dragostei față de natură – nu este un obiectiv formulat corect*;
- includerea a mai mult de un obiectiv în formularea rezultatului unei activități, pentru că ar fi dificil de evaluat, de exemplu: *să recunoască și să clasifice animalele – nu este un obiectiv formulat corect*;
- formularea unui număr prea mare de obiective, pentru că nu ar putea fi atinse într-o singură activitate.

Aplicații

În continuare, propunem modele de operaționalizare a unor obiective de referință (variante de formulare a verbelor operaționale pentru toate domeniile de dezvoltare). În baza acestor modele și cu ajutorul taxonomiei lui Bloom veți reuși să construiți un demers educațional eficient.

Atenție!

La formularea obiectivelor operaționale se va ține cont NEAPĂRAT ca acestea să vizeze toate domeniile: cognitiv, socio-afectiv, psihomotor și atitudini în învățare.

3 Pâslaru, Vl.; Papuc, L.; Negură, I. ș.a., *Construcție și dezvoltare curriculară. Cadrul teoretic. Partea I*, Î.S. F.E.-P, Chișinău, 2005.

Exemplul 1**Aria curriculară:** *Dezvoltarea limbajului și a comunicării***Obiectiv de referință:** să valorifice în vorbire cuvinte ce desemnează denumiri de obiecte

Grupa de vîrstă	II mică	Medie	Mare	Pregătitoare
Obiective operațional				
Tema zilei	<i>Mărul</i>	<i>Casa mea</i>	<i>Jocurile de iarnă</i>	<i>Lucrările de primăvară</i>
Obiectiv operațional cognitiv	Să compare două mere diferite ca formă, mărime, culoare; să numească părțile componente ale mărului: coajă, miez, semințe; să descrie gustul mărului.	Să clasifice obiectele din casa omului după criteriile: mobilă, veselă, vestimentație; să identifice locul de păstrare al acestora.	Să compare jocurile de iarnă ale copiilor cu cele de vară.	Să argumenteze necesitatea lucrărilor de primăvară în câmp și livadă.
Obiectiv operațional socio-afectiv	Să exerseze formulele de politețe: <i>te rog, mulțumesc.</i>	Să ofere spontan variante de răspuns la întrebările adresate; să manifeste atitudine grijulie față de obiectele personale: haine, jucării.	Să discute despre jocul de iarnă preferat.	Să completeze variantele de răspuns date de colegi.
Obiectiv operațional psihomotor	Să manipuleze mărul pentru a-l descrie: să-l pipăie, să-l netezească, să-l rostogolească, să-l guste.	Să reproducă piese de mobilier: scaun, masă.	Să se deplaseze prin sală, în perechi, imitînd datul cu sania.	Să confecționeze un instrument de grădină, utilizînd sticle din plastic, și să-l denumească.
Obiectiv operațional atitudinal	Să manifeste interes pentru activitatea de explorare a mărului.	Să-și exprime opiniile și sentimentele în legătură cu activitatea desfășurată.	Să exploreze obiectele propuse; să descrie însușirile lor.	Să argumenteze necesitatea utilizării obiectului creat.

Exemplul 2**Aria curriculară:** *Dezvoltarea personală, educația pentru familie și viață în societate***Obiectiv de referință:** să manifeste interes și tendințe de participare permanentă în familie, grădiniță, comunitate

Tema globală: *Animalele domestice*

Grupa de vîrstă	II mică	Medie	Mare	Pregătitoare
Tema zilei Obiective operaționale	<i>Cîinele</i>	<i>Foloasele aduse de animalele domestice</i>	<i>La ferma bunicilor</i>	<i>Înmulțirea animalelor</i>
Obiectiv operațional cognitiv	Să răspundă la întrebările despre cîine; să identifice modalități de îngrijire a cîinelui.	Să identifice foloasele aduse de animalele domestice: vacă, cîine, cal.	Să relateze despre modul în care își ajută bunicii/rudele să îngrijească animalele domestice.	Să discute despre sarcinile pe care le pot îndeplini în familie, la bunici.
Obiectiv operațional socio-afectiv	Să discute despre rolul cîinelui; să manifeste atitudine grijulie față de cîine.	Să diferențieze acțiuni pozitive și negative ale omului față de animalele domestice.	Să respecte munca adulților în îngrijirea animalelor domestice.	Să explice care este rolul lor/ al omului în îngrijirea puilor de animale domestice și ce influență are asupra propriei dezvoltări.
Obiectiv operațional psihomotor	Să imite mișcările și lătratul cîinelui.	Să imite acțiuni de îngrijire a animalelor domestice: să toarne apă în uluc/treucă, să dea semințe, să netezească animalul etc.	Să realizeze modele de animale domestice prin imitație, folosind corpurile proprii.	Să elaboreze un poster la tema <i>În ogradă la bunici</i> cu indicarea animalelor și a puilor lor; să explice cum pot participa la îngrijirea animalelor și a puilor lor.
Obiectiv operațional atitudinal	Să manifeste dorința de a examina, netezi, îngriji cățelușul.	Să adreseze întrebări colegilor despre foloasele aduse de animale.	Să inventeze jocuri noi cu personaje animale domestice.	Să planifice o zi de vacanță la bunici.

Facem o precizare în baza **Exemplului 2**.

Obiectivele de referință sînt date în curriculum pentru 2 perioade de vîrstă: 1-3 și 3-7 ani. Realizarea acestora de către copiii de 3-7 ani va avea loc pe parcursul întregii perioade de frecventare a grădiniței (4 ani), fiecare obiectiv fiind prevăzut și realizat în fiecare an (în tabel sînt indicate variante pentru 4 ani de studii). Stabilind obiectivul, educatorul va ține cont de 2 condiții de bază: cunoașterea particularităților de vîrstă (vezi *Teoriile psihopedagogice ce stau la baza educației timpurii*⁴) și rezultatele evaluării inițiale a copiilor.

4 Ghidul cadrelor didactice pentru educația timpurie și preșcolară, Ed. Elan Poligraf, Ch., 2008.

Unele obiective de referință nu pot fi realizate de copii, deoarece nu sînt conforme cu nivelul de dezvoltare al acestora. De exemplu: obiectivul de referință *să manifeste interes și tendințe de participare permanentă în familie, grădiniță, comunitate*⁵ denotă un comportament care la vîrsta de 3 ani (grupa II mică) nu poate fi realizat din diverse motive: conceptul *participare* nedezvoltat, egocentrism, trăsături volitive nedezvoltate, vocabular redus etc. (vezi capitolul *Aspecte psihologice ale procesului de educație la vîrsta timpurie* din *Ghidul de față*). Cadrul didactic însă va pregăti terenul pentru manifestarea acestui comportament începînd cu vîrsta de 4 ani. În acest context, el:

- va organiza sau va folosi diferite activități/situații de învățare prin care copilul va exersa comportamentul de *participare*:
  - să strîngă și să aranjeze jucăriile după ce s-a jucat cu ele;
  - să ajute un coleg să ducă sau să facă ceva;
  - să ajute educatorul/educatoarea;
  - să netezească cățelușul (pentru ca el să nu tremure, să se simtă mai bine);
  - să dea mîncare unui animal;
  - să identifice situații în care poate ajuta pe cineva: să ude florile împreună cu mama, să aranjeze hăinuțele acasă și la grădiniță etc.
- va aprecia aceste acțiuni: *mulțumesc, îmi place că m-ai ajutat, vezi ce bine am făcut împreună*, va încuraja copiii ajutați să mulțumească sau se va adresa din partea lor: *Ionel îți este recunoscător că l-ai ajutat să pună cartea la loc ori lui Ionel i-a plăcut că l-ai ajutat*, sau va vorbi din partea ființelor: *vezi ce bucuros este cățelușul că l-ai netezit, i-ai dat mîncare* etc.

Astfel, copilul va conștientiza că este plăcut să faci bine unui coleg, cățelușului (l-a netezit și acesta este bucuros) sau educatorului/educatoarei; va înțelege ce înseamnă să acorzi ajutor, precum și importanța implicării și participării sale în viața grupei, familiei, comunității; va ști în ce situații poate veni în ajutor. În așa mod, exersînd acest comportament (de a ajuta pe cineva) în diferite situații, copilul va interioriza o normă, o valoare, care, începînd cu vîrsta de 4 ani, are șansa de a se manifesta constant ca *interes și tendință de participare permanentă în familie, grădiniță, comunitate* – obiectiv de referință al ariei curriculare *Dezvoltarea personală, educația pentru familie și viața în societate*⁶. Realizarea acestui obiectiv de referință va contribui la dezvoltarea domeniului socio-afectiv al personalității copilului.

Prin exemplele de mai sus am demonstrat cum poate fi operaționalizat un obiectiv de referință dintr-o arie curriculară. O activitate integrată însă vizează atingerea mai multor obiective de referință, implicarea mai multor arii curriculare și activarea mai multor centre de interes.

Prezentăm modele de formulare a obiectivelor operaționale.

Exemplul 1

Grupa: 2-3 ani

Tema globală: *Jucăriile mele*

Tema zilei: *Mingile roșii și albastre*

Obiective de referință:

- să identifice însușiri ale obiectelor: culoare, formă, dimensiune (aria curriculară *Cunoașterea lumii, dezvoltarea personală și socială*);
- să aplice tehnici specifice modelajului (aria curriculară *Educația prin arte*).

5 *Curriculumul educației copiilor de vîrstă timpurie și preșcolară (1-7 ani) în Republica Moldova*, ed. a 2-a, Ed. Cartier, Ch., 2008.

6 Ibidem.

Obiective operaționale:

O.o.c. – să recunoască jucăriile;

O.o.c. – să diferențieze obiecte după culoarea roșie și albastră;

O.o.s-a. – să aprecieze prin aplauze copiii care denumesc corect culorile jucăriilor;

O.o.m. – să rostogolească mingile.

În continuare se descrie scenariul zilei.

Exemplul 2

Grupa: mare

Proiect tematic: *Magia culorilor*

Tema zilei: *Lumea în roșu*

Obiective de referință:

- să manifeste abilități inițiale de identificare și aplicare a resurselor personale (aria curriculară *Dezvoltarea personală, educația pentru familie și viața în societate*);
- să asculte atent textul *Legenda macului* lecturat de către adult și să răspundă la întrebările despre mesajul emoțional al acestuia (aria curriculară *Educația literar-artistică*);
- să-și dezvolte coordonarea mișcărilor, orientarea în spațiu, simțul ritmului și al echilibrului (aria curriculară *Educația fizică*).

Obiective operaționale:

O.o.c. – să denumească emoțiile trăite la vederea culorii roșii;

O.o.c. – să identifice obiecte, plante de culoare roșie;

O.o.c. – să povestească fragmentul preferat din legendă;

O.o.s-a. – să argumenteze de ce a ales anume acest fragment;

O.o.m. – să exprime nonverbal diverse emoții: bucurie, tristețe, supărare, fericire etc.;

O.o.m. – să meargă în echilibru pe o linie trasată pe podea, pășind peste obstacole.

În continuare se descrie scenariul zilei.

Exemplul 3

Grupa: pregătitoare

Tema globală: *Fantezie și culoare*

Tema zilei: *Carnavalul florilor*

Obiective de referință:

- să experimenteze și să evalueze influența factorilor ecologici, abiotici și biotici asupra organismelor vii (aria curriculară *Educația pentru mediul natural și cultura ecologică*);
- să manifeste interes și tendințe de participare permanentă în grădiniță, familie, comunitate (aria curriculară *Dezvoltarea personală, educația pentru familie și viața în societate*).

Obiective operaționale:

O.o.c. – să evalueze rolul florilor în viața omului și condițiile necesare pentru creșterea lor;

O.o.c. – să sintetizeze părțile componente ale florilor;

O.o.s-a. – să accepte diversitatea de opinii și atitudini;

O.o.s-a. – să manifeste atitudine grijulie față de flori;

O.o.a. – să găsească o întrebuintare pentru obiectele realizate (flori executate prin diferite tehnici plastice);

O.o.m. – să taie după contur cu foarfecele.

În continuare se descrie scenariul zilei.

Cadrul de învățare și gândire Evocare/Realizare a sensului/Reflecție/Extindere (ERRE) ca format metodologic de proiectare și învățare zilnică

Cadrul ERRE, aplicat de unii educatori în proiectarea activității didactice și în organizarea învățării, a contribuit la sporirea calității procesului educațional, prin intermediul tehnicilor interactive de dezvoltare a gândirii critice

La etapa EVOCARE, una dintre cele mai importante sarcini pentru educator/educatoare este de a implica copilul atât la nivel de acțiune, cât și la nivel de gândire. Implicarea activă este un context favorabil pentru valorificarea experienței anterioare a copilului, identificarea necesităților în raport cu ceea ce urmează să învețe și, în baza lor, motivarea intrinsecă și extrinsecă pentru învățare.

REALIZAREA SENSULUI ține de lucrul cu informația nouă. Transmiterea, explicarea informației noi nu asigură pe deplin înțelegerea ei de către copil. În acest sens, este crucial să se mențină implicarea prin sarcini care ar facilita contactul cu informația nouă și prelucrarea ei. La etapa respectivă, copiii vor avea sarcini ce țin de *informare*, prin lectură și ascultare activă, și sarcini ce țin de *procesarea informației* (reproducerea, traducerea, interpretarea, aplicarea, analiza materialului nou).

REFLECȚIA este o etapă foarte importantă în învățare, fiind axată pe formarea atitudinilor, ceea ce condiționează schimbări comportamentale. Copiilor li se propun sarcini pornind de la cele două caracteristici de bază ale reflecției în procesul de învățare: menținerea implicării prin schimb sănătos de idei; formarea și exprimarea atitudinilor care facilitează restructurarea schemelor cognitive inițiale, pregătind copiii pentru noi abordări comportamentale. Astfel, procesul de învățare este mai bine înțeles de către copil, el având șansa de a fi realmente un partener adevărat al cadrului didactic, pe care îl acceptă, la rîndu-i, ca partener.

EXTINDEREA este etapa care propune documentarea suplimentară a copilului la subiectul discutat în cadrul activităților din grupă. De asemenea, se dau și lucrări ce urmează a fi realizate cu ajutorul părinților și bunicilor, al altor membri ai familiei, inclusiv căutarea unor informații, efectuarea unor vizite, excursii.

Schema proiectării, simplu de completat și de realizat, arată astfel:

Etapele demersului didactic	Activitatea cadrului didactic	Activitatea copilului
EVOCARE		
REALIZARE A SENSULUI		
REFLECȚIE		
EXTINDERE		

2.4. Strategii didactice pentru realizarea obiectivelor operaționale

Pentru realizarea fiecărui obiectiv operațional, educatorul va selecta strategii adecvate, care vor satisface necesitățile de vîrstă și individuale de învățare ale copiilor.

Aplicații

Exemplul 1

Grupa: creșă

Tema: *Mingile roșii și albastre*

Obiectiv operațional cognitiv: să recunoască jucăriile

Pentru realizarea acestui obiectiv, pot fi propuse următoarele strategii didactice:

- jocul *Săculețul fermecat* – copilul va extrage din săculeț un obiect/jucărie și îl/o va numi;

- jocul *Privește și denumește* – educatorul/educatoarea va prezenta imagini cu diferite jucării, iar copiii le vor numi;
- jocul *Arată și numește* – educatorul/educatoarea va propune copiilor să ia din mulțimea obiectelor de pe masă unul (jucărie, fruct, obiect de igienă personală ș.a.) și să-l numească;
- lucrul cu tabloul – educatorul/educatoarea va demonstra un tablou pe care sînt redată mai multe jucării și copiii le vor numi;
- jocul *Ghici ce am aici* – educatoarea va propune copiilor să ghicească, după descriere, jucăria ascunsă în cutie;
- poster – copiii vor selecta din mulțimea de imagini și vor aplica pe poster doar imaginile ce reprezintă jucării.

Ținînd cont de **particularitățile de vîrstă** (vezi capitolul *Aspecte psihologice ale procesului de educație la vîrsta timpurie* din *Ghidul de față*) ale copiilor de 2-3 ani, care:

- au puține cunoștințe despre lumea înconjurătoare și gîndesc, recunosc doar în baza obiectelor concrete, prezente fizic;
- recunosc obiectele percepîndu-le vizual, auditiv și tactil, au nevoie de prezența lor fizică;
- percep mai ușor și își pot concentra atenția asupra unui singur obiect, vom deduce că cea mai reușită strategie pentru realizarea obiectivului stabilit este *Săculețul fermecat*.

Prin intermediul acesteia copilul va percepe și va manipula personal o singură jucărie, asupra căreia își va concentra atenția; o va numi sau va repeta după educator/educatoare denumirea ei, iar bucuria condiționată de „descoperire” va contribui la învățarea mai temeinică a noțiunii de *jucărie*.

Astfel, alegînd metoda adecvată, educatorul/educatoarea va conferi învățării o doză mai mare de succes.

3. Sarcini didactice

3.1. Modele de posibile sarcini după conținuturi

*Ghidul cadrelor didactice pentru educația timpurie și preșcolară*⁷ (capitolul *Mediul de învățare*) propune lista materialelor de bază și strategii/sugestii pentru fiecare centru de activitate/arie de stimulare. Exersînd abilitatea de a elabora sarcini didactice, în baza acestor strategii de lucru, identificați sarcinile specifice pentru fiecare centru/arie, racordîndu-le ulterior la diferite teme/conținuturi și materiale.

De exemplu:

Strategii de lucru pentru centrul/aria de stimulare ARTĂ – în cadrul acestuia copiii pot realiza următoarele acțiuni:

- să deseneze, să picteze, să aplice/lipească, să modeleze, să decupeze;
- să selecteze și să denumească culorile/materialele pentru desenare/pictare/modelare;
- să alcătuiască o compoziție;
- să descrie o lucrare plastică;
- să completeze imagini/desene/compoziții cu elemente, pentru a le finaliza;
- să creeze panouri/compoziții/lucrări, utilizînd materiale reciclabile.

Tema zilei: *Lumea în roșu*

Pentru centrul/aria de stimulare ARTĂ:

⁷ *Ghidul cadrelor didactice pentru educația timpurie și preșcolară*, Ed. Elan Poligraf, Ch., 2008.

- să exploreze materialele, ustensilele puse la dispoziție și să le selecteze pe cele cu care va realiza o lucrare în roșu;
- să picteze și să decupeze maci (alte flori) roșii;
- să decupeze buline roșii;
- să coloreze buburuze;
- să coloreze flori roșii;
- să realizeze o aplicație, folosind fire de lână roșie;
- să realizeze șiraguri de mărgelute, respectând algoritmul: 3 mărgeluțe roșii → 2 mărgeluțe albastre;
- să realizeze tricolorul și să explice semnificația culorii roșii;
- să realizeze un colaj, utilizând materiale de diferite texturi și culori;
- să realizeze gama lui roșu pe hârtie, îmbinând roșu cu valorile alb și negru;
- să modeleze veselă/alte obiecte, utilizând plastelină, aluat de diferite nuanțe de roșu, diferite culori;
- să confecționeze din hârtie roșie o scufiță pentru sine, colegi, păpușă;
- să realizeze nasul roșu al unui clovn din bucăți mici de plastic (colorate în nuanțe închise/deschise);
- să decoreze cu elemente roșii o față de masă/batistă/elemente de veselă/covoraș/haine etc.

Pentru centrul/aria de stimulare BIBLIOTECĂ:

- să denumească obiecte roșii și să precizeze ce simte atunci când vede această culoare;
- să găsească în cărți și să citească imagini în care sînt obiecte roșii;
- să denumească obiecte, lucruri, ființe care nu pot fi de culoare roșie;
- să codifice/decodifice cu ajutorul *cheiței de aur* cuvinte ce denumesc obiecte, lucruri, ființe de culoare roșie;
- să alcătuiască propoziții enunțiative și interogative;
- să reprezinte grafic propoziția, cuvintele, silabele;
- să scrie semne grafice cu roșu pentru a obține *Covorașul roșu*;
- să așeze în ordine imaginile din poveste, redînd drumul parcurs de Scufița Roșie;
- să elaboreze o carte cu desene, realizate individual sau de colegi, la tema *Culoarea roșie*;
- să dea titlu cărții;
- să alcătuiască versuri, ghicitori despre culoarea roșie/obiecte de culoare roșie;
- să facă asocieri între culoare și obiecte, stări sufletești;
- să-și scrie numele cu roșu;
- să copieze/să scrie cuvinte cu roșu (cu litere de tipar) etc.

Pentru centrul/aria de stimulare ȘTIINȚĂ:

- să exploreze/cerceteze/analizeze obiecte de culoare roșie;
- să reconstituie întregul din bucăți de forme geometrice roșii;
- să realizeze un puzzle cu obiecte roșii;
- să asocieze forma unui obiect;
- să facă corespondența între fructe, legume de culoare roșie și figuri geometrice (fișe);
- să formeze mulțimea obiectelor/fructelor/legumelor de culoare roșie;
- să numere obiecte/elemente de culoare roșie;
- să raporteze numărul la cantitate și invers;
- să compare 2 roșii de diferite mărimi, să facă constatări;
- să adauge acvarelă de culoare roșie în cantități diferite de apă, apoi să facă comparații și constatări;
- să folosească numeralul ordinal atunci când se fac constatări;

- în rame de la diapozitive (sau alte rame mici de carton, lemn) se fixează celofan colorat (în roșu, galben, verde, albastru). Copiii vor privi prin ele și vor spune cum se vede lumea în acea culoare. Apoi vor suprapune ramele câte două și vor descrie din nou cum văd obiectele. Vor privi și prin ochelari de soare. Vor face constatări și vor trage concluzii referitoare la ochelarii de soare (sticlele de diferite culori);
- să sorteze jetoane cu obiecte colorate în roșu și să spună a cui este culoarea;
- să elaboreze un poster cu imagini ale unor obiecte de culoare roșie etc.

Pentru centrul/aria de stimulare APĂ ȘI NISIP:

- să construiască din nisip o grădină de zarzavaturi, folosind căpăcele de culoare roșie;
- să descrie ce au obținut;
- să construiască o corăbioară cu pânze roșii;
- să experimenteze;
- să lase urme pe nisip cu diferite forme;
- să observe mișcarea mercurului în termometru în vase cu apă de temperaturi diferite (**DOAR ÎN PREZENȚA UNUI ADULT!**)

Pentru centrul/aria de stimulare BLOCURI/CONSTRUCȚII:

- să construiască un turn din piese roșii mari și altul din piese roșii mici;
- să măsoare înălțimea turnurilor și să facă constatări;
- să realizeze modele de culoare roșie, folosind ca material nasturi, dopuri, piese geometrice, mărgelile etc.

Pentru centrul/aria de stimulare JOC DE ROL:

- să realizeze un dialog (teatru de păpuși sau dramatizare) între Scufița Roșie și bunicuța;
- să se deghizeze în costume de culoare roșie/nuanțe ale roșului, să dramatizeze;
- să măsoare înălțimea păpușilor folosite;
- să descrie personajele din poveste;
- să spună la ce culoare (nuanță de culoare) s-a gândit atunci când a auzit enunțul sau cuvântul rostit de educator/educatoare: *copilul este îmbujorat, am văzut o persoană palidă, sîntem bucuroși, afară este lumină, afară plouă, portocală, frunză, ninge, vară, sărbătoare* etc. Jocul continuă, dar de această dată copiii numesc cuvinte/stări;

Sugestie! *Vor exista diferite variante de răspuns, în funcție de ce simte fiecare copil. Nu le apreciați drept corecte sau incorecte! Fiecare copil/personă are dreptul la viziunea sa asupra lucrurilor.*

- să aranjeze masa de sărbătoare pentru oaspeți/personaje din povești, utilizînd veselă, tacîmuri, față de masă, șervețele, alte elemente de culoare roșie;
- să prepare salate din fructe și legume de culoare roșie, să denumească produsele folosite, să determine gustul fiecărui produs și a salatei obținute;
- să redea prin machiaj fețe vesele/triste.

Pentru centrul/aria de stimulare JOCURI MANIPULATIVE:

- jocul *Loto în culori* – copiii împerechează jetoanele după culoare sau nuanță. Participantul care rămîne cu jetonul fără pereche, va denumi culoarea și va spune ce simte atunci cînd o privește;
- jocul *Caută culorile* – copiii extrag, pe rînd, câte un cartonaș colorat, caută în sala de grupă un obiect de aceeași culoare și desenează obiectul respectiv pe tablă/pe foaie în dreptul bulinei de culoarea dată;

- jocuri de tip puzzle;
- să redea prin mozaic diferite obiecte/ornamente cu elemente de culoare roșie.

Atenție!

1. Sarcinile prezentate pot fi realizate în centrele de activitate la tema *Lumea în roșu*. Dvs. veți planifica doar câteva, pentru centrele pe care vă propuneți să le deschideți în ziua respectivă, ținând cont de următoarele criterii: vârsta copiilor; obiectivele de referință și cele operaționale pentru ziua dată; conținuturile pentru învățare; particularitățile individuale: stiluri de învățare, ritmuri de învățare, tipuri de inteligență; cunoștințele anterioare și nivelul de dezvoltare al copiilor; materialele disponibile în centrele de activitate.
2. Sarcinile de lucru vor fi formulate în planul de activitate astfel: **să deseneze/compare/măsoare** etc. Propusă copilului în timpul activității, sarcina va avea următoarea formulă: **desenează/desenați, compară/comparați** ș.a.m.d.

După ce veți exersa un timp în elaborarea sarcinilor, acest lucru va deveni o deprindere.

3.2. Individualizarea învățării

Individualizarea în cadrul procesului instructiv-educativ – personalizarea demersului, adaptarea activității didactice la particularitățile individuale ale copilului – poate fi realizată prin:

- personalizarea obiectivelor (adaptarea acestora la posibilitățile copilului);
- personalizarea activităților de învățare (copilul poate alege modalitatea de lucru preferată);
- adaptarea timpului necesar învățării (pentru diverse ritmuri de învățare);
- adaptarea materialelor de instruire (fișe, imagini, suporturi audio-video etc.);
- individualizarea metodelor educaționale – adaptarea proiectului didactic la posibilitățile individuale ale copilului și în cadrul grupului de copii;
- învățarea asistată de calculator.

Specificul organizării învățării diferențiate și individualizate în grădiniță

Cadrul didactic va cunoaște foarte bine fiecare copil:

- nivelul de cunoștințe;
- nivelul capacităților cognitive;
- ritmul de muncă;
- calitățile atenției;
- efortul voluntar;
- interesele, înclinațiile;
- deprinderile intelectuale și motorii;
- stilul de învățare;
- gradul de maturizare socio-afectivă;
- gradul de independență;
- etc.

Educatorul are la îndemână o paletă largă de **strategii**, corespunzătoare stilului de învățare și nevoilor fiecărui copil:

- cerințe comune pentru toți copiii;
- cerințe diferențiate:
  - sarcini identice, timp de realizare diferit;
  - sarcini diferite, timp de realizare identic;
  - sarcini diferite, timp de realizare diferit;
  - sarcini diferite, după posibilitățile copilului;
  - fișe identice cu sarcini progresive;
- activități individuale cu teme diferite.

*Ghidul cadrelor didactice pentru educația timpurie și preșcolară*⁸ (p. 113-116) propune și alte strategii de individualizare a procesului educațional.

Stilul de învățare se referă la „simpla preferință pentru metoda prin care învățăm și ne aducem aminte ceea ce am învățat”. Acesta ne arată modalitățile în care învățăm, fiecare avînd propriul stil de învățare. Pentru a-l determina, trebuie să *observăm* cum învățăm.

Cele mai "populare" stiluri de învățare sînt: *vizual*, *auditiv* și *tactil-chinestezic*, ele reflectînd modul în care ne folosim simțurile ca să oferim informații gîndirii și memoriei. Deși fiecare dintre noi își folosește toate simțurile, atestăm totuși că unul este predominant. Fiecare persoană are un mod primar de a învăța. Pentru a determina stilurile preferate ale copiilor, trebuie să le descoperiți pe ale dumneavoastră.

Stilul de învățare **vizual** are următoarele puncte tari. Indivizii: își amintesc ceea ce scriu și citesc; preferă prezentările și proiectele vizuale; își pot aminti foarte bine diagrame, titluri de cărți, scheme și hărți; înțeleg cel mai bine informațiile atunci cînd le văd.

Stilul de învățare **auditiv** prezintă următoarele puncte tari. Indivizii: rețin ceea ce se spune; se implică cu plăcere în discuții; își pot aminti foarte bine instrucțiunile, sarcinile verbale/orale; înțeleg cel mai bine informațiile atunci cînd le aud.

Stilul de învățare **tactil-chinestezic** se remarcă prin următoarele puncte tari. Indivizii: își amintesc ceea ce fac și experiențele personale la care au participat cu mîinile și întreg corpul (mișcări și atingeri); preferă folosirea instrumentelor sau activitățile în care sînt implicați "cu toată ființa", precum și participarea la activități practice; își pot aminti foarte bine lucrurile pe care le-au făcut o dată, le-au exersat și le-au aplicat în practică (memorie motrică); au o bună coordonare motorie.

Pentru a satisface stilurile de învățare ale tuturor copiilor din grupă, țineți cont și de mijloacele de învățare potrivite fiecărui stil:

Stilurile de învățare	Mijloacele de învățare
<i>Vizual</i>	Imagini, filme, grafice, diagrame, tabele, modele
<i>Auditiv</i>	Înregistrări audio, povestire, muzică, verbalizare, întrebări
<i>Chinestezic</i>	Interpretare, joc de rol, modelare în lut

O altă modalitate de a identifica necesitățile individuale ale copiilor este să determinăm tipurile de inteligență care le sînt specifice. Teoria inteligențelor multiple (H. Gardner) nu schimbă ceea ce avem de predat, ci ne

8 *Ghidul cadrelor didactice pentru educația timpurie și preșcolară*, Ed. Elan Poligraf, Ch., 2008.

ajută să schimbăm modul în care lucrăm cu copiii, să înțelegem faptul că ei pot fi deștepti în diferite feluri și că trebuie să le acordăm tot sprijinul pentru a înregistra performanțe.

Prezentăm sugestii care vă vor permite să identificați la copii stilul de învățare și tipurile de inteligență predominante, precum și sugestii pentru dezvoltarea tuturor tipurilor de inteligență.

Caracteristica tipului de inteligență/ necesitățile copilului	Modalități de satisfacere a necesităților
<p>Inteligența verbală/lingvistică</p> <p>Copilul:</p> <ul style="list-style-type: none"> - se joacă frecvent la centrul <i>BIBLIOTECA</i>; - îi plac cărțile; - preferă jocurile de cuvinte, proverbele, zicătorile, poveștile, poeziile; - argumentează și participă activ la discuții; - limbajul scris îi trezește interes; - are <i>darul cuvintelor</i>. 	<p><u>Determinați copilul:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - să povestească; - să scrie; - să citească; - să joace jocuri de cuvinte; - să privească cărți, imagini; - să alcătuiască/verbalizeze versuri, povești, povestiri, frământări de limbă, proverbe, zicători etc.; - să-și exprime opinia/păreră asupra subiectului pus în discuție; - să dialogheze; - să participe la dezbateri, discuții; - să creeze cărți proprii etc.
<p>Inteligența vizual-spațială</p> <p>Copilul:</p> <ul style="list-style-type: none"> - observă ușor detaliile într-o imagine și le descrie; - desenează mult; - se orientează ușor în spațiu; - completează cu ușurință elementele lipsă într-un desen, colaj, machetă; - rezolvă cu ușurință un labirint; - reconstituie fără suport; - construiește modele din figuri geometrice; - are <i>darul imaginilor</i>. 	<p><u>Îndemnați copilul:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - să deseneze; - să mîzgălească; - să schițeze; - să vizualizeze (să privească/observe) și să descrie un tablou/o imagine/obiecte/lucruri/fenomene/fințe/plante/cărți ilustrate etc.); - să descrie locurile vizitate (în natură, teatru, școală, magazin, cinematograful etc.); - să construiască cu elemente LEGO; - să vizioneze secvențe video/filme; - să privească spectacole și să se pronunțe pe marginea celor vizionate; - să se implice în jocuri de imaginație etc.

<p>Inteligența logico-matematică</p> <p>Copilul:</p> <ul style="list-style-type: none"> - este atras de cifre, de jocurile cu cifre; - calculează ușor, operează ușor cu numere și cifre; - înțelege ușor succesiunea zilelor, lunilor, anotimpurilor; - rezolvă gândind fără imagini; - exprimă, construiește logic fraza; - organizează logic discuțiile sau răspunsurile; - aplică logic algoritmul învățat; - are <i>darul numerelor și al logicii</i>. 	<p><u>Incitați/provocați copilul:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - să experimenteze; - să exploreze; - să manipuleze diverse obiecte; - să pună întrebări; - să facă deducții; - să determine relațiile de cauză-efect; - să rezolve probleme; - să calculeze; - să măsoare/cîntărească; - să compare obiecte/lucruri diferite ca formă/mărime; - să numere/sorteze/clasifice; - să povestească despre evenimentele de pe parcursul zilei, despre anotimpuri etc.; - să construiască/constitue/continue diverse șiruri logice/paterne/algoritme, de exemplu: ornamente, structuri etc.; - să restabilească șirul desfășurării evenimentelor într-o situație, de exemplu: imagini cu secvențe din povești; imagini cu fenomene din natură: înflorirea-rodirea unui pom fructifer;
<p>Inteligența corporală/chinestezică</p> <p>Copilul:</p> <ul style="list-style-type: none"> - participă cu plăcere la activitățile de educație fizică; - povestește făcînd apel la gestică, mimică; - își coordonează bine mișcările; - îi place să petreacă mult timp în aer liber; - îi place să lucreze cu mâinile; - îi este greu să stea nemișcat mult timp; - îi plac activitățile în care manipulează obiecte, sportul; - își controlează ușor mișcările trupului; - are <i>darul trupului</i>. 	<p><u>Creați situații în care copilul:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - să danseze; - să construiască; - să atingă; - să pipăie; - să gesticuleze; - să alerge; - să sară; - să manipuleze obiecte mari, mici, diferite ca structură (aspre, netede, zgrunțuroase etc.); - să-și schimbe des poziția: static, șezut, culcat, să se miște cît mai mult etc.
<p>Inteligența interpersonală</p> <p>Copilul:</p> <ul style="list-style-type: none"> - se simte liber, îi place libertatea; - preferă jocurile de grup; - are cel puțin 3 prieteni; - adoră să împărtășească și altora din propria experiență; - detestă să stea acasă, chiar și atunci cînd este bolnav; - are <i>darul oamenilor</i>. 	<p><u>Motivați copilul:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - să coopereze în învățare; - să conducă; - să organizeze jocuri, activități, acțiuni etc.; - să relateze despre ceva; - să participe la diverse activități în comun cu colegi/adulți; - să confecționeze obiecte pentru colegi, părinți etc.; - să motiveze colegii; - să soluționeze conflicte/să propună sugestii pentru soluționarea lor etc.

<p>Inteligența naturalistă</p> <p>Copilul:</p> <ul style="list-style-type: none"> - manifestă interes pentru mediul înconjurător; - descrie descoperirile făcute, folosind un limbaj propriu; - face clasificări corecte; - este interesat de experimente și experiențe; - îndeplinește orice activitate în natură; - are <i>darul naturii</i>. 	<p style="text-align: center;"><u>Implicați copilul în activități în care:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - să observe plante, animale, insecte și alte ființe; - să observe și să descrie componentele lumii nerete și vii/fenomene ale naturii/relații; - să identifice condițiile de viață pentru diferite categorii de ființe și plante; - să îngrijească plante, ființe vii; - să vorbească despre modul de îngrijire a plantelor și ființelor; - să povestească istorioare din viața lor; - să clasifice plantele (copaci/pomi, arbuști, flori, ciuperci etc.) și ființele vii (animale, păsări, insecte, reptile, pești etc.); - să meargă în excursii, marșuri turistice, la plimbări în natură; - să îndeplinească munci agricole; - să identifice relațiile de cauză-efect: dacă-atunci etc. - SĂ SE AFLE CÎT MAI MULT TIMP ÎN NATURĂ!
<p>Inteligența muzicală/ritmică</p> <p>Copilul:</p> <ul style="list-style-type: none"> - învață cu ușurință cîntece; - recunoaște cînd se cîntă fals; - are ureche muzicală, voce și cîntă bine; - lucrează fredonînd; - păstrează ritmul; - îi place să asculte muzică; - deosebește mai multe genuri muzicale; - are <i>darul muzicii</i>. 	<p style="text-align: center;"><u>Oferiți copilului activități în care:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - să cînte/să intoneze; - să cînte la instrumente muzicale; - să interpreteze un cîntec, de exemplu <i>Alunelul</i>, în diferite genuri și stiluri muzicale: marș, pop, rock, hip-hop etc.; - să danseze; - să se miște în ritmuri diferite; - să alcătuiască melodii, ritmuri; - să dirijeze; - să realizeze diverse activități (să deseneze, să construiască etc.) pe fundal sonor; - să participe la sărbători/distracții muzical-ritmice; - să asocieze diverse obiecte/ființe cu sunete/melodii/cîntece/ritmuri etc.; - SĂ FIE ÎNCONJURAT DE SUNETE, MUZICĂ, RITMURI!
<p>Inteligența intrapersonală</p> <p>Copilul:</p> <ul style="list-style-type: none"> - presupune curaj argumentat în situații diverse; - își evaluează corect comportamentele pozitive și negative; - dă dovadă de spirit critic și autocritic; - are preferințe ferme în relațiile cu colegii; - are <i>darul sinelui</i>. 	<p style="text-align: center;"><u>Oferiți copilului posibilitatea:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - să fie de unul singur în anumite momente (cînd are nevoie); - să-și identifice posibilitățile/competențele/abilitățile/calitățile/trăirile emoționale etc.; - să se autoevalueze; - să povestească, să vorbească despre sine/visele sale/planurile personale/familia sa; - să-și exprime doleanțele/opiniile etc.; - să facă alegeri; - să stea în liniște; - să planifice activități etc.

<p>Inteligența emoțională</p> <p>Copilul:</p> <ul style="list-style-type: none"> - percepe corect emoțiile și le exprimă; - generează sentimente; - recunoaște ceea ce simte; - deosebește ce-i face bine și ce-i face rău; - conștientizează ușor ceea ce simt alții în diferite momente; - are <i>darul de a simți</i>. 	<p style="text-align: center;"><u>Oferiți copilului prilejul:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - să-și exprime emoțiile și stările în diferite situații; - să identifice cauzele unor emoții; - să identifice emoțiile pe care le trăiesc colegii/adulții/personajele literare; - să propună modalități de îmbunătățire a dispoziției; - să compatimească persoane/animale/personaje literare; - să aprecieze fapte bune și fapte rele; - să ofere sugestii pentru depășirea stărilor emoționale negative etc.
<p>Inteligența existențială</p> <p>Copilul:</p> <ul style="list-style-type: none"> - adresează întrebări: Cine sîntem noi? Cum am apărut? De ce murim? De ce sîntem aici?; - este interesat de evoluția evenimentelor: Cînd? Cum? De ce?; - este tentat să interpreteze evoluția universului, omului; - are bine dezvoltat spiritul de observație; - <i>este micul „filozof”</i>. 	<p style="text-align: center;"><u>Propuneți copilului situații în care:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - să anticipeze ce se va întîmpla dacă..... (va ploua continuu, nu ar fi soare, oamenii ar zbura, nu ar fi iarnă, nu ar exista transport etc.); - să stabilească măsuri pe care ar trebui să le ia oamenii pentru protecția mediului; - să explice cum funcționează diverse sisteme: al mașinii/trenului/organismelor vii; - să creeze povestiri despre oameni etc.; - să analizeze cum se desfășoară anumite lucruri: nașterea și creșterea puilor de animale, a omului, creșterea unei plante etc.

EXTINDERE

Sugestii pentru exersarea inteligenței vizual-spațiale:

- Oferiți-i copilului încă de mic jucării și forme viu colorate.
- Cînd mergeți într-o excursie sau la plimbare, încurajați-l să găsească, să aducă orice obiect ce prezintă interes pentru el, să-l pipăie și să-l studieze (pietre, frunze, flori, scoici etc.). Puneți-le în *Cutia comorilor*.
- Fotografați obiectele ce prezintă interes pentru copiii dvs. Completați colecția cu vederi, imagini din reviste și cărți vechi, faceți împreună colaje. Puteți adăuga și o hartă.
- Propuneți copiilor să deseneze locurile, obiectele ce i-au impresionat.

Desenele copiilor cu vârste cuprinse între 5 și 10 ani devin stereotipe, adică desenează, în special, case și oameni. Există două moduri prin care îi putem stimula să deseneze și altceva:

1. **idei creative:**

- să deseneze harta unei insule a comorilor sau a unui labirint;
- să deseneze ceva cu ochii închiși;
- să deseneze interiorul unei mașini;
- să deseneze cum ar vrea să arate camera sa, sala de grupă;
- să deseneze hainele cu care ar vrea să se îmbrace;
- să deseneze obiecte, animale, pornind de la un cerc, pătrat etc.

2. **observația atentă:**

- să deseneze imagini cu personaje din povestea preferată;
- să elaboreze un abecedar: fiecare literă "beneficiind" de propria pagină, de un desen al unui obiect care începe cu ea;

- să-și deseneze cățelul, pisica sau animalul de casă preferat (dacă are);
- să-și deseneze propriul steag, propria insignă etc.

Chiar dacă desenele nu sînt fidele realității, **copilul trebuie încurajat mereu.**

Desenul se referă la linie și formă, iar pictura introduce elementul *culoare*. Abilitatea de a picta, asemeni celei de a desena, se dezvoltă în etape. Prima este cea a jocului. Este faza în care copilul învață cum să mînuiască o pensulă și cum să combine culorile. Aceste experiențe sînt foarte importante pentru dezvoltarea lui ulterioară.

În jurul vârstei de 7 ani, copilul devine mai critic și mai atent la reacțiile celor din jur cu privire la creațiile sale. Aici îl puteți ajuta să se descopere, acordîndu-i atenție, încredere și susținere.

- Organizați excursii la o galerie sau la un muzeu de artă. Dacă nu este posibil, aduceți în sala de grupă picturi sau reproduceri ale acestora. Adresați-le copiilor întrebări de genul: *Ce vedeți în această pictură? Ce culori recunoașteți? Ce fac oamenii din această pictură? Pictura este tristă sau veselă? De ce credeți astfel? Ce titlu i-ați da? Este ceva ciudat în această pictură? Argumentați răspunsul.* Pentru a "citi" o pictură, este suficient "să o privim atent", însă pentru a "o înțelege", trebuie "să ne exersăm mintea". Iată cîteva jocuri pentru a exersa "ochiul minții" și pentru a dezvolta inteligența vizuală:

1. **Jocul lui Kim**

Puneți pe o tavă obiecte de diferite mărimi, forme, culori. Lăsați copilul să se uite la ele timp de un minut, după care acoperiți tava cu o bucată de stofă. Rugați copilul să numească obiectele de pe tavă și ce culori au.

2. **Observă diferențele!**

Copilul va privi atent în jurul lui, după care va ieși din cameră. Rearanjați unele obiecte și rugați-l să între în cameră și să indice ce s-a schimbat.

3. **Alege-ți cartoful!**

Rugați copilul să-și aleagă un cartof dintr-o plasă/cutie cu mai mulți cartofi, după care să-l examineze atent. Puneți cartoful la loc. Întrebați-l dacă poate să scoată din plasă același cartof și de ce?

Inteligența lingvistică, abilitatea de a folosi cuvintele, se dezvoltă încă de la naștere. Un copil normal se naște cu inteligență lingvistică. Datorită acesteia, el poate să-și exprime gândurile, ideile, conceptele, să comunice cu cei din jur. Indiferent de cît de repede sau de încet începe să folosească limbajul verbal, ajutați-l să-și dezvolte inteligența lingvistică.

- *Dacă este timid și ezită să vorbească în prezența/faza altor persoane*, încurajați-l să povestească despre un lucru care prezintă interes pentru el. Astfel, copilul învață că converseze cu alte persoane, devine mult mai încrezător în capacitatea sa de a comunica.
- *Dacă nu are răbdare și nu-i ascultă pe ceilalți*, arătați-i cum te simți atunci cînd nu ești ascultat, recompensați-l verbal dacă este un bun ascultător și folosiți jocuri care implică comunicarea. Treptat, copilul va descoperi că, ascultîndu-i atent pe alții, află multe lucruri interesante.
- *Dacă nu-i plac cărțile*, propuneți-i cărți viu colorate și cu teme interesante, citiți-le și discutați despre cele citite.
- Acordați-i prilejul de a-și exprima ideile. Pentru aceasta, puneți-i întrebări deschise (*Cum? De ce? În ce fel?* etc.), organizați jocuri, discuții pe marginea textelor citite etc.
- Cei șapte pași ai dezvoltării lingvistice:
  1. Încurajați copilul să se oprească din vorbit și să se gîndească la ceea ce spune.
  2. Ajutați copilul să vorbească mai mult și să asculte cu atenție.
  3. Argumentați-vă cerințele și solicitați-i același lucru (de exemplu: *De ce trebuie să ne spălăm pe dinții/pe mîini?*).
  4. Folosiți jocuri de cuvinte, introduceți cuvinte noi în vocabularul dvs. ori de cîte ori aveți ocazia;

5. Citiți copilului cât mai mult, iar mai târziu – încurajați-l și pe el să citească reviste, cărți etc.
6. Discutați cu el pe marginea poveștilor, poeziilor lecturate.
7. Inspirați-l și încurajați-l să scrie scrisori, povești, povestioare.

Aplicarea teoriei inteligențelor multiple în individualizarea învățării demonstrează că toate tipurile de inteligență sînt importante pentru dezvoltarea personalității copiilor. Educatorul poate proiecta activitatea, din perspectiva inteligențelor multiple, în diferite moduri: grupează copiii după tipul de inteligență predominant și solicită fiecare grup să rezolve o sarcină de lucru în funcție de acest tip de inteligență; grupează aleator copiii și propune grupurilor aceeași sarcină de lucru; lucrează frontal, dar propune copiilor o suită de sarcini de lucru în a căror rezolvare sînt solicitate, pe rînd, anumite inteligențe sau anumite ansambluri de inteligențe; dă fiecărui copil o sarcină de lucru complexă, a cărei rezolvare solicită toate tipurile de inteligență.

CONCLUZII

Pînă în prezent nu s-a demonstrat dacă un stil de învățare este mai bun decît altul. De fapt, contează că fiecare copil tinde să-și formeze, cu timpul, un stil propriu de învățare, care, dacă va fi practicat sistematic, îi va crea o stare de confort. Educatorul trebuie să evalueze corect stilurile de învățare și să proiecteze activități și în funcție de acestea. Educatorul trebuie să-i permită fiecărui copil să învețe în stil propriu.

Folosirea învățării individualizate, alături de activitatea frontală, oferă posibilitatea de a obține rezultate notabile în munca didactică: formarea capacităților de a aplica în practică cunoștințele însușite, dezvoltarea corespunzătoare a proceselor psihice.

4. Metode interactive de lucru aplicabile procesului educațional pentru perioada de vîrstă timpurie

4.1. Obiectivele metodelor interactive de grup

Schimbările actuale de politică educațională au dus la elaborarea unui nou Curriculum național, conceput în acord cu o nouă filozofie didactică, care se configurează după principii ce favorizează personalizarea predării și formarea autonomiei celui educat. Pornind de la această ipoteză, actul didactic din grădiniță va uza de strategii didactice moderne care:

- facilitează înțelegerea și explicarea de către copii a punctelor de vedere proprii, acceptarea diversității de idei;
- stimulează schimbul de opinii între copii;
- stimulează copiii să argumenteze, să pună și să își pună întrebări cu scopul de a înțelege, a realiza sensul unor concepte;
- încurajează cooperarea în rezolvarea problemelor și a sarcinilor de lucru;
- facilitează și moderează învățarea prin cooperare;
- permit acceptarea copilului ca partener în învățare;
- permit măsurarea și aprecierea competențelor (ce poate să facă și ce știe copilul), cu accent pe elementele de ordin calitativ (valori, atitudini);
- asigură progresul în învățare.

Metodele interactive de grup – jocuri distractive, de învățare, de cooperare etc. – îi învață pe copii să rezolve problemele cu care se confruntă, să ia decizii în grup și să aplaneze conflicte. Acestea, utilizate în proiectarea și realizarea activităților de tip integrat, acționează asupra modului de gândire și de manifestare al copiilor.

Obiectivele metodelor interactive:

- formarea/promovarea unor atitudini și comportamente democratice;
- însușirea unor cunoștințe, abilități, comportamente de bază în condiții de cooperare;
- promovarea unor activități didactice moderne, centrate pe demersuri interdisciplinare;
- dobîndirea primelor elemente ale muncii intelectuale, în vederea cunoașterii realității și a activității viitoare de învățare școlară;
- implicarea activă și creativă a copiilor, stimularea gândirii productive;
- formarea deprinderii de a găsi informații, de a lucra în echipă;
- încurajarea autonomiei/independenței copilului și promovarea învățămîntului prin cooperare;
- formarea deprinderii de a gândi critic;
- comunicarea pe baza unei tehnologii informaționale moderne, interactive.

Aplicarea acestor metode se soldează cu performanțe, care îi responsabilizează pe copiii în rezolvarea sarcinilor de lucru viitoare. Copiii înțeleg și observă că implicarea lor este diferită, dar, încurajați, își vor cultiva dorința de a se antrena în rezolvarea sarcinilor de grup. Grupul, la rîndul său, înțelege să nu își marginalizeze partenerii, să aibă răbdare cu ei.

4.2. Clasificarea metodelor interactive de grup

Metodele interactive de grup se clasifică astfel:

- **metode de predare-învățare** (*Predarea-învățarea reciprocă, Mozaic, Metoda Lotus sau Floare de nufăr, Bula dublă, Partenerul de sprijin, Cubul, Puzzle, Comunicarea rotativă, Schimbă perechea, Locuri celebre, Călătorie misterioasă, Acvariul, Învățarea în cerc, Mica publicitate, Harta cu figuri, strategii de lectură a*

textelor științifice, examinarea expunerii etc.);

- **metode de fixare, consolidare și evaluare** (*Piramida, Diamantul, Coirchinele, Tehnica fotolimbajului, Benzi desenate, Posterul, Trierea aserțiunilor, Tehnica blazonului, Diagrama Venn, Jurnalul grafic, Turul galeriei, Turnirul întrebărilor, Turnirul enunțurilor, Cvintetul, analizarea și interpretarea imaginilor, categorizarea, sintetizarea etc.);*
- **metode de stimulare a creativității** (*Brainstorming, Tehnica 6/3/5 sau Brainwriting, Philips 6/6, Tehnica viselor etc.);*
- **metode de problematizare** (*Pălăriuțe gânditoare, Studiul de caz, Pătratele divizate, Minicazurile, Diagrama cauză-efect, Interviuul, Explozia stelară, Metoda Frisco, Mai multe capete la un loc etc.);*
- **metode de cercetare** (*proiectul, reportajul, investigația de grup, experimentul, explorarea).*

Aplicarea acestor metode reclamă mult tact, timp, diversitate de idei, creativitate, solitudine, responsabilitate didactică și, desigur, presupune existența în sala de grupă a materialelor didactice necesare.

În procesul utilizării metodelor interactive de grup:

Ce fac copiii?

- se ajută unii pe alții să învețe, împărtășindu-și ideile;
- învață cum să învețe, se exprimă liber, experimentează.

Copiii învață:

- să asigure conducerea grupului;
- să coordoneze comunicarea;
- să stabilească un climat de încredere;
- să ia decizii;
- să medieze conflicte;
- să acționeze conform cerințelor educatorului/educatoarei.

Ce face educatorul/educatoarea?

- pregătește spațiul și materialele necesare activității;
- stabilește criteriul de grupare (sexul, prietenii, nivelul abilităților într-un anumit domeniu, diferite jocuri etc.) și dimensiunea grupului (de la 2 la 6 copii);
- stabilește regulile de lucru (se vorbește pe rând, se aduc argumente, nu se monopolizează discuția, sarcina se rezolvă în comun, se lucrează cu culori diferite etc.);
- explică foarte clar obiectivele activității, specifică timpul de realizare a sarcinilor.

4.3. Ce este grupul în contextul aplicării metodelor interactive?

Utilizarea strategiilor interactive presupune formarea de grupuri.

Grupul constituie un ansamblu de persoane care comunică între ele, o perioadă anume de timp, în vederea realizării unor sarcini sau rezolvării unor probleme.

Cooperarea în cadrul grupului și între grupuri este cuvântul-cheie cu care copiii fac cunoștință prin intermediul practicării metodelor interactive (vezi *Ghidul cadrelor didactice pentru educația timpurie și preșcolară*, pag. 119).

Educatorul este dator să însușească strategiile de funcționare a grupului/grupurilor, pentru a asigura desfășurarea unei activități eficiente în beneficiul fiecărui copil.

Cum sînt configurate/structurate grupurile de lucru?

- **Grupuri de studiu formale** – sînt stabilite pe un criteriu adecvat sarcinii de lucru, propus/indicat de educator, și pot fi:

- *omogene* (sînt incluși copii ce posedă același nivel cognitiv, psihic, social, au aceleași interese, în funcție de performanțele înregistrate, de tipul de inteligență predominant);
- *eterogene* (sînt incluși copii ce posedă nivel cognitiv, psihic, social diferit, au interese diferite, pe criteriul diferențiat de performanță înregistrat în procesul evaluării, de tipuri de inteligență predominante).

În cadrul acestora, copiii sînt implicați în diverse activități intelectuale: organizarea și explicarea materialului, integrarea noțiunilor noi în structuri conceptuale cunoscute. În acest tip de organizare copiii sînt “motorul” actului de învățare.

- **Grupuri de studiu informale** – sînt structuri de lucru constituite spontan/ad-hoc, pentru intervale scurte de timp, la solicitarea educatorului/educatoarei de a forma o echipă prin simpla grupare sau în funcție de interesele, preferințele copiilor etc. (*Geta vrea să lucreze într-un grup cu Mitică fiindcă îl simpatizează, Sandu vrea să lucreze cu Irina fiindcă sînt verișori, copiii de la centrul APĂ ȘI NISIP se grupează cu cei de la CONSTRUCȚII, primii doi copii se iau de mîini cu ultimii doi*).
- **Grupuri pentru studiu de bază** – sînt structuri eterogene, cu membri relativ stabili, constituite pe termen lung, pentru realizarea:
  - unui proiect (ca strategie de cercetare): ex., confecționare de cărți tematice, elaborarea ierbarului sănătății, a unui colaj de fotografii, conceperea unui afiș *Deșeurile – o problemă*;
  - unei machete: ex., *Insula misterioasă, Cartierul meu* etc.

Drept criteriu de constituire poate servi tipul de inteligență, fiecare grup fiind alcătuit ca structură eterogenă, în care să fie reprezentate toate tipurile de inteligență.

Grupul eterogen este mai eficient. Educatorul/educatoarea trebuie să cunoască nivelul de dezvoltare al fiecărui copil, experiența anterioară a acestuia, deoarece competențele individuale și componența grupului determină motivația intrinsecă pentru învățare.

Este interesant să urmărești activitatea unui *grup omogen* din care fac parte copii dotați, cu același nivel cognitiv, psihic, social: în sală se instaurează indisciplina, fiecare fiind dornic să-și demonstreze cunoștințele, să rezolve sarcina de unul singur, deseori încălcînd regulile și manifestînd nerăbdare.

Ce procedee utilizează cadrul didactic pentru constituirea grupurilor?

- În *grupele mari* – semne muzicale, stegulețe de aceeași culoare, sunetul clopoțelului etc.
- În *grupele mici* – jucării sau silueta unor animale, flori etc.

Atenție!

Există riscul ca aceste semne să devină instrumente de joacă, ceea ce ar putea diminua interesul pentru activitatea propusă. Pentru a evita situații de acest gen, inventați "o țară a animalelor", amenajînd un spațiu de unde animalele privesc copiii și-i monitorizează, iar la final îi evaluează.

Învățarea în grup poate fi aplicată începînd cu grupa mică.

Ce tehnici utilizează educatorul la constituirea grupurilor?

- *Grupare aleatorie* (cel mai ușor de realizat) – prin numărare 1-4: la semnalul educatorului/educatoarei, copiii cu același număr se grupează; prin fișe cu figuri geometrice, cifre; prin tragere la sorți; în funcție de tema studiată: denumiri de flori, de animale etc.; nume de copii (membri ai grupului devin copiii care au același nume), nume ce încep cu un anumit sunet etc.
- *Grupare prin distribuire stratificată* – copiii sînt grupați în funcție de anumite caracteristici: blonzi, bruneți, roșcați; cu ochi albaștri, verzi, căprui, negri; înalți, mai puțin înalți, scunzi; interesați pentru

un anumit tip de activitate (construcții, desen, îngrijirea peștișorilor, dans, cânt) etc.

- *Grupare la alegerea copiilor* (mai puțin recomandată).

Evidențiem și o altă modalitate de constituire a grupurilor, realizată de educator/educatoare după următoarea formulă: un copil avansat, un copil cu nivel slab și doi cu nivel mediu de dezvoltare. Structura grupului este eterogenă (fete, băieți).

Educatorul/educatoarea trebuie să țină cont de faptul că din componența grupului trebuie să facă parte un singur copil cu probleme: fie de învățare, fie de disciplină, un copil mai timid, rezervat, un copil care preferă să lucreze de sine stătător și un copil care este empatic, oferă ajutor colegilor, siguranță, încredere în forța grupului.

Atenție!

- Cele mai eficiente sînt grupurile mici: sînt ușor de observat; în realizarea sarcinii se implică toți copiii, neînțelegerile apărute se identifică și se rezolvă cu ușurință.
- Numărul optim de membri este: 3-4 – în grupa mică, 3-4 – în grupa mijlocie și 4-5/6 – în grupa pregătitoare.
- Pentru a-i obișnui pe copii să se asculte reciproc, să exprime idei, să se completeze și să rețină ideile colegilor, puteți exersa metodele interactive în cadrul unor activități în perechi.

4.4. Metode interactive de grup¹

Prezentăm atenției dvs. câteva metode interactive de grup, adaptate spre utilizare cu copiii din grădiniță după *Metode interactive de grup. Ghid metodic* de Silvia Breben.

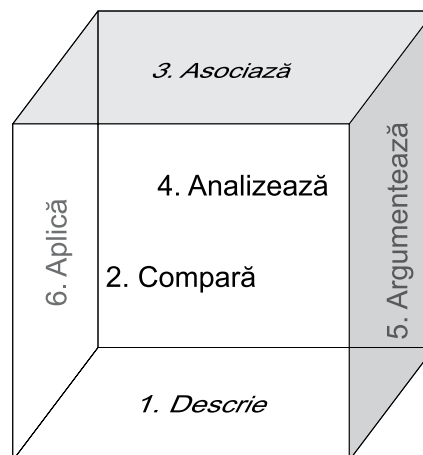
4.4.1. Metode de predare-învățare

CUBUL

Această metodă este indicată pentru explorarea unui subiect nou sau cunoscut, pentru a fi îmbogățit cu noi cunoștințe, sau a unei situații din mai multe perspective și presupune respectarea următorilor pași: descrierea, compararea, asocierea, analizarea, aplicarea și argumentarea.

Etapele aplicării metodei:

- Se confecționează un cub (din carton, placaj, burete sau material plastic) cu latura de 50 cm, cu fețe colorate diferit. Fiecărei fețe îi corespunde un verb: roșu – *descrie*, albastru – *compară*, violet – *asociază*, verde – *analizează*, maro – *aplică*, portocaliu – *argumentează* (pentru a grupa copiii, puteți folosi ecusoane cu imagini în aceleași culori ca și fețele cubului).
- Se formează gupuri de 4-5 copii (nu neapărat egale numeric) și se alege un lider, care va prezenta rezultatul activității.
- Se anunță sarcina și timpul afectat realizării acesteia.

1 Detalii despre metodele interactive vezi și în *Ghidul cadrelor didactice pentru educația timpurie și preșcolară*, pag.112-113.

- Se realizează sarcina.
- Se prezintă răspunsul grupului. Copiii îl analizează, fac comentarii, solicită, eventual, repetarea întrebării, pentru a fi siguri că sarcina este îndeplinită corect.

Strategia respectivă dă rezultate foarte bune în activitățile de observare, desfășurate frontal, în cadrul cărora poate fi utilizată în combinație cu *Brainstorming*-ul și *Jocul de rol*. Esențial este să se respecte cu strictețe ordinea etapelor: *Describe. Compară. Asociază. Analizează. Aplică. Argumentează*. În alte tipuri de activități, aceste operații pot fi desfășurate în ordine aleatorie, prin rostogolirea cubului.

În grupele de 3-5 ani, vor fi folosite mai puține fețe ale cubului (ex., *Describe* și *Aplică*) sau toate fețele, dar cu sarcini mai simple.

Exemplu

Grupa: mare

Aria curriculară: *Educația pentru mediul ambiant și cultura ecologică*

Tema: *Vara – anotimpul îndrăgit*

Tipul activității: însușire de cunoștințe

Mijloc de realizare: convorbire

Utilizare: recunoașterea anumitor schimbări și transformări din mediul înconjurător

Materiale: un cub, jetoane/imagini cu fenomene specifice anotimpului vara (soare, flori, fluturi, fructe și legume, la mare, în vacanță etc.), carioca, coli de hîrtie A 4

Desfășurare:

Se prezintă cubul. Copiii primesc câte o floare (acestea sînt colorate în nuanțele de pe fețele cubului) și se formează 6 grupuri. Fiecare grup își alege un lider. Acesta extrage un bilețel, a cărui culoare corespunde cu una din fețele cubului, și astfel se stabilește verbul definitoriu pentru acel grup (*describe, compară, asociază, analizează, aplică, argumentează*). Se anunță tema și timpul alocat (10-15 min.). Primind sarcina de lucru, grupurile discută, colaborează, fixează modalitatea de prezentare a rezultatului.

- Grupul I. *Describe* – să enumere cît mai multe elemente specifice anotimpului vara.

Răspunsurile copiilor: *e cald, mergem în vacanță, mergem la mare și la munte, se coc cireșele, căpșunile..., păsările își cresc puii...*

- Grupul II. *Compară* – să stabilească asemănări și deosebiri între anotimpul vara și anotimpul toamna.

Răspunsurile copiilor: *vara e cald, toamna e rece; avem și vara fructe și legume, dar toamna sînt mai multe; vara sînt multe flori, iar toamna doar crizanteme; îmbrăcămintea e mai subțire vara și mai groasă iarna...*

- Grupul III. *Asociază* – să recite versuri care se potrivesc cu imaginile de pe masă (flori, soare, fluturi, copac cu cireșe etc.).
- Grupul IV. *Analizează* – să stabilească părțile componente ale fructelor și legumelor de vară.

Răspunsurile copiilor: *cireșele și vișinile sînt acoperite cu o coajă subțire, au un miez gustos și un simbur tare în mijloc, la fel ca piersicile și caisele. Roșia are o coajă subțire și netedă. Sub coajă se ascunde un miez zemos, plin cu semințe mici și galbene etc.*

- Grupul V. *Aplică* – să deseneze cît mai multe elemente specifice verii, încît să obțină un tablou general al anotimpului respectiv.
- Grupul VI. *Argumentează* – să motiveze de ce le place vara.

Răspunsurile copiilor: *îmi place vara pentru că merg la bunica, la țară, și mănînc multe cireșe. Vara e frumoasă pentru că înfloresc mulți maci și trandafiri. Vara îmi sărbătoresc ziua de naștere și mergem în vacanță...*

Alte exemple de cuburi: *cubul păsărilor, cubul animalelor, cubul personajelor, cubul instrumentelor, cubul culorilor, cubul grupei, cubul pădurii etc.*

FLOAREA DE NUFĂR

Această modalitate interactivă de lucru în grupuri mici oferă posibilitatea stabilirii de relații între noțiuni pe baza unei teme principale, din care derivă alte 8 subteme, concretizate în 8 idei ce vor fi abordate în activitate. Obiectivul urmărit prin aplicarea acesteia presupune stimularea inteligențelor multiple și a potențialului creativ prin activități individuale și în grup, pe teme din domenii diferite.

Etapele aplicării metodei:

1. Se construiește schema/diagrama tehnicii de lucru.
2. Se prezintă problema sau tema centrală, care se va scrie în centrul schemei.
3. Grupul de copii se gândește la conținuturi/idei/cunoștințe legate de tema principală.
4. Se stabilesc, în grupuri mici, noi legături/relații/conexiuni pentru cele 8 subteme, care se notează pe cele 8 "petale" ale diagramei, de la A la H, în sensul acelor de ceasornic.
5. Se prezintă rezultatele muncii în grup, se analizează și se apreciază produsele, se subliniază ideile noi.

Tehnica *Floarea de nufăr* poate fi practică, individual sau în grup, în activități ce țin de: *observare, limbaj și comunicare, mediu ambiant și cultură ecologică, arte, educație fizică și muzică* etc.

Exemplu: *Lotus de grup*

Grupa: mare

Aria curriculară: *Educația pentru sănătate*

Tema: *Produsele alimentare*

Tipul activității: fixare și consolidare de cunoștințe

Mijloc de realizare: joc didactic *Ce putem face cu el (ea)?*

Utilizare: fixarea cunoștințelor despre alimentele de bază (carne, lapte, făină, zahăr etc.) și unele derivate sau produse obținute prin prepararea lor

Materiale: simbolul florii de lotus, fișe/jetoane cu imagini reprezentând alimente de bază: LAPTE – o sticlă de lapte, FĂINĂ – un sac de făină, LEGUME – un coș cu legume, FRUCTE – un platou cu fructe, ZAHĂR – o pungă cu zahăr etc., fișe/jetoane cu imagini ale derivatelor acestora sau ale produselor obținute prin prelucrarea lor: iaurt, unt, cașcaval, gem, compot, suc, dulceață, salată, murături, pâine, cornuri, plăcinte, bomboane, salam, șuncă, friptură etc.

Desfășurare:

1. Se anunță tema centrală *Ce putem face cu el/ea?* (alimentul de bază). Cadru didactic, împreună cu copiii, printr-o discuție sau printr-un brainstorming, selectează temele secundare, 8 la număr (vezi diagrama).
2. Copiii formează 8 grupuri a câte 2-3 membri, conform simbolului din piept. Grupurile își aleg un lider, se așază lângă una dintre cele 8 petale ale florii de lotus (pe fiecare dintre care este reprezentat un produs) și discută, timp de 7-8 min., subtema selectată, care devine tema principală (ex., pentru alimentul de bază FĂINĂ, reprezentat printr-un sac cu făină, copiii vor selecta 8 imagini cu derivatele acestuia sau cu produsele obținute prin prelucrare (plăcinte, covrigei, pâine, chifle, paste făinoase, cozonac, colac), referindu-se la conținutul și caracteristicile lor, la modul de preparare și servire etc.
3. Activitate în grup. Copiii cooperează, selectează și aranjează pe fiecare petală de nufăr imagini care corespund temei, asociază cuvinte și caracteristici specifice. Educatorul/educatoarea intervine doar atunci când copiii se confruntă cu dificultăți sau îi adresează întrebări de concretizare etc.
4. Activitate frontală. Grupurile prezintă, pe rând, rezultatul muncii.
5. Educatorul/educatoarea evaluează rezultatele muncii fiecărei echipe și, dacă este cazul, solicită copiii să vină cu completări, corectări.

FRUCTE F	LEGUME C	CARNE G
LAPTE B	Ce putem face cu el (ea)?	FĂINĂ D
ZAHĂR E	OUĂ A	PEȘTE H

Diagrama *Ce putem face cu el (ea)?*

Exemplu: *Lotus de grup*

Grupa: pregătitoare

Aria curriculară: *Educația pentru mediul ambiant și cultura ecologică*

Tema: *Reguli de comportare în pădure*

Tipul activității: însușire de cunoștințe

Mijloc de realizare: convorbire

Utilizare: exersarea capacităților de a recunoaște, a denumi și a explica reguli de comportare în pădure

Materiale: simbolul florii de lotus, cartonașe cu imagini reprezentând un semn de interdicție a unui comportament în aer liber

Cunoașterea mediului (convorbire): *Reguli de comportare în pădure*

Obiectiv: evaluarea cunoștințelor însușite despre comportarea în pădure

Desfășurare:

1. Se anunță tema principală a activității: *Reguli de comportare în pădure.*

2. Se selectează 8 copii, care formează grupul central (cel al liderilor). Aceștia, împreună cu educatorul/educatoarea și în baza materialelor puse la dispoziție, stabilesc 8 teme secundare, derivate din cea principală, și le înglobează în diagramă: *Mergi numai pe cărare!; Nu distruge mușuroaiele!; Nu distruge pânjenisurile!; Nu atinge puii din cuiburi!; Nu aprinde ruguri!; Nu face zgomot!; Nu rupe flori, admiră-le!; Nu prinde fluturi! (vezi diagrama Cum te porți în pădure?).*

3. Fiecare membru al grupului central alege alți 3-4 copii, la dorință, și formează grupul cu care va lucra/colabora.

4. Activitate în grupuri mici, timp de 10-12 min. Fiecare grup secundar colaborează la elaborarea ideilor (nu neapărat 8 idei pentru fiecare simbol). Dacă este nevoie, copiii sînt sprijiniți prin întrebări de către educator/educatoarea. În această etapă, copiii adresează întrebări coechipierilor, clarifică anumite aspecte.

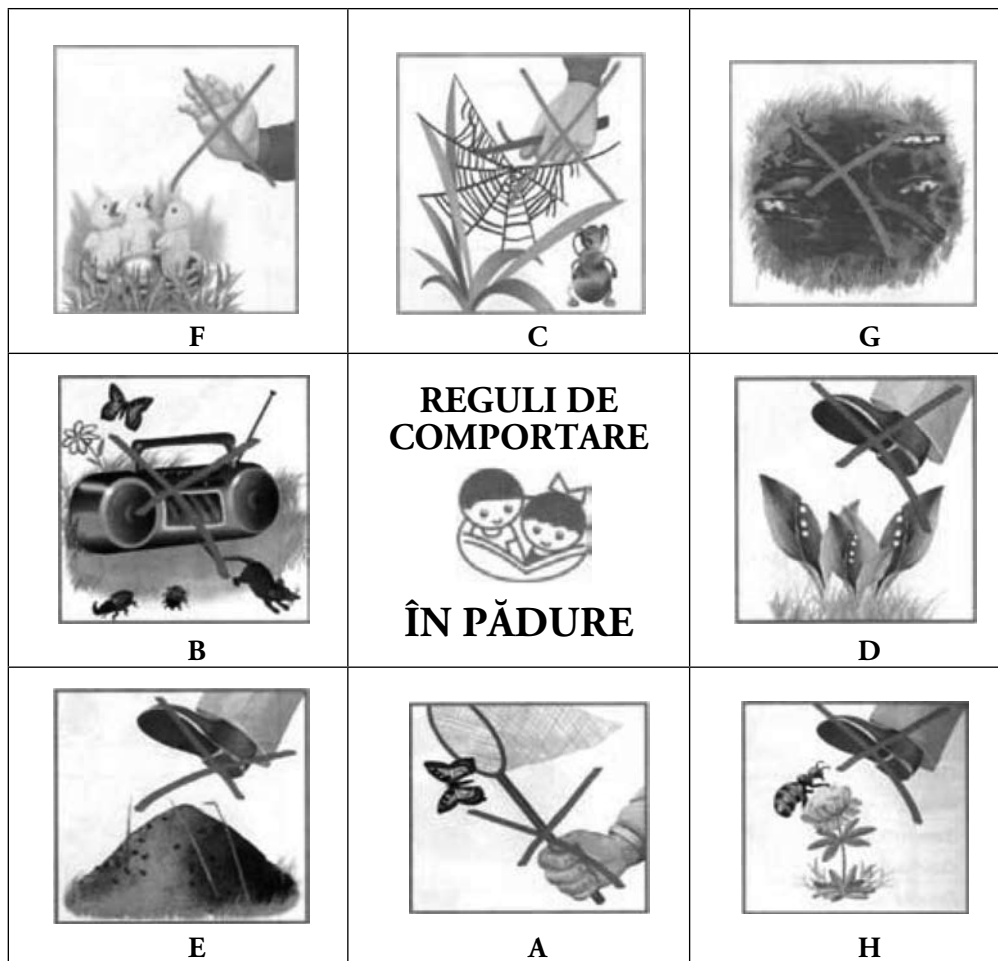
5. Liderul prezintă în plen ideile elaborate de grup.

Exemple de idei emise de copii:

Regula *Mergi numai pe cărare!*: *În iarbă își duc traiul multe animale mici. Ai putea să nu le observi și să le calci. Nu este exclus să fie și cioburi de sticlă. Dacă dai de ele, ai putea să te rănești. Ai putea să strivești iarba, florile etc.*

Regula *Nu distruge mușuroaiele!*: *Furnicile sînt insecte mici. Duc în spinare greutatea mult mai mare decît ele. Își construiesc mușuroaiele cu mult greu, cărînd cîte un pai. Trebuie să respecti orice muncă. Furnicile sînt sanitarii pădurii. Ele nu permit omizilor să se înmulțească etc.*

6. Evaluarea. Educatorul/educatoarea apreciază activitatea grupurilor, modul de organizare și prezentare al acestora, ideile enunțate, analiza temei, valorificarea ideilor obținute.

Diagrama *Cum te porți în pădure*

4.4.2. Metode de fixare, consolidare și evaluare

PIRAMIDA ȘI DIAMANTUL

Aceasta are ca obiectiv dezvoltarea capacității de a sintetiza principalele probleme, informații, idei ale unei teme sau ale unui text literar.

Copiii vor fi familiarizați cu regulile construirii piramidei (diamantului), iar pentru a o/îl realiza, vor formula definiții, vor interpreta roluri etc.

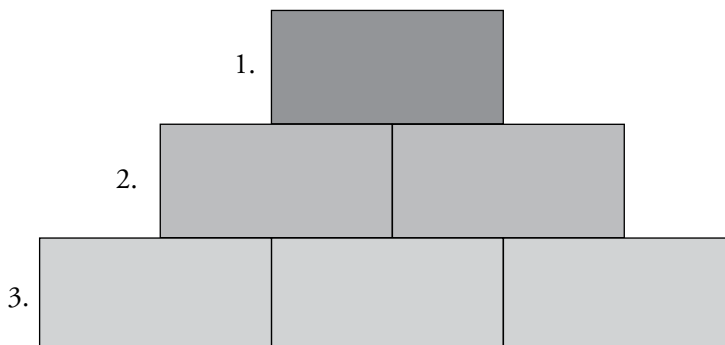
Desfășurare:

1. Se decupează mai multe pătrate de culori diferite.
2. Se construiește piramida după îndrumările verbale ale educatorului/educatoarei (pătrate grupate după culoare; pătratul roșu plasat în partea de sus sau în centru, pătratele galbene plasate unul lângă altul; elaborați o piramidă cu cinci trepte).
3. Se prezintă piramida.

Metoda poate fi practică și în grupa medie. În acest caz, veți confecționa benzi de lungimi diferite, care vor fi împărțite în pătrate de culori diferite, și veți parcurge următoarele etape:

- Se sortează benzile (treptele) piramidei.
- Se așază crescător, pe orizontală, de la banda cea mai scurtă la banda cea mai lungă.

- Se adresează întrebări: *Cum sînt așezate benzile? Cîte benzi putem folosi? Toate piramidele au același număr de benzi?*
- Copiii numără pătratele din fiecare șir și plasează numărul corespunzător în dreapta, lîngă bandă.

Pentru a înțelege pașii aplicării metodei, copiii vor primi imagini cu fructe, animale, legume. Imaginile se clasifică în categorii și sînt plasate la locul potrivit, copiii denumind noțiunile (fructe, legume...).

Metoda poate fi utilizată la începutul unei activități, pentru reactualizarea cunoștințelor, sau la realizarea feedback-ului unei activități de observare, povestire, lectură după imagini, convorbire, ca variantă de desfășurare a unui joc didactic.

Exemplu

Grupa: mare

Aria curriculară: *Educația pentru mediul ambiant și cultura ecologică*

Tema: *Legume timpurii*

Tipul activității: fixare de cunoștințe

Mijloc de realizare: joc didactic

Utilizare: verificarea și consolidarea cunoștințelor copiilor despre legumele timpurii

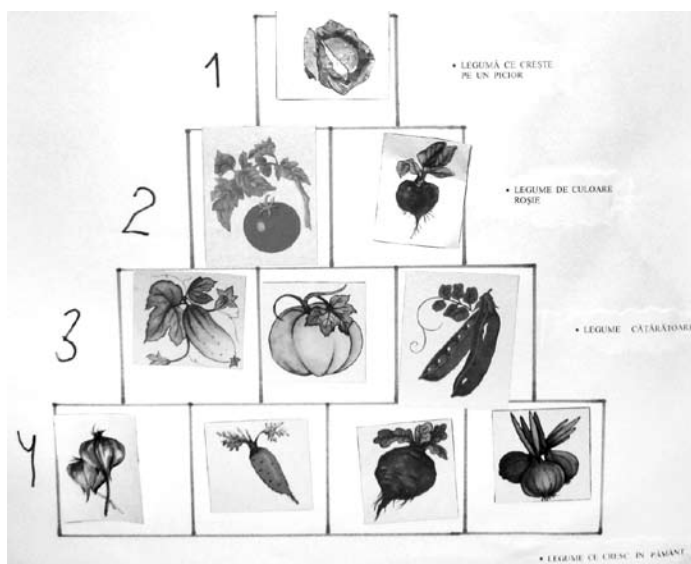
Materiale: schema piramidei; jetoane cu cifre de la 1 la 4, care au scrise pe verso o întrebare sau o sarcină; coș/platou cu imagini reprezentînd diferite legume

Desfășurare:

1. Educatorul/educatoarea anunță tema activității sau aceasta este descoperită de copii cu ajutorul unei ghicitori etc.
2. Copiii se consultă, își repartizează sarcinile și selectează materialele necesare.
3. Copiii realizează piramida și o prezintă, argumentînd alegerea făcută și descriind fiecare legumă (formă, culoare, gust...).

Sarcini:

1. Alegeți leguma ce crește pe un picior:
varză.

Piramida Legume timpurii

2. Alegeți 2 legume de culoare roșie: *roșie, sfeclă roșie*.
3. Alegeți 3 legume cățărătoare: *castravete, dovleac, mazăre*.
4. Alegeți 4 legume ce cresc în pământ: *usturoi, morcov, ridiche, ceapă*.

După fiecare răspuns, imaginea cu legumă este plasată în celula corespunzătoare.

Exemple de teme pentru această metodă: *piramida alimentelor, piramida prieteniei, piramida familiei, piramida florilor, piramida personajelor, piramida formelor geometrice, piramida sentimentelor, piramida muzicală, piramida sportivă* etc.

DIAMANTUL se realizează ca și *Piramida*, dar de la baza acestuia se construiesc tot atâtea trepte și în jos.

Exemplu

Grupa: pregătitoare

Aria curriculară: *Dezvoltarea limbajului și a comunicării orale*

Tema: povestea *Gogoașa*

Tipul activității: consolidare și evaluare de cunoștințe

Mijloc de realizare: repovestire

Utilizare: repovestirea conținutului unei povești cunoscute

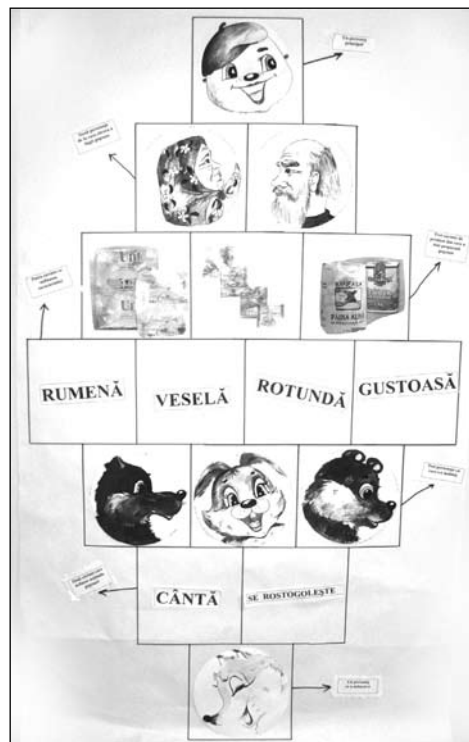
Materiale: schema diamantului; jetoane cu cifre de la 1 la 4, care au scrise pe verso o întrebare sau o sarcină; plic cu imagini ce reprezintă personaje din poveste și produse alimentare, fișe cu cuvinte

Se desfășoară asemeni *Piramidei*.

Sarcini:

1. Selectați personajul principal: *Gogoașa*.
2. Identificați 2 personaje de la casa cărora a fugit Gogoașa: *baba, moșul*.
3. Selectați 3 produse din care a fost preparată Gogoașa: *unt, smântână, făină*.
4. Numiți 4 caracteristici ale acesteia: *rumenă, veselă, rotundă, gustoasă*.
5. Selectați 3 personaje cu care s-a întâlnit Gogoașa: *lupul, ursul, iepurașul*.
6. Numiți 2 acțiuni efectuate de ea: *cântă, se rostogolește*.
7. Numiți personajul care a mâncat Gogoașa: *vulpea*.

Pentru a diversifica modalitatea de aplicare a metodelor *Piramida* și *Diamantul*, se recomandă a colecta diverse materiale suport (imagini cu personaje din povești, flori, legume, fructe, obiecte de igienă, figuri geometrice, obiecte de sport, seturi de jucării, culegeri de ghicitori, poezii, fragmente literare...).

Diamantul *Gogoașa*

CIORCHINELE

Metoda respectivă exersează gândirea liberă a copiilor asupra unei teme și facilitează realizarea unor conexiuni între idei, actualizând cunoștințele anterioare. Obiectivul acesteia vizează integrarea informațiilor dobândite pe parcursul învățării în ciorchinele realizat inițial și completarea lui cu noi informații. Contribuie la organizarea reprezentărilor și exersează capacitatea copiilor de a înțelege un anumit conținut.

Ciorchinele poate fi elaborat prin câteva variante. În grupele mari și pregătitoare se dă preferință *Variantei I*.

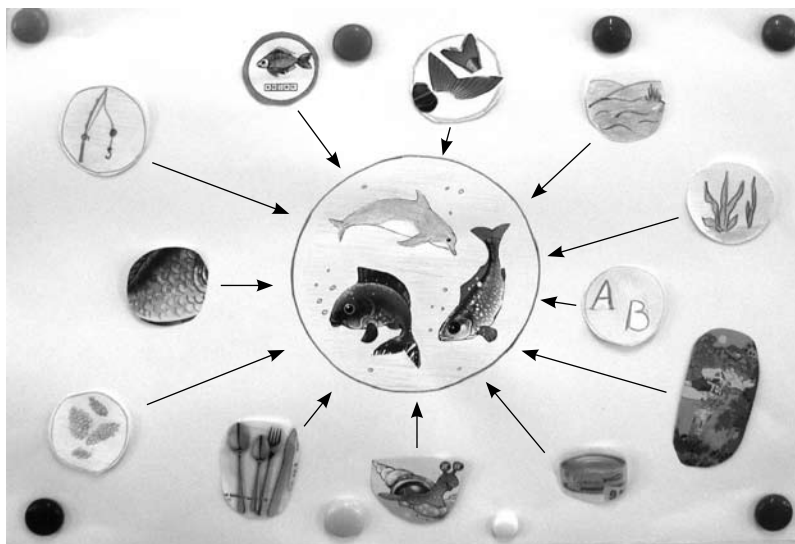
Exemplu**Grupa:** mare și pregătitoare**Aria curriculară:** Educația pentru mediul ambiant și cultura ecologică**Tema:** Peștii**Tipul activității:** consolidare de cunoștințe**Mijloc de realizare:** convorbire**Utilizare:** consolidarea și sistematizarea cunoștințelor despre pești**Materiale:** o foaie de hârtie, semnul întrebării “?”, fișe cu cuvinte, jetoane cu imagini/simboluri, carioca**Desfășurare:**

1. Se comunică sarcina de lucru.

Copiii lucrează individual.

Fiecare are o foaie, carioca, fișe, imagini și realizează sarcinile date de educator: *Așezați imaginea cu pești sau fișa cu cuvântul PEȘTI în centrul foii și încercuiți-o. Gândiți-vă ce cuvinte vă vin în minte atunci când roștiți cuvântul **pește**, selectați imagini sau fișe care înfățișează sau transmit informații, mesaje despre pești și așezați-le în jurul cuvântului PEȘTI, apoi încercuiți-le și uniți-le prin linii cu cuvântul PEȘTI.*

Educatorul scrie cuvântul PEȘTI în mijlocul unei foi de flipchart. Se poate scrie și o propoziție.

Ciorchine în perechi Pești

2. Activitate individuală. Fiecare copil realizează un ciorchine din materialele puse la dispoziție. Astfel, în jurul cuvântului PEȘTI se vor regăsi următoarele imagini/cuvinte: *cap, solzi, mare, înoată, undiță, vitamine, pescar...*
3. Activitate în perechi. Se prezintă ciorchinele colegului de pereche și se completează cu informația aflată: *sirenă, corabie, rîmă, icre, ciorbă...*
4. Activitate în grupuri. Fiecare pereche prezintă ciorchinele unei alte perechi și adaugă informația furnizată de colegii de grup prin desen, jetoane, fișe cu cuvinte: *mămăligă, conservă, scrumbie, crap, iaz, rîu, liane, tacîmuri, melci, grătar...*
5. Activitate frontală. Copiii completează, cu ajutorul educatorului/educatoarei, ciorchinele de pe foaia de flipchart. Grupurile vor enunța, pe rînd, cîte o idee, care nu a fost scrisă/atașată, pînă la epuizarea cunoștințelor copiilor despre pești. În cazul cînd informația nu corespunde subiectului abordat, se scrie semnul întrebării (în urma consultării copiilor), se unesc imaginile, se stabilesc și se explică conexiunile dintre ele.

Se citesc și se analizează toate ideile emise de copii, se discută, se fac comparații, se recită poezii, se răspunde la ghicitori.

La sfîrșitul activității, educatorul/educatoarea face o sinteză a celor discutate, structurează ciorchinele (caracteristici, foloase, curiozități, mediu de viață, mod de preparare, unelte de prins pește...), grupînd informațiile, ideile, cunoștințele copiilor. La nevoie, se pot face și unele completări.

În grupele mici și medii se folosește *Varianta II* a ciorchinului, care se poate elabora frontal, la începutul unei activități, când copiii lansează idei prin brainstorming, iar educatorul/educatoarea le sintetizează.

Varianta III se realizează prin împărțirea copiilor în grupuri. Fiecare grup analizează, selectează materialele puse la dispoziție și realizează un ciorchine.

Exemplu: la finele studierii temei *Primăvara*, pentru sintetizarea informațiilor, se elaborează un ciorchine, fiecare grup fiind responsabil de o ramură a acestuia: *fenomene ale naturii, legume timpurii, flori de primăvară, sărbători de primăvară, lucrări de primăvară* etc.

Această metodă poate fi modificată în funcție de tipul activității, de creativitatea educatorului, de nivelul de dezvoltare al copiilor. Se organizează frontal, în grupuri mici, individual și poate fi introdusă în diferite etape ale activității.

DIAGRAMA VENN

Este o metodă ce se aplică în activități de observare, jocuri didactice, dezbateri, în vederea sistematizării cunoștințelor sau restructurării ideilor extrase dintr-un text.

Exemplu

Grupa: mare și pregătitoare

Aria curriculară: *Educația pentru mediul ambiant și cultura ecologică*

Tema: *Animalele domestice*

Tipul activității: verificare și consolidare de cunoștințe

Mijloc de realizare: joc didactic *Ce știi despre animale?*

Utilizare: verificarea și consolidarea cunoștințelor despre animalele domestice

Materiale: o foaie de hârtie pe care sînt desenate 2 cercuri: roșu și verde, care se intersectează și formează un spațiu de culoare galbenă, jetoane cu imagini/simboluri, fișe cu cuvinte

Desfășurare:

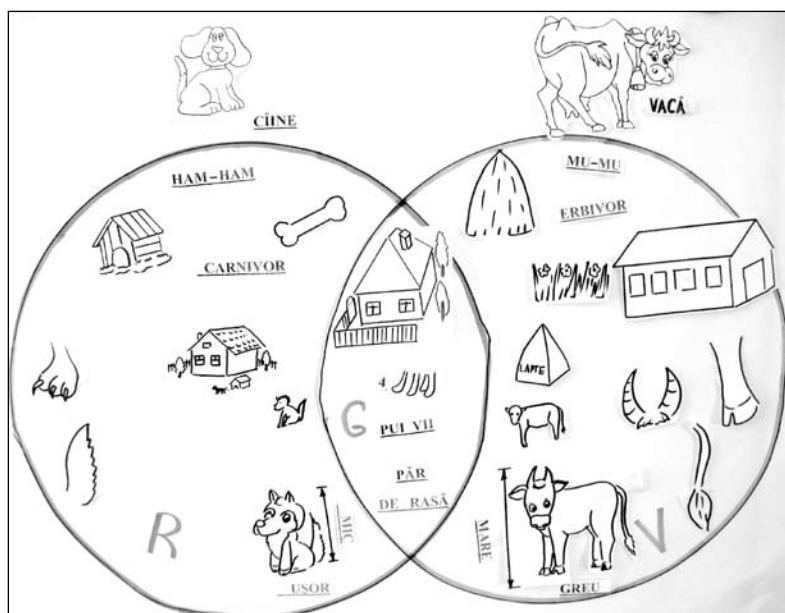
1. Se comunică sarcina de lucru.

Între cîine și vacă există asemănări și deosebiri. În cercul roșu, desenați, scrieți sau așezați imagini/cuvintele simboluri ce reprezintă aspecte specifice cîinelui (cușcă, os, gheare, mic, ușor, carnivor, ham-ham, cîinișor, păzește casa...), iar în cercul verde – aspecte specifice vacii (fin, iarbă, lapte, carne, coarne, coada periuță, copite, mare, grea, vițel, grajd, erbivor, mu-mu...). În spațiul galben, care intersectează cele 2 cercuri, scrieți sau plasați imagini cu asemănările dintre aceste animale (au 4 picioare/membre, nasc pui vii, sînt acoperite cu păr, trăiesc pe lângă casa omului...).

Timp de lucru: 5 min.

2. Activitate în perechi sau în grupuri mici.

Se completează diagrama individual, apoi se lucrează în perechi. Are loc un schimb de informații, argumente,

aprecieri, analize comparative și se definitivează sarcina inițială.

Cadrul didactic coordonează activitatea perechilor/grupurilor prin întrebări, observații care să-i direcționeze pe copii în selectarea corectă a răspunsurilor: *Ce sunete emit? Ce mănâncă? Ce folos aduc?* etc.

3. Activitate frontală. Se pregătește o coală mare de hârtie, pe care sînt desenate cele 2 cercuri ce se intersectează, și materialul didactic corespunzător, format din jetoane cu imagini/simboluri, fișe cu cuvinte ce denumesc caracteristici ale cîinelui și vacii. Se completează diagrama cu jetoane de la fiecare pereche. Se pun întrebări: *Care sînt caracteristicile cîinelui? Care sînt caracteristicile vacii? Există asemănări între ele? Care sînt acestea?*

Metoda *Diagrama Venn* este binevenită și la sistematizarea cunoștințele copiilor la următoarele teme: *Transportul acvatic și terestru* (sau 2 mijloace de transport din aceeași categorie: căruță-mașină etc.); *Mobilă, Profesii, Viețuitoarele apei, Legume* etc.

4.4.3. Metode de stimulare a creativității

BRAINSTORMING

În traducere directă “furtună în creier” sau “asalt de idei”, metoda constă în enunțarea spontană a mai multor idei pentru soluționarea unei probleme. Obiectivul urmărit prin aplicarea acesteia presupune exersarea creativității copiilor prin diferite tipuri de activitate

Brainstorming-ul se desfășoară în grupuri de 5-20 de copii. Cadrul didactic supervizează activitatea, fără a interveni în discuții.

Practicarea metodei impune respectarea următoarelor reguli/cerințe:

- selectarea problemei: aceasta trebuie să fie rezolvabilă și să prezinte interes pentru copii;
- selecționarea grupului de participanți;
- crearea unui mediu corespunzător stimulării creativității;
- admiterea de idei în lanț: dezvoltarea ideilor prin combinații, analogii, asociații, pornind de la una;
- înregistrarea ideilor în ordinea prezentată;
- aprecierea și evaluarea ideilor emise.

Etapile aplicării metodei:

- I. Etapa pregătitoare, cu cele 3 faze (de selectare a membrilor grupului, de organizare și de familiarizare cu tehnica respectivă, de pregătire a ședințelor de lucru – educatorul/educatoarea amenajează sala de grupă, alege momentul zilei, verifică materialele necesare, anunță regulile etc.).
- II. Etapa productivă a grupului, care presupune un asalt de idei și cuprinde următoarele faze: stabilirea temei, emiterea de idei, propunerea de soluții la problemă.
În această etapă, copiii nu critică, încearcă să emită cât mai multe idei, să dezvolte ideile colegilor, să analizeze, să-și imagineze.
- III. Etapa trierii și selecționării ideilor (evaluarea), presupune 2 faze: analiza ideilor emise – se prezintă lista de idei; optarea pentru soluția finală – evaluarea critică a ideilor.

Exemplu

Grupa: mare și pregătitoare

Aria curriculară: *Educația pentru mediul ambiant și cultura ecologică, Educația prin arte, Dezvoltarea limbajului și a comunicării orale* (activitate integrată)

Tema: *În ograda bunicilor*

Tipul activității: verificare și sistematizare de cunoștințe

Mijloc de realizare: concurs de machete *Curtea bunicilor*

Utilizare: redarea în machetă a unei gospodării țărănești, cu utilizarea deșeurilor și obiectelor reciclabile, prin realizarea creativă a elementelor

Materiale: un panou, cutii de diferite mărimi, ambalaje pentru flori, chibrituri, bețișoare de înghețată, pietre, jucării (animăluțe miniaturale), nasturi, lipici, hârtie

Desfășurare:

I. Etapa pregătitoare:

1. Se anunță tematica machetei: *Curtea bunicilor*.
2. Se formează grupuri de 5-7 copii.
3. Se stabilește timpul de lucru: 15-20 min.
4. Se amenajează locul de lucru (se aranjează mesele astfel încât să fie suficient spațiu pentru toți copiii din grup).
5. Se alocă spațiu pentru suportul machetei (o bucată de material plastic spongios sau de placaj, cu dimensiunea de 60 x 100 cm).
6. Se pregătesc materialele necesare (cutii de diferite mărimi, ambalaje de flori, chibrituri, bețișoare de înghețată, pietre, jucării (animăluțe miniaturale), nasturi, clei, hârtie etc.).
7. Se anunță regula: *Nu critica lucrarea partenerului!*

II. Etapa productivă:

1. Copiii discută, planifică acțiunile, cooperează și construiesc din materialele puse la dispoziție, dând frâu liber imaginației; emit idei, respectând regulile stabilite; apreciază cantitativ materialele utilizate; completează lucrările; prezintă rezultatul.
2. După expirarea timpului de lucru, se face sinteza parțială a lucrărilor.
3. Copiii, cu ajutorul cadrului didactic, prezintă ideile și apreciază lucrările (*masă cu scaune, umbreluță, fântână, cușcă pentru câine, grajduri pentru animale, garduri, casa bunicilor etc.*).
4. Copiii aranjează lucrările pe suportul de material plastic spongios/placaj.
5. Copiii sînt solicitați să facă modificări și completări la lucrările realizate de colegi (reamplasarea sau multiplicarea unor elemente, completarea cu detalii noi).
6. Autorii operează modificările sugerate de copii: *fântână cu cumpănă, autobuz, cărări din pietre, gard din plasă etc.*

III. Etapa trierii și selectării ideilor – evaluarea.

Macheta rămîne mai mult timp în sala de grupă, în scopul acumulării de noi idei. Acestea sînt selectate de educator și copii (vezi imaginea machetei *Curtea bunicilor* la capitolul *Materiale didactice*).

În grădiniță, metoda *Brainstorming* este folosită destul de des, în diferite momente ale activităților, începînd cu vîrsta mică.

Exemplu: convorbire *Care sînt, pentru voi, bucuriile iernii?* (3-5ani)

La începutul activității, copiii stabilesc *bucuriile iernii*, răspunzînd printr-un enunț scurt, fără a repeta ideea colegilor.

Exemple de enunțuri: *ninge, vine Moș Crăciun, cîntăm lingă brad, este frumos afară, facem omuleți de zăpadă, venim la grădiniță cu sania, obrajii sînt roșii, primim cadouri, mergem la bunici etc.*

Exemple de întrebări adresate pe parcursul aplicării metodei *Brainstorming*: *Ce s-ar întîmpla dacă...? Unde credeți că...? Ce poate fi în...? Ce ați fi făcut în locul...? De ce vă place...? La ce vă gîndiți atunci cînd auziți cuvîntul MOLDOVA?* etc.

Atenție!

Cadrul didactic:

- nu are voie să emită idei, să comenteze;
- intervine atunci când nu se respectă regulile;
- urmărește să fie acceptate toate ideile;
- elimină factorii care blochează manifestarea creativă a copiilor.

TEHNICA VISELOR

Aplicarea acestei tehnici permite copilului să își lase imaginația în voie, să presupună ce ar putea face în viitor, cum va arăta locuința lui, școala, parcul etc., cum vor arăta colegii, apoi să compare visul cu realitatea, în vederea obținerii unor situații viabile pentru viitor.

Exemplu

Grupa: pregătitoare

Aria curriculară: *Dezvoltarea limbajului și a comunicării orale, Educația prin arte, Educația pentru mediul ambiant și cultura ecologică*

Tema: *Grădinița mea*

Tipul activității: consolidare de cunoștințe

Mijloc de realizare: joc didactic

Utilizare: stimularea imaginației și creativității copiilor prin realizarea unor produse atribuite grădiniței viitorului

Materiale: hârtie flipchart, carioca, materiale de construcție, materiale naturale, măști, obiecte de îmbrăcăminte

Etapile aplicării metodei:

1. Copiii sînt organizați în grupuri a cîte 4 (prin numărare 1-4, în baza ecusoanelor din piept, în funcție de tipul de inteligență stabilit printr-o evaluare prealabilă).
2. Copiii sînt solicitați să își imagineze cum va arăta grădinița lor atunci cînd vor fi mari și să realizeze următoarele sarcini:
  - grupul I – lingviștii: *Creați o povestioară din 5-7 propoziții în care să descrieți cum va arăta grădinița voastră atunci cînd veți fi mari.*
  - grupul II – arhitecții: *Construiți clădirea grădiniței, așa cum vă imaginați că va arăta ea atunci cînd veți fi mari.*
  - grupul III – naturaliștii: *Elaborați macheta terenului aferent grădiniței/cartierului în care e amplasată grădinița, așa cum îl vedeți în viitor.*
  - grupul IV – artiștii: *Creați un program artistic pentru un teatru de păpuși din viitor.*
3. Explorarea „visului”. În grup, copiii își imaginează, comunică, fac schimb de idei/sugestii, elaborează un plan de realizare a sarcinii.
4. Prezentarea muncii. Fiecare grup prezintă rezultatele obținute în formă cît mai plăcută: textul, macheta, construcția, teatrul de păpuși.
5. Activitate în grup. Grupurilor li se dă o altă sarcină didactică: *Cum credeți, ce poate fi împlinit cu adevărat din ceea ce v-ați imaginat?* și se stabilește timpul de realizare a acesteia.
6. Prezentarea rezultatelor. La expirarea timpului afectat, fiecare grup aduce la cunoștința colegilor soluțiile elaborate.

O altă variantă a tehnicii, mai simplificată, este jocul *De-a visul*. În cazul acestuia, se vor respecta următoarele etape:

1. Copiii sînt rugați să se întindă pe covor cu fața în sus, într-o poziție confortabilă.
2. Se comunică sarcina de lucru:

Ne vom juca DE-A VISUL. Vă veți preface că dormiți. Închideți ochii și ascultați-mă atent. Am să vă povestesc un vis minunat, iar voi încercați să vi-l imaginați:

„E primăvară. Copacii sînt plini de flori albe și roze. Soarele rîde voios pe cer. Păsările își caută cuiburile pe care le-au părăsit toamna, iar albinuțele vesele zboară în grabă să adune mierea dulce din flori.

Deodată, la o floare galbenă de păpădie, se aude mare zarvă. Se ceartă două albinuțe. Una dintre ele zice:

– Floarea aceasta e a mea. Eu am găsit-o prima și voi aduna toată dulceața de pe ea.

– Ba nu e adevărat! – spune cealaltă. Este a mea. Eu am văzut-o încă de ieri.

Cearta ar fi continuat, dacă nu ar fi zburat prin apropiere o albină mai bătrînă, care, auzindu-le, le-a spus:

– Nu vă certați, mai bine culegeți polen împreună, că doar sînteți surioare. Dar grăbiți-vă, se înserează și în curînd trebuie să mergeți la culcare în stup. Mîine, cînd vă veți trezi, veți vedea că au înflorit și alte păpădii”.

E timpul să ne trezim și noi. Deschidem ochii, ne întindem. Ne-am trezit! V-a plăcut visul?

3. Activitate individuală. Fiecare copil desenează pe o foaie de hîrtie ceea ce și-a imaginat în timpul visului.

4. Prezentarea rezultatelor. Lucrările se expun pe un panou și se analizează exactitatea redării visului, se stabilește numărul de elemente, se apreciază amplasarea lor în foaie etc.

Atenție!

Un astfel de joc solicită din partea cadrului didactic o voce blîndă, relaxantă.

"Trezirea" copiilor se face treptat, lent.

4.4.4. Metode de problematizare

EXPLOZIA STELARĂ

Este o metodă de stimulare a creativității, de relaxare a copiilor, care se bazează pe formularea de întrebări în vederea rezolvării de probleme și realizării de noi descoperiri, prin stabilirea de conexiuni între ideile emise de copii în comun și individual.

Desfășurare:

1. Copiilor, așezați în semicerc, li se propune problema de rezolvat. Pe steaua mare se scrie ideea centrală.
2. Pe fiecare dintre cele 5 steluțe se scrie cîte o întrebare: *Ce? Cine? Unde? De ce? Cînd?* Fiecare lider își alege 3-4 colegi, astfel organizîndu-se 5 grupuri. Un reprezentant al grupului extrage o întrebare.
3. Grupurile cooperează în elaborarea întrebărilor.
4. La expirarea timpului afectat, copiii revin în semicerc, în jurul steluței mari, și prezintă întrebările elaborate. Membrii celorlalte grupuri răspund la întrebări sau formulează întrebări la întrebări.
5. Se apreciază calitatea și corectitudinea întrebărilor, efortul copiilor, precum și modul de cooperare și interacțiune în cadrul grupurilor.

Atenție!

- Familiarizați copiii cu întrebări de tipul *Ce? Cine? Unde? Când? De ce?*
- Pentru a fi reținute cu ușurință, întrebările de pe steluțe pot fi scrise cu diferite culori: cu roșu – *Ce?*, cu galben – *Cine?*, cu verde – *Unde?*, cu albastru – *Când?*, cu portocaliu – *De ce?* Și steluțele pot fi confecționate din hârtie colorată.
- În funcție de nivelul de dezvoltare al copiilor, puteți introduce și alte întrebări: *Cum? În ce mod?*
- La începutul practicării metodei, educatorul/educatoarea ajută copiii să formuleze întrebări și răspunsuri.

Metoda poate fi utilizată în activități de tipul: *lecturi după imagini, convorbiri, povestiri, jocuri didactice, activități matematice, memorizare de poezii, evaluare.*

Exemplu

Grupa: a II-a mică

Aria curriculară: *Dezvoltarea limbajului și a comunicării orale, Educația pentru mediul ambiant și cultura ecologică, Formarea reprezentărilor matematice elementare* (activitate integrată)

Tema: *Insectele*

Tipul activității: consolidare de cunoștințe

Mijloc de realizare: lectură după imagine

Utilizare: familiarizarea copiilor cu strategia elaborării întrebărilor pentru noi descoperiri, în vederea decodificării tabloului

Materiale: o stea mare, 5 steluțe mici, tablou pe care este reprezentată o poieniță cu insecte, jetoane/imagini cu insecte

Desfășurare:

Copiii, așezați în semicerc, sînt anunțați că vor lua parte la un joc cu steluțele, deoarece sînt vizitați de o stea (ei sînt solicitați să spună cum e – *mare, galbenă, zîmbitoare, veselă*), care a adus cu ea o surpriză.

Prin *brainstorming*, copiii fac predicții la ce ar putea fi: *o scrisoare, un mesaj, o carte etc.* Se prezintă surpriza – tabloul *În poieniță* – și se enunță problema: *Tabloul e trist. De ce? (Pentru că din poieniță lipsesc insectele). Vom afla de ce tabloul e trist cu ajutorul steluței mari și al surioarelor ei mai mici.*

Educatorul/educatoarea prezintă steluța cu întrebarea *Cine?*, citește ce e scris pe ea și adresează întrebări: *Cine adună nectarul de pe flori? Cine poartă rochiță roșie îmbulînată? Cine e harnică și strîngătoare? Cine zboară din floare în floare?* etc. Copiii răspund la întrebări și aplică imaginile cu insecte pe tablou.

La fel se procedează și cu celelalte steluțe, adresîndu-se întrebări care încep cu **CE?** – *Ce mîncă*

buburuza? Ce face greierașul? Ce insecte mai sînt în poieniță?; UNDE? – Unde trăiesc albinele? Unde s-a urcat omida? Unde s-a așezat fluturașul?; CÎND? – Cînd cîntă greierașul? Cînd se întorc albinele în stup? Cînd se bucură insectele?; DE CE? – De ce este supărat greierașul? De ce a apărut soarele? De ce poienița este mai veselă? În acest caz, copiii mici au posibilitatea să facă cunoștință cu steluțele, cu întrebările ce le conțin, învață să răspundă la întrebări.

Evaluarea se efectuează stabilind "proporțiile exploziei" de steluțe din jurul stelei mari. Se apreciază efortul copiilor în elaborarea răspunsurilor și în realizarea sarcinii de lucru.

În grupa medie, le veți propune echipelor să elaboreze întrebări la subiectul abordat, iar în grupele mare și pregătitoare – echipele vor formula răspunsuri la întrebări.

Exemplu

Grupa: mare

Aria curriculară: *Educația prin arte, Educația literar-artistică*

Tema: povestea *Punguța cu doi bani* de Ion Creangă

Tipul activității: consolidare de cunoștințe

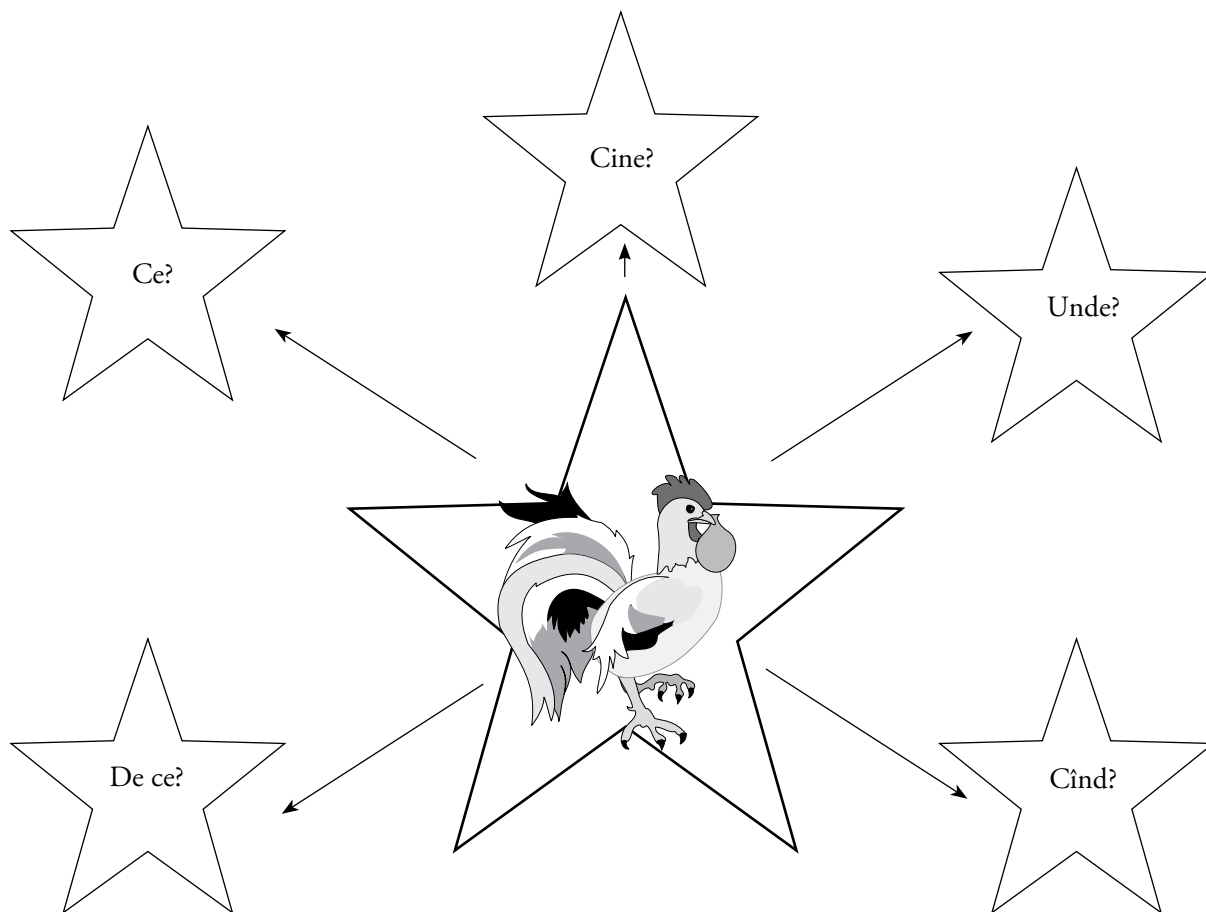
Mijloc de realizare: povestire

Utilizare: "reconstituirea" conținutului poveștii prin întrebări

Materiale: o stea mare, 5 steluțe mai mici, silueta unui cocoș cu punguță sau cartea de povești *Punguța cu doi bani* de Ion Creangă

Desfășurare:

1. Se prezintă cartea cu povestea *Punguța cu doi bani* și se verbalizează sarcina: să se găsească punguța cocoșului.
2. Formarea grupurilor de lucru. Cocoșul selectează 5 copii și le repartizează steluțele cu întrebări (*Ce? Cine? Unde? Cînd? De ce?*). Aceștia, la rîndul lor, își aleg coechipierii, constituind, astfel, 5 grupuri de lucru (pot fi utilizate și alte modalități de formare a grupului: 5 copiii, al căror nume începe cu același sunet, extrag cîte o steluță și apoi își aleg colegii cu care vor lucra; copiii decid singuri cine va extrage steluțele, cei aleși formînd grupuri recurgînd la numărare 1-4, 1-5; prin tragere la sorți etc.).
3. Copiii citesc întrebarea, se consultă, colaborează și elaborează întrebări care le-ar facilita găsirea punguței (vezi reprezentarea grafică *Explozia stelară Punguța cu doi bani*).
4. Comunicarea întrebărilor elaborate de grup. La expirarea timpului alocat (5-7 min.), la un semnal, grupurile se adună în semicerc, în fața steluței mari, pe care este pusă cartea *Punguța cu doi bani* ori imaginea cocoșului (poate fi amplasată pe podea sau poate fi acroșată pe tablă). Fiecare grup își prezintă întrebările (un lider ales de grup sau toți membrii grupului, pe rînd), colegii răspund la ele, intervin cu întrebări și completări. Astfel se stimulează activitatea grupurilor.
5. Aprecierea rezultatelor muncii. Copiii selectează/decid, prin vot, care sînt cele mai interesante întrebări. Ulterior, cu ajutorul educatorului/educatoarei, le redactează și le scriu lîngă steluță.

Explozia stelară *Punguța cu doi bani***CE?**

Ce a găsit cocoșul?
 Ce l-a sfătuit baba pe moșneag?
 Ce era în punguță?

CÎND?

Cînd a alungat moșul cocoșul?
 Cînd a fost numită baba găinăreasă?
 Cînd s-a întors găina la babă?

DE CE?

De ce a alungat moșul cocoșul?
 De ce a aruncat vizitiul cocoșul în fîntînă?
 De ce cocoșul era purtat peste tot de moșneag?

CINE?

Cine a bătut cocoșul?
 Cine a luat punguța cocoșului?
 Cine era în trăsură?

UNDE?

Unde a fost aruncat cocoșul?
 Unde a turnat cocoșul galbenii?
 Unde a trimis baba găina?

Explozia stelară este destul de eficientă în activitățile de lectură după imagini, deoarece corespunde cerințelor și etapelor impuse de metodologia acestora: enumerare, descriere, interpretare.

Atenție!

- Poveștile, basmele lungi plictisesc copiii, pe cînd fragmentarea acestora și analiza fiecărei secvențe prin utilizarea metodei *Explozia stelară* permite menținerea interesului educabililor pentru activitate și prelucrarea minuțioasă a conținutului.
- Analizați textul cu atenție!
- Metoda dă rezultate, dacă este integrată în etapa conexiunii inverse.

PĂLĂRIILE GÎNDITOARE

Este o tehnică interactivă de stimulare a creativității, bazată pe interpretarea de roluri prin care copiii își exprimă liber ideile, dar în acord cu semnificația culorii pălăriuțelor care definesc rolul.

Semnificația culorilor:

- **Pălăria albă** – deține informații despre subiectul pus în discuție, face conexiuni, rămîne neutră indiferent de influențele colegilor, oferă informație brută (așa cum a primit-o) – *informează.*
- **Pălăria roșie** – își exprimă emoțiile, sentimentele față de personaje, nu se justifică – *spune ce simte.*
- **Pălăria neagră** – este criticul, prezintă posibile riscuri, greșeli la soluțiile propuse, exprimă doar judecăți negative – *identifică greșelile.*
- **Pălăria galbenă** – este creatorul, simbolul gândirii pozitive și constructive, explorează optimist posibilitățile, creează finalul – *efortul aduce beneficii.*
- **Pălăria verde** – oferă soluții alternative, idei noi, caută alternative (*Ce trebuie făcut?*) – *generează idei noi.*
- **Pălăria albastră** – este liderul, conduce activitatea. Este pălăria responsabilă de moderarea discuțiilor, de tragerea concluziilor – *clarifică/alege soluția corectă.*

Desfășurare:

1. Se formează un grup de 6 copii.
2. Se împart pălăriuțele gînditoare.
3. Educatorul/educatoarea prezintă situația, care este formulată cît mai concis, pentru a fi înțeleasă de copii.
4. Copiii discută situația/cazul, ținînd cont de culoarea pălăriei care le definește rolul.

Mod de organizare:

- *Varianta I.* Se alege/numesc 6 copii care vor purta cîte o pălărie gînditoare.
- *Varianta II.* Se formează 6 grupuri, fiecare purtînd o pălărioară. Membrii grupului vor găsi soluții, răspunsuri, se vor consulta și vor interpreta același rol, fie concomitent, completîndu-se reciproc, fie prin a fi reprezentați de lider.

Exemplu

Grupa: pregătitoare

Categoria activității: *Educația literar-artistică*

Tema: *Scufița Roșie* de Frații Grimm

Tipul activității: consolidare de cunoștințe

Mijloc de realizare: povestire

Utilizare: stimularea creativității copiilor prin formularea de întrebări și răspunsuri

Materiale: 6 pălăriuțe: albă, roșie, neagră, galbenă, verde, albastră

Etapele aplicării metodei:

1. Se formează un grup de 6 copii, fie prin tragere la sorți, fie benevol, fie la propunerea copiilor/educatorului.
2. Se împart pălăriuțele gânditoare.
3. Se prezintă sarcina: – să povestească *Scufița Roșie* în conformitate cu rolurile și cu semnificația culorii pălăriuțelor.
4. Copiii dezbate situația/cazul, ținând cont de culoarea pălăriei care le definește rolul.
  - **Pălăria albă** – redă pe scurt conținutul poveștii.
  - **Pălăria albastră** – caracterizează cele 2 personaje – Scufița Roșie: veselă, prietenoasă, bună la suflet, gata să sară în ajutor, dar neascultătoare; și lupul: rău, lacom, șiret, preocupat să pară sensibil la situația bunicii.
  - **Pălăria roșie** – demonstrează dragostea Scufiței Roșii față de mama, bunica, flori, animale, cum îi plăcea să se joace în pădure, își exprimă compasiunea față de bunica, bucuria pentru acțiunile vânătorului și supărarea față de lup.
  - **Pălăria neagră** – critică atitudinea Scufiței Roșii, care trebuia să asculte sfaturile mamei și să ajungă repede la bunica bolnavă, care nu trebuia să aiba încredere în animale, să dea informații despre intențiile ei, care este supărată pe viclesugul lupului.
  - **Pălăria verde** – elaborează variante de acțiune pentru Scufița Roșie: dacă dorea să ofere flori bunicii, trebuia să-i ceară mamei să-i cumpere un buchet; dacă dorea să culeagă flori, trebuia să-i ceară mamei să o însoțească în pădure etc.
  - **Pălăria galbenă** – găsește alt final: știind că trece prin pădure, Scufița Roșie refuză să meargă la bunica; fetița nu ascultă de lup; lupul îi arată drumul cel mai scurt spre casa bunicii; lupul, aflând că bunica este bolnavă, o ajută pe fetiță să culeagă flori; animalele din pădure o sfătuiesc pe Scufița Roșie să nu asculte de lup etc.

4.4.5. Metode de cercetare în grup**REPORTAJUL**

În realizarea reportajului pot fi implicați cu succes și părinții. Aceștia vor ajuta copiii să selecteze informații, imagini, să facă poze și să redacteze textul reportajului.

Obiectivul urmărit prin aplicarea acestei metode presupune dezvoltarea capacității de a transmite informații despre un eveniment, un fapt, o situație, pentru a-l determina pe ascultător să înțeleagă cursul evenimentului prezentat.

Pentru a deveni subiect de reportaj, un eveniment trebuie să aibă "calități jurnalistice":

- să fie de actualitate: *Hramul grădiniței*;
- să fie din realitatea apropiată a receptorului: incinta grădiniței;
- să aibă caracter neobișnuit: desfășurat cu participarea unui invitat de seamă (ex., preotul de la biserica din localitate);
- să capteze interesul receptorului: prezentarea unui program artistic;
- să aibă efecte în plan afectiv: implicare emoțională.

Exemplu

Grupa: pregătitoare

Aria curriculară: *Dezvoltarea limbajului și a comunicării orale*

Tema: *Reporter sportiv*

Tipul activității: verificare și consolidare de cunoștințe

Mijloc de realizare: joc de creativitate

Utilizare: dezvoltarea capacității de expunere a unor informații privind evenimentul desfășurat în grădiniță

Materiale: microfon (o jucărie), programul sărbătorii, afiș, aparat de fotografiat, foi de hârtie

Etapale aplicării metodei:

1. Identificarea evenimentului (subiectul reportajului). Copiii, împreună cu educatorul/educatoarea și părinții, selectează subiectul reportajului: *Sărbătoare sportivă În junglă*.
2. Culegerea informațiilor. Copiii vor afla data, locul desfășurării (sala de sport), participanții (4 familii: tata, mama și copilul din grupa pregătitoare), programul sărbătorii (competiții sportive, probe pentru căpitani, dansuri, cîntece), genericul sărbătorii (*O familie sportivă*), denumirea echipelor participante (*Tigrișorii, Elefanțeii, Leuții și Maimuțele*).
3. Se selectează informațiile colectate.
4. Se elaborează planul reportajului:
  - stabilirea sursei de informare (conducătorul de sport, educatorul/educatoarea, copii din grupele participante, părinți);
  - urmărirea trăirilor și emoțiilor participanților și ale spectatorilor (aplauze, pancarde de susținere, aclamații etc.);
  - realizarea de poze;
  - fixarea unor situații amuzante (stropitul elefanțelor cu apă, deplasarea prin mlaștină).
5. Se redactează textul. Se realizează de către educator/educatoare și cîțiva copii, selectați pe criteriul inteligențelor multiple depistate în rezultatul evaluărilor. Astfel, copiii cu inteligență verbal-lingvistică vor interpreta foarte bine rolul de reporter, scenarist, iar cei cu inteligență vizual-spațială – rolul de cameraman.

„Miercuri, 31 martie 2010, în grădinița **Mărțișor** a avut loc un eveniment important: o sărbătoare sportivă cu genericul **În junglă**, la care au participat 4 familii ale copiilor din grupele pregătitoare.

Sărbătoarea s-a desfășurat într-o atmosferă plăcută, în care a domnit buna dispoziție. Familiile concurente au dansat și și-au prezentat emblema: tigrișori, leuți, maimuțele și elefanței.

În timpul prezentării, mama elefanților și-a stropit pe neașteptate familia cu apă, ceea ce a amuzat publicul.

Competiția a fost apreciată de juriu, iar participanții au fost premiați cu diplome și jucării de către sponsori și organizatori.

Mai așteptăm asemenea evenimente în grădinița noastră!”

6. Demersuri în realizarea reportajului.

- Fiecare reporter prezintă ceea ce a văzut, a auzit, a simțit în timpul sărbătorii sportive.
- Educatorul/părinții vor adresa întrebări de genul: *Ce ați văzut? Ce v-a plăcut? Ce ați auzit? Ce au simțit copiii-reporteri? Ce impresie le-a produs sărbătoarea spectatorilor? Ce comentarii a făcut juriul? Cum s-au prezentat părinții?* etc.

Atenție!

Cadrul didactic:

- va avea rolul de reporter la primele relatări/reportaje;
- va sprijini copiii-reporteri prin întrebări;
- va identifica în comun cu copiii subiecte atractive;

- va implica copiii în realizarea reportajului, ținînd cont de inteligențele multiple;
- va pregăti copiii pentru realizarea reportajelor prin desfășurarea unor jocuri de rol (*De-a reporterii, Reporaj TV*), în cadrul cărora aceștia vor exersa rolurile de reporter, cameraman, scenograf etc.

4.5. *Întîlnirea de dimineață*²

4.5.1. Structura *Întîlnirii de dimineață*

Întîlnirea de dimineață este o activitate planificată, care face parte din *Rutine* și reprezintă un element important în programul zilei. Este momentul reunirii cadrului didactic cu grupa de copii, la începutul zilei, după sosirea tuturor micuților, moment ce reușește să-i detașeze pe actori de tot ceea ce se întîmplă în afara sălii de grupă.

Sugestii de organizare a *Întîlnirii de dimineață*:

- Rezervați un loc special în spațiul grupei: în jurul covorului, în centrul sălii sau într-un alt loc potrivit.
- Aranjați copiii în cerc, pentru a le oferi posibilitatea de a se vedea unii pe alții.
- Treceți în cerc și luați aceeași poziție ca și copii – pe scaune, pe covor, pe pernuțe.
- Asumați-vă rolul de coechipier și mediator în toate momentele *Întîlnirii de dimineață*.
- Coordonați „din umbră” activitățile copiilor.
- Încurajați exprimarea liberă, comunicarea și respectul reciproc.
- Creați și mențineți o atmosferă caldă și prietenoasă.
- Evitați supervizarea exagerată și intervențiile inutile.
- Alocați, la începutul zilei, 15-20 de min., pentru a crea o atmosferă pozitivă pe tot parcursul zilei.

Principalele calități care conturează *Întîlnirea de dimineață* sînt: grija și respectul față de ceilalți, convingerea fiecărui copil că poate împărtăși idei și experiențe importante. Totodată, aceasta asigură o mai bună cunoaștere a tuturor membrilor grupei, contribuie la coeziunea acesteia. Scopul *Întîlnirii de dimineață* este acela de a institui în interiorul colectivului de copii sentimentul de unitate și noncompetitivitate.

Atenție!

Întîlnirea de dimineață oferă posibilitatea exersării unor deprinderi sociale și a unor deprinderi importante pentru succesul școlar: de a se saluta, de a scrie data în caiet, de a înțelege semnificația absenței de la grădiniță/școală, de a-și asuma anumite responsabilități în cadrul colectivului, de a respecta reguli, de a citi, de a-și scrie numele pe foaia de prezență, de a îndeplini sarcini, de a rezolva probleme etc.

Întîlnirea de dimineață are o structură destul de flexibilă și include mai multe etape, ordinea desfășurării acestora fiind dictată doar de obiectivele pe care și le-a propus spre realizare educatorul/educatoarea.

1. **Salutul** este prima secvență a zilei, în care educatorul/educatoarea întîmpină copiii făcînd uz de o formulă de salut, rostindu-le numele, adresîndu-le cîteva cuvinte plăcute, optimiste și încurajatoare.

În timpul *Salutului*, se vorbește pe un ton respectuos, prietenos. Totodată, copiii vor avea o poziție elaxată, dar vor fi atenți, un limbaj al trupului adecvat situației și, obligatoriu, contact vizual.

Educatorul/educatoarea va introduce formule specifice de salut, cît mai atrăgătoare și mobilizatoare: salutul în diferite limbi (o altă limbă pentru fiecare zi a săptămîinii), interjecții glumețe, adjective descriptive, șabloane verbale și nonverbale, coduri (făcutul cu ochiul, clipitul din ochi, pocnitul degetelor), cîntece, formule din folclorul copiilor (*Ala-bala-portocala*, *Rin-tin-tin/Ana-bana-din*), ghicitori, bătăi din palme, bătăi din picioare, strîngerii de mîna, transmiterea unui obiect (*o mîngie*, *un clopoțel*, *o sfoară*, *o piatră*, *o jucărie*, *un ghem*) din mîna

² Vezi *Ghidul cadrelor didactice pentru educația timpurie și preșcolară*, p.147-148.

în mână, salutul matematic (1, 2, 3, *mă numesc Andrei*), schimbarea ordinii în care sînt salutate persoanele din cerc (din 2 în 2, fetele primele, băieții apoi), adresarea unor complimente (*drăguță, amabilă, glumeț*), cu accent pe proiectul aflat în derulare (floare parfumată, strugure zemos, iepuraș drăgălaș, albinuță hărnicuță), cu accent pe evenimentele la care participă (mici actori, cîntăreți vestiți, pietoni disciplinați) etc.

- Încurajați copiii să descopere și să propună singuri diferite formule de salut.
- Acceptați orice propunere/sugestie a copiilor, oricît de năstrușnică și neobișnuită ar fi.
- Lăudați și apreciați intențiile copiilor. Aceasta le dă curaj și încredere.

VARIANTE DE SALUT:

Bună dimineața, Sorin. Mă bucur să te văd!

Ziua bună, Dragoș! Ce amabil ești!

Bună dimineața, Cristina. Îmi face plăcere să te știi alături de noi!

Bună, Nicoleta. Ce elegantă ești azi!

Bună dimineața. Sînt Mariana și sînt frumoasă/veselă/deșteaptă/bună.

Bună, copii. Ea este Crina și are 6 ani.

Salut, eu sînt Mihai și pot dansa!

Vă salută Vlăduț. Azi sînt fericit!

Rin-tin-tin, eu sînt Alin!

Bună dimineața. Eu sînt Mara și spun Ala-bala-portocala. Tu cum spui?

Ziua bună, sînt Ionel.

Bună dimineața, prieteni ai cărților!

Bună dimineața, copii darnici!

Sugestii metodice:

- Salutul se propagă în cerc, de la stînga la dreapta. Fiecare copil salutat, îl salută, la rîndul lui, pe vecin.
- Introducerea unui nou salut se face treptat.
- Fiecare salut va primi răspuns.
- Educatorul va servi drept model de comportament: zîbind permanent, privind copiii în ochi, adresîndu-se pe nume, utilizînd gesturi simple, care transmit simpatie, căldură și încurajare.
- Colectați variante de salut într-o mapă specială dedicată *Întîlnirii de dimineață*, pentru a le reactualiza permanent.

2. **Împărtășirea cu ceilalți.** Pe durata acestei componente a *Întîlnirii de dimineață*, copiii fac schimb de impresii, idei și păreri, construind subiecte de discuție. Poate fi considerat momentul cel mai important al acestei activități, deoarece le oferă posibilitatea de a se cunoaște unii pe alții. Copiii își pot arăta jucăriile, obiectele personale care au o anumită semnificație pentru ei; pot povesti mici întîmplări din viața lor, se pot referi la filmul în desen animat vizionat în ajun, la cartea procurată de sora, la o vizită. Ei pot fi ajutați cu întrebări: *Ce ai văzut în drum spre grădiniță? Ai venit cu o carte nouă. Poți să ne spui de unde o ai?* Aceste întrebări au rolul de a demara discuția sau de a le oferi copiilor fie subiecte de discuție, fie puncte de plecare pentru inițierea acesteia.

Sugestii metodice:

- Schimbul de impresii pune accent pe evenimente și informații, mai puțin pe obiecte și lucruri personale.
- Stabiliți din timp cîți copii vor vorbi în fiecare zi (1-2 copii), precum și la cîte întrebări vor răspunde.
- Vorbitorul poate fi numit și *copilul zilei*.
- Solicitați celor ce ascultă să adreseze întrebări, să comenteze și să își expună pe scurt opinia.

- Confecționați o *cutie pentru povestit*, din care povestitorii să extragă imagini/jetoane/jucării ce le-ar sugera subiectul relatării.
- Puteți folosi o cutie, un bol sau un coșuleț și pentru a extrage bilețele cu numele celor care vor adresa întrebări. Numele copiilor este citit de educator/educatoare.
- Stabiliți reguli de urmat de către povestitor: *să vorbească clar și tare, să prezinte noutăți scurte și interesante, să răspundă la toate întrebările, să solicite întrebări de la toți colegii, nu numai de la prieteni.*
- Sugerați-le povestitorilor că timpul alocat prezentării este limitat, folosind enunțuri de genul: *Dorina, povestește, pe scurt, ce ai făcut la bunici.* Ați putea să-i cronometrați.

Această etapă poate fi corelată cu tema săptămânii sau a proiectului.

3. **Calendarul naturii** – copiii sînt antrenați să descrie și să comenteze ziua din punct de vedere meteorologic. În fața *Calendarului naturii* se înfiripă o discuție despre vreme, despre anotimpuri și schimbările petrecute în natură, despre fenomene și "acțiuni" ce pot fi întreprinse în timpul acestora (*plouă* – vor privi prin geam stropii de ploaie, vor merge prin băltoace; *ninge* – vor examina fulgii, vor modela un omuleț de zăpadă etc.).

Propuneți-le copiilor și alte sarcini:

- să determine ziua săptămânii, a cîta săptămînă din lună este;
- să stabilească data, să spună pentru cine și prin ce este semnificativă aceasta (contribuie la formarea sentimentului de apartenență la grup);
- să facă unele predicții, estimări, să rezolve probleme: *Sîntem în data de 1 martie, peste 4 zile vom avea matineu. În ce dată va fi matineul?*
- să raporteze starea emoțională la starea timpului (ceață, înorat – *tristețe*; soare – *bucurie*, ploaie – *îngîndurare, mîhnire* etc.);
- să completeze *Calendarul naturii* cu simbolurile corespunzătoare.

Discuția inițiată pe marginea vremii este una de constatare, și nu evaluativă.

4. **Prezența** – în această secvență copiii "îi trec în revistă" pe colegii prezenți la grădiniță și pe cei absenți (nominal și numeric), motivele pentru care lipsesc.

Sugestii metodice:

- Realizați această secvență prin mai multe modalități, într-o manieră interactivă.
- Lucrați la panourile *Astăzi sînt aici* și *Calendarul zilei*, unde copilul își poate găsi poza/simbolul sau numele, scris de el sau de educator/părinte.
- Puteți folosi acest moment și ca exercițiu matematic: *Cîți copii sînt astăzi la grădiniță? Numărați fetele. Cîte sînt? Cîți băieți sînt? Cum putem afla? Cîți copii absentează? Cîți copii au fost ieri? etc.*
- Precizați data: *Astăzi este data de...* Aceasta este numită și marcată pe calendar.

5. **Activitatea de grup/jocuri de introducere în atmosferă/jocuri energizante** – scopul acestei componente a *Întîlnirii de dimineață* este consolidarea coeziunii grupului, accentuarea cooperării, participării. *Activitatea de grup* încurajează exprimarea liberă, comunicarea, învățarea socială într-un mediu bazat pe încredere și susținere. Fiecare membru se integrează jucîndu-se, cîntînd, luînd parte, alături de colectiv, la activități distractive, plăcute, energizante, noncompetitive.

Cerințe față de selectarea jocurilor, cîntecelor, poeziilor pentru Activitatea de grup:

- să implice acțiune și mișcare;
- să presupună experiențe de comunicare/matematică/științifice/estetic-creative;
- să permită exersarea unor cîntece, jocuri însoțite de text și cînt, jocuri fizice și de mișcare, jocuri distractive;

- să respecte nivelul de dezvoltare al grupei;
- să fie în concordanță cu tema proiectului aflat în derulare.

Sugestii metodice:

- Desfășurați la început activități simple, pentru încurajarea copiilor, cultivarea încrederii în sine și în alții, a autocontrolului.
- Implicați-vă activ în desfășurarea jocurilor și fiți permanent alături de copii.
- Lăudați și încurajați comportamentele adecvate și acceptabile.

4.5.2. Jocuri de energizare și de spargere a gheții

Jocurile de energizare și de spargere a gheții sînt activități fizice, care au ca scop să îmbunătățească circulația sanguină în tot corpul, astfel restabilind energia după o pauză sau o activitate îndelungată. Acestea urmăresc captarea atenției, exersarea memoriei, buna relaționare, exprimarea liberă a sentimentelor cu ajutorul mimicii și al gesticii, cunoașterea, autocunoașterea, trecerea mai ușoară de la o activitate la alta, relaxarea și stabilirea bunei dispoziții, diminuarea stării de monotonie sau de tensiune, corectarea ieșirilor negative și observarea percepției sociale a copiilor.

Majoritatea jocurilor energizante presupun mișcare și bună dispoziție, ceea ce pune în funcțiune mecanismul de relaxare psihologică și fizică. Acestea încearcă să elimine competitivitatea prin integrarea tuturor și dezvoltarea spiritului de echipă.

Sugestii metodice:

- Selectați și adaptați jocurile energizante în funcție de tema zilei sau a săptămîinii.
- Dacă e posibil, folosiți jocurile energizante ca evocare, pentru introducerea copiilor în subiectul ce urmează a fi discutat.
- Asigurați securitatea participanților, avînd grijă ca mișcarea fizică să nu provoace accidente și traume. Interziceți glumele de prost gust și luatul în derîdere.
- Finisați cu reflecții asupra sentimentelor trăite în timpul jocului, adresînd întrebări de genul: *Cum vă simțiți? Cum te-ai simțit atunci cînd nu vedeai nimic și erai condus de coleg? Cum v-ați simțit atunci cînd căutați...? Dar atunci cînd ați găsit...? De ce? Ce simțiți atunci cînd...? Cum crezi că se simt cei...?*
- Evaluați jocul printr-o discuție despre ce au învățat copiii. Folosiți întrebări de genul: *Ce-am făcut? Ce ați învățat? Ce faci atunci cînd...? Ce înseamnă să „citești” o expresie a feței? V-a fost greu sau ușor să fiți în rol de „umbră”? De ce? Ce trebuie să faci ca să nu...? Este bine să fii...? De ce avem nevoie să...? La ce ne-ar ajuta...? Cum înțelegeți...? Ați avut situații cînd...? etc.*
- Încheiați jocul prin utilizarea tehnicii *Ieșirea din rol* (participanții se întreabă unii pe alții: *Prin ce te deosebești de... (personajul jucat)?* sau trec cu mîna prin față, de sus în jos, zicînd: *Am scos masca*) sau a tehnicii *Întoarcerea pe pămînt* (readucerea participanților la "aici și acum", folosind formulele: *Și acum să facem altceva!, Vă mulțumesc pentru participare.*).

UAAAAU!

Educatorul sau un copil emite un sunet, un cuvînt sau o propoziție. Fiecare copil sau grup (în cazul în care numărul participanților este mare) îl va rosti astfel încît să exprime starea sufletească indicată de educator/educatoare sau de copilul ales.

Exemplu: Uaaaau! – **mirat**; Uaaaau! – **bucuros**; Uaaaau! – **supărat**; Uaaaau! – **dezamăgit**.

STRADA CU SURPRIZE

Copiii sînt rugați să-și imagineze că se plimbă pe o stradă, pe care au loc tot felul de evenimente, sau întîmpină tot felul de obstacole. Sarcina lor este de a-și adapta mersul și ținuta la situația indicată.

Exemplu: *e frig..., plouă..., iese soarele..., o baltă..., ne latră un câțel..., ne-am rătăcit..., cineva ne întrebă de..., trece o mătușă...* etc.

UITĂ-TE LA MINE

Se formează 2 grupuri mixte, care se așază față în față. Partenerii se aleg pe diagonală, fiecare urmînd să se deplaseze spre celălalt, fără să piardă contactul vizual, să rîdă sau să schițeze un zîmbet.

CARTONAȘUL BUCLUCAȘ

Conducătorul jocului prezintă un cartonaș, care va circula pe la fiecare copil, sub formă de ștafetă. La o bătaie din palme, cartonașul se oprește la cel care îl are în mînă. Acesta trebuie să spună ceva despre el, o ghicitoare, un proverb etc.

VORBEȘTE DESPRE...

Se anunță o temă. Copiii stau în cerc și își pasează o minge, în mod aleatoriu. Copilul care prinde mingea trebuie să spună ceva legat de respectiva temă.

CE AVEM ÎN COMUN CU CEILALȚI? CE NE DEOSEBEȘTE?

Se pregătește un set de întrebări: *Cine are 2 frați? Cui îi place culoarea roșie? Cui îi place toamna? Cine locuiește la bloc?* etc. Copiii observă (și notează, dacă știu să scrie, sau o face educatorul/educatoarea) care dintre răspunsuri se aseamănă și care diferă și cine sînt autorii acestora. Se pot face și grafice.

GHEMUL

Grupul se aranjează în cerc. Educatorul/educatoarea începe jocul, aruncînd ghemul fără a se mișca din loc și făcîndu-i copilului căruia îi aruncă un compliment. Cel ce prinde ghemul, apucă de fir și aruncă ghemul mai departe. Procedura se repetă pînă se termină firul. Important este să nu se rupă ața. Participanții parcă ar țese o pînză.

MICROFONUL FERMECAT

Participanții formează un cerc. "Microfonul" (un obiect ce poate îndeplini această funcție) este transmis de la un copil la altul. Se permite a se vorbi doar la „microfon”. Participanții decid singuri dacă vor sau nu vor să ia cuvîntul. Se discută doar cu persoana care transmite „microfonul” ("A" primește „microfonul” de la "B" și discută despre subiectul propus de „A”, apoi „B” îi transmite „microfonul” lui „C”, discutînd pe marginea subiectului sugerat de „B” etc.).

FLORICELE DE PORUMB

Instrucțiune: *Sîntem niște floricele de porumb, care sărim continuu într-o tigaie, cu mîinile lipite de corp* (copiii sar prin încăpere). *Dacă vă atingeți de un coleg sau de mai mulți, mai departe săriți împreună, ținîndu-vă de mînă.* Jocul se termină atunci cînd aglomerația creată nu mai permite continuarea acestuia.

PUII ȘI CLOȘCA

Adresați copiilor următoarea întrebare: *Cînd se simt puișorii mici bine și de ce?* Se alege cloșca – un doritor, care își găsește un loc în sală după ce puii au închis ochii. Instrucțiune: *Puii sînt mici, se mișcă prin încăpere cu ochii închiși și piuie, căutînd-o pe mama. Cloșca tace. Mișcați-vă prin sală, dacă întîlniți un pui, acesta trebuie să piuie, dacă întîlniți cloșca – ea trebuie să tacă în continuare. Trebuie să tacă și puii care se opresc lîngă cloșcă.* Cînd toți puii s-au adunat în jurul mamei, propuneți-le copiilor să deschidă ochii.

SPAȚIU LA DREAPTA DE MINE

Participanții se aranjează în cerc, astfel încât spațiul din dreapta lor să rămână liber. Un copil roagă un membru al grupului să ocupe locul rămas liber. De exemplu, *Aș vrea ca Lică să ocupe locul liber de lângă mine*. Lică se supune dorinței și acum se va crea un spațiu liber în dreapta altei persoane. Participantul de lângă locul liber cheamă o altă persoană să vină și să se așeze în dreapta sa. Continuați jocul pînă cînd întreg grupul se va fi mișcat măcar o dată.

SOARELE STRĂLUCEȘTE PESTE...

Copiii se așază pe scaune, aranjate sub formă de cerc, iar educatorul – în centru, strigînd: *Soarele strălucește peste...* și numește o culoare sau un articol vestimentar pe care o/îl au unii membri ai grupului. De exemplu, *Soarele strălucește peste toți cei care poartă maiouri roșii; Soarele strălucește peste toți cei care poartă cercei; Soarele strălucește peste toți cei care au ochi albaștri*. Participanții care posedă acel "atribut" trebuie să facă schimb de locuri. În timp ce aceștia se deplasează, persoana din centrul cercului trebuie să ocupe unul din locurile rămase libere, astfel încît o altă persoană va rămîne fără scaun. Participantul care a ocupat locul din centrul cercului spune: *Soarele strălucește peste...* și numește o altă culoare sau un alt tip de îmbrăcăminte și jocul continuă.

4.5.3. Tehnica *Mesajul* pentru copii de diferite vârste

Mesajul zilei – este un text scurt, realizat de educator/educatoare, care face introducerea în tema zilei, solicitînd participarea copiilor prin caracterul lui nefinisat, incomplet. Prin intermediul mesajului nu predați cunoștințe noi, ci le consolidați pe cele dobîndite anterior, exersați abilități, rezolvați probleme legate de citit sau scris, dezlegați ghicitori, anagrame etc.

În structura *mesajului* se vor regăsi următoarele componente: Cine ne salută? (nourășul, o floare, un iedut etc). Cum ne salută? (*Bună dimineața, _____! Salut, copii harnici! Noroc, mici _____! Ziua bună, amici! Nourășul vă urează _____*). Ce vrea nourășul? (Dacă completezi literele/cuvîntul lipsă, dezlegi ghicitoarea/rezolvi anagrama și vei afla tema zilei: _____). Cine are noutăți (copilul își scrie numele – pot fi 1-4 copii).

Sugestii metodice:

- Expuneți *mesajul* într-un loc vizibil și accesibil pentru copii.
- Utilizați *mesajul* la inițierea unei teme noi, a unei subteme, a unui proiect tematic.
- Reveniți la *mesaj* pe parcursul zilei și în zilele următoare, în funcție de obiectivele de realizat, de conținuturile abordate.
- Concepeți și redactați *mesajul* în concordanță cu nivelul grupei, cu interesele copiilor și cu obiectivele curriculare.
- Folosiți elemente grafice de tipar cunoscute de copii în combinație cu desene, simboluri sau alte reprezentări grafice ce le-ar trezi interesul.
- Acordați timp suficient lucrului asupra *mesajului* (nici prea mult, nici prea puțin, pentru a nu-i plictisi pe copii).
- Rezervați spații libere în interiorul *mesajului* pentru completare, scriere, desenare, decodare, acroșare de imagini etc.
- *Mesajul* va fi citit de educator/educatoare sau împreună cu copiii.
- Evitați diftongii și triftongii la alcătuirea *mesajelor*.
- Folosiți *brainstorming*-ul, întrebarea deschisă, estimarea, predicția, problematizarea, ghicitori, versuri, rebusuri etc.

- În grupele mici, *mesajul* va fi scurt, clar, simplu, va conține mai puțin text și mai multe imagini/desene acroșate/conturate de copii etc.
- Pe măsura înaintării în vârstă, *mesajul* se va complica: prin creșterea numărului de propoziții scrise, prin introducerea de anagrame, enigme, cuvinte încrucișate, prin alocarea mai multor spații completării cu litere, cuvinte, silabe etc.

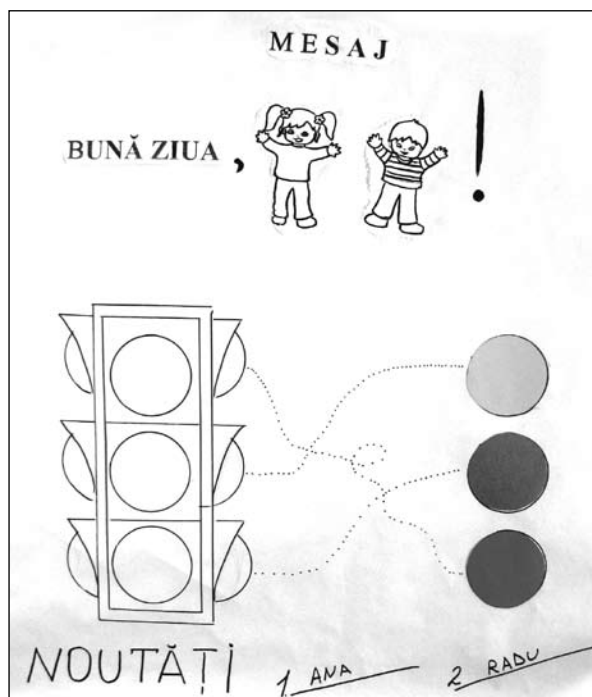
Exemple de mesaj la proiectul tematic *Transport* în toate grupele de vârstă

Grupa a II-a mică

Obiectiv: consolidarea cunoștințelor despre semafor

Sarcini:

- Trasați linii către culoarea ce corespunde luminii semaforului.
- Spuneți unde ați văzut un semafor.
- Numiți culoarea semaforului la care traversați strada.
- Recunoașteți și denumiți forma luminilor semaforului.

Grupa medie

Obiectiv: reactualizarea cunoștințelor copiilor despre regulile de traversare a străzii

Sarcini:

- Descoperiți cuvântul ascuns în casetă.
- Numiți sunetul cu care începe cuvântul.
- Descrieți acțiunea întreprinsă în raport cu culoarea semaforului.
- Alcătuiți propoziții cu cuvântul descoperit.
- Reproduceți cîntece, versuri, ghicitori despre semafor.

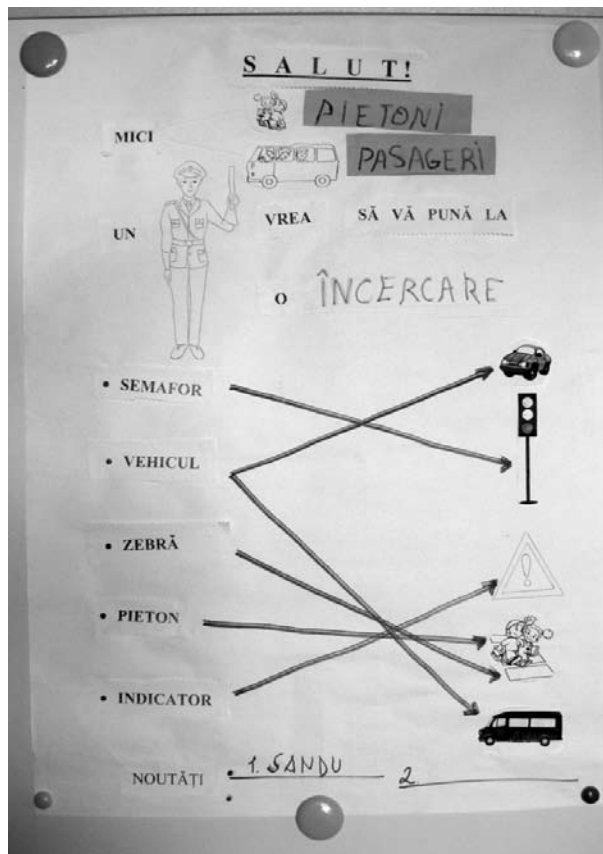

Grupa mare

Obiectiv: consolidarea cunoștințelor copiilor despre regulile de circulație rutieră

Sarcini:

- Asociați imaginea cu cuvântul scris, trăsând linii.
- Formulați propoziții, folosind cuvintele din imagini.
- Completați spațiile cu cuvintele lipsă.
- Explicați sensul cuvintelor: *pietoni* și *călători*.
- Numiți acțiunile agentului de circulație.

Grupa pregătitoare

Obiectiv: evocarea cunoștințelor despre indicatoarele rutiere

Sarcini:

- Citiți și completați *mesajul* (în cazul când copiii pot citi).
- Descoperiți cuvântul ascuns în casetă cu ajutorul *cheiței fermecate*.
- Completați spațiile libere din *mesaj*.
- Selectați enunțul scris și atribuiți-l indicatorului.
- Determinați propoziția după scopul comunicării.
- Descrieți indicatoarele (formă, culoare, simbol).

5. Evaluarea pedagogică în educația timpurie

5.1. Forme ale evaluării în educația timpurie

Evaluarea reprezintă un element esențial, indispensabil al procesului instructiv-educativ, deoarece permite cadrului didactic să aprecieze gradul în care au fost atinse obiectivele propuse spre realizare, precum și progresul celui educat, oferind, astfel, o bază științifică pentru acțiuni ameliorative în perspectiva proiectării de noi obiective.

Evaluarea reprezintă un ansamblu de operații mentale, acționale, cognitive, atitudinale și afective, prin care se precizează:

- Pentru ce?
- În raport cu ce?
- Pentru cine?
- Ce?
- Cu ajutorul căror instrumente și prin ce proceduris?
- Cum prelucrăm datele și cum valorizăm informațiile obținute?

Evaluarea în grădiniță este o acțiune de cunoaștere a copilului și urmărește progresul acestuia în raport cu el însuși.

Pentru stabilirea unei imagini clare și corecte asupra performanțelor copiilor, se aplică mai multe forme ale evaluării didactice.

➤ **EVALUAREA INIȚIALĂ/PREDICTIVĂ** se desfășoară la început de an școlar, de semestru, la un nou capitol, la o temă nouă, la începutul unei activități, pentru a identifica nivelul de dezvoltare al copiilor, exprimat în termeni de performanțe și competențe actuale și potențiale. Probele de evaluare se stabilesc prin raportarea la obiectivele terminale ale unor capitole abordate pe parcursul anului școlar anterior (evaluarea comportamentelor/cunoștințelor pe arii curriculare), precum și în baza *Standardelor de învățare și dezvoltare timpurie a copilului de 0-7 ani* (evaluarea comportamentelor pe domenii de dezvoltare) și se concretizează în desfășurarea unor activități, jocuri sau aplicarea unor teste, fișe de lucru, prin observare. Rezultatele obținute cu acest prilej se înregistrează într-un tabel, urmînd a fi analizate și interpretate în scopul determinării mediului adecvat de predare-învățare a noilor conținuturi, al adoptării unor măsuri de sprijinire/recuperare pentru anumiți copii, precum și al stabilirii obiectivelor, a conținuturilor și a mijloacelor de realizare de extinderi și activități opționale.

Evaluarea inițială se desfășoară nu atît pentru aprecierea performanțelor copiilor, cît pentru a cunoaște potențialul de învățare al acestora, premisele cognitive și atitudinale necesare organizării activităților de învățare ulterioare.

➤ **EVALUAREA FORMATIVĂ/CONTINUĂ** se realizează prin observarea comportamentelor, a reacțiilor copiilor în diverse situații, spontane și solicitate, prin proiectarea unor sarcini de învățare diferențiate etc., pentru a identifica progresele în rezolvarea unor sarcini cu un grad de complexitate mai înalt. Evaluarea constă în informarea copiilor asupra obiectivelor pe care trebuie să le îndeplinească (rezultate așteptate), iar rezultatele obținute se compară cu obiectivele. Evaluarea se efectuează în raport cu obiectivele operaționale propuse a fi atinse și permite:

- a descoperi momentul în care copilul a însușit un obiectiv comportamental;
- a ajuta copilul în scopul recuperării cunoștințelor ce nu au fost însușite;
- a determina obiectivele ce nu au fost atinse, pentru a interveni cu un program recuperator;
- a stabili nivelul de formare a unor deprinderi sau capacități ca rezultat al instruirii.

Evaluarea continuă are rolul de a urmări schimbările comportamentale ale copiilor în timpul învățării, cadrul didactic avînd posibilitatea de a constata și aprecia nivelul de însușire a unor cunoștințe, deprinderi, tehnici de lucru.

➤ **EVALUAREA SUMATIVĂ** de la sfîrșit de temă, semestru sau an cuprinde global finalitățile învățării: cunoștințe, comportamente, atitudini de învățare.

Evaluarea sumativă se raportează la:

- obiective-cadru și obiective de referință;
- nivelul inițial al fiecărui copil (progresul);
- posibilitățile fiecărui copil;
- totalitatea obiectivelor propuse pentru o unitate de conținut (vezi *Tabelul de înregistrare a progresului pe unitate de conținut și obiective operaționale* de la paragraful *Evaluarea formativă*).

Evaluarea sumativă, realizată prin probe acțional-practice, scrise, verifică performanțele tuturor copiilor obținute în raport cu obiectivele de referință ale unității de conținut. Aprecierea progresului se face în comparație cu achizițiile înregistrate în momentele anterioare ale instruirii (evaluarea inițială).

Mai multe informații despre formele de evaluare puteți găsi în *Ghidul educatorului [PETI] EDUCAȚIE TIMPURIE INDIVIDUALIZATĂ* (UNICEF, 1999, p.147-152).

5.2. Metode de evaluare în activitatea didactică din grădiniță

Evaluarea se realizează prin diverse metode/tehnici: *jocul didactic, exercițiul, conversația, observarea* (ce face copilul, cum face, cum participă, cum reacționează, ce relații stabilește, cum comunică, cum vorbește cu alții – colegi, cadru didactic, adulți, cum se comportă în diverse situații, cum utilizează materialele), *fișe individuale/teste, analiza produselor activității* (desene, colaje, aplicații, construcții din diverse materiale, povestioare compuse, fotografii, albume/cărțile elaborate, litere, cifre scrise, propoziții alcătuite), *portofoliul* (include produse ale copilului realizate în timp, date despre copil, notițe ale observărilor, fișa de evaluare a copilului, fișe individuale/teste, înregistrări video/audio, conversații ale copilului) (vezi *Ghidul educatorului [PETI] EDUCAȚIE TIMPURIE INDIVIDUALIZATĂ* (p. 71-114), *Curriculumul educației copiilor de vîrstă timpurie și preșcolară (1-7 ani) în Republica Moldova* (p. 13-16), *Ghidul cadrelor didactice pentru educația timpurie și preșcolară* (p. 128-131, 138-140).

În grădiniță, copiii sînt apreciați, mai ales, prin intermediul observației. Aceasta presupune notarea evenimentelor referitoare la fiecare copil din grupă. Este bine să aveți caiete individuale. Informația colectată va permite să se măsoare progresul copilului în dinamică. Aveți nevoie de un pix și foi, pe care veți nota unele evenimente sau comentarii la evenimente, comportamente manifestate pe parcursul unei zile sau la o activitate concretă. Ori de cîte ori auziți sau vedeți ceva semnificativ, notați pe scurt, apoi, la amiază, în pauza de somn a copiilor, sau seara, cînd aceștia pleacă acasă, treceți informația în caietul copilului – eroul întîmplării/evenimentului respectiv. Indicați data (chiar și ora) cînd a avut loc evenimentul. Informația colectată vă oferă o imagine mai completă despre comportamentul copilului (de exemplu: *Ionel a venit cu o jucărie nouă la grădiniță, un roboțel. Vasilică l-a rugat să-i dea roboțelul să se joace. Ionel l-a refuzat. Vasilică a plecat supărat. Ionel se joacă singur. Sau: În timpul activității, Ionel nu a dorit să se împartă cu elemente de construcții, a finalizat primul construcția. Petrică i-a solicitat ajutorul, dar el nu i l-a acordat.*). Înregistrările respective vă vor ajuta să planificați activități recuperatorii, pentru copilul dat sau pentru mai mulți copii, ce țin de domeniul socio-afectiv. Modalitatea respectivă vă furnizează informații și despre comportamentele formate la copii (de exemplu: pășește, decupează, sare, scrie, trece, înleie, desenează, încercuiește, execută etc.; sortează, numește, descrie, recunoaște, clasifică, compară etc.; acordă/acceptă ajutor, cooperează cu alți copii, face schimb de jucării/materiale/obiecte, acceptă diferite roluri în grup, respectă regulile, participă cu

plăcere la activități etc.; demonstrează curiozitate, satisfacție descoperind ceva nou, se implică din proprie inițiativă, manifestă inițiativă).

Metodele/tehnicile de evaluare presupun o îmbinare a muncii frontale cu munca individuală și constituie instrumente specifice în evaluarea formativă. Fișele individuale permit diferențierea actului de învățare.

5.3. Cerințele față de elaborarea unei fișe individuale

Fișele conțin, de regulă, o singură sarcină corespunzătoare unui obiectiv operațional urmărit.

Se pot distinge următoarele tipuri de fișe:

- fișe cu conținut unic, sarcini unice (activitate frontală), acestea fiind folosite și în cadrul evaluării inițiale la începutul unei teme/activități, pentru stabilirea nivelului de cunoștințe la tema respectivă;
- fișă cu conținut unic, sarcini cu diferite grade de dificultate, pentru constatarea nivelului de însușire a conținutului la tema dată;
- fișe cu sarcini diferențiate;
- fișe cu sarcini individualizate;
- fișe cu conținut și sarcini interdisciplinare.

Elaborând fișa, cadrul didactic va preciza obiectivul operațional, sarcina, iar pe verso va consemna aprecierile și măsurile pedagogice ameliorative.

Trecerea la fișele de lucru individual se va face treptat.

Pașii de parcurs în rezolvarea probelor incluse în fișe de muncă individuală sînt:

- ✓ realizarea sarcinii propuse cu ajutorul materialului demonstrativ (imagini, tablouri de dimensiuni mari. De exemplu, tablou cu animale domestice – sarcină pentru copiii de 3-4 ani: *Numeste animalele din tablou. Unde trăiesc ele?* Această sarcină poate fi propusă și copiilor de 5-7 ani: *Numeste animalele domestice, cu copite, cu gheare, ce trăiesc în grajd, ce dau lapte, de tracțiune, mari, mici, erbivore, omnivore*);
- ✓ rezolvarea aceleiași sarcini în mod individual cu ajutorul materialului distributiv (loto, imagini etc.; pentru toate vîrstele);
- ✓ rezolvarea prin desen a sarcinii, frontal, apoi de 1-2 copii de vîrstă mică;
- ✓ rezolvarea independentă, pe fișă individuală, a sarcinii.

Probele de evaluare, fișele de evaluare vor fi elaborate în concordanță cu obiectivele curriculare.

Prezentăm cîteva modele de fișe individuale la diferite grupe de vîrstă.

Fișa 1. Fișă de evaluare individuală pentru copii de 3-4 ani, cu un conținut unic și sarcină unică, este prevăzută pentru activitate frontală, cu răspuns individual. Poate fi aplicată la început de temă, pentru a evalua cunoștințele copiilor la tema respectivă.

Fișa 2. Fișă de evaluare individuală pentru copii de 3-4 ani, cu un conținut unic, dar cu mai multe obiective operaționale și mai multe sarcini de lucru, cu răspuns individual. Fișa poate fi aplicată la sfîrșitul activității, pentru a realiza un feedback formativ.

Fișele 3 și 3a. Fișe de evaluare individuală pentru copii de 4-5 ani, cu un conținut unic și obiective operaționale unice, dar cu sarcini diferențiate. Poate fi aplicată la studierea unei teme, în cadrul unor activități pe centre.

Fișele 4 și 4a. Fișe de evaluare pentru copii de 5-6 ani, cu un conținut unic și sarcini individualizate, cu niveluri diferite de dificultate. Poate fi aplicată pentru a constata nivelul de însușire a cunoștințelor.

Fișele 3, 3a, 4 și 4a asigură învățarea deplină de către toți copiii, sînt adaptate la posibilitățile acestora și pot fi aplicate în activități de dezvoltare sau de recuperare.

Fișa 5. Fișă de evaluare individuală pentru copii de 6-7 ani. Poate fi utilizată la finele studierii unei teme/subteme, pentru evaluarea cunoștințelor copiilor. Mai poate fi aplicată și ca fișă de lucru individual, cu sarcini diferențiate.

Fișa 6. Fișă de evaluare interdisciplinară pentru copii de 5-6 ani. Poate fi utilizată în cadrul unor activități integrate din centrele *Alfabetizare*, *Știință*, pentru a determina nivelul de însușire a cunoștințelor din diferite arii curriculare.

Baremele de apreciere a cunoștințelor și abilităților, stabilite în conformitate cu teoria lui L. S. Vîgotsky despre zona proximală de dezvoltare a copilului, sînt următoarele:

- pentru toate răspunsurile corecte: "++" – îndeplinește (numește, descrie, triază, sortează, identifică) corect și de sine stătător;
- pentru răspunsuri parțial corecte: "+" – îndeplinește etc. cu ajutor;
- pentru răspunsuri greșite: "-" – nu îndeplinește, necesită ajutor.

Pentru aprecierea atitudinilor, a comportamentelor și a participării copiilor în activități vor fi utilizate următoarele aprecieri/simboluri:

T – totdeauna;

U – uneori;

N – niciodată.

Fișa 1

Data: _____

Numele, prenumele copilului: _____

Vîrsta: 3-4 ani

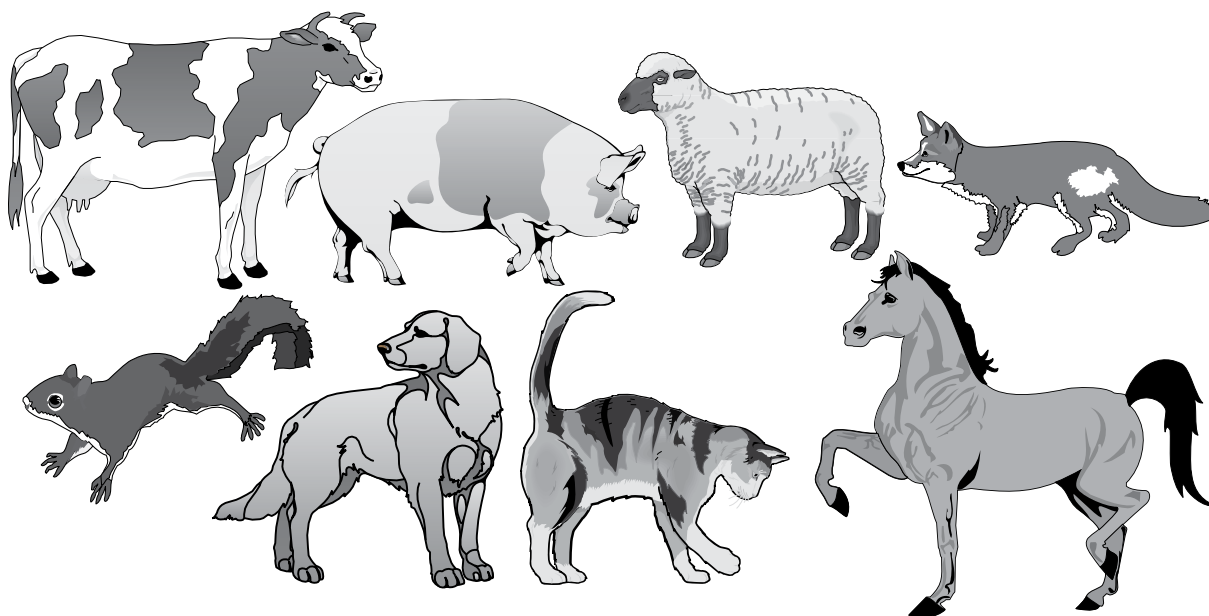
Tema: *Animalele domestice*

Obiective operaționale:

- să deosebească animalele domestice de cele sălbatice.

Sarcini:

1. Încercuiește animalele domestice.

Fișa 2

Data: _____

Numele, prenumele copilului: _____

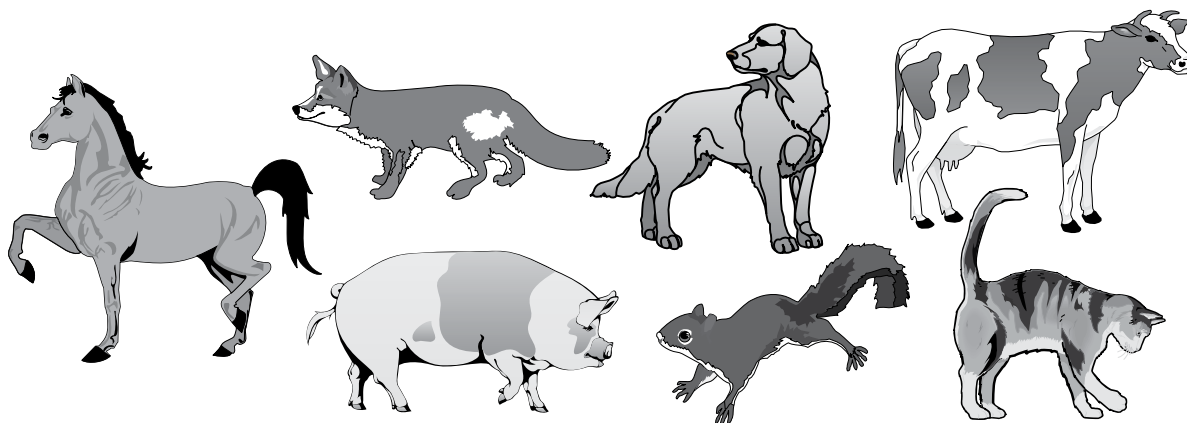
Vârsta: 3-4 ani

Tema: *Animalele domestice***Obiective operaționale:**

- să deosebească animalele domestice de cele sălbatice;
- să numească animalele domestice care dau lapte.

Sarcini:

1. Încercuiește animalele domestice.
2. Taie cu o linie animalele sălbatice.
3. Colorează animalul domestic care dă lapte.

Fișa 3

Data: _____

Numele, prenumele copilului: _____

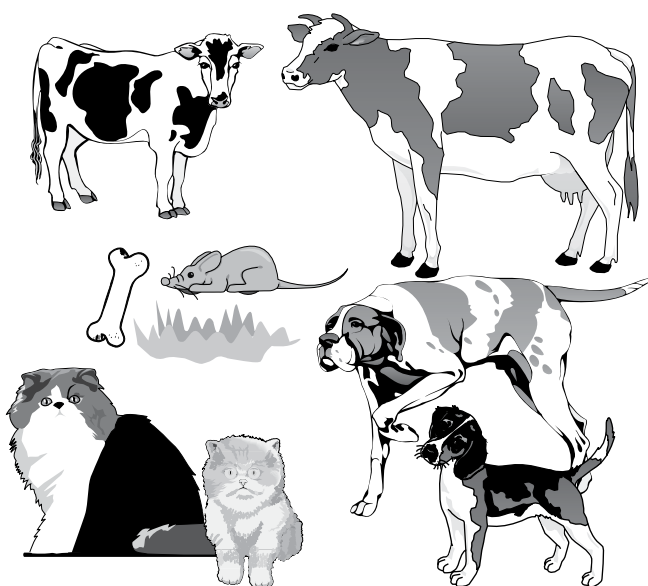
Vârsta: 4-5 ani

Tema: *Animalele domestice***Obiective operaționale:**

- să numească animalele domestice și puii lor;
- să descrie părțile componente ale corpului unui animal;
- să identifice hrana animalelor domestice.

Sarcini:

1. Numește animalele domestice și puii lor.
2. Unește printr-o linie animalul și hrana.
3. Descrie părțile corpului pisicii (fiecărui copil i se propune să descrie un animal: formă, mărime, culoare).

Fișa 3a

Data: _____

Numele, prenumele copilului: _____

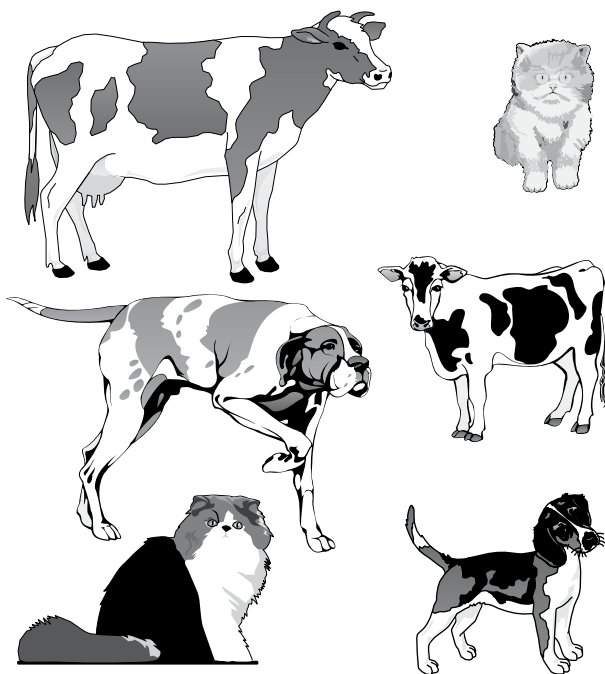
Vârsta: 4-5 ani

Tema: *Animalele domestice***Obiective operaționale:**

- să numească animalele domestice și puii lor;
- să descrie părțile componente ale corpului unui animal;
- să identifice hrana animalelor domestice.

Sarcini:

1. Unește printr-o linie mama cu puiul și numește-le.
2. Descrie deosebirile dintre părțile corpului pisicii și ale vacii.
3. Desenează hrana animalelor domestice (vacii, pisicii, câinelui).

Fișa 4

Data: _____

Numele, prenumele copilului: _____

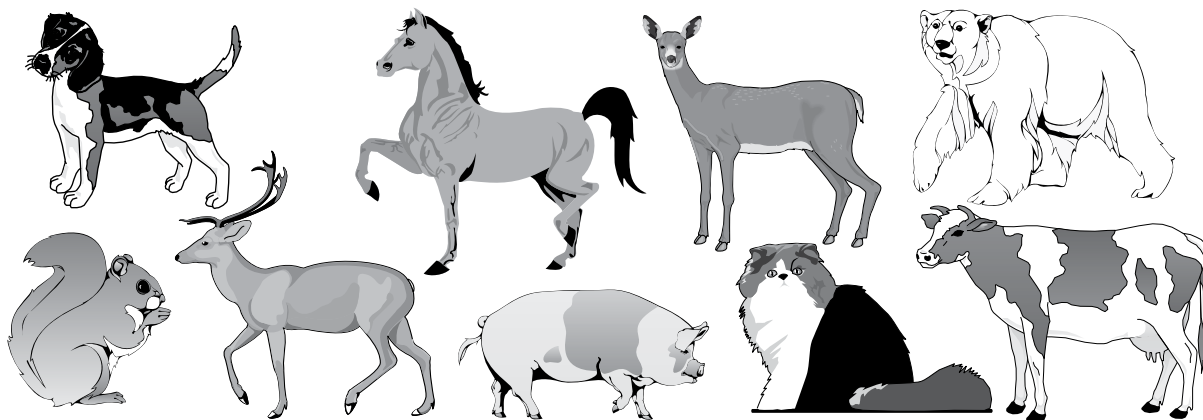
Vârsta: 5-6 ani

Tema: *Animalele domestice***Obiective operaționale:**

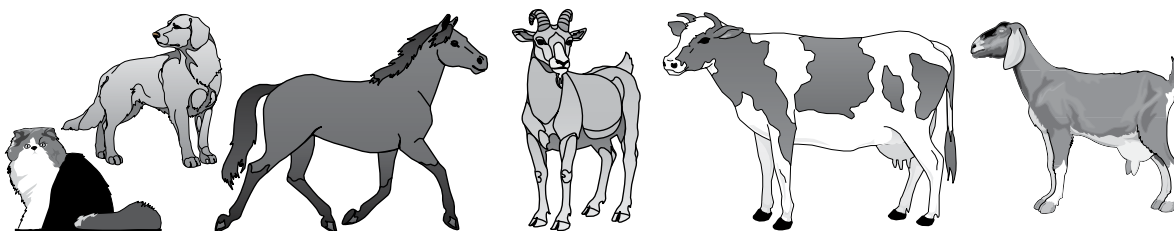
- să deosebească animalele domestice de cele sălbatice;
- să deosebească animalele domestice după criteriul dat (animale cu gheare, cu copite; animale care trăiesc în grajd; animale erbivore, animale omnivore).

Sarcini:

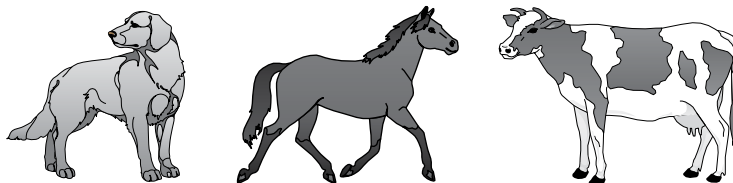
1. Încercuiește doar animalele domestice.

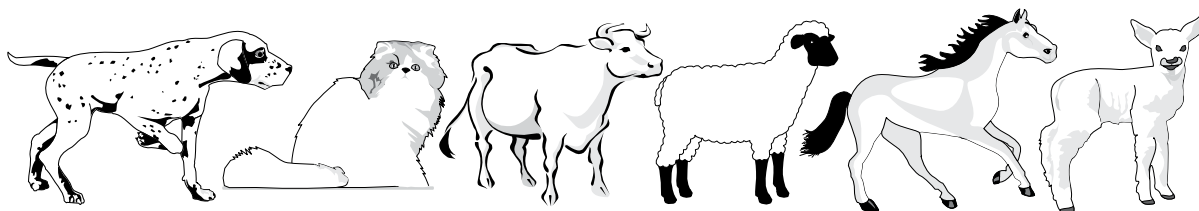
2. Taie cu o linie animalele care au gheare și încercuiește-le pe cele care au copite.

3. Încercuiește animalele care stau în grajd.

4. Colorează animalele omnivore, încercuiește animalele ierbivore.

Fișa 4a

Data: _____

Numele, prenumele copilului: _____

Vârsta: 5-6 ani

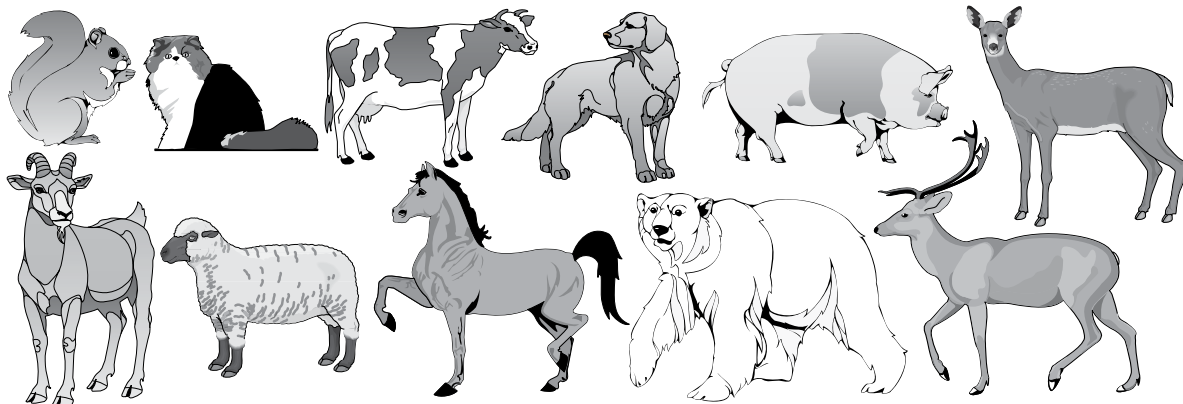
Tema: *Animalele domestice*

Obiective operaționale:

- să deosebească animalele domestice de cele sălbatice;
- să deosebească animalele domestice după criteriul dat (animale cu gheare, cu copite; animale care trăiesc în grajd; animale erbivore, animale omnivore).

Sarcini:

1. Formează mulțimea animalelor domestice cu copite, care stau în grajd și sînt erbivore.
2. Colorează un animal omnivor.

Data: _____

Numele, prenumele copilului: _____

Vârsta: 6-7 ani

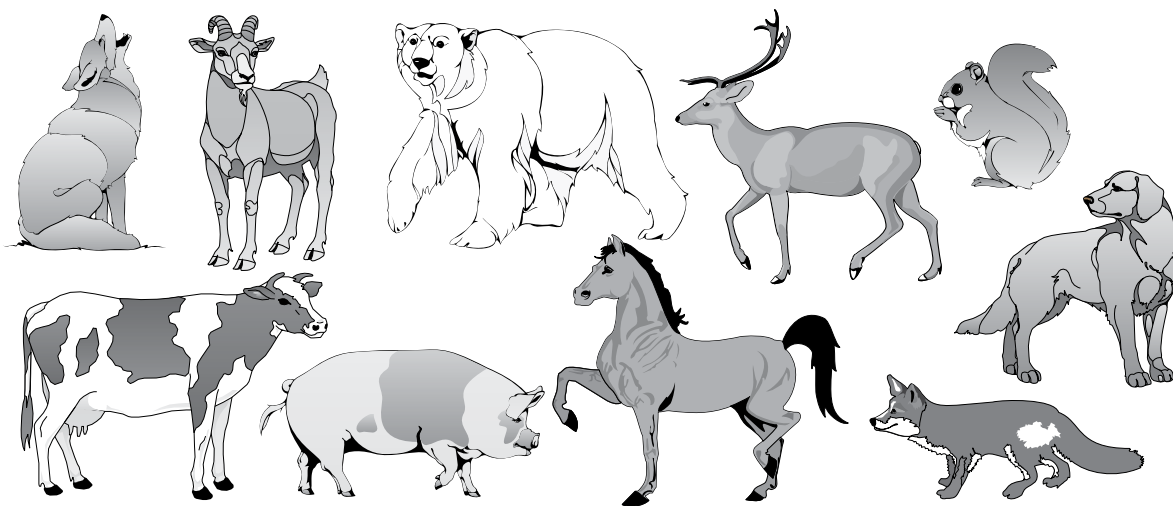
Tema: *Animalele domestice*

Obiective operaționale:

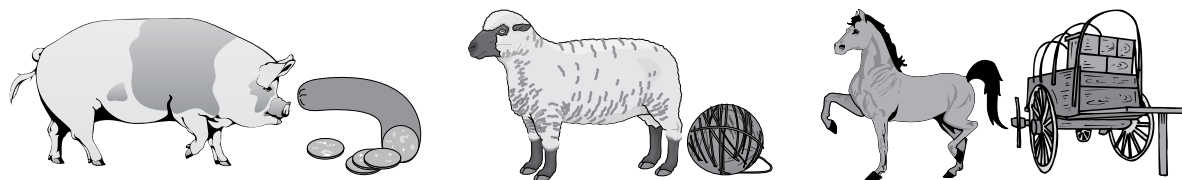
- să deosebească animalele domestice de cele sălbatice/cele care trăiesc în pădurile din Moldova;
- să stabilească foloasele aduse de animalele domestice omului;
- să descrie activitățile omului în grajdul cu animale.

Sarcini:

1. Taie cu o linie roșie animalele sălbatice care trăiesc în pădurile din Moldova, încercuiește animalele domestice cu albastru.

2. Unește printr-o linie animalul cu folosul pe care îl aduce omului.

3. Descrie activitățile ce se desfășoară în grajdul cu animale. Ai luat vreodată parte la o astfel de activitate? Povestește pe scurt.

Data: _____

Numele, prenumele copilului: _____

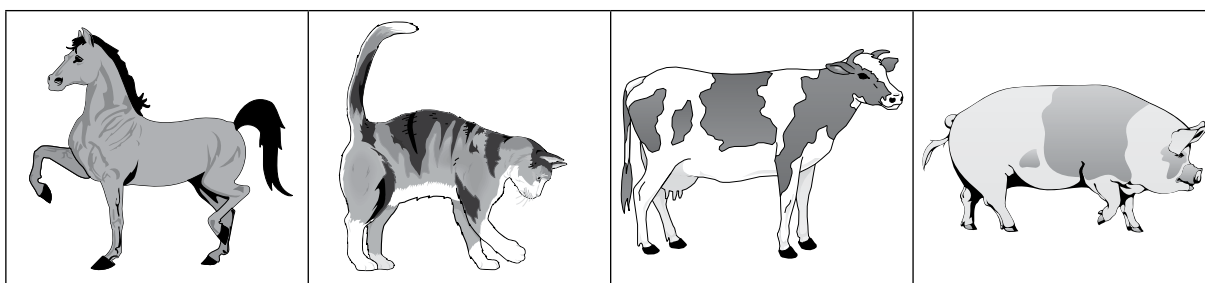
Vârsta: 5-6 ani

Fișă individuală interdisciplinară**Obiective operaționale:**

- să deosebească animalele domestice de cele sălbatice;
- să determine numărul de silabe în cuvânt;
- să reprezinte grafic analiza fonetică a cuvântului;
- să raporteze cifra la numărul de sunete determinat într-un cuvânt;
- să determine relația spațială a unui obiect în raport cu altul.

Sarcini:

1. Denumește animalele din imagini. Spune cu ce sunet începe fiecare din el.

2. Desparte în silabe denumirile animalelor și trasează atâtea liniuțe câte silabe are cuvântul.

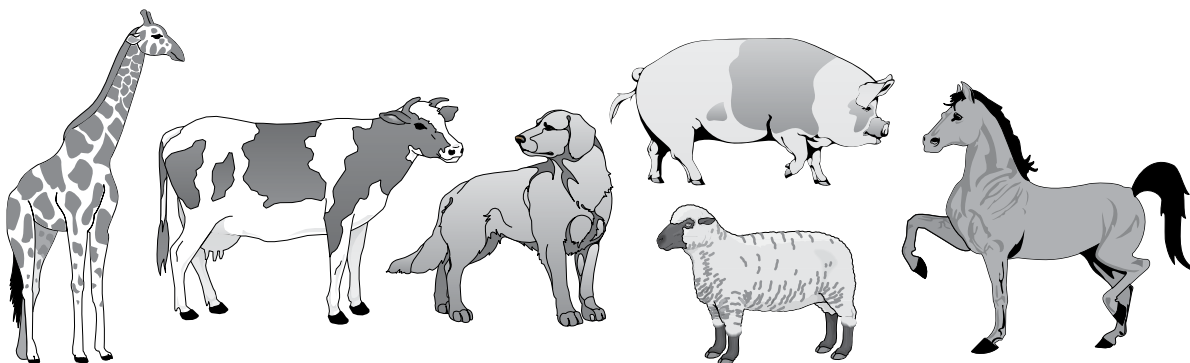
--	--	--	--

3. Reprezintă grafic sunetele cuvintelor prin cerculețe roșii și albastre, încercuiește cifra corespunzătoare numărului de sunete în cuvânt.

3 4 5	4 6 8	2 4 5	4 5 7
-------	-------	-------	-------

4. Încercuiește mulțimea animalelor domestice.

5. Încercuiește cu albastru animalul care stă înaintea calului, cu verde – animalul care stă după oiță, cu roșu – animalul plasat între girafă și câine, colorează animalul din dreapta vacii.

5.4. Cum evaluăm activitatea copiilor, inclusiv în ariile de stimulare/centrele de activitate?

O metodă de evaluare a activității și a produselor copiilor este *Turul galeriei*. În fiecare arie/centru, copiii decid cine va prezenta cele realizate colegilor. Pentru a vorbi despre produsele obținute, copiii trebuie să ia cunoștință, la începutul activității, de obiectivele/sarcinile propuse spre realizare. De exemplu: aria *Construcții* – copiii descriu construcția executată, câte etaje are (dacă este cazul), materialele folosite (cărămizi, cuburi, piramide), de ce culoare/formă/mărime sînt acestea. Pot fi adresate și întrebări suplimentare: *Cum ați lucrat: individual, în perechi, în grup mic? Cum v-ați simțit atunci cînd ați finalizat construcția?* etc. Astfel, prin rotație, copiii din fiecare arie/centru prezintă produsul obținut. La sfîrșit, educatoarea va aprecia activitatea tuturor copiilor.

Și metoda *Explozia stelară* poate fi aplicată pentru evaluarea activității copiilor. Un reprezentant din fiecare arie/centru va extrage o steluță pe care este scrisă o întrebare. Copiii din centrul *Alfabetizare* sînt solicitați să aleagă grupul căruia îi vor pune întrebări. Astfel, copiii dintr-o arie/un centru adresează întrebări colegilor din altă arie/alt centru. De exemplu, pentru întrebarea *Ce? – Ce ați făcut? Ce veți face cu ea? Ce materiale ați folosit?* etc. După adresarea de către grup a tuturor celor 5 întrebări prevăzute de tehnica respectivă, le vine rîndul copiilor să formuleze întrebări cu unul din cuvintele-cheie: *Ce animale ați desenat/modelat/aplicat? Cine îngrijește de animale? Cum numim printr-un cuvînt toate aceste animale? De ce trebuie ocrotite/îngrijite animalele? Ce animale ne dau lapte? Cum vă simțiți?* etc. Astfel, prin intermediul acestei tehnici, copiii vor afla ce au făcut colegii lor, precum și *cu ce, cum, de ce, pentru cine*.

Astfel de metode de evaluare a activității pe arii/centre ca *Turul galeriei*, *Explozia stelară*, *Interviul* oferă posibilitatea de a stabili gradul de realizare a unor obiective, a unor sarcini de către copiii care nu au lucrat în aceste arii/centre, pentru că, deși se recomandă participarea copiilor la activitățile din toate centrele, acest lucru nu este întotdeauna posibil.

Atenție!

Urmăriți ca în activitățile desfășurate pe arii/centre să vorbească TOȚI copiii. Stimulați-i să participe prin aprecieri verbale de felul: *ai/ați realizat ceva interesant, povestește-ne/povestii-ne și nouă cum ai/ați făcut, ești/sînteți bravo, foarte bine, vezi că poți, mai încearcă o dată*.

Cine evaluează activitatea copiilor?

Evaluarea activității copiilor este efectuată:

- de copii (prin autoevaluare, autoapreciere): analiza produselor – calitatea lucrării în ansamblu, aspectele tehnice (*am decupat pe contur, am lipit cu acuratețe, am sărit fără să ating coarda* etc.) și psihice (*mi-a plăcut să lucrez cu cărămizi, apă, aluat* etc.; *mă bucur că mi-a reușit; sînt bucuroși că am lucrat împreună cu Mihai* etc.). Considerăm produse rezultatele obținute de copii în următoarele activități: construcții, jocuri de rol (de conviețuire socială), jocuri dramatizări (de punere în scenă), jocuri didactice (sortare, grupare, triere); activități artistico-plastice (desene, colaje, modelaje; memorări, povestiri, interpretări), activități sportive; activități practice și de menaj;
- de educator și copii (prin aprecierea tuturor copiilor, recurgînd la observație, analiza activității și a produselor).

Ce evaluăm?

Evaluăm cunoștințele, comportamentele, deprinderile, atitudinile, participarea în activități, precum și produsul copilului.

5.5. Înregistrarea sistematică a rezultatelor evaluării

Observarea și înregistrarea datelor constă în consemnarea progresului și a dezvoltării copilului de la o etapă la alta.

Observările asupra copilului chiar din primele zile de frecvență a grădiniței, răspunsul acestuia la întrebări ne furnizează informații despre el: aflăm dacă îi place la grădiniță sau nu, dacă se desparte de părinți dimineața cu ușurință sau nu, dacă relaționează ușor cu educatoarea și colegii din grupă, dacă este afectuos, dacă are înclinații speciale. Observările, care trebuie făcute în mod sistematic, pot fi structurate urmărind atingerea obiectivelor de referință prevăzute în curriculum.

Atunci când predați un conținut și copiii sînt angajați în diverse activități este dificil să vă amintiți în detalii ce, cînd și cum a făcut un copil sau altul. Nu este exclus ca un copil să își petreacă zilnic, întreaga perioadă de activitate de joc liber, cu materialele de construcție; să nu picteze, să nu realizeze sarcini, să nu răsfoiască o carte niciodată. Acest lucru, chiar dacă îl observați, uneori vă scapă din vedere, deoarece aveți atîția copii. Cum procedați în asemenea situație? Prin înregistrarea tuturor evenimentelor într-un tabel.

MODEL DE TABEL AL PARTICIPĂRII COPIILOR ÎN DIVERSE ARII/CENTRE

Numele, prenumele copiilor	Săptămîna _____						
	Activitatea copiilor în arii/centre						
	Centrul Artă	Centrul Jocuri manipulative de masă	Centrul Nisip și apă	Centrul Blocuri/Construcții	Centrul Alfabetizarel Bibliotecă	Centrul Știință	Centrul Joc simbolic/imaginație/dramatizare
Nicoară Sandu	N	T	U	T	T	U	T
Mihailov Elvira	T	U	U	U	T	T	U
Barcari Elena	U	U	U	U	T	T	T

Bareme de apreciere:

T – participă totdeauna; U – participă uneori; N – nu participă niciodată.

În acest tip de tabel cadrul didactic va consemna, marcînd cu simbolurile corespunzătoare, tipul de activitate la care copilul participă sau se face observat în mod deosebit, sau, dimpotrivă, manifestă un interes scăzut ori chiar dezinteres, într-o perioadă anume de timp (pe parcursul unei săptămîni). În urma acestor observări, cadrul didactic va interveni cu activități de ameliorare a situației: va susține interesul copilului pentru o activitate nouă recurgînd la una cunoscută; va organiza activități în grupuri mici pentru a stimula formarea unor abilități care necesită mai mult efort din partea copilului.

Consemnarea grafică a progreselor copiilor este o altă modalitate de stocare a rezultatelor evaluării. Observările asupra realizării unor obiective de referință (ex., elaborarea unui proiect) pot dura mai multe zile, întrucît obiectivele respective sînt prevăzute pentru mai multe activități. Observările se vor efectua în baza unui plan întocmit din timp, iar înregistrarea datelor – prin diverse instrumente de evaluare (fișe individuale,

teste, exerciții, jocuri didactice etc). Pentru sarcinile de lucru care presupun formarea de comportamente observabile se vor utiliza următoarele bareme de apreciere:

- pentru toate răspunsurile corecte: "++" – îndeplinește (numește, descrie, triază, sortează, identifică) corect și de sine stătător;
- pentru răspunsuri parțial corecte: "+" – îndeplinește etc. cu ajutor;
- pentru răspunsuri greșite: "-" – nu îndeplinește, necesită ajutor.

Semnele "++", "+" și "-" sînt convenționale și pot fi înlocuite cu altele, la latitudinea dvs.

Prezentăm modele de grafice pentru consemnarea progreselor înregistrate de copii într-o activitate, la o temă, pentru o perioadă de o săptămînă.

Obiectivele de referință și cele operaționale sînt indicate la capitolul *Proiectarea didactică*.

Proiectul: *În lumea animalelor*

Tema săptămînii: *În ogradă la bunici*

Tema zilei: *Animale mari și mici*

Vîrsta: 5-6 ani

MODEL DE TABEL AL PROGRESULUI COPIILOR (activități integrate pentru o zi)

Numele, prenumele copiilor	Ziua _____									
	Achiziții									
	Numește animale	Clasifică animalele domestice (cu copite, cu gheare; omnivore, erbivore), părțile corpului acestora (culoare, mărime), foloasele aduse omului, hrana	Descrie asemănările și deosebirile dintre diferite animale	Reproduce onomatopee ale diferitelor animale	Aplică limbajul mimico-gestual la numirea unor animale	Înțelege și transmite mesaje simple, reacționează la acestea	Taie cu foarfecele pe contur	Pictează prin diverse tehnici: cu pensula, ștampila, dactilopictura	Construiește folosind diferite materiale de construcție	Lucrează independent și concentrat
Nicoară Sandu	++	+	+	++	+	+	++	++	++	+
Mihailov Elvira	++	+	+	++	+	++	++	++	+	++
Barcari Elena	++	++	++	++	++	++	+	++	-	++

MODEL DE TABEL AL PROGRESULUI COPIILOR (activități integrate pentru o săptămână)

Obiectivele de referință sînt indicate în capitolul *Proiectarea didactică*, *Proiectarea tematică*, subtema proiectului *În ogradă la bunici*.

VÎRSTA 5-6 ani

Numele, prenumele copiilor	Săptămîna _____									
	Achiziții									
	Numește animale de diferite specii, rase, părțile corpului acestora, foloasele aduse omului, asemănările și deosebirile dintre diferite animale	Înțelege mesajul transmis în diverse situații	Identifică relațiile spațiale dintre diferite grupe de obiecte în raport cu sine, apoi un obiect față de altul	Efectuează analiza fonetică a cuvintelor folosind simboluri (cercuri roșii – vocale; cercuri albastre – consoane)	Determină numărul de silabe în cuvînt, modelează structura cuvîntului	Analizează texte, piese muzicale	Taie cu foarfecele în mod eficient	Execută diferite mișcări, sărituri, cățărări	Aplică reguli de igienă personală, de securitate personală și colectivă	Lucrează independent și cu atenție concentrată
Nicoară Sandu	+	+	++	+	+	+	++	++	+	+
Mihailov Elvira	++	+	+	++	+	++	++	++	+	++
Barcari Elena	++	++	++	++	++	++	++	+	++	++

Astfel de tabele pot fi realizate pentru fiecare arie curriculară.

Propunem în continuare un model de tabel de înregistrare a progreselor copiilor în cadrul evaluării inițiale la aria curriculară *Educația pentru mediul ambiant și cultura ecologică*. În curriculum aria respectivă are prevăzute 9 obiective de referință. În baza acestor 9 obiective de referință pentru copii de 3-6/7 ani am elaborat obiective operaționale pentru copii de 5-6 ani. Sarcinile de lucru pentru realizarea obiectivelor operaționale vor fi formulate prin verbe la prezent (*numește, descrie, încercuiește, clasifică*) și vor fi propuse atît prin intermediul fișelor individuale, cît și oral. Aprecierea trebuie efectuată pe baza realizării unor sarcini/itemi.

Spre exemplu:

Obiective operaționale:

- O 1 – să descrie omul după aspectul fizic, sex, vîrstă;
- O 2 – să identifice necesitățile personale (somn, sete, foame, frig, odihnă, joc, alimentație);
- O 3 – să descrie activitățile omului în natură;
- O 4 – să numească unele elemente ale lumii înconjurătoare (obiecte, apă, aer, sol, plante, animale, om) și interdependența dintre ele;
- O 5 – să numească obiectele vii și nerte și deosebirile dintre acestea (respiră, nu respiră);
- O 6 – să numească, să descrie anotimpurile anului în succesiune și fenomenele caracteristice lor;
- O 7 – să descrie animale și păsări după diferite criterii (mediu de viață, hrană, foloase);
- O 8 – să descrie plante de diferite specii: de cameră, de grădină, de cîmp, de pădure (structură, culoare);
- O 9 – să descrie factorii de creștere și îngrijire a plantelor, animalelor (aer, lumină, căldură, apă, hrană, adăpost);
- O 10 – să comunice reguli de comportare a omului în natură, societate.

Înregistrarea rezultatelor pe arii curriculare**Evaluare inițială****Data:****Grupa:** mare *Albinuțe***Vârsta:** 5-6 ani**Educator:** _____**Aria curriculară:** *Educația pentru mediul ambiant și cultura ecologică*

Numele, prenumele copilului	O.r. 1	O.r. 2	O.r. 3	O.r. 4	O.r. 5	O.r. 6	O.r. 7	O.r. 8	O.r. 9	Aprecie-re generală	Concluzii
Nicoară Sandu	++	++	++	+	++	+	++	++	++	++	Întâmpină dificultăți la numirea elementelor lumii înconjurătoare, a anotimpurilor și a fenomenelor specifice lor.
Mihailov Elvira	++	++	++	++	++	++	++	++	++	++	Cunoaște, descrie ușor.
Barcari Elena	++	++	+	+	+	+	+	+	+	+	Întâmpină dificultăți la descrierea activităților omului în natură; la numirea elementelor naturii, a anotimpurilor în succesiune și a fenomenelor caracteristice acestora; la clasificarea animalelor după modul de trai; la numirea și descrierea plantelor de cameră, de pădure, de câmp; la numirea factorilor care contribuie la creșterea și îngrijirea plantelor și a animalelor.

Rezultatele obținute se exprimă în %. În funcție de procentajul obținut, se adoptă soluția pedagogică optimă.

Dacă au răspuns/îndeplinit sarcinile corect și de sine stătător peste 85% din copii, atunci cadrul didactic poate organiza / dirija învățarea noului conținut.

Dacă au răspuns/îndeplinit sarcinile corect și de sine stătător doar 60% din copii, se identifică copiii care le-au realizat cu ajutor, se determină natura dificultăților (de clasificare după un criteriu dat, de descriere a mediului de trai, de îngrijire) și, pentru acești copii, se adoptă un program diferențiat de predare/recuperare, individualizat sau în grupuri mici, concomitent cu predarea-învățarea noului conținut.

În cazul în care se înregistrează o reușită sub 60%, se vor analiza cauzele eșecului (obiective/sarcini de lucru cu grad sporit de dificultate pentru vârsta dată; predare-învățare necorespunzătoare; strategii incorect selectate – resurse materiale, metode, tehnici; grup eterogen) și se efectuează o re-proiectare frontală a învățării. Copiii care au îndeplinit activitatea fără ajutor, vor parcurge un program individualizat, cu utilizarea unor sarcini cu grad sporit de dificultate. Rezultatele evaluării copiilor pe fiecare arie curriculară se vor consemna

într-un tabel generalizator și se va întocmi, în scris, un raport succint, cu descrierea rezultatelor și a măsurilor pedagogice de ameliorare.

Cum vom afla dacă avem sau nu reușită totală, reușită parțială sau eșec? De exemplu, dacă, din 20 de copii, sarcinile au fost realizate de 15, procentajul se calculează astfel: $15 : 20 \times 100\% = 75\%$. Obiectivul/obiectivele se consideră atins/atinse, educatoarea urmînd să lucreze diferențiat cu copiii care nu l-au/le-au realizat.

Interpretarea rezultatelor la aria curriculară *Educația pentru mediul ambiant și cultura ecologică:*

- 9 copii au îndeplinit sarcinile corect și de sine stătător;
- 6 copii au îndeplinit sarcini la 5 obiective corect și de sine stătător și la 5 obiective cu ajutor;
- 3 copii au îndeplinit cu ajutor toate sarcinile pentru cele 10 obiective operaționale;
- 2 copii au absentat.

Astfel, rezultatele corespund formulei de mai sus.

Prezentăm un alt tabel.

Evaluare inițială

Perioada: 2-15 septembrie

Grupa: mare *Albinuțe*

Vîrsta: 5-6 ani

Educator: _____

TABEL GENERALIZATOR PE ARII CURRICULARE

Numele, prenumele copilului	<i>Dezvoltarea personală, educația pentru familie și viața în societate</i>		<i>Dezvoltarea limbajului și a comunicării</i>		<i>Științe, cunoașterea mediului și cultura ecologică</i>		<i>Educația fizică, educația pentru sănătate</i>		<i>Educația prin arte</i>		
	<i>Dezvoltarea limbajului și a comunicării</i>	<i>Formarea premiselor citirii și scrierii</i>	<i>Formarea reprezentărilor matematice elementare</i>	<i>Educația pentru mediul natural și cultura ecologică</i>	<i>Educația fizică</i>	<i>Educația pentru sănătate</i>	<i>Educația literar-artistică</i>	<i>Educația muzicală</i>	<i>Arte plastice</i>	<i>Aprecieri generală</i>	
Nicoară Sandu	+	+	+	++	++	++	+	+	+	++	+
Mihailov Elvira	++	++	+	+	++	++	++	++	++	++	++
Barcari Elena	++	++	++	++	+	+	++	++	++	+	++

MODEL DE TABEL GENERALIZATOR FINAL

Nr. total copii – 20; evaluați – 18; absenți – 2.	Dezvoltarea personală, educația pentru familie și viața în societate	Dezvoltarea limbajului și a comunicării		Științe, cunoașterea mediului și cultura ecologică		Educația fizică și educația pentru sănătate		Educația prin arte			Aprecieri generală
		Dezvoltarea limbajului și a comunicării	Formarea premiselor citirii și scrierii	Formarea reprezentărilor matematice elementare	Educația pentru mediul natural și cultura ecologică	Educația fizică	Educația pentru sănătate	Educația literar-artistică	Educația muzicală	Arte plastice	
Îndeplinește, numește, descrie exprimându-se liber (nr. copii, %)	9-50%	9-50%	9-50%	9-50%	12-67%	13-72%	13-72%	10-55,5%	14-78%	12-67%	11-61%
Îndeplinește, numește, descrie exprimându-se cu ajutor (nr. copii, %)	9-50%	9-50%	9-50%	9-50%	6-33%	5-28%	5-28%	8-44%	4-22%	6-33%	7-39%
Nu îndeplinește, numește, descrie (nr. copii, %)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Rezultatele din evaluările inițiale orientează activitatea educatorului/educatoarei în două direcții:

- modalitatea de predare-învățare a noului conținut;
- determinarea necesității unor programe compensatorii.

Decizia în rezultatul evaluării inițiale o constituie soluțiile pedagogice evidențiate astfel:

	Rezultate	Soluție pedagogică
Evaluare inițială	Peste 85% – reușită totală	Proiectarea noului conținut
	Peste 60% – reușită parțială	Proiectarea unui program diferențiat de recuperare
	Sub 60% – eșec	Reproiectarea unităților de conținut, a activităților de învățare anterioare

Similar evaluării inițiale, evaluarea sumativă se va efectua pe arii curriculare cu consemnarea datelor în tabele. În tabelele de consemnare a progresului copilului propuse pentru evaluarea inițială se va adăuga o rubrică pentru evidența progresului înregistrat de la o etapă la alta, achizițiile dobândite în comparație cu momentele anterioare ale instruirii (evaluarea inițială).

Raportele de evaluare (inițială, formativă și sumativă) constau în raportarea performanțelor fiecărui

copil la propriile rezultate și la rezultatele generale ale grupului. Raportul are rolul de a consemna concluziile referitoare la nivelul de cunoștințe, priceperi și deprinderi al copiilor. Rezultatele sînt apreciate în raport cu obiectivele evaluării. Evaluarea trebuie să fie una obiectivă, să se excludă supraaprecierea sau subaprecierea copiilor.

Propunem și un model de raport la aria curriculară *Educația pentru mediul ambiant și cultura ecologică*.

Evaluare inițială

Grupa (20 copii): au participat 18 copii, au absentat 2.

Concluzii:

- copiii au format reprezentări clare despre corpul uman, funcțiile unor organe interne/externe, necesitățile omului și respectarea igienei personale, activitățile omului, alimentele consumate; despre fenomenele specifice fiecărui anotimp, îmbrăcămintea specifică sezonului, jucării și sporturi de sezon; despre natură (aer, pămînt, ape, cîmpuri, dealuri, păduri, animale); clasifică animalele în diferite categorii: domestice, sălbatice, insecte, păsări, pești, reptile, amfibii, mod de trai;
- noțiunile și reprezentările de timp, spațiu, anotimp sînt clare (anotimpuri, fenomene, zilele săptămîinii, lunile anului, momentele zilei), aplică un comportament civilizată în natură;
- mai puțin clare sînt elementele caracteristice ființei umane (aspecte multirasiale), importanța unei alimentații corecte pentru creșterea și dezvoltarea organismului, elementele principale ale Universului, deosebiriile dintre natura vie și inertă, datorită lipsei de experiență (specifice vârstei);
- copiii dau dovadă de neatenție la realizarea sarcinilor de pe fișe (distributivitatea atenției, îndemînare, răbdare și perseverență) – Laura, Mircea, Sofia, Ana, Ion, Alexei, Vera, Maxim;
- abandonarea sau nefinalizarea sarcinilor datorate egocentrismului.

Măsuri pedagogice:

- lărgirea sferei de reprezentări despre mediu, elemente ale Universului, stimulare senzorială, acțiuni și activități cu valențe practice;
- observări spontane, pentru a determina necesitatea unei alimentații corecte și echilibrate;
- aprecierea comportamentelor pozitive: finalizarea sarcinilor de pe fișe (aplauze, afișarea lucrărilor corecte), jocuri didactice pe echipe cu recompense, aprecierea lucrărilor de către colegi și autocorectarea;
- neacceptarea comportamentelor negative.

Raportul de evaluare inițială/formativă/sumativă se va elabora pentru toate ariile curriculare cu concluzii finale.

Notă: În capitoul *Evaluare* au fost utilizate unele materiale din cartea *Activități matematice în grădiniță* de Mihaela Neagu și Georgeta Beraru, București, p. 95-99.

IV. Recomandări practice de elaborare și utilizare a materialelor

didactice

Angela DIMA

1. Cerințe psihopedagogice față de materialele didactice

Mijloacele de învățămînt sînt instrumente de lucru indispensabile transmiterii de informații, asimilării de cunoștințe, formării de deprinderi, evaluării.

Mijloacele de învățămînt ajută la diversificarea activităților și a strategiilor didactice, la creșterea eficienței procesului instructiv-educativ. Acestea:

- stimulează participarea conștientă, activă, creatoare a copiilor;
- oferă modalități eficiente de înțelegere și asimilare a cunoștințelor;
- constituie un suport material al gîndirii;
- declanșează forțele intelectuale și afective;
- sporesc posibilitățile de investigare ale educatorului/educatoarei și ale copiilor.

În mediul educațional, *resursele materiale* sînt numite și *material intuitiv*, *material didactic*, *mijloc de învățămînt*, între acești termeni însă există anumite deosebiri. Astfel:

- *materialul intuitiv* reprezintă materialul care redă în forma sa naturală realitatea înconjurătoare (plante, animale, aparate etc.); poate fi adus în sala de grupă sau poate fi cunoscut în cadrul unor vizite, excursii;
- *materialul didactic* include atât materialul intuitiv, cît și materialul realizat intenționat pentru a mijloci observarea realității greu accesibile sau inaccesibile (instalații, mijloace audio-vizuale). Acesta poate reproduce sau reconstitui obiectele și fenomenele reale, avînd funcție demonstrativă;
- *mijloacele de învățămînt* reprezintă resursele materiale ale procesului de învățămînt care facilitează comunicarea, înțelegerea, însușirea cunoștințelor, formarea deprinderilor și abilităților; fixarea, evaluarea și aplicarea cunoștințelor în practică. Oferind informații bogate, bine selectate și prelucrate, reușesc să stimuleze interesul pentru cunoașterea profundă a realității.

Cerințe psihopedagogice față de materialele didactice:

- să fie realizate în concordanță cu prevederile curriculare și cu particularitățile de vîrstă ale copiilor;
- să transmită, într-o anumită unitate de timp, o cantitate cît mai mare de informații;
- să stimuleze cît mai mulți analizatori pentru perceperea cît mai completă a obiectelor și fenomenelor ce conduc la formarea unor noțiuni și concepte noi;
- să ofere posibilitatea reproducerii diferitelor fenomene din natură;
- să stimuleze capacitatea de investigare, inventivitatea și creativitatea copiilor;
- să ajute la formarea unor deprinderi de activitate independentă;
- să contribuie la raționalizarea eforturilor de predare ale cadrului didactic și de învățare ale copiilor;
- să contribuie la crearea unui mediu integrat, multifuncțional, cu materiale și inventar „necesar și în cantități suficiente” pentru fiecare tip de activitate, ca educabilul să aibă la dispoziție nu numai materiale cu care să poată acționa, dar și spațiu suficient pentru aceste acțiuni;
- să fie amplasate în locuri accesibile copiilor.

Cerințe tehnico-economice ale mijloacelor de învățămînt:

- să permită integrarea fără dificultăți în activitate și într-un timp relativ scurt;
- să nu pună în pericol sănătatea copiilor;
- să fie prezentate într-o formă estetică atractivă (design modern, culori ergonomice);
- să fie rezultatul unui concept logic sub aspect funcțional, o exprimare armonioasă ca formă, o justă

dimensionare a elementelor componente.

La evaluarea eficienței mijloacelor de învățămînt veți ține cont de:

- gradul de participare al copiilor la activitate;
- măsura în care au stimulat interesul acestora pentru învățare;
- contribuția adusă la formarea abilităților practice;
- măsura în care au creat motivații pentru investigare.

2. Modalități de elaborare, adaptare și selectare a materialelor didactice

CĂRȚILE trebuie să rămînă nucleul întregului învățămînt, iar cititul să reprezinte o metodă eficientă de cunoaștere și învățare.

În educația timpurie sînt recomandate 2 modalități de utilizare a cărții¹.

Modalitatea I: Folosirea cărților editate, care pot fi procurate în librării

Alegerea unei cărți nu se face la întîmplare. Din aceste considerente, cadrul didactic trebuie să cunoască criteriile de selectare a unei cărți: *vîrsta copiilor, preferințele acestora, pasiunea manifestată, nivelul de înțelegere.*

Totodată, cînd alegeți o carte, țineți cont de:

- **copertă** – ca prim element al cărții cu care copilul va lua contact. Aceasta va fi colorată, cu poze atractive și va avea legătură cu conținutul. O astfel de copertă va permite copilului să facă unele predicții privind conținutul cărții. Evitați cărțile cu coperti plictisitoare, micuțul trebuie să fie atras de ele;
- **numărul de file** sau grosimea cărții – o carte prea groasă îl poate descuraja pe copil să o răsfoiască, să o citească;
- **ilustrațiile** – stimulează imaginația copilului și îl pot ajuta să înțeleagă mai ușor ceea ce citește, făcînd legatură între text și tabloul descris. De asemenea, îi mențin interesul pentru lectură;
- **mărimea literelor** – ochii copilului nu sînt obișnuiți cu litere mici și vor obosi repede. Cărțile cu litere mari și simple sînt cele mai indicate.

Alegeți cărți care să îi intereseze pe copii, să îi facă să interacționeze. Ofertele editurilor sînt destul de bogate: cărți cu mici buzunare cu surprize: mostre de materiale care imită blănița unui animal, urma lăsată sau glasul, obiecte în miniatură etc.

Puteți opta și pentru cărți care îi solicită copilului să completeze o înșiruire de simboluri, obiecte, animale sau să găsească soluții pentru diferite jocuri și întrebări. Pentru a-i dezvolta limbajul, cărțile trebuie să conțină cuvinte noi, eventual specializate pe un anumit domeniu.

Cărți pentru bebeluși

Întrucît bebelușii nu se pot concentra foarte bine, optați pentru cărți cu imagini mari, simple și colorate. Gama de culori va conține nuanțele de bază: roșu, verde, galben, albastru și negru.

Bebeluşii adoră să „guste” cărțile și jucăriile, de aceea selectați-le pe cele confecționate din materiale ce le permit să le „ronțăie”. Cărțile vor fi ușoare și cartonate.

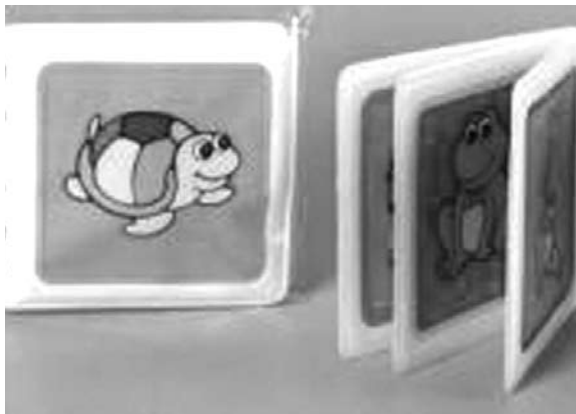

1 Magdalena Dumitrănu, *Jocuri și jucării pentru preșcolari*, Ed. Compania, București, 2005.

Cărți pentru preșcolari

Copiii de această vîrstă știu ce-i interesează, așa că au nevoie de cărți cu o gamă variată de teme. Acestea trebuie să conțină cuvinte puține, accesibile nivelului lor de înțelegere, să le ofere posibilitatea repetării și reținerii unor rime. Totodată, cărțile trebuie să fie viu ilustrate, să conțină situații din viața cunoscute, istorioare scurte, să-i învețe scrisul, cititul, cifrele etc.

Alegerea corectă a unei cărți va ajuta copilul să iubească, să aleagă, să citească, să asculte atent interlocutorul, să dialogheze; să își controleze emoțiile, să își formeze imaginația și deprinderi teatrale, să își îmbogățească vocabularul și cunoștințele, să își dezvolte simțul umorului.

Atenție!

Cărțile murdare și deteriorate se retrag din folosință, dar pot fi utilizate ulterior în alte scopuri: decuparea unor imagini, a unor fragmente de text etc.

Modalitatea II: Confecționarea cărților de către educator/educatoare și copil

A face o carte nu înseamnă a o scrie, ci doar a o confecționa. Pentru aceasta copiii vor avea formate anumite deprinderi manuale. Cărțile pot fi confecționate în centrul *BIBLIOTECĂ*, unde copiii vor avea la dispoziție următoarele materiale: foi, bucăți de carton mai gros pentru coperti, perforator, foarfece, lipici, creioane și ață.

Copiii mici vor plasa câteva foi de hîrtie într-o coală mai groasă, îndoită de educator/educatoare.

Pentru pagini folosiți hîrtie colorată, astfel cartea va fi mult mai atractivă. Tot adultul va fi cel care va perfora paginile, le va lega între ele și de copertă cu ață sau panglică. Cartea confecționată va fi un bun prilej de învățare și exersare a culorilor, de îmbogățire a vocabularului, de dezvoltare a limbajului și a comunicării.

Copiii mari pot realiza singuri multe dintre operațiile de confecționare a cărții. Aceștia învață să plieze cartonul pentru copertă, introduc foi pentru pagini (nu numai colorate), perforează, decupează figurine și forme geometrice, pe care le aplică pe copertă sau pe pagini, leagă paginile cu ață.

În grupele mari, pregătirea pentru scrierea textului va fi inițiată prin plasarea sau conturarea în pagină a unor elemente extrase din text. De ex., flori – pentru cîmpie, copaci – pentru pădure etc. Ei vor scrie denumirea acestor elemente, vor selecta, vor decupa și vor aplica propoziții simple scrise cu litere de tipar, vor copia cuvinte după un model sau vor scrie independent.

Atenție!

Propuneți-le copiilor să confecționeze cărți de diferite forme, ce ar corespunde, într-un fel sau altul, conținutului textului. Inițial, acestea sînt executate de educator/educatoare, iar mai tîrziu de copii, care vor utiliza, pentru decuparea coperților și paginilor, șabloane mari. De ex., puteți realiza cărți în formă de casă, de floare, de pește, de nor etc.

Pe paginile cărților, copiii desenează elemente semnificative pentru narațiune. Desenele vor fi simple și nu vor cere o îndemânare grafică deosebită. Ele pot fi înlocuite cu imagini decupate din reviste vechi. Această sarcină poate fi transformată chiar într-un proiect, când copiii, cu mult timp înainte de confecționarea propriu-zisă a cărții, vor stabili tema și structura conținutului, vor selecta imaginile corespunzătoare.

Tipuri de cărți confecționate și utilizate la diverse conținuturi

- *Cartea familiei* – va cuprinde fotografii de familie, arborele genealogic al familiei, evenimente de familie, numele rudelor.
- *Cartea cu poezii* – va conține o poezie scurtă, fiecare strofă fiind decupată și lipită pe pagini diferite, iar copiii vor desena elemente legate de conținutul strofi respective sau de starea emoțională creată de poezie. De ex., poezia *Ce e alb?* de M. Peneș.
- *Cartea cu povești* – va cuprinde texte foarte scurte, scrise de adult la calculator, fie sub dictarea copiilor, sau scrise de copii.
- *Cartea excursiei* – va conține vederi ale unor locuri vizitate de copii. Decuparea și aplicarea acestora pe pagină, precum și scrierea cuvintelor sau a propozițiilor, vor fi operații realizate de copii.
- *Jurnalul* – o carte personală, care cuprinde tot ce dorește copilul: abțibilduri, desene, vederi etc. Pe copertă se va scrie *JURNAL* și numele autorului, adică cel al copilului. Copilul își poate desena autoportretul.
- *Cărți matematice* – vor include cifre, numere și desene cu obiecte, a căror cantitate va corepunde cu datele problemei ilustrate.
- *Agenda de telefon* – va include numere de telefon ale persoanelor din anturajul copilului sau unele inventate. Vor fi incluse și numerele de telefon ale unor servicii: pompieri, salvare, poliție.
- *Dicționar* – va include cuvinte folosite în diferite proiecte tematice. Acestea pot fi însoțite de imagini.

Pe parcursul unui semestru, fiecare copil va confecționa minimum 2 cărți – una individual și una în grup. La toate tipurile de cărți se va folosi numerotarea paginilor, fie cu cifre decupate și aplicate, fie cu cifre conturate sau scrise de copil.

Confecționarea cărților e o activitate captivantă și antrenantă pentru copii, prin intermediul căreia ei învață noțiuni matematice și cuvinte noi, capătă deprinderi sociale, de comunicare orală și scrisă.

ATRIBUTE PENTRU DESEANAT ȘI SCRIS. Creioanele, pixurile etc. trebuie să faciliteze formarea deprinderii de scriere. Acestea trebuie să implice un efort minim de concentrare a văzului și a mușchilor mici ai mâinii copilului.

Folosiți pentru copiii de vîrstă mică creioane groase și rotunde, ce lasă cu ușurință urme pe foaie, iar pentru cei de vîrstă preșcolară creioane cu o grosime de 7-8 mm, cu o lungime de 155-170 mm și cu vîrf rotunjit. Pixurile și creioanele mai subțiri de 7 mm îl fac pe copil să apese cu putere și, astfel, îl obosesc, iar cele prea groase vor luneca din mîna și vor complica mișcările lente de scris.

Creioanele cu muchii „taie” mîna, din aceste considerente nu se recomandă a fi utilizate de către copiii de vîrstă mică și preșcolară.

IMAGINILE sînt materialele didactice cu cel mai mare impact în procesul de predare-învățare. Pentru grupele mici veți folosi imagini predominant figurative, iar pentru cele mari – schițate ori simbolice. Imaginea figurativă, însoțită sau nu de text, îndeplinește mai multe funcții:

- transmite informația;
- clarifică informația (îi permite copilului să emită predicții referitoare la cuvîntul scris ori să verifice sensul cuvîntului citit);
- constituie un suport pentru text (sprijină exprimarea orală în cadrul lecturii după imagini).

Subiectele ce pot fi abordate prin intermediul imaginilor sînt numeroase și cuprind, practic, toate domeniile de activitate/materiile de învățămînt.

Selectați imagini executate în culori reale, ce permit deslușirea clară a detaliilor.

Folosiți scheme și materiale demonstrative. Acestea vor fi executate pe hîrtie albă, cu inscripții de culoare neagră și cu litere de tipar nu mai mici de 3 cm.

JUCĂRIILE. La selectarea acestora țineți cont de materialul din care sînt executate; de formă, greutate, mărime; de vopseala, lacul cu care sînt acoperite. Materia primă din care sînt confecționate nu va conține substanțe toxice și se va prelucra cu ușurință.

Fiecare grupă va avea propriul set de jucării.

Jucăriile pentru copiii de creșă nu vor conține elemente de mici dimensiuni și nu vor fi ușor demontabile. Acestea vor avea minimum 3 cm în diametru.

Greutatea și mărimea jucăriei va corespunde capacităților copilului (forță, dimensiunea mîinii). Aceasta nu va avea colțuri ascuțite, ghimp, fisuri, capete ieșite în exterior, pentru a evita rănirea copiilor. Greutatea unei jucării pentru un copil de pînă la 3 ani nu trebuie să depășească 100 g, iar pentru un copil de 3-7 ani – 400 g.

Dați preferință jucăriilor din masă plastică, celuloză și cauciuc, care se supun cu ușurință curățării și dezinfectării, precum și jucărilor din lemn, care nu se fisurează în timpul prelucrării.

Jucăriile moi și de pluș se murdăresc mai repede decît celelalte și se curăță mult mai greu, de aceea nu sînt indicate pentru copiii de pînă la 2 ani. La fel, nu se recomandă folosirea lor nici în grădinițe.

Înainte de a le da copiilor, spălați cu săpun și clătiți minuțios toate jucăriile nou-procurate, rezistente la prelucrare.

Excludeți din uz jucăriile de pe care, în procesul spălării, se șterge vopseala, deoarece copilul le poate pune în gură și, în contact cu saliva, vopseala se va dizolva.

Nu folosiți jucăriile din sala de grupă pe teren. Aveți în dotare un set special de jucării.

TABLA de perete, de 0,75 x 1,5 m, trebuie amplasată la o înălțime de 0,7-0,8 m (de la latura de jos a acesteia) de podea.

DEMONSTRAREA FILMELOR, A SLAUDURILOR – în acest scop utilizați un proiector și un ecran, care va fi agățat pe perete la o înălțime 1-1,3 m (de la latura de jos a acestuia) de podea. Nu se admite demonstrarea filmelor direct pe perete.

VIZIONAREA TELEVIZORULUI. Pentru vizionarea emisiunilor și a filmelor pentru copii folosiți televizoare cu diagonala de 59-69 cm. Acestea trebuie amplasate la o înălțime de 1-1,3 m. În timpul vizionării, aranjați copiii, în funcție de înălțime, la o distanță de cel puțin 2-3 m și cel mult 5-5,5 m de ecran. Scaunele vor fi aranjate în 4-5 rînduri, la o distanță de 0,5- 0,6 m unul de altul.

Atenție!

Vizionarea îndelungată și fără supraveghere a emisiunilor televizate de către copii are impact negativ nu numai asupra vederii, dar și asupra sistemului nervos, contribuind la dereglarea somnului. Reglementați durata și periodicitatea aflării în fața micilor ecrane. De asemenea, respectați următoarele reguli:

- permiteți copiilor să vizioneze doar emisiuni și filme pentru această categorie de vîrstă;
- durata unei vizionări nu va depăși 20 min. pentru copiii de 4-5 ani și 30 min. pentru copiii de 6-7 ani;
- sursele de lumină (fie naturală, fie artificială), prezente obligatoriu, nu trebuie să bată direct în ochi;
- pe ecran nu se vor reflecta obiectele din sală.

PLANTELE DE CAMERĂ ȘI ANIMALELE vor fi inofensive, atît pentru copii, cît și pentru maturi, și nepretențioase în întreținere. Amplasați acvariul, coliviile și plantele de cameră astfel încît să nu împiedice pătrunderea luminii naturale în încăpere. Nu se admit animale de talie mare, agresive și cu comportament imprevizibil, nici plante cu ghimpi și otrăvitoare. Înainte de a fi aduse la grădiniță, animalele vor fi vaccinate și supuse procedurilor de igienizare. Nu se admit animale vagaboande. Animalele se selectează ținînd cont de vîrsta copiilor și de starea lor de sănătate.

Selectați plantele de cameră ce curăță aerul de praf și bacterii, ce îmbibă substanțele dăunătoare și elimină agenții alergeni din încăpere. În vederea menținerii curățeniei, îngrijiți animalele și plantele zilnic; cu excepția stropitului, această procedură va fi efectuată numai de angajații grădiniței.

Pe pervazurile din sala de grupă nu amplasați plante cu frunze late, ce pot împiedica pătrunderea luminii prin geam și, totodată, nu mai mari de 15 cm. Se recomandă să amplasați plantele de cameră pe suporturi speciale, cu o înălțime de maximum 65-70 cm de la podea.

UTILIZAREA INSTRUMENTELOR va avea loc numai cu permisiunea adultului și sub strictă supraveghere. În scopul profilaxiei unor traume, demonstrați inițial modul corect de mînuire a instrumentelor. Acestea vor corespunde vîrstei copiilor, vor fi în stare de funcționare și securizante (foarfece cu vîrfurile teșite, ciocănaș cu partea de lovire rotunjită). Instrumentele ascuțite și cu tăiș vor fi păstrate în cutii.

În timpul executării unor lucrări la teren – stropitul florilor, căratul nisipului, curățarea zăpezii – copiii vor folosi instrumente în stare bună, cu mînere și conforme înălțimii lor.

Nu permiteți utilizarea de către copii a inventarului destinat maturilor. Căratul unor greutatea de 2- 2,5 kg la mici distanțe e permisă doar copiilor din grupa mare/pregătitoare.

Atenție!

- Colectați materiale pentru realizarea unor lucrări, jucării numai din locuri sigure și de la familii cu o situație sanitaro-igienică bună.
- Nu utilizați cioburi de sticlă, pomușoare otrăvitoare, surcele ascuțite sau sîrmă de mare duritate.
- Nu folosiți vopsele și lacuri pe bază de email și cleiuri pe bază de spirt.

3. Idei cu privire la utilizarea diverselor materiale²

Realizarea unor lucrări din materiale reciclabile reprezintă o ocazie minunată pentru copii de a-și dezvolta îndemînarea și simțul creativ.

² Mostrele de materiale didactice, care apar în acest paragraf, sînt preluate din activitățile grădiniței nr. 201 din Durlești.

Lucrările confecționate de ei pot fi utilizate la realizarea unor proiecte, la decorarea sălii de grupă, a terenului de joc, pot fi expuse în cadrul unor expoziții sau oferite părinților cu diferite ocazii: zile de naștere, Ziua Mamei, Crăciun sau Paște, pot servi drept jucării.

Ce poate să bucure mai mult o bunică decât un dar făcut de mâna nepotului sau nepoatei? Oricît de mic sau oricît de stîngaci ar fi realizat, este un dar din suflet. Și e făcut cu cheltuieli minime.

Sugestii!

- *Alocați timp suficient pentru realizarea lucrării.*
- *Alegeți un loc potrivit: o măsuță protejată cu ziare sau cu mușama.*
- *Dați-le copiilor șorțulețe sau haine mai vechi, care pot fi pătate.*
- *Conveniți împreună cu copiii ce proiect veți realiza și colectați materialele necesare.*
- *Faceți curat imediat după terminarea lucrului.*
- *Încurajați copiii pe parcursul proiectului și aplaudați-i la sfîrșit, pentru a-i determina să lucreze și data viitoare cu mult entuziasm.*

Fiți cu ochii pe materialele reciclabile! Borcane mari sau mici ce nu vă mai sînt de folos, hîrtie de împachetat de la un cadou primit recent, bucăți de stofă de la o rochie veche sînt numai cîteva exemple de lucruri pe care le puteți utiliza în viitoarele proiecte, fără să cheltuiți vreun leu. Puteți utiliza și alte materiale din casă (atenție la copiii mai mici de 3 ani, pentru că există riscul de a fi înghițite): fasole uscată, orez, diverse semințe, paste făinoase de diferite forme; vată, discuri demachiante, nasturi, fire de lînă, de ață; farfurii de hîrtie de unică folosință, suluri de hîrtie igienică, pungii de hîrtie, cutii.

Materiale ce trebuie procurate: creioane colorate, vopsele, pensule, foarfece cu vîrfuri rotunjite (pentru copii), hîrtie colorată, lipici, scotch, perforator etc.

Majoritatea materialelor folosite în realizarea proiectelor sînt considerate sigure pentru copiii de peste 3 ani. Cu toate acestea, pentru a evita accidentele, activitatea copiilor va fi supravegheată de adulți.

Atenție!

Micile proiecte create cu ajutorul minții și mînuțelor:

- stimulează imaginația și autodisCIPLINA;
- dezvoltă coordonarea între ochi și mîini;
- consolidează încrederea de sine;
- cultivă interesul pentru explorare.

▪ **PET**-urile sînt un material ieftin și accesibil. Puteți colecta și utiliza atît pet-uri de diferite culori și mărimi, cît și dopurile și inelele de la dopurile acestora. Materialele confecționate din acest produs reciclabil dispun de un imens potențial de dezvoltare a fanteziei și creativității, sînt polifuncționale și pot fi utilizate începînd cu copiii din grupele mici și terminînd cu cei din grupele pregătitoare. Acestea sînt absolut inofensive!

În grădiniță, pet-urile își găsesc utilizare în diverse scopuri: pentru sădirea unor semințe, pentru stropitori, pentru executarea unor panouri și materiale didactice destinate, în special, educației senzoriale, dezvoltării musculaturii fine, relaxării. Prezentăm cîteva idei de întrebuintare a acestora.

ACVARIU USCAT³

Materiale:

- căpăcele de diferite culori de la pet-uri;
- un vas din masă plastică de dimensiuni mai mari sau o cutie de carton.

Această activitate poate fi propusă copilului și atunci când este indispus, și atunci când este agitat, și atunci când nu știe cu ce să își ocupe timpul. *Acvariul uscat* îi va permite să se simtă relaxat, deoarece nu va avea în grijă că-l va sparge sau că va pierde vreo piesă. Totodată, acesta îi va dezvolta percepția, atenția, memoria, gândirea, imaginația, creativitatea și, desigur, musculatura fină.

Cum îl puteți folosi?

1. Pentru „scăldatul” mâinilor. Propuneți copiilor să-și „scufunde” în el palmele sau mâinile, pînă la coate sau chiar pînă la umăr, și să le "impletească".
2. Vărsați căpăcelele pe covor, pe masă sau pe podea. Solicitați copiii să răspundă la întrebări, executînd mișcările corespunzătoare.
De exemplu: *Ce culoare au căpăcelele? Ce culoare au cele mai multe? Cine va aduna mai repede căpăcelele de culoare...? Aranjați căpăcelele pe masă, grupîndu-le după culoare* etc.
3. Propuneți copiilor să verse și să adune căpăcelele de cîteva ori. Nu-i așa că-i captivează?
4. *Cine are cele mai lungi mărgel (trenuțuri, cărarușe, poduri, șerpi etc.)?* Copiii vor aranja pe masă/podea un șir de căpăcele de aceeași culoare sau alternînd culorile. Veți ține cont de vîrsta lor și veți complica sarcina, propunînd un anumit algoritm: 3 galbene-1 roșie, 3 galbene-1 roșie ș.a.m.d. sau 3 oranj-2 verzi-4 albe etc.
5. Propuneți copiilor să construiască piramide, porți, garduri, cetăți, chiar și un orașel al viitorului, respectînd anumite cerințe. De exemplu: copiii vor construi o piramidă, aranjînd capacele unele peste altele în descresștere.

3 Preluat din revista *Дошкольное воспитание*, nr. 4, 2003.

HRĂNIM PUIȘORII

Materiale:

- câteva pet-uri;
- multe căpăcele de diferite culori;
- vopsele de diferite culori, pensulă, cuțit.

Mod de realizare:

Tăiați pet-ul cu cuțitul în două, în așa fel încât să obțineți 2 colțuri, adică un "câșor de puișor cu un cioc proeminent". Faceți mai mulți "puișori". Rugați copiii să-i vopsească în diferite nuanțe.

Acest material va contribui la întărirea reprezentărilor copiilor despre gama de culori, la perfecționarea abilității de aruncare în țintă, la exersarea numărului, la dezvoltarea atenției, a imaginației și musculaturii fine.

Cum îl puteți folosi?

1. Propuneți copiilor de 2-3 ani să hrănească „puișorii” cu „grăunțe” (căpăcelele), care vor fi de aceeași culoare ca și „puișorul”.
2. Propuneți copiilor de 4-5 ani să arunce „grăunțele” (căpăcelele) în gura „puișorului” din următoarele poziții: așezat pe covor cu picioarele întinse, stând în genunchi. ”Puișorul” se va afla la distanța picioarelor întinse sau la picioarele altui jucător.
3. Propuneți copiilor de 6-7 ani să arunce „grăunțele” în gura „puișorului” de la o distanță de 1 m cu o mână, apoi cu cealaltă. Culoarea căpăcelului nu contează.

RIGLA NUMERELOR ȘI A SUNETELOR

Materiale:

- fișii din placaj sau din carton gros cu dimensiuni de 35 x 8 cm;
- un set de căpăcele pe care sînt aplicate cifre de la 0 la 10; de la 10 la 20; de la 10 la 100 (din 10 în 10) pentru rigla numerelor;
- un set de căpăcele de culoare roșie și albastră pe care sînt aplicate litere: pe cele roșii – vocale, pe cele albastre – consoane;
- perforator.

Mod de realizare:

În fișii de placaj se perforază 5 găuri, de-a lungul, la distanțe egale. Pot fi confecționate 2 feluri de rigle. Varianta I – în găuri se introduc „gîturile” de pet-uri, care se fixează din partea posterioară (să-i permită copilului să sucească și să răsucescă cu ușurință căpăcelele) și varianta II – în găuri se introduc căpăcele.

Acest material didactic este destinat copiilor de 5-7 ani și poate fi utilizat la realizarea obiectivelor din:

- aria curriculară *Știință*: formarea noțiunilor matematice elementare, exersarea numărului ordinal și cardinal, a numărului în ordine crescătoare și descrescătoare în limita 20, întărirea deprinderii de a

- număra din 2 în 2, cu numere pare și impare, din zece în zece etc.;
- aria curriculară *Limbă și comunicare*: exersarea deprinderii de analiză sonoră a cuvintelor, determinarea primului sau a ultimului sunet, familiarizarea cu sunetul etc.

BRĂDUȚI

Materiale:

- 10-12 pet-uri de o singură culoare;
- un băț/o bară din lemn cu diametrul de 2 cm și lungimea de 70 cm;
- foarfece, cuțit, plastilină.

Mod de realizare:

Ce veți face dvs.? Tăiați toate pet-urile cu cuțitul în două părți la distanțe diferite de gât. În centrul fundului unui pet faceți o gaură pentru băț. Introduceți bățul – tulpina – în gaură și fixați-l pe partea posterioară cu plastilină, pentru a-i reda construcției stabilitate.

Ce vor face copiii? Vor tăia pereții pet-ului, pînă la gât, în fișii de 0,5 cm și le îndoaie. Vor asambla toate detaliile brăduțului, pregătite în acest mod, pe tulpină. Atenție la forma bradului! În partea de jos copiii vor

amplasa crengile cele mai lungi, iar pe măsură ce se vor apropia de vîrf – tot mai scurte. Vîrfurile bradului va fi fixat cu plastilină. Se vor confecționa brăduți de diferite culori. La capătul crengilor pot fi înfipte bucăți mici de material spongios, pentru a obține brazi încărcăți de zăpadă.

În același mod pot fi confecționați și copaci foioși. În acest caz, pereții pet-urilor vor fi tăiați în fișii de 4 cm, dîndu-le formă de frunză. La asamblare, în partea de jos, se va lăsa mai mult loc fără frunze, pentru tulpină.

La ce-i puteți utiliza?

Ca element de decor în teatrul de masă sau al unor construcții mai mari executate de copii atît în sala de grupă, cît și afară, pe zăpadă sau nisip; la amenajarea spațiului în timpul jocurilor de creație; la însușirea noțiunilor matematice elementare.

Din părțile de pet-uri rămase, propuneți-le copiilor să confecționeze o floare pufoasă, tăind pereții în fișii, îndoindu-le spre exterior și suprapunîndu-le. Puteți folosi floarea ca decorațiune pentru pomul de Crăciun.

POIENIȚĂ CU FLORI

Materiale:

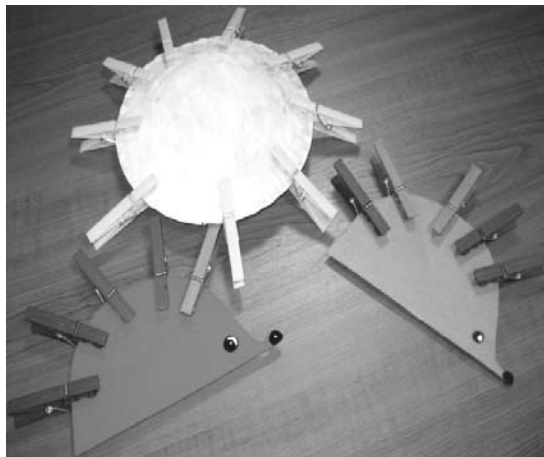
- o bucată de placaj/scîndură de formă pătrată, ovală sau rotundă, cu dimensiunea de 50 x 60 cm;
- un material dens (stofă, peliculă, tapete, dermatină) de culoare verde;
- pet-uri transparente;
- foarfece.

Mod de realizare:

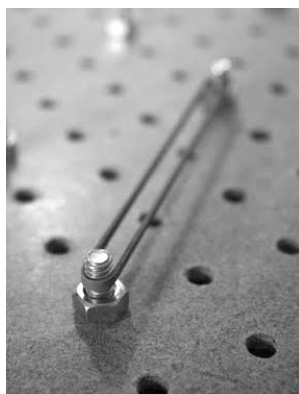
Luați o bucată de placaj, înfășurați-o în material dens de culoare verde. Confecționați florile, decupând de la pet-uri partea de sus cu tot cu dop. Efectuați câteva tăieturi înspre dop. Colțurile se rotunjesc și se îndreaptă în sus – astfel se obțin petalele. Vopsiti florile în diferite culori cu vopsea în ulei. Fixați florile de panou cu câteva cuie mici. Panoul e gata!

Cum îl utilizați?

E destinat în special copiilor de vîrstă mică la executarea de sarcini orientate spre dezvoltarea senzorială, la însușirea culorilor și a mărimii (florile pot fi roșii, galbene, albastre, mari și mici), la dezvoltarea musculaturii mici a mîinii (în procesul de sucire și răsucire a dopurilor). E simplu de confecționat și destul de mobil în utilizare. Poate fi amplasat în orice loc al sălii: pe masă, pe șevalet, pe ușă, pe partea dorsală a mobilierului etc. Esențial e să fie pus la nivelul ochilor copiilor.

Pentru copiii mici puteți folosi și carton, cleștișoare multicolore, care, de asemenea, contribuie la dezvoltarea senzorială și a musculaturii fine a mîinii.

- **PLĂCUȚA CU ȘURUBURI** – contribuie la dezvoltarea creativității copiilor, la exersarea operațiilor gîndirii, la formarea acțiunilor mentale. Copiii învață să se orienteze într-un plan și își dezvoltă musculatura fină a mîinii.

Materiale:

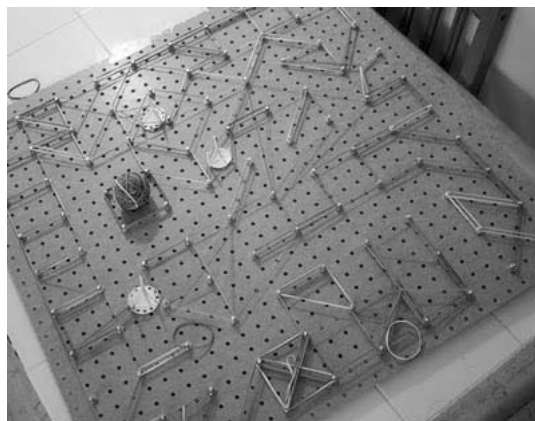
- o bucată de placaj cu dimensiunea de 120 x 120 mm;
- șuruburi (16, 25, 36 de unități);
- un șiret cu lungimea de 1 m sau elastic de diferite culori și mărimi;
- modele de scheme;
- perforator electric.

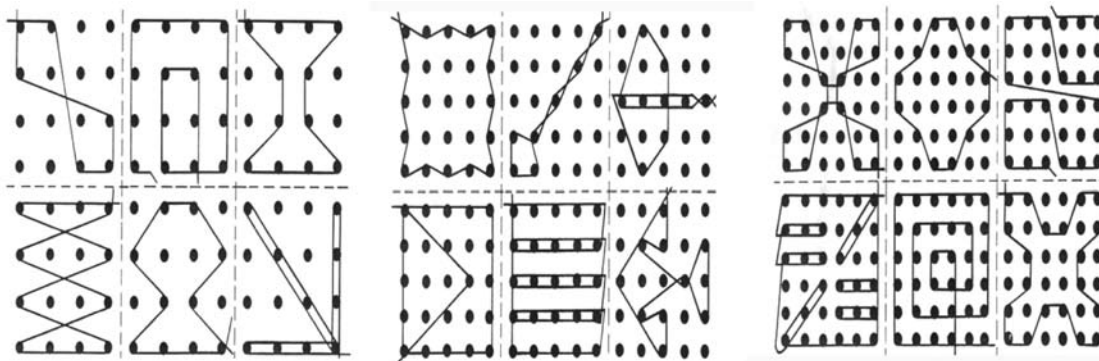
Mod de realizare:

În bucata de placaj, cu ajutorul perforatorului, la distanțe egale, se fac găuri (16, 25, 36). În ele se răsucesc șuruburi și suportul e gata. Inițial copiilor li se prezintă placa, schemele și modul de utilizare a acestora, iar apoi li se propune să realizeze diverse modele fără a mai utiliza schemele.

Puteți recurge la plăci gata găurite, folosite cîndva în alte scopuri (de la un aparat de radio de model mai vechi). Mai puteți modifica forma plăcuței, dimensiunea și modul de amplasare a șuruburilor.

În cazul în care nu veți avea la dispoziție astfel de plăcuțe, puteți utiliza, în aceleași scopuri, un alt suport, confecționat dintr-o bucată de scîndură în care veți bate cuie cu pălărie. Și în schemele model ați putea opera modificări.

Modele de scheme pentru plăcuța cu cuie sau șuruburi⁴

CHEIȚA FERMECATĂ este un material didactic simplu de confecționat și utilizat cu plăcere de copii în centrul *ALFABETIZARE*, la codificarea și decodificarea unor cuvinte.

Materiale:

- o bucată de carton;
- hârtie albă;
- lipici, foarfece, bandă adezivă.

Mod de realizare:

Desenați o cheie pe bucata de carton. Decupați-o. Propuneți copiilor să coloreze, să decoreze cheița. Aplicați pe ea o fișie de hârtie ce are două șiruri – unul cu literele alfabetului și altul cu numere. Astfel, fiecărei litere din șirul de sus îi va corespunde un număr în șirul de jos.

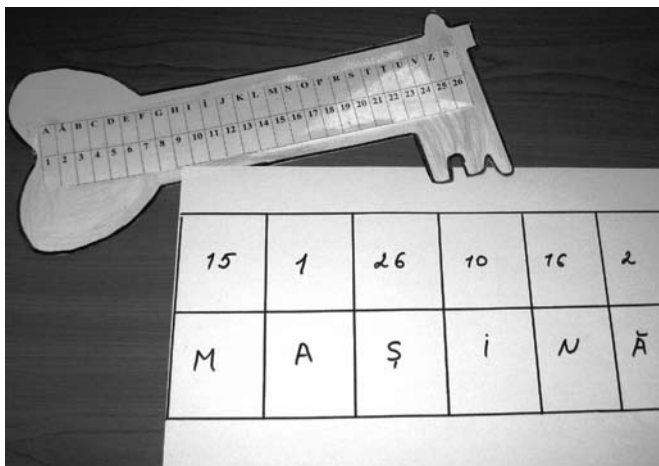
▪ **COCA (ALUATUL)** este folosită pentru activitățile de modelare. Aluatul poate fi preparat în comun cu copiii, care vor avea posibilitatea să învețe cum se măsoară lichidele și solidele, cum se transformă substanțele etc.

Rețete de cocă:

1. Făină – 2 pahare, sare – 1 pahar, apă – $\frac{3}{4}$ pahar, colorant alimentar.
2. Făină – 2 pahare, sare – 1 pahar, ulei – 2 linguri, apă – 1 lingură.

Amestecați toate ingredientele și obțineți un aluat, din care pot fi executate diverse figurine, animăluțe etc.

▪ **CUTII** – de la frigider, de la televizor, de la un set de creioane colorate etc. – se găsesc cu ușurință în orice casă. Acestea pot fi de dimensiuni mari – de la obiecte electrocasnice, produse de consum etc., medii – de la încălțăminte, bomboane etc. și mici – de la medicamente, sucuri, înghețată, parfumuri, becuri etc. Ce puteți

⁴ Preluat din revista *Дошкольное воспитание*, nr. 3, 1999.

face cu aceste ambalaje după ce obiectele achiziționate își găsesc locul în casă și în viața noastră? V-ați gândit că le puteți prelungi viața în activitățile cu copii? Cum? Puneți mâna pe foarfece, sfoară, pensule, culori, hârtie și... multă creativitate și răbdare!

Idei de utilizare:

LĂDIȚA FERMECATĂ

Luați o cutie de dimensiuni mari. În cadrul unei activități, le veți sugera copiilor că o pot folosi pentru păstrarea materialelor reciclabile colectate: bețișoare de înghețată, învelitori de la bomboane, pahare și farfurii de unică folosință, mărgelile, bucățele de stofă, aplicații de la hăinuțe, nasturi, șireturi etc.

Pentru a-i da un aspect de „magie”, propuneți-le copiilor să o decoreze cu hârtie de la buchetele de flori, siluete decupate din staniol, învelitori de la bomboane, fundițe, mărgelile. Totodată, în interiorul cutiei, ați putea plasa câteva cutii mici, care, de asemenea, vor fi decorate și în care veți păstra, sortat pe categorii, nasturi, pietricele, mărgelile, dopuri, căpăcele de la pet-uri etc.

Conținutul cutiei se va folosi la realizarea unor lucrări, la ornarea unor rame, obiecte ce vor fi dăruite cu diferite ocazii copiilor, părinților, la crearea unor proiecte/machete: *Curtea țărănească, Fundul mării, Livada, Strada* etc.

LĂDIȚA CU COMORI

Este o alternativă a *lădiței fermecate*, dar cu posibilități de utilizare mai variate. În acest scop, puteți folosi o cutie din plastic – de la înghețată etc., sau o cutie din carton, care va fi decorată de către copii. Lădița poate avea diferite utilizări: fie că ascunde un obiect-surpriză, pe care copiii îl vor descoperi prin diferite întrebări, fie un răvaș etc. Ca să capete de fiecare dată o notă distinctivă, puteți ascunde în ea un obiect destinat numai pentru activitatea respectivă: lacăte colorate, „lanțuri” (ghirlande) din hârtie colorată, funde de la cadouri ori de la buchete de flori, un animaluț ce are rol de paznic al cutiei etc.

Lădița poate îndeplini din când în când și funcția de „săculeț”. În acest caz, se va decupa o gaură într-unul din pereți, atât cât să poată intra mâna unui copil. În lădița-săculeț se pot plasa mai multe obiecte ce trebuie recunoscute prin pipăit: figuri geometrice, jucării mici, legume, fructe, diferite texturi etc.

În cazul texturilor, puteți folosi 2 variante de joc:

- **Varianta I**, mai ușoară, constă în a plasa în interiorul cutiei o bucată de material. Copilul introduce mâna, pipăie materialul, își retrage mâna și, tot prin pipăire, alege materialul identic dintre bucățile de pe masă (2-10 la număr). Cei mici vor avea de ales, inițial, între 2 bucăți. Pe parcurs, se adaugă și altele.
- **Varianta II** este indicată doar pentru copii mai mari. Copilul introduce mâna în cutie și descrie materialul, cum îl simte: moale, pufos, aspru etc., iar colegii trebuie să ghicească ce e: lână, pînză de sac, catifea etc.

În ambele cazuri, copiii vor fi familiarizați cu denumirea unor țesături și cu descifrarea senzațiilor tactile.

CASĂ

Aveți nevoie de o cutie din carton mare – de la un televizor, o mașină de spălat etc. Cu cât este mai mare, cu atât e mai bine. Acoperișul casei va fi confecționat din părțile de la fundul cutiei, care vor fi prinse între ele cu bandă adezivă sau sîrmă. Drept podea va servi chiar podeaua încăperii.

Pe pereții cutiei se vor aplica bucăți de hîrtie albă, de tapet. Decupați cu acuratețe geamurile și îndoiiți „obloanele”. În același mod executați și ușa. Căsuța este aproape gata. Copiilor le-a mai rămas doar s-o decoreze, cu ajutorul pensulelor și a acuarelelor, după bunul lor plac. Puteți utiliza la decorarea casei și imagini decupate din reviste pentru copii.

Casa poate fi folosită în jocurile de creație ale copiilor, ca element de decor în dramatizarea unor povești etc.

MAȘINĂ

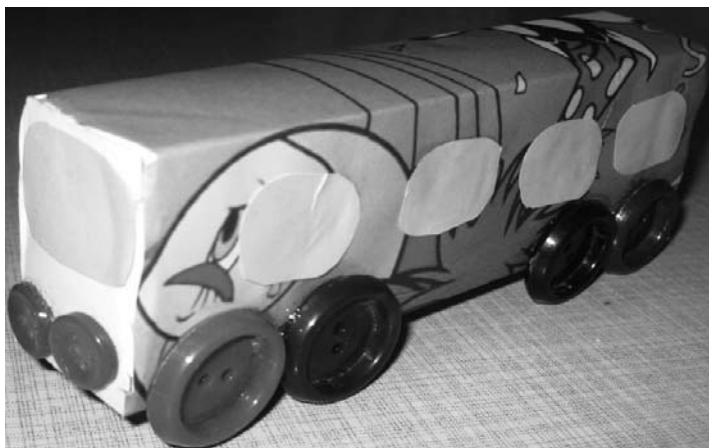
Luați o cutie de dimensiuni medii și vopsiți-o în culori aprinse, desenați ușile, aplicați prin părți, sau prindeți cu un șurub și o piuliță, 4 farfurii de unică folosință (din plastic sau hîrtie) – acestea vor servi ca roți. Decupați din staniol farurile, iar dintr-o bucată de carton – volanul și fixați-le la locul lor. Copilului îi rămîne doar să „împodobească” cutia-mașină și să pornească în călătorie.

Cu puțină fantezie, și cutiile de dimensiuni mai mici, cum ar fi cele de la sucuri de 1-2 l, pot fi transformate, de exemplu, în mobilier sau obiecte electrocasnice – frigider, cuptor cu microunde, mașină de spălat etc. – pentru căsuța păpușii. Poate vă întrebați la ce bun, dacă le puteți cumpăra? Nu uitați că o jucărie confecționată cu mâinile proprii poartă „căldura autorului”, aduce satisfacție și împlinire și „valorează” mai mult decît o jucărie cumpărată.

Cum veți proceda?

Înfășurați cu staniol o cutie ori lipiți pe ea hîrtie, decupați ușița, încliați în interior cîteva polițe și... frigiderul e gata! Chiar și cele mai mici cutii – de la medicamente, parfumuri, sucuri de 0,2 l etc. – pot căpăta o altă utilizare în activitățile cu copiii. Propuneți-le să le „îmbrace” în hîrtie, să le deseneze ori să le aplice geamuri și uși, să le înclieie roți din nasturi sau carton și... vor obține diferite jucării: mașinuțe, autobuze, trenulețe.

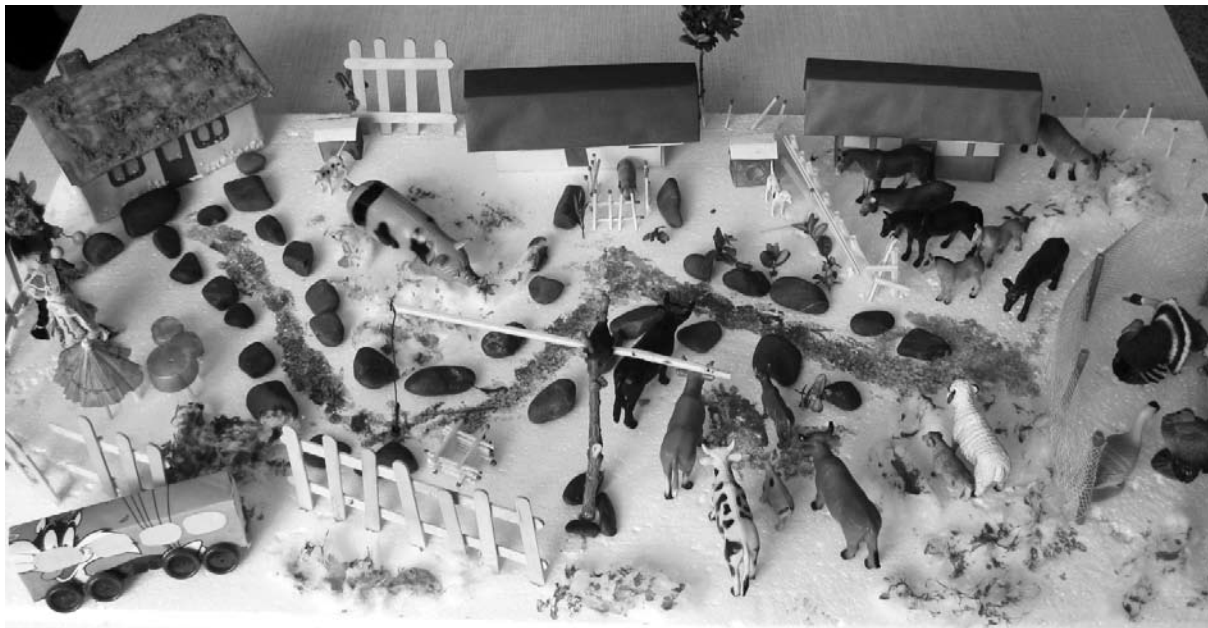
Cutiile se mai pot transforma în căsuțe și pătuțuri pentru păpuși, în garaje pentru mașini, în semafoare sau cuști pentru animale. Le puteți utiliza în diverse jocurile, în elaborarea de proiecte pe diferite teme: *Garajul de mașini, Curtea bunicilor* etc.

CURTEA BUNICILOR

Este o machetă realizată în grupa mare ca finalitate a proiectului *Animalele domestice*, derulat timp de o săptămână. Copiii au folosit pentru: *gard* – bețișoare de înghețată; *autobuz, casa bunicilor, cuștile cîinilor* – cutii de la medicamente, sucuri; *fîntînă* – chibrituri; *grajduri* – paie de la sucuri și plasă de la buchetele de flori; *cărări* – pietricele și fire de ață.

▪ **FARFURIILE DE HÎRTIE/PLASTIC DE UNICĂ FOLOSINȚĂ** pot fi întrebuițate și ele la realizarea unor lucrări interesante.

FLOAREA-SOARELUI

Material:

- o farfurie de hîrtie;
- un tub de la prosoape de hîrtie;
- carton galben sau hîrtie galbenă;
- hîrtie verde, portocalie;
- acuarele de culoare galbenă;
- foarfece;
- pensule;
- sîrmă;
- capsator/bandă adeziva/lipici.

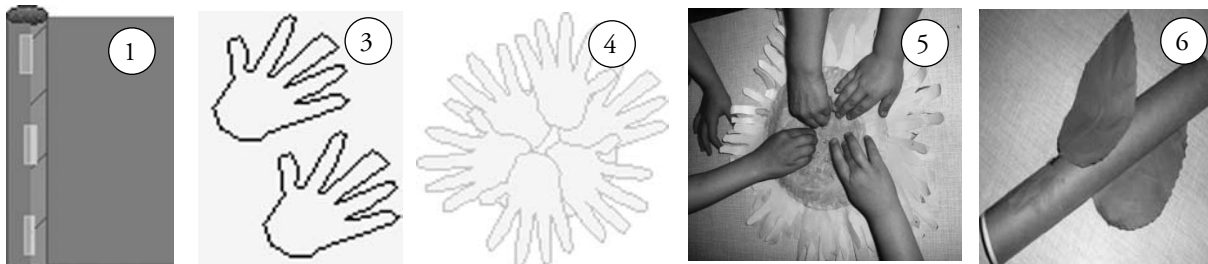
Mod de realizare:

1. Se unge tubul cu lipici și se învelește în hîrtie verde.
2. Se ia farfuria și se pictează în galben, se lasă la uscat.

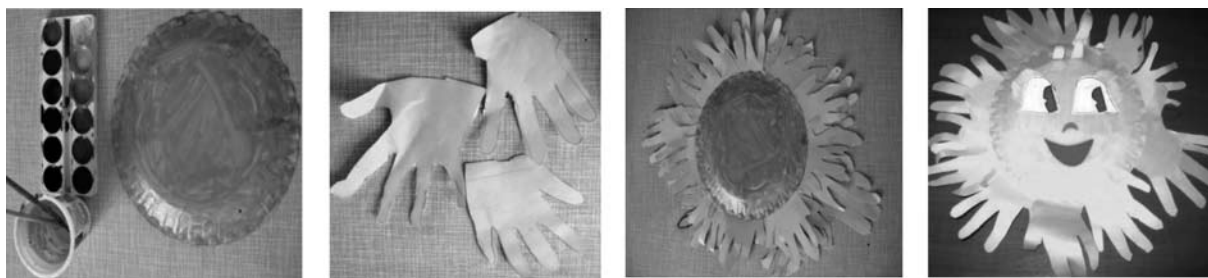

3. Se desenează conturul mâinilor pe hîrtia galbenă, se decupează.
4. Se capsează decupajele de mîini sau se lipesc cu lipici/bandă adezivă pe farfuria deja uscată.
5. Se aplică bucățele de hîrtie mototolită – semințele.
6. Se decupează frunzele, în care se introduc bucățele de sîrmă (pentru a le conferi mobilitate).

SOARE

Procedura de realizare a *soarelui* este similară cu cea de executare a florii-soarelui.

BUFNIȚĂ

Material:

- 3 farfurii de plastic sau hîrtie;
- hîrtie colorată în negru, roșu;
- capsator;
- lipici;
- pene.

Mod de realizare:

1. Se ia o farfurie și se decupează un fragment redînd forma capului.
2. Se ia o altă farfurie și se taie în două – pentru aripi.
3. Se decupează ochii și nasul și se lipesc.
4. Se lipesc sau se capsează farfuriile între ele după cum se vede în imagine.
5. Se lipesc penele.
6. Se lasă la uscat.

MASCĂ DE IEPURĂȘ

Material:

- 2 farfurii de plastic sau hîrtie;
- hîrtie colorată sau acuarele;
- pensule, capsator;
- lipici, elastic.

Mod de realizare:

1. Se ia o farfurie și se taie în două părți egale – pentru urechi.
2. Se decupează din cea de-a doua farfurie un segment ce constituie cam $\frac{1}{4}$. Partea rămasă va servi drept cap.
3. Se capsează urechile la cea de-a doua farfurie.
4. Se decupează 2 găuri sau se aplică 2 cercuri pentru ochi, nas și mustăți.
5. Se fixează elasticul.

▪ **PASTE FĂINOASE** – le puteți utiliza pe cele cu gaură sau pe cele ce au o formă mai interesantă. Pentru a le reda un aspect atrăgător, le veți colora. Cu puțină fantezie, veți reuși să confecționați cu copiii mărgelă și brățări, să decorați rame pentru fotografii, alte lucrări executate de copii.

COLIER/BRĂȚARĂ DIN PASTE

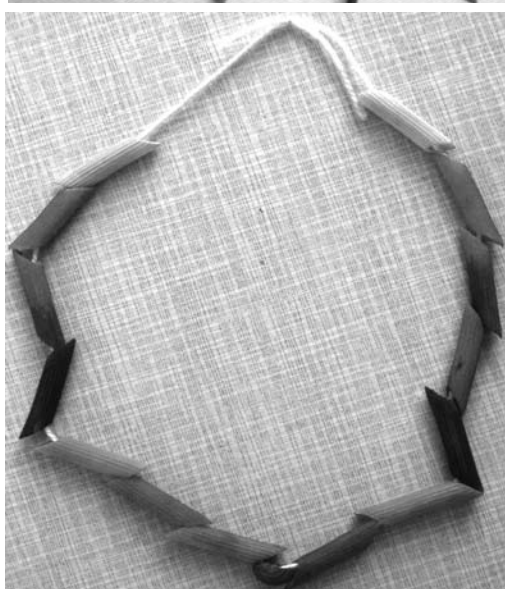
Material:

- paste cu gaură;
- vopsele tempera;
- pensulă;
- fir de lînă, ață mai groasă sau rafie.

Mod de realizare:

1. Se pictează pastele în diferite culori și se lasă la uscat.
2. După ce se usucă, pastele sînt înșirate pe firul de lînă sau rafie.
3. Se leagă capetele firului, pentru a forma un colier.

Pentru copii mai mici, care nu știu să picteze prea bine, se recomandă să puneți pastele într-o cutie cu capac și să turnați deasupra lor o picătură de vopsea tempera. Închideți cutia și lăsați copilul să agite pastele pînă acestea se îmbibă de culoare. Astfel veți obține paste foarte frumos și uniform colorate.

RAMĂ PENTRU FOTOGRAFII

Material:

- o bucată de carton gofrabil de la o cutie;
- paste de diferite forme;
- vopsea tempera sau acuarele;
- lipici, pensulă;
- foarfece;
- o poză.

Mod de realizare:

1. Dați cartonului o formă, la dorință, care va fi cu vreo 20 cm mai mare ca poza.
2. Lipiți în centru poza.
3. Vopsiți paste în diferite culori și lăsați-le la uscat.
4. Lipiți paste în spațiul de pe marginile fotografiei, aranjându-le într-un anumit ornament, și lăsați să se usuce. Puteți acoperi lucrarea cu lac.

La realizarea brățărilor și mărgelilor mai puteți utiliza *floricele de porumb*, care vor fi înșiruite pe ață cu ajutorul acului.

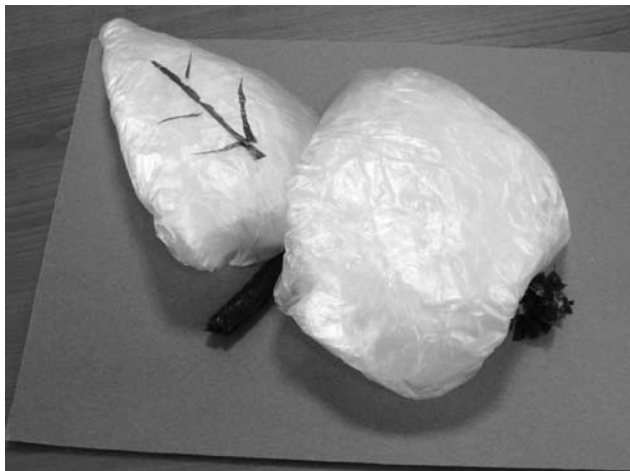
Atenție!

Folosirea acului face ca acest proiect să fie considerat periculos pentru copiii mici! E recomandat copiilor de peste 5-6 ani. Copiii mici pot picta floricelele, acestea urmînd a fi înșiruite de adult.

Fiți creativi! Puteți înșira floricelele fără a le picta, formînd ghirlande pe care să le puneți pe pomul de Crăciun.

▪ **PUNGI DIN PLASTIC** – colectați-le din gospodărie, după ce au servit la cîrarea și păstrarea unor produse, și veți obține un material excelent pentru executarea unor aplicații în volum.

Inițial, propuneți copiilor să le studieze, să deslușească pe ele desene, cifre, litere, chiar și logotipuri, să le foșnească pe săturate, să le compare după culoare, mărime etc. Apoi, sugerați-le să alcătuiască cîte o propoziție despre ceea ce ar fi putut să se păstreze în aceste pachete.

Pentru a realiza aplicații în volum, veți avea nevoie de câteva semifabricate: se iau câteva pungi, se adună și se răsucesc. Pentru a le păstra forma dorită, le veți lipi cu bucăți de bandă adezivă. Cu ajutorul lipiciului sau al benzii adezive bilaterale copiii vor realiza din aceste semifabricate, pe carton colorat, diverse aplicații: melc, omuleț de zăpadă, măr, soare etc. Propuneți-le să completeze tabloul cu alte elemente din materialele puse la dispoziție.

▪ **HÎRTII, STANIOL DE LA BOMBOANE/CIOCOLATĂ** – sînt colecționate cu plăcere de copii și, în combinație cu alte materiale, pot servi la confecționarea unor lucrări destul de originale.

FLORI

Materiale:

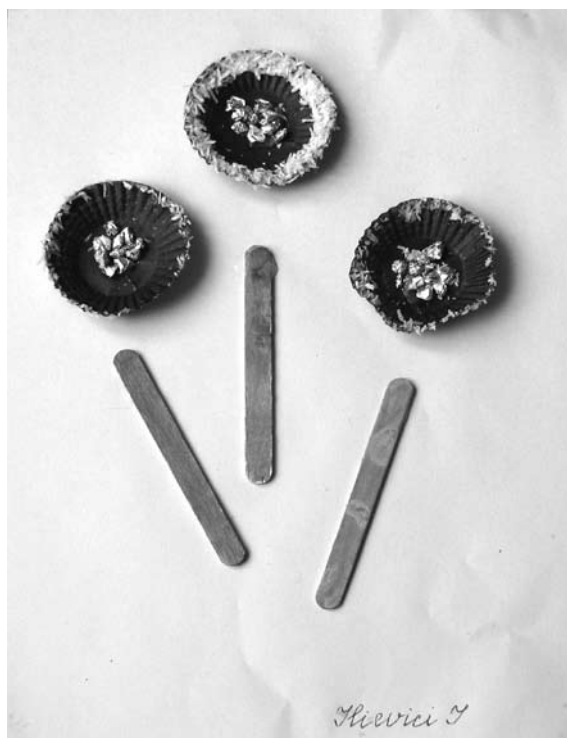
- ambalaje de la bomboane de ciocolată ori briose de diferite mărimi;
- staniol de la bomboane;
- bețișoare de înghețată;
- vopsea sau carioca verde;
- hîrtie de desen;
- lipici;
- foarfece;
- șervețele de hîrtie de diferite culori;
- fulgi de nucă de cocos ori zaț de cafea.

Mod de realizare:

1. Se iau ambalajele de la bomboane/briose, se înmoaie în puțin lipici și se pun în fulgii de cocos ori zaț de cafea, se scutură puțin și se lasă la uscat.
2. Se pictează bețișorul de înghețată în verde și se lasă la uscat.
3. Se aplică bețișoarele pe foaie la distanțe diferite.
4. Se lipesc deasupra ambalajele de la bomboane prelucrate, iar în mijloc – staniol ori șervețele mototolite.

Din ambalajele de la bomboane copiii pot realiza și alte lucrări: să decoreze rame pentru fotografii, să decupeze aripi pentru diferite insecte, peștișori pentru compoziția *Acvariu*, să decoreze hainele unor personaje din povești etc. (silueta este decupată din timp) etc.

Aceste materiale pot fi utilizate în realizarea decorului unor scenete, la împodobirea sălii de grupă cu ocazia unor sărbători: *Toamna de aur* etc.

CAPCANĂ PENTRU VÎNT

Materiale:

- 10-12 scoici de dimensiuni mici;
- un capac din plastic de la o cutie sau o bucată de carton gofrabil de formă rotundă;
- 12 fire de ață mai scurte și unul mai lung;
- 2 pungi din polietilenă;
- foarfece, lipici, sulă.

Mod de realizare:

1. Fiecare scoică se încheie de câte un fir de ață scurtă și se lasă la uscat.
2. În capac sau în bucata de carton, căreia i se dă o formă rotundă, se fac 10-12 găuri.
3. Se introduc firele de ață cu scoici prin capac ori carton, de jos în sus, și se leagă nod capătul liber.
4. Pungile se taie în fișii de 0,5 cm, nu pînă la capăt, și se lipesc în jurul capacului/cartonului.
5. Se mai fac 2 găuri, una în fața celeilalte, și se introduce firul de ață mai lung, de jos în sus, printr-o gaură. Se trage firul de-a lungul capacului/cartonului și se scoate pe cealaltă gaură.
6. Se atîrnă „capcana” de creanga unui copac sau deasupra ușii. Veți auzi cîntecul vîntului.

- **AMBALAJE DE LA DETERGENT, ȘAMPON** – pot fi utile în diferite situații, transformîndu-se în stropitori, popice, vase pentru flori, ținte de aruncat etc. Copiii le mai pot utiliza la construirea unor machete.

CĂSUȚA MICII SIRENE

Materiale:

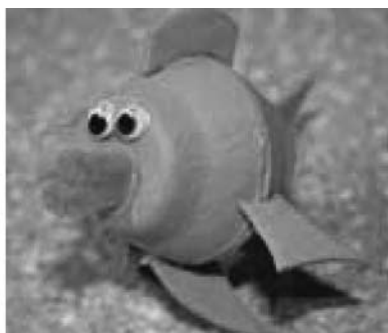
- ambalaje de la detergenți lichizi;
- nisip, scoici, pietricele;
- o bucată de placaj;
- cuțit, carioca, foarfece;
- lipici, diferite mărunțișuri pentru decor;
- sirene și animăluțe marine.

Mod de realizare:

1. Se decupează (cu cuțitul – o face educatorul) în ambalaje orificii pentru uși, ferestre.
2. Se desenează și se decorează ambalajele.
3. Se aranjează pe bucata de placaj nisipul, scoicile etc., imitîndu-se fundul mării.
4. Se aranjează ambalajul decorat și mica sireună.

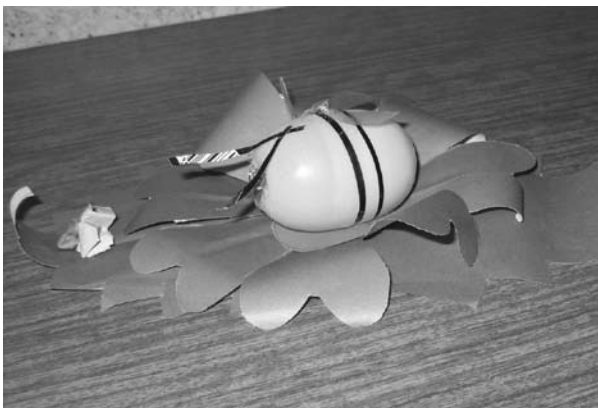
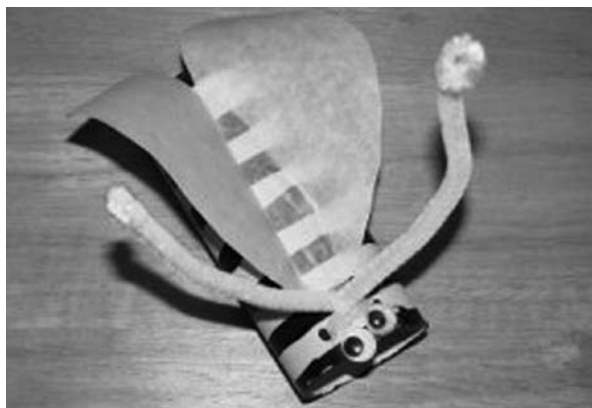
▪ **AMBALAJE DIN CARTON PENTRU OUA** – pot fi utilizate în confecționarea unor animăluțe haioase. Veți avea nevoie de foarfece, acuarele, pensule, capsator, fire de sîrmă, hîrtie colorată. Principiul de confecționare constă în decuparea celulelor din ambalaj, vopsirea/decorarea lor sau capsarea/lipirea detaliilor între ele. Iată cîteva exemple de lucrări realizate de copii: omizi, răcușori, pești, albine, purceluși etc.

ALBINĂ

Material:

- un tub de la hîrtie igienică;
- vopsea galbenă și neagră;
- foarfece;
- lipici;
- perforator;
- 2 mărele;
- un fir de sîrmă;
- hîrtie de copt.

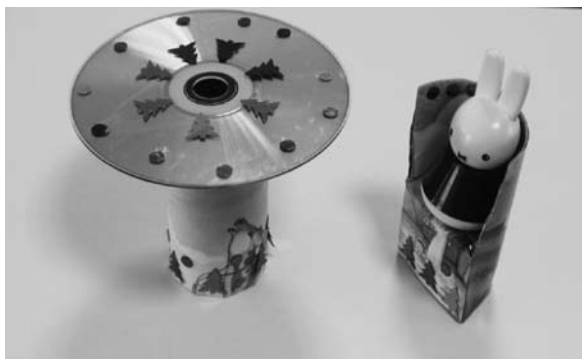
Mod de realizare:

1. Se vopsește tubul de hîrtie în galben și se lasă la uscat.
2. După ce s-a uscat, se pictează dungii negre. Se lasă la uscat.
3. Se taie o bucată de hîrtie de copt în formă de inimă, reprezentînd aripile.
4. Se perforază în 2 locuri, pentru a introduce firul de sîrmă, reprezentînd antenele.
5. Se pun la capătul antenelor mărgelele și se îndoaie puțin firul.
6. Se lipesc ochii și aripile albinei.

În procesul de lucru, le puteți adresa copiilor diverse întrebări: *Ai văzut albine? Cînd? Ce făceau? Cum se mișcau? Ai fost vreodată înțepat de o albină?*

MASĂ CU SCAUN PENTRU IEPURAȘ**Materiale:**

- 2 tuburi de la hîrtie igienică;
- un CD scos din uz;
- șervețele de bucătărie;
- lipici, foarfece, pensulă;
- elemente de decor.

ACVARIU CU PEȘTI**Materiale:**

- o tavă din plastic de la tort;
- hîrtie colorată;
- foarfece, lipici.

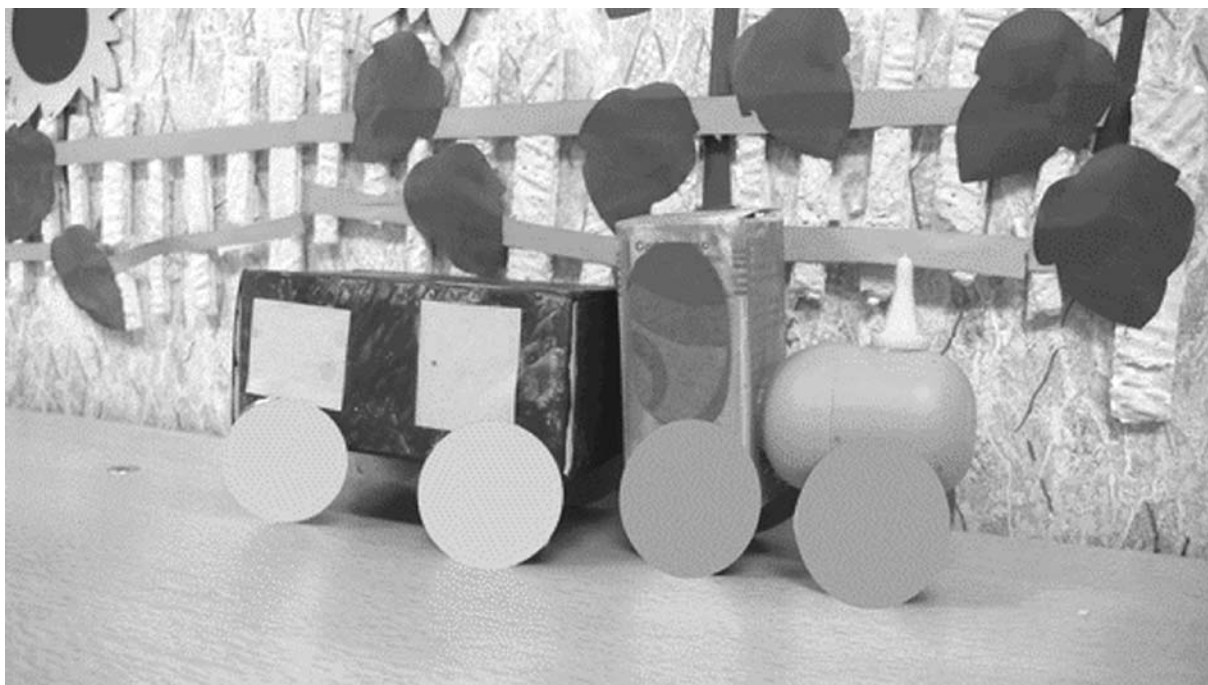
PURCELUȘ**Materiale:**

- un pahar din plastic de unică folosință;
- paie de suc;
- foarfece, hîrtie colorată.

TRENUȚ**Materiale:**

- cutiuțe din carton de la medicamente;
- un ou Kinder;
- guașe;
- carton colorat;
- o piesă micuță de la un joc de masă;
- lipici, foarfece.

Realizând produse noi din materiale reciclabile, copiii învață să execute o lucrare în mai multe etape, să aibă răbdare, să fie economi, să protejeze natura. De asemenea, ei își rafinează deprinderile motrice și își dezvoltă expresivitatea și creativitatea.

V. Parteneriatul educațional

Maria VRÂNCEANU

"Că nu te lasă să te gîndești numai la tine, copilul te învață cel mai bine măsura generozității, a grijii pentru celălalt, a sacrificiului. Îți aduce aminte că poți zîmbi în fiecare zi, că poți afla bucuria pînă și în lucrurile cele mai mărunte, că dragostea nu se cîștigă cu bani și nici respectul cu biciul. Ajutîndu-l să descopere lumea, ajungi tu însuși să o înțelegi mai bine. Povețele pe care i le dai te ajută să înțelegi mai bine unde ai greșit și să îndrepti ce se mai poate îndrepta."

1. Importanța parteneriatului educațional

Tendențele actuale ale educației timpurii cer realizarea unor parteneriate constructive și eficiente între grădiniță, familie și alți factori educaționali, în vederea socializării și pregătirii copilului către școală și viața socială. **Parteneriatul educațional** este una dintre cerințele-cheie ale pedagogiei contemporane, este un concept și o atitudine. Acesta presupune:

- egalizarea șanselor de participare la o acțiune educativă comună;
- interacțiuni acceptate de toți partenerii;
- comunicare eficientă între participanți;
- colaborare (acțiune comună în care fiecare are rolul său diferit);
- cooperare (acțiune comună cu interrelații și roluri comune).

Scopul general al parteneriatului educațional este cunoașterea reciprocă a punctelor de vedere, a opțiunilor partenerilor prin identificarea nevoilor grădiniței și ale copiilor, dar și implicarea comună în satisfacerea acestor nevoi. Atunci cînd părinții, cadrele didactice și ceilalți membri ai comunității devin și se consideră parteneri în educație, în jurul copiilor se formează o comuniune de suport, care poate funcționa ca un angrenaj bine pus la punct, astfel parteneriatele constituind o componentă esențială în organizarea și desfășurarea activităților în unitatea de învățămînt.

Parteneriatul se bazează pe premisa că părțile interesate au un fundament comun de acțiune și un spirit de reciprocitate care le permite să se unească. Pe educatori și pe părinți îi unește dorința de a-i susține pe copii în dezvoltarea lor. De aceea, instituirea spiritului de reciprocitate, astfel încît eforturile depuse să aibă semnificație pentru toți cei implicați, este percepută de ei drept o provocare. Cunoscîndu-se, partenerii se identifică cu nevoile și aspirațiile copilului, pentru a-l sprijini, cu tact, înțelegere și dragoste, în a atinge un scop cu finalitate pozitivă.

2. Tipuri de parteneriate

Importanța și necesitățile obiective ce impun stabilirea parteneriatelor educaționale au determinat și tipurile acestora, al căror sumar de activități se impune a fi proiectat riguros, potrivit cu nevoile identificate, cu scopul și obiectivele urmărite:

- parteneriate care își propun **modernizarea bazei materiale** și a spațiilor de învățămînt, dotarea și diversificarea materialului didactic aferent procesului educativ – cu familia, comunitatea, agenți economici, ONG-uri, biserica, instituții de învățămînt;

- parteneriate pentru **cunoașterea reciprocă și buna relaționare** – cu instituții culturale și de învățământ, cu familia, comunitatea;
- parteneriate ce vizează **atenuarea problemelor copiilor cu nevoi speciale** – cu asistenți sociali, instituții de învățământ, ONG-uri, actori comunitari, organisme naționale și internaționale abilitate;
- parteneriate **profesionale** – cu instituții de învățământ din țară și de peste hotare, ONG-uri, organizații internaționale;
- parteneriate ce vizează **formarea continuă a cadrelor didactice** – cu instituții de perfecționare;
- parteneriate **de imagine**, în scopul popularizării experiențelor pozitive ce se înscriu în sfera unui management al imaginii – cu familia, mass-media; participări la simpozioane, conferințe locale, naționale și internaționale etc.

Parteneriatul educațional în favoarea copilului mic se realizează între:

- **instituțiile educației:** familie, grădiniță, școală, comunitate, muzee, biblioteci, teatre, universități, academii de studii, ONG-uri, precum și biserica, poliția rutieră, serviciul de pompieri etc.;
- **agenți educaționali:** copii, părinți, cadre didactice, psihologi, consilieri, psihopedagogi, terapeuți ocupaționali, asistenți sociali, precum și APL, ambasade acreditate în Moldova, agenți economici etc.;
- **membri ai comunității** cu influențe asupra creșterii, educării și dezvoltării copilului mic (scriitori, poeți, pictori, artiști, muzeografi, medici, factori decizionali, reprezentanți ai poliției și ai brigăzii de pompieri, meșteri populari, lideri ai comunității etc.).

3. Parteneriatul grădiniță-familie

3.1. Importanța, principiile și avantajele parteneriatului dintre grădiniță și familie

Experiența demonstrează că legăturile afective și comunicarea bună cu părinții, angajarea lor în diverse acțiuni îmbunătățesc atitudinea acestora față de grădiniță sau față de orice alt tip de instituție de educație timpurie, încurajându-i să se antreneze și mai mult în viața instituției, să interacționeze și mai bine cu copiii lor. Implicați permanent părinții în activitatea grădiniței, nu numai atunci când apar probleme! Ei vor să fie informați asupra politicilor educaționale ale acesteia, să cunoască scopul și obiectivele programului educativ la care participă copilul. Pentru ca parteneriatul să fie cu adevărat eficient, nu unul formal, este important ca părinții să fie implicați în luarea deciziilor, să devină **participanți activi** în **planificarea, organizarea, implementarea și evaluarea** oricărui practici pozitive, să identifice, în tematica acțiunilor, informațiile oferite despre copiii lor. Părinții și educatorii poartă, în egală măsură, răspundere pentru contribuția și efortul în construirea unei relații de bună colaborare în beneficiul copilului. Avantajele activității în parteneriat includ deci responsabilitatea comună în luarea deciziilor.

3.2. Cum asigurăm implicarea reală a părinților în activitățile derulate la nivelul grădiniței?

Există cel puțin 6 tipuri de implicare a familiei și comunității la nivelul grădiniței (Joyce Epstein)¹:

- **calitatea de părinte** – sprijinirea familiei în ceea ce privește abilitățile de creștere și îngrijire a copiilor, înțelegerea dezvoltării acestora;
- **comunicarea** cu familiile despre programele grădiniței și despre progresul înregistrat de copii;

1 Materialele Simpozionului Internațional *Împreună pentru educație*, ediția I, București, 2007.

- **voluntariat** – implicarea în programe de ajutorare și suport pentru cadre didactice, copii;
- **învățarea acasă** – implicarea familiilor în desfășurarea unor activități de stimulare-învățare împreună cu copiii lor, acasă, întru a asigura un continuu educațional, oferirea de recomandări privind corectarea limbajului la copii, a tulburărilor comportamentale etc.;
- **luarea deciziilor** – implicarea familiilor în stabilirea unor obiective ce urmează a fi realizate pe parcursul anului, la decizia grădiniței și la susținerea acesteia, prin intermediul asociațiilor, consiliilor, comitetelor de părinți etc.;
- **colaborarea cu comunitatea** – coordonarea resurselor și serviciilor pentru familii, copii și grădiniță cu agenți economici, instituții, alți actanți și oferirea de servicii comunității.

Îi puteți implica pe părinți în luarea deciziilor prin diverse **modalități formale**, care presupun o comunicare mai oficială, cu scopuri generale, administrative, de organizare și îmbunătățire a colaborării:

- **cooptarea reprezentanților** părinților în Consiliul de administrație al grădiniței sau Consiliul pedagogic;
- **consiliile părinților** – în majoritatea grădinițelor, consiliile părinților sînt formate din 3 reprezentanți, unul dintre ei fiind membru al Consiliului părintesc al grădiniței;
- **grupurile de lucru** – unele grădinițe folosesc expertiza părinților sau a altor membri ai comunității, pentru a găsi soluții la problemele cu care se confruntă;
- organizarea de **ședințe de consultare** cu toți părinții – în cadrul acestora se iau decizii importante pentru grupă/grădiniță (amenajarea spațiului grupei, a teritoriului aferent grădiniței, stabilirea listei de jucării și materiale didactice pentru activitățile copiilor, inclusiv opționale; alimentația, distracțiile, organizarea timpului liber, procurarea unor bunuri necesare în sala de grupă, discutarea scenariului unei sărbători etc.). Părinții trebuie consultați, nu puși în fața faptului împlinit, de ex.: *Trebuie să dați bani pentru...; Mîine mergem în excursie, dați-le bani copiilor; La matineul de Crăciun copilul dvs. trebuie să aibă costumul lui...* Faceți-i pe părinți parte a vieții grupei de copii, nu-i priviți doar ca pe sponsori;
- **redactarea acordului** între părinți și grădiniță sau a **planului anual** de lucru al instituției – părinții pot avea un aport real, dacă știu ce scopuri urmărește grădinița și cum pot fi de folos; ei ar putea să vă sugereze și activități interesante, la care să participe activ;
- organizarea de o **manieră interactivă a ședințelor cu părinții** – unii părinți, mai ales cei care nu au încredere în ei înșiși și în grădiniță, manifestă reticență, punînd la îndoială faptul că temerile lor vor fi puse în discuție și ascultate; educatorii/educatoarele trebuie să examineze mai multe moduri de implicare, pentru a se asigura că aportul părinților este binevenit și primește răspuns.

Iată cîteva **idei de eficientizare a unei ședințe cu părinții** unei grupe de copii din grădiniță:

- Asigurați-vă că toți părinții au aflat de ședință – înștiințați-i personal, prin scrisori sau mesaje transmise prin copii (dacă este posibil, prin telefon).
- Aranjați întâlnirea astfel încît să se încadreze în programul părinților.
- În debutul ședinței, invitați părinții să asiste la secvențe din activitățile copiilor, la un spectacol, un program artistic.
- Responsabilii (președinte, secretar etc.) de organizarea și moderarea ședințelor vor fi numiți prin rotație, pentru ca acestea să nu fie dominate de un singur părinte/grup de părinți.
- Aflați care sînt preocupările părinților și alocați timp pentru chestiunile pe care doresc să le aducă în discuție.
- Transformați ședințele în experiențe pozitive. De ex., rugați-i pe părinți să vă povestească despre talentele, interesele copilului lor, pe care ar vrea să le cunoașteți și dvs. În acest caz, părinții se vor simți valorizați.
- Asigurați-vă că rezultatele discuțiilor din timpul ședințelor sînt ulterior comunicate și celorlalte cadre

didactice din instituție, conducerii acesteia.

- Aveți grijă ca ședințele cu părinții să fie degajate, relaxante, să nu se axeze numai pe informații negative sau cereri de bani, fără a le solicita părerea sau a decide împreună cum ar trebui cheltuiți aceștia; astfel organizate, ședințele oferă ocazia de a interacționa, de a discuta și a se pune de acord asupra programului și progreselor copilului, de a iniția schimbări în derularea unor proiecte etc.

Cele mai eficiente **modalități de implicare** a părinților în activitatea grădiniței sînt însă cele **informale**, deoarece îi determină să se simtă valorizați și utili, parte activă și importantă a vieții instituției. Acestea presupun o comunicare mai familiară și permit împărtășirea ideilor, luarea deciziilor într-o atmosferă mai relaxantă, mai caldă, mai plăcută. Menționăm următoarele practici:

- **activități culturale** – vizionări de spectacole (de teatru, de circ) și filme, vizite la muzee etc.;
- **vizite, plimbări, excursii, drumeții** – de regulă, părinții se implică în organizarea și sponsorizarea acestora, în asigurarea siguranței copiilor;
- **analiza permanentă** a portofoliilor, a rezultatelor activității copiilor, **expoziții cu lucrări** ale copiilor (desene, aplicații, postere, cărți, modelaj, construcții, broderii, obiecte de meșteșugărit etc.) pe diverse teme de studiu: *Vine, vine Moș Crăciun; Mamă, astăzi este ziua ta; Încondeiem ouă; Ziua Europei* sau *1 iunie* – asigură accesul părinților la traiectoria evoluției deprinderilor artistico-plastice, practice și cognitive ale copiilor; pot fi organizate vernisaje ale unui/mai multor copii-„pictori”, ale unei familii – dinastii de pictori/sculptori/meșteri populari, expoziții comune de lucrări ale copiilor și părinților etc.
- **serbări** – zile de naștere ale copiilor, Ziua grădiniței, Ziua Mamei, Mărțișorul, Crăciunul și Anul Nou etc. sau **spectacole** cu prilejul aniversărilor unor poeți, scriitori etc.;
- **concursuri** – reprezintă o modalitate eficientă prin intermediul căreia părinții împărtășesc cu copiii emoții, trăiri cu puternică încărcătură afectivă, sînt un bun prilej de a exersa deprinderi de comportare civilizată, dar și de a genera trăiri emoționale intense legate de prezența invitaților – membri ai familiei sărbătoritului;
- **activități și distracții sportive, drumeții, excursii** în comun copii-părinți-educator/educatoare-alți angajați ai instituției etc.;
- **Ziua tăticilor, Ziua bunicilor** – manifestări interactive în cadrul cărora tandemul „tată-copil”, respectiv „bunic(bunică)-copil” desfășoară, în concurență cu alte tandemuri, diverse acțiuni (de ex., salate de fructe, tarte decorate, aranjamente florale, concurs de cîntece etc.);
- **Zilele ușilor deschise** sau **Zilele de evaluare** – acestea au darul de a dezvolta la părinți sentimentul apartenenței la program, de a-i familiariza cu modul de desfășurare al unor activități zilnice, de a-i ajuta în derularea unor demersuri de extindere și exersare a procesului de învățare acasă;
- **mesaje scrise** – metoda respectivă este utilizată, de regulă, în cazul părinților care, din varii motive, vin mai rar la grădiniță. Prin intermediul mesajelor, le puteți aduce la cunoștință unele realizări ale copilului, le puteți adresa mulțumiri pentru implicare activă în derularea unui proiect sau a unui alt demers. Și părinții pot recurge la acest mijloc de comunicare cu educatorul/educatoarea (privind propriile observații asupra copilului etc.);
- **reamenajarea spațiului de joc**, confecționarea de jucării și materiale didactice, elaborarea de pliante informaționale;
- **jurnalul/revista grupei** – părinții pot contribui la realizarea unor fotografii, redactarea unor descrieri, impresii legate de activitățile grupei;
- participarea părinților în calitate de **experți-voluntari** în cadrul activităților organizate în grupă, pentru a le vorbi copiilor despre meseria pe care o profesază sau pentru a le citi, a le spune povești, a se juca cu ei, a-i învăța să confecționeze ceva etc.

Toate aceste activități sînt deosebit de importante în educarea copiilor. Antrenînd părinții în pregătirea și desfășurarea lor, ei se simt puși în valoare, talentele și cunoștințele lor fiind fructificate, iar munca educatorului/educatoarei – substanțial diminuată. Urmărindu-și copilul în variate situații de interacțiune zilnică, părinții au posibilitatea să cunoască mai bine dificultățile de integrare a acestuia în colectivul grupei sau în programul grădiniței.

3.3. Strategii de lucru cu familia în vederea implicării ei în intervenția timpurie

➤ ***Dacă doriți să ÎMPĂRTĂȘIȚI INFORMAȚII:***

- amenajați, la intrarea în sala de grupă/cabinetul medical, un panou – *În atenția părinților!*, afișați anunțurile importante; orarul grupei; calendarul activităților săptămînale și zilnice; mesajele pentru părinți, inclusiv mulțumiri pentru participare în viața grupei și a instituției; poeziile, cîntecele învățate de copii sau care trebuie învățate; liste cu materiale necesare; recomandări despre cărțile sau jocurile potrivite vârstei; instrucțiuni pentru voluntari etc.;
- încurajați adeziunea unor familii sau membri ai familiilor (tați, bunici, frați, surori) la program (prin formule de genul *Bun venit!, Vă mulțumim pentru participare!* etc., scrise pe un poster, pe avizele informaționale etc.);
- aveți în permanență un bloc de foi de dimensiuni mari, expuse într-un loc vizibil, pe care părinții să-și poată scrie comentariile etc.;
- diseminați, inclusiv prin intermediul mass-media, informații despre ședințele de consiliu ale unității, prezentările și politicile acesteia, programele și proiectele realizate și încurajați feedback-ul;
- înștiințați sistematic familia despre progresul copilului, întîlnirile cu elevii din clasele primare, modalitățile de participare a părinților în activitățile copilului, disciplina copiilor, procedura de implicare a părinților în acțiuni de voluntariat sau în conducerea unității etc.;
- realizați chestionare în rîndul părinților, pentru a le evalua necesitățile și a avea feedback-ul lor.

➤ ***Dacă doriți să CREAȚI PRIETENII între familii sau să le oferiți părinților prilejul de a discuta, de a face schimb de experiență într-un cadru neformal:***

- organizați o întîlnire la o cafea, un picnic, o călătorie/excursie, vizionări comune de spectacole, filme etc.;
- asociați fiecare "familie nouă" cu o familie cu experiență;
- invitați părinții să asiste la unele dintre activitățile practice ale grupei (pictură cu praf de budincă, cremă de ras, pastă de dinți; cu mîinile, tălpile, nasurile etc.), astfel ei vor avea ocazia să ia cunoștință, să experimenteze și să exerseze anumite tehnici de desen, pictură etc.;
- invitați periodic frații și surorile copiilor;
- creați grupuri de sprijin pentru familiile care au copii cu nevoi speciale sau în situații de risc – părinții ar putea organiza colecte de haine, jucării, cărți, medicamente etc. și excursii comune, vizite la teatru, muzee, plimbări în parcuri de distracție; ar putea acorda ajutor la confecționarea costumului pentru serbare/spectacol, ar putea veni cu diverse sfaturi etc.

➤ ***Dacă doriți să-i MOTIVAȚI PE PĂRINȚI SĂ SE IMPLICE realmente în activități:***

- organizați mai des *Ziua ușilor deschise*. Invitați-i să viziteze sala de grupă, explicați-le programul, răspundeți la întrebări, implicați-i în activitatea copiilor;
- antrenați părinții/bunicii ca **voluntari** în activitățile grupei, explicați-le ce opțiuni de participare au:
  - decorarea sălii pentru sărbătoare, pregătirea costumelor și a atributelor pentru spectacol;

- confecționarea de materiale didactice și jucării pentru activitățile grupei;
- citirea/povestirea unor basme, legende;
- participarea la viața artistică și sportivă a grupei (ansamblu folcloric copii-părinți-cadre didactice; șah, badminton, karate etc.);
- realizarea în comun cu copiii a unor lucrări artistice; prezentare a hobby-urilor sau a intereselor personale: interpretare la un instrument muzical, pictură, modelare, țesut, brodat, croșetat, lemnărie, împletit din lozie etc.;
- implicați părinții/bunicii în calitate de **experti** în dezbaterile unor probleme privind dezvoltarea copiilor: dacă părintele este psiholog, asistent social, medic sau jurist ar putea pregăti comunicări pe subiecte de interes pentru alți părinți;
- împărtășiți periodic informații despre progresele copiilor;
- familiarizați-i cu programul și activitățile din instituție: *O zi la grădiniță* sau *Ziua grădiniței* (prezentarea orarului zilnic al copilului în grădiniță, a unei activități deschise);
- elaborați rapoarte privind utilizarea portofoliului copilului, necesitatea achiziționării unor rechizite, gestionarea banilor colectați etc.;
- găsiți modalități de a-i interesa pe părinții care nu vor sau care, din diverse motive, nu pot să ia parte la activitățile grupei. De ex., părinții pot: repara hăinuțele unei păpuși, confecționa/repara jucăriile, atributele de joc; crea obiecte din lemn; colecta lucruri uzate sau reciclabile pentru activitățile de știință, artă plastică, matematică etc.; înfrumuseța sala pentru o sărbătoare; vopsi gardul etc. Alcătuiți lista lucrurilor pe care le pot colecta;
- discutați cu tații și bunicii despre importanța implicării lor în creșterea și dezvoltarea copiilor, în activitățile grădiniței;
- planificați întâlniri periodice (cel puțin lunare) ca **mod de a împărtăși informații** despre copil. La organizarea acestora aveți în vedere câteva aspecte:
  - țineți cont de programul părinților atunci când programați o ședință;
  - selectați desene, lucrări practice, fișe de lucru cu rezultatele activităților intelectuale a copiilor. Părinții vor să știe cu ce se ocupă copiii lor la grădiniță;
  - începeți prin a le explica ce se va discuta în cadrul ședinței și de cât timp dispuneți;
  - cereți părinților să-și expună propriile percepții și observații privind copilul lor, ulterior prezentați-le pe ale dvs.;
  - referiți-vă la o activitate pe care copilul a îndeplinit-o bine: părinții se bucură pentru orice realizare a acestuia;
  - descrieți ceea ce face copilul, nu etichetați și nu judecați comportamentul acestuia;
  - informațiile pe care le puteți împărtăși părinților trebuie să includă: reacțiile copilului; interesele și prietenii lui, traiectul de dezvoltare în toate domeniile: limbaj, socio-emoțional, cognitiv, motor, autoservire etc.;
  - solicitați părinții să prezinte punctele tari ale copilului și modul în care acesta învață;
  - răspundeți cu sensibilitate la întrebările și preocupările părinților. Ajutați-i să înțeleagă programul grădiniței și dezvoltarea copilului;
  - încheiați discuția pe o notă pozitivă, vorbind despre o activitate pe care copilul o îndeplinește bine;
- realizați sondaje în rândul părinților, pentru a determina nevoile acestora, interveniți pe lângă conducerea instituției să faciliteze satisfacerea nevoilor respective, aduceți la cunoștința părinților resursele comunității – unde și cui se pot adresa pentru soluționarea unor probleme etc.;
- sugerați echipei manageriale a grădiniței să transmită familiilor mesaje pozitive despre copii și mulțumiri pentru educarea lor etc.

➤ ***Dacă doriți să ADUNAȚI FONDURI pentru grădiniță, să îmbunătățiți baza material-didactică:***

- organizați tombole de 1 martie, de Crăciun etc. Părinții pot dona obiecte, dulciuri, jucării, cărți etc., pe care Comitetul părintesc le-ar pune în vânzare contra unor sume modeste, cu care însă se vor procura o parte din materialele necesare activităților cu copiii;
- cu ocazia vizitării grădiniței de către reprezentanți ai comunității, părinți, delegații străine, participanții unui simpozion/unei conferințe etc., organizați expoziții cu vânzare ale lucrărilor "micilor artiști" (picturi, postere, colaje; obiecte din lozie, croșetate, brodate etc.);
- organizați în comunitate colecte de jucării, cărți, materiale didactice etc., prin afișarea, cu aprobarea autorităților publice locale, de avize/postere în locurile publice – Primărie, punctul medical, magazine, transport etc.;
- solicitați finanțare, prin elaborarea și depunerea de proiecte, de la agenți economici, ONG-uri, alte organizații (Fondul de Investiții Sociale din Moldova, Agenda locală, IREX *Program de Dezvoltare Comunitară*, ambasadele acreditate în Republica Moldova etc.).

3.4. Educația părinților

*„...Învățînd să-și dezvolte abilitățile parentale, părinții pot contribui mai mult la îmbunătățirea stării de sănătate și a educației copilului, căpătînd, în același timp, încredere în ei înșiși și stimă de sine.”
(Politica europeană pentru educația părinților²)*

O abordare sistemică a problemelor cu care se confruntă astăzi educația în lume nu poate trece cu vederea o componentă care, prin influențele ei directe și indirecte, are efecte pe termen lung și cu rol hotărîtor asupra evoluției copiilor. Această componentă asupra căreia se apleacă din ce în ce mai mult factorii de decizie din domeniul educației din numeroase sisteme de învățămînt este *educația părinților* sau *educația parentală*, care înseamnă:

- informare și formare a părinților pentru educarea copilului;
- studiu al dezvoltării acestuia;
- evaluare și autoevaluare privind creșterea, dezvoltarea și educarea copilului.

3.4.1. Argumente pentru necesitatea educației parentale

1. Numeroase cercetări din ultimele decenii subliniază importanța pe care o are dezvoltarea copiilor în primii 3 ani de viață în contextul devenirii lor. Acestea vin să întărească nu doar necesitatea acordării unei atenții mai mari educației timpurii, dar și educației părinților.
2. Experiența pozitivă acumulată în cei peste 10 ani de activitate de Centrele de Resurse pentru Părinți, create în cadrul grădinițelor-pilot care au implementat Proiectul *Educație Timpurie Individualizată* (PETI), UNICEF-CNETIF, proiectele-pilot ale UNICEF (*Părinți mai buni*) și UNESCO au demonstrat eficiența informării și educației părinților cu copii mici pentru intervenția timpurie.
3. Cunoștințele, atitudinile și practicile parentale, identificate de cadrele didactice care au desfășurat activități în Centrele de Resurse pentru Părinți, precum și studiile întreprinse de UNICEF, 2002-2003

² *Cooperarea și educația în Uniunea Europeană*, Raport al Comisiei Europene, 2000.

și 2008-2009, cu genericul *Dezvoltarea copilului de 0-7 ani*, sînt lacunare, perimate și determină direct dezvoltarea precară a copilului. Unele dintre ele prescriu un parcurs dăunător sau chiar fatal pentru copii.

Problemele privind cunoștințele, atitudinile și practicile parentale existente conturează un tablou clar al preocupării imperative pentru educația părinților copiilor mici.

3.4.2. Centrele de Resurse, Informare și Educare a Părinților

Fiecare grădiniță și centru comunitar poate crea în incinta sa un **Centru de Resurse, Informare și Educare a Părinților (CRIEP)**, care să contribuie la eficientizarea educației parentale prin proiectarea și organizarea unor activități pentru familii și comunitate.

➤ **Misiunea CRIEP:**

- oferirea de servicii de educație parentală, definite ca programe pentru părinți, cu scopul de a susține interesul privind creșterea și dezvoltarea sănătoasă a copilului;
- formarea, dezvoltarea și extinderea competențelor parentale.

CRIEP au ca funcție principală *asigurarea accesului părinților la informații de calitate, pertinente și utile activităților zilnice de îngrijire, creștere și educare a copiilor*. Ele contribuie la îmbunătățirea capacității părinților de a-și asuma rolul major în creșterea propriilor copii și la formarea încrederii în forțele proprii, prin organizarea unor cursuri, prin promovarea, inițierea și dezvoltarea comunicării, cooperării și colaborării între părinți, cadre didactice, personalul de îngrijire, autoritățile locale, alți actori comunitari.

CRIEP este un spațiu pregătit să asigure un mediu propice comunicării optime și pozitive dintre profesioniști și părinți.

➤ **CRIEP poate fi organizat** într-o încăpere aparte; în cadrul Centrului metodic al grădiniței; în lipsa spațiilor disponibile – într-un hol special amenajat sau în sala de activități pentru copii. Ca spațiu, el trebuie să îndeplinească toate condițiile pe care le impune mediul educațional: să reprezinte un mesaj indirect către comunicarea cu familia. De aceea, trebuie să fie dotat cu mobilier plăcut și funcțional (canapea, fotolii, mese și scaune, rafturi pentru cărți etc.), care să ofere confort și să predisună la discuții deschise.

➤ **Cine organizează:** cadrele manageriale, cadrele didactice și metodiștii din instituțiile de educație timpurie și centre comunitare.

➤ **Obiective urmărite:**

- realizează acțiuni de parteneriat și colaborare, oferă cadrul unui schimb de experiență între părinți;
- creează un mediu formal în care părinții să-și consolideze competențele parentale, să-și extindă cunoștințele despre copil și să înțeleagă nevoile de educație și dezvoltare ale acestuia, să-și exprime îngrijorările și speranțele vizavi de copil;
- furnizează informații părinților cu privire la dezvoltarea fizică și psihică a copilului lor, dar și cu privire la problemele generale legate de îngrijirea și dezvoltarea copiilor mici;
- creează un climat deschis de discuții și de preocu-

pare pentru îngrijirea și dezvoltarea copiilor; asigură legătura educației din familie cu cea planificată și organizată de unitatea educativă, una continuând-o pe cealaltă, în beneficiul copiilor;

- oferă posibilități de sprijinire a unor forme de voluntariat care să completeze și să optimizeze activitatea din instituția educațională;
- stimulează interesul părinților pentru colaborarea cu cei ce realizează programe de educație pentru copiii lor, cu întreg colectivul din unitatea de educație și îngrijire;
- elaborează și diseminează materiale didactice pentru educația copiilor (caiete de lucru, scheme, fișe pentru lucrul individual), pentru părinți și cadre didactice, pentru informarea opiniei publice (postere, pliante, manuale, ghiduri etc.).

➤ **Ce va avea:**

- o mică bibliotecă cu cărți și broșuri despre educația, sănătatea și protecția, creșterea și dezvoltarea copilului, postere, fluturași informaționali etc.;
- cartea de vizită și/sau pliantul grădiniței/CRIEP;
- fișe de evaluare a copiilor, lucrări practice și artistice executate de copii, alte materiale;
- un dosar cu sugestiile părinților;
- programul de desfășurare a activităților CRIEP pe o perioadă de cel puțin 3 luni, precum și un dosar/registru în care se va nota fiecare activitate desfășurată;
- lista voluntarilor care ajută unitatea și modalitățile de antrenare a acestora;
- aparate electronice de colectare, stocare și multiplicare a informației (computer, imprimantă, xerox etc.), conectare la Internet etc.

➤ **Cînd activează:** săptămînal, trimestrial sau lunar în activități comune, dar permanent ca centru de informare și loc de desfășurare a activităților, de discuții individuale cu părinții sau cu grupuri mici de părinți.

➤ **Activități desfășurate:**

În cadrul CRIEP se pot organiza și susține activități de **implicare, informare, educare, consiliere, orientare și voluntariat** al părinților. Activitățile desfășurate în scopul informării și educării părinților ar trebui să abordeze o suită de teme care să aducă în conștiința acestora:

- importanța critică pe care o au primii 3 ani de viață a copilului pentru devenirea lui ca personalitate și, respectiv, importanța stimulării timpurii a dezvoltării;
- importanța cunoașterii personalității propriului copil;
- aprecierea corectă a comportamentului copiilor;
- măsuri și soluții pentru diminuarea sau eradicarea comportamentelor negative;
- stabilirea unei relații pozitive între părinți și copii etc.

Conținutul activităților de educație parentală trebuie să se bazeze pe abordarea *integrată* a îngrijirii copilului: sănătate, nutriție, igienă, vaccinare, prevenirea accidentelor, dezvoltarea cognitivă și socio-emoțională etc. De asemenea, pentru a-și atinge scopul, aceasta trebuie să se axeze pe formarea/consolidarea abilităților care ajută familia să îndeplinească una din funcțiile ei fundamentale – *creșterea copilului*. De gradul și modul în care este realizată această funcție depinde măsura în care

familia devine un cadru mai mult sau mai puțin propice dezvoltării copilului. Cercetările arată (Karl Killen)³ că părinții își pot exercita rolurile dacă posedă următoarele abilități:

- de a da prioritate satisfacerii nevoilor de bază ale copilului;
- de a oferi copilului experiențe noi, de a-l stimula cognitiv și afectiv;
- de a avea o relație empatică cu copilul;
- de a-și înfrîna propriile dureri și porniri agresive, fără a le răsfrînge în relația cu copilul;
- de a avea așteptări realiste față de copil și de a-l percepe în mod realist;
- de a susține, valoriza copilul.

Pentru a satisface nevoile de dezvoltare ale copilului, în afară de aceste abilități, este hotărîtor ca părinții să se angajeze pozitiv în relația cu el, în învățarea și jocul lui, în tristețile și bucuriile lui.

Ar fi cazul să începeți prin a le face cunoștință părinților cu cele **10 reguli** (stabilite de specialiști din diferite domenii: medici, pedagogi, psihologi, asistenți sociali, profesori), pe care trebuie să le aibă în atenție în educarea copilului și care le-ar trezi motivația de a fi *părinți mai buni*:

- să-ți iubești copilul;
- să-ți protejezi copilul;
- să fii un bun exemplu pentru copilul tău;
- să te joci cu copilul tău;
- să lucrezi cu copilul tău;
- să lași copilul să trăiască propriile experiențe de viață, chiar dacă suferă;
- să-i arăți copilului posibilitățile și limitele libertății umane;
- să-l înveți pe copil să fie ascultător;
- să aștepți de la copil numai aprecierile pe care le poate da, conform gradului de maturitate și propriei experiențe;
- să-i oferi copilului trăiri cu valoare de amintire (călătorii, excursii, vacanțe, spectacole, serbări în familie, manifestări sportive etc.).

Aceste reguli pot fi acroșate la vedere, pentru a bate în subconștientul părinților ori de câte ori vor da cu ochii de ele, urmînd a fi materializate în practici parentale pozitive.

Metodele de lucru cu părinții în educația parentală se recomandă să fie cele interactive⁴, care au impact mai puternic asupra cunoștințelor, atitudinilor și practicilor parentale achiziționate (joc de rol, studiu de caz, brainstorming și brainwriting, elaborare de postere/reguli, lucru în grupuri mici etc.).

Prezentăm o **listă de subiecte/teme** pentru planul dvs. de lucru. Acestea pot fi adaptate la contingentul de părinți – la necesitățile lor de informare/educare, la capacitățile instituției/cadrului didactic de a organiza astfel de activități. Lista propusă conține tematici pe care le puteți utiliza cu referire la copii din orice categorie de vîrstă (la solicitarea părinților). Înainte de a purcede la "predare", evaluați necesitățile de informare/educare ale părinților (prin chestionare/testare, discuții libere). Anunțați rezultatele administrației instituției și părinților. Elaborați un plan comun de activitate, anual sau bianual, care să includă următoarele subiecte/teme:

1. *Copilăria timpurie: de ce este atât de importantă?:*
  - a. *Dezvoltarea creierului copilului mic;*
  - b. *Factorii care determină dezvoltarea copilului;*
  - c. *Necesități de dezvoltare și drepturi ale copilului. Abordarea integrată a dezvoltării copilului;*

³ Teller, F., *Pedagogia familiei*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 2003.

⁴ Descrierea mai multor metode interactive și utilizarea acestora în lucrul cu părinții le puteți găsi și în următoarele surse: *Îngrijirea și dezvoltarea timpurie integrată: educația familiei*, elaborat de CNETIF cu sprijinul UNICEF, manuscris, 2006, precum și în *Educăm cu încredere. Ghidul facilitatorului*, Pas cu Pas, 2010.

2. *Riscurile pentru viața, sănătatea și dezvoltarea copilului mic;*
3. *Dezvoltarea fizică a copilului și educarea unui mod de viață sănătos și sigur în familie:*
  - a. *Organizarea activității motrice în condiții casnice;*
  - b. *Activitatea fizică pe terenul de joacă. Securitatea;*
  - c. *Asigurarea securității copilului. Prevenirea accidentelor și traumatismelor acasă, în stradă, în locurile publice. Acordarea primului ajutor;*
  - d. *Igiena. Alimentația corectă;*
4. *Perioadele de criză în dezvoltarea copilului. Cum se manifestă acestea și ce trebuie să facă părinții pentru a le diminua, pentru a-și canaliza efortul spre o dezvoltare armonioasă a copilului;*
5. *Stimularea cognitivă a copilului;*
6. *Jucăria în viața copilului. Cerințe igienice și psihopedagogice de selectare a jucăriilor pentru diverse categorii de vârstă;*
7. *Jocul în copilăria timpurie;*
8. *Comunicarea cu copilul. Practici eficiente de comunicare în relația adult-copil, copil-copil;*
9. *Hiperprotecția și hipoprotecția copilului: consecințe, soluții;*
10. *Rolul taților și al bunicii, al fraților/surorilor mai mari în dezvoltarea copilului;*
11. *Disciplinarea copilului. Dezvoltarea autocontrolului la copiii mici;*
12. *Abuzul, violența și ignorarea copilului mic: consecințe, soluții. Bătaia este ruptă din rai? Consecințele negative ale pedepsei fizice. Alternative la pedeapsă;*
13. *Computerul și televizorul în viața copilului;*
14. *Traficul de ființe umane;*
15. *Prevenirea HIV/SIDA la copii etc.*

3.4.3. Modalități și strategii de realizare a educației parentale prin CRIEP

Acestea pot fi cele mai variate.

- ✓ ***Dacă doriți să INFORMAȚI părinții în diverse probleme privind îngrijirea și dezvoltarea copilului:***
  - *acroșați (în culcuare, holuri, în sala de grupă, în CRIEP) postere informaționale, pliante cu un mesaj educativ de tipul: Fiecare copil are dreptul la o familie, Nu mă bate!, STOP discriminarea!;*
  - *plasați la vedere fluturași informaționali, broșuri pe diverse teme ce țin de dezvoltarea sau îngrijirea copilului: Anxietatea la copii, Copiii timizi, Cartea în viața copilului, Tipuri de jucării pentru diverse vârste, Când, ce și cum să le citim copiilor mici, Alimentația corectă a copilului, Vaccinarea etc. Părinții pot citi aceste materiale pe loc, așezați comod într-un fotoliu, sau le pot lua acasă;*
  - *organizați expoziții periodice cu articole, reviste, cărți pe diverse subiecte educative, la alegerea părinților;*
  - *organizați vizionări de filme cu subiecte educative, cu dezbateri ulterioară;*
  - *publicați un buletin informativ, o revistă pentru familie sau participați cu informații la un buletin informativ/revistă/ziar etc.;*
  - *realizați, inclusiv cu implicarea părinților, o bibliotecă de resurse pentru familie (donate sau împrumutate): cărți, casete/discuri cu povești, scenete, cîntece etc.;*
  - *realizați pachete de informații sau campanii de comunicare pe subiecte specifice: Cartea în viața copilului, Jucăți-vă cu copilul dvs.! etc.;*
  - *traduceți materiale în limbile vorbite de familiile copiilor din instituția dvs.*
- ✓ ***Dacă doriți să EDUCAȚI părinții – să le formați cunoștințe trainice, atitudini și, ceea ce e mai important, abilități parentale în vederea unei îngrijiri corecte și eficiente a copilului, ce-ar fi să***

organizați:

- **lectorate, mese rotunde, dezbateri** – pe teme propuse de educator/educatoare sau sugerate de părinți, cu scopul unei mai bune informări asupra problemelor ce vizează evoluția fizică, cognitivă și socio-emoțională a copilului:
    - Valoarea jocului;
    - Sprijinirea copilului în a-și dezvolta o imagine de sine pozitivă;
    - Bolile copilăriei;
    - O zi din viața copilului tău (părinții prezintă programul zilnic al copilului);
    - Bătaia este ruptă din rai?;
    - Copiii hiperactivi: cum lucrăm cu ei? etc.;
  - **atelier de discuții/workshop** – cu activități interactive pe diverse tematici, cu identificarea de soluții pentru rezolvarea/prevenirea problemelor ce țin de îngrijirea și dezvoltarea copilului;
  - zile/săptămâni speciale, dedicate anumitor probleme: *SIDA în viața noastră, Infecțiile respiratorii acute, Jocul și jucăria, Cum comunicăm cu copiii* etc.;
  - **programe informațional-educative:** *Psihotraining-uri de comunicare pentru părinți, Școala viitoarelor mame, Clubul taților și bunicilor, Clubul părinților care au copii cu ADHD (copii superactivi), Tehnici de relaxare psihologică* etc.;
  - **întâlniri** ale părinților cu specialiști din diverse domenii pe probleme de educație, îngrijire și protecție a copiilor – cursuri de profilaxie, prevenirea HIV/SIDA și a traficului de ființe umane, drepturile copilului, asistența copilului cu cerințe educative speciale etc.;
  - **întâlniri** cu personalități din domeniul culturii;
  - **activități practice** cu părinții: confecționarea unor materiale didactice pentru grupă (pentru activitățile zilnice cu copiii, pentru serbări etc.);
  - editarea unui ziar/unei reviste a grădiniței cu subiecte educative, pe care să îl/o cumpere părinții etc., banii obținuți din vânzări fiind utilizați pentru elaborări ulterioare.
- ✓ **Dacă aveți nevoie să INDIVIDUALIZAȚI procesul de educație a părinților, ce-ar fi să apelați la:**
- **consultații individuale** – oferă posibilitatea informării individuale asupra unor probleme comportamentale ale copilului (semnalate de către educator/educatoare), a analizei cauzelor ce le-au generat, a inițierii unor măsuri educative a căror eficiență este condiționată de consecvența aplicării acestora;
  - **activități de consiliere** (*Să găsim soluții împreună*) – individuale sau de grup, zilnice, săptămânale sau la solicitare, la venirea sau la plecarea copiilor din grădiniță – pe probleme semnalate de părinți;
  - **Cutiuța cu sugestii** – părinții vor arunca în ea bilețele cu întrebări de interes, la care vor primi răspuns pe aceeași cale sau prin intermediul fluturașilor informaționali pe subiectul solicitat; răspunsurile pot fi oferite și de părinții cu experiență – în felul acesta stimulați cooperarea între părinți. *Cutiuța cu sugestii* poate fi utilizată în scopul informării/consultării părinților pe diverse probleme: *Ce trebuie să fac dacă nu doarme la amiază?, Să-i dau să bea ceai înainte de culcare?, Cum să-l fac pe copilul năzbitos să asculte?* etc. La această modalitate se recurge în cazul părinților timizi sau al celor care nu vor să se aplece asupra problemei pe care o au, sau al tinerilor părinți. Dacă o problemă persistă, organizați o dezbateră, un atelier de discuții cu participarea mai multor părinți.

Pentru monitorizarea și evaluarea activității CRIEP se recomandă a ține **registre de evidență a acțiunilor derulate**, care cuprind descrierea detaliată a acestora (tematică, persoane implicate, perioada de desfășurare, rezultate/impact etc.).

Conținutul, formele și strategiile educației parentale trebuie să se adreseze, DEOPOTRIVĂ, mamelor, taților, bunicilor, fraților/surorilor – ca potențiali și primi educatori ai copilului, deoarece fiecare dintre aceștia contribuie la îngrijirea și dezvoltarea copilului. Stereotipul conform căruia doar mama este responsabilă de îngrijirea și educația copilului trebuie anihilat, dezrădăcinat.

3.4.4. Crearea unui mediu ospitalier, stimulat

Majoritatea oamenilor se simt în largul lor atunci când oferă ajutor, când observațiile și opiniile lor sînt luate în seamă, când reușesc să construiască relații bazate pe încredere. Așadar, un imbold pentru implicarea familiei și a personalului îl constituie *sentimentul că sînt cu adevărat membri apreciați* ai echipei de intervenție timpurie. Stabilirea unui mediu în care *comunicarea directă, încrederea și respectul* înfloresc reprezintă un pas important în sprijinirea participării efective a familiei, ceea ce nu este o încercare ușoară. Sistemul de intervenție timpurie trebuie să creeze un mediu în care orice membru al familiei care vrea să participe să poată avea posibilitatea și mijloacele de a o face. Programele pot extinde această invitație, adresîndu-se tuturor familiilor cu mesajul că promovează și sprijină participarea lor sub orice formă.

În relația de comunicare cu un părinte, cadrul didactic trebuie să fie:

- **prietenos** – este încurajator, admite contribuțiile altora, își exprimă deschis admirația și respectul, manifestă tact;
- **relaxat** – comunică degajat, este calm;
- **atent** – știe să asculte, este interesat de ceea ce i se spune, reacționează astfel încît celălalt are convingerea că a fost auzit;
- **expresiv** – realizează un contact vizual frecvent și susținut de mimică și gestică;
- **impresionat** – arată că înțelege problema/subiectul abordat datorită stimulilor pe care îi proiectează.

De vorbă cu părinții: tehnic/căi de a stabili relații strînse cu familiile și a dezvolta parteneriate durabile

1. **FIȚI POZITIV/Ă.** Încercați să cunoașteți părinții – preocupările, munca, familia. Întîmpinați-i întotdeauna cu blîndețe, faceți-i să se simtă la fel de bineveniți ca și copiii lor. Vorbiți despre punctele forte ale copilului. Arătați că sînteți interesat/ă și că vreți să ajutați. Încercați să gîndiți pozitiv despre fiecare părinte, să-i identificați calitățile pozitive, să-l ajutați să devină conștient de succesele copilului.
2. **FIȚI PARTENERI.** Aflați ce face familia pentru copil și care îi sînt posibilitățile. Subliniați importanța conlucrării. Valorificați ajutorul acesteia. Armonizați punctele de vedere ale familiei cu ale dvs. și ale altor specialiști. Decideți împreună soluții, respectînd particularitățile copilului și punctul de vedere al părinților. Centrați-vă deciziile pe o viziune cît mai adecvată despre copil și stabiliți obiective comune cu familia.
3. **FIȚI FLEXIBIL/Ă.** Tratați părinții de la egal la egal. Nu începeți prin a le prezenta propriile idei. Aflați opinia lor și lucrați împreună asupra planurilor solicitate de la ei. Valorificați-le sugestiile. Atunci cînd văd că sînt luați în serios, se implică mai mult în îngrijirea și dezvoltarea copiilor lor.
4. **FIȚI UN BUN OBSERVATOR/O BUNĂ OBSERVATOARE.** Rețineți ce spune și ce nu spune părintele. Fiți atent/ă la tensiuni, ezitări, excitații etc.
5. **ASCULTAȚI ÎN MOD ACTIV.** Nu refuzați niciodată dialogul. Nu întrerupeți pentru a spune ce ați fi făcut dvs. Fiți atent/ă, arătați că ascultați și că sînteți interesat/ă. Reflectați la ceea ce spun sau simt părinții. Asigurați-i că preocupările și sugestiile lor sînt binevenite.
6. **ÎNCEPEȚI DISCUȚIA ÎN MOMENTUL CÎND PĂRINTELE ESTE PREGĂTIT.** Ajutați-l să se simtă relaxat și confortabil. Încurajați-l să vorbească. Aflați ce-i place la copilul lui, care sînt cauzele

îngrijorărilor și ce intenționează să întreprindă. Demonstrați că îi înțelegeți și îi acceptați punctul de vedere, că acesta este foarte important.

7. **PUNEȚI ÎNTREBĂRI COMPLEXE ȘI DIRECTOARE.** Facilitați conversația punând întrebări care necesită mai mult decât un DA sau un NU. Evitați să indicați răspunsul. Cîteva întrebări directe:
  - CE FACE COPILUL ATUNCI CÎND _____ ?
  - CE SIMTE COPILUL ATUNCI CÎND _____ ?
  - CE FACEȚI ATUNCI CÎND _____ ?
  - CUM VĂ DISCIPLINAȚI COPILUL ATUNCI CÎND _____ ?
8. **FACEȚI COMENTARIILE BINE GÎNDITE.** Comentați pentru a încuraja, a îndruma cu grijă părinții spre soluționarea problemelor. Fiți sigur/ă că folosiți un limbaj adecvat. Oferiți informații care să explice de ce se ia o decizie sau alta și de ce este nevoie de o măsură sau alta. Sintetizați mereu discuțiile, selectați și accentuați ideile, pentru a vă face înțeles/înțeleasă.
9. **RĂSPUNDEȚI LA ÎNTREBĂRI PERSONALE.** Fiți deschis/ă, concis/ă, spuneți adevărul. Folosiți referințe personale, atunci cînd este cazul și dacă nu vă jenați.
10. **RELAȚIILE BUNE NECESITĂ TIMP.** Lucrul cu părinții este un proces. Dezvoltarea înțelegerii și încrederii necesită timp.

Aceste sfaturi sînt valabile și pentru alte tipuri de parteneriate, pentru orice alt actor educațional pe care îl doriți ca partener în rezolvarea multiplelor probleme pe care le aveți la grădiniță.

3.4.5. Învățarea adulților

Pentru ca toate eforturile dvs. orientate spre EDUCAȚIA PARENTALĂ să se încununeze cu succes, este necesar să știți și cum învață părinții/adulții – un proces care are loc total diferit de cel al copiilor.

1. Principiile învățării adulților

- ✓ Învățarea adultului este autodirecționată: el învață ce îi trebuie. Unii sugerează temele care îi interesează și prezintă informații grupului. Părinții sînt conștienți de faptul că pot deveni resurse pentru alții și că pot conta pe ajutorul celorlalți.
- ✓ Adulții se deosebesc unii de alții prin interese, priceperi/deprinderi și cultură, precum și prin stiluri de învățare. De aceea, abordînd o problemă, faceți-i să audă, să vadă, să „pipăie” informația oferită.
- ✓ Experiența adulților/părinților este o componentă valoroasă.
- ✓ Adulții însușesc mai bine informația dacă li se oferă posibilitatea să soluționeze anumite probleme, decât dacă ar asculta pasiv o lecție la tema dată.
- ✓ Adulții învață cel mai bine atunci cînd sînt implicați activ, iar învățarea este empirică/experiențială. Acestora le place să aplice imediat cunoștințele și deprinderile noi. Ei trebuie să aibă oportunitatea de a manifesta inițiativă, de a face alegeri și a acționa.
- ✓ Adulții învață cel mai bine într-un mediu confortabil și lipsit de riscuri (critici, neacceptare, ignorare, discriminare etc.).
- ✓ Activitățile în grup îi încurajează să examineze ideile și atitudinile proprii și ale celorlalți membri privind creșterea copiilor. Descoperirea conceptelor care se deosebesc de cele în care cred le oferă șansa să se dezvolte și să se schimbe.
- ✓ Posibilitatea de a-i asculta pe ceilalți și de a învăța unul de la altul în cadrul grupului îi ajută să înțeleagă că și alte persoane au probleme similare, care pot fi soluționate în comun.
- ✓ Adulților le place să dea, să contribuie, dar și să primească. Ei ar trebui să vorbească mai mult decât profesorii-mentorii lor.

- ✓ Adulții apreciază competența liderului/formatorului și le place să asimileze noi informații.
- ✓ Adulții însușesc concepte complicate atunci când se confruntă personal cu ele, când reflectă și discută despre ele. Ei au nevoie de informație pentru a fi gata să facă față situațiilor sau problemelor cu care se confruntă. În cadrul ședințelor, "descoperind" mai multe alternative, ei vor fi mult mai pregătiți să aleagă calea potrivită.
- ✓ În ceea ce privește perfecționarea, adulții au nevoie atât de susținere, cât și de provocare.

2. Ce vor familiile să știe profesioniștii (educatorii, lucrătorii medicali, asistenții sociali, psihologii, psihopedagogii etc.) când lucrează cu ele

- ✓ *Totul e OK, chiar dacă felul meu de a fi este alfel decât al tău. Fiecare dintre noi este UNIC.*
- ✓ *Ascultă IDEILE NOASTRE, ele se bazează pe cunoștințele noastre ca expert al propriului copil.*
- ✓ *Profesioniștii vin și pleacă din viața copilului meu, EU însă RĂMÎN.*
- ✓ *Toate familiile au LATURI PUTERNICE.*
- ✓ *Am nevoie de INFORMAȚIE EXACTĂ despre starea copilului meu și de timp pentru a asimila ceea ce am auzit și am citit.*
- ✓ *CONTACTUL VIZUAL este mai valoros decât cuvintele.*
- ✓ *Ajută-mă să-mi înțeleg mai bine copilul, DĂ-MI SFATURI, nu lua decizii în locul meu.*

3. Calitățile unui lider/formator bun

Atunci când lucrezi cu părinții este bine să știi care sînt calitățile unui lider/formator bun. Un lider **binevoitor și prietenos** va destinde atmosfera și îi va face pe toți membrii grupului să se simtă acceptați și înțeleși. **Simțul umorului** sporește gradul de destindere. Pentru a vă bucura de succes, este important să ții cont de propria identitate culturală și socială, precum și de impactul părerilor dvs. despre îngrijirea copiilor.

Una din calitățile de bază ale unui lider/formator bun este **capacitatea de a nu-i judeca pe alții**. Membrii grupului ar putea spune lucruri cu care nu sînteți de acord. Totuși, dacă veți critica ideile cuiva, riscați să pierdeți încrederea întregului grup.

Toți membrii grupului trebuie să fie siguri de **imparțialitatea** dvs. – de faptul că nu apreciați ideile unora și le dezaprobați pe ale altora. Sarcina dvs. este de a facilita activitatea și implicarea tuturor membrilor.

Unul dintre lideri/formatori și-a caracterizat rolul în modul următor: „*Nu sînt expert. Opiniile dvs. sînt valoroase, chiar mai valoroase decât ale mele. Mă aflu aici nu pentru a-mi expune propriile păreri, ci pentru a vă ajuta să le expuneți pe ale dvs.; nu pentru a judeca ceea ce spuneți, ci pentru a clarifica ceea ce spuneți, pe măsura posibilităților. Eu voi fi doar moderator, oferindu-le tuturor posibilitatea să spună ce simt și ce cred.*”

Astfel de introduceri au ca scop „spargerea gheții”, ele prezintă o modalitate de a-i ajuta pe toți – inclusiv pe dvs. – să se relaxeze.

4. Cîteva sugestii pentru organizarea învățării adulților

- ✓ În promovarea educației parentale educatorul/educatoarea are **rol de facilitator, manager, îndrumător, avocat, antrenor, mentor, mai puțin de expert**: aceasta îi va încuraja pe membrii grupului de părinți să-și exploreze propriile **resurse**, nu doar să apeleze la dvs. Părinții vor accepta că deciziile, cunoștințele și succesele grupului le aparțin cu adevărat.
- ✓ **Acordați atenție necesităților adulților**. Faceți evaluări periodice, pentru a afla ce teme să abordați, la ce tip de întrebări să dați/să căutați răspunsuri etc.; stabiliți o agendă care să se adreseze necesităților părinților.
- ✓ **Organizați mai multe activități de grup**: astfel le veți oferi părinților posibilitatea de a-și împărtăși cunoștințele și observațiile, de a afla mai multe despre dezvoltarea și comportamentul copiilor și

- de a-și dezvolta abilitățile parentale. Educația parentală este o experiență nu doar intelectuală, ci și emoțională.
- ✓ Pentru o învățare de succes, e nevoie să creați o **atmosferă securizantă**, în care părinții să nu se teamă să pună întrebări, să-și exprime părerea și să-și împărtășească experiența. Recunoașteți și respectați părinții ca primi educatori ai propriilor copii, apreciați succesele și realizările copilului.
  - ✓ **Oferiți-le tuturor șansa să-și expună ideile.** Ajutați membrii grupului să fie atent la ceea ce spune fiecare vorbitor și să respecte opiniile diferite de ale lor. Nu există „rețete universale” de îngrijire a copiilor.
  - ✓ **Nu vorbiți prea mult.** Cu cât mai mult încercați să canalizați discuția, cu atât mai puțin discută și învață membrii grupului. Pe de altă parte, este bine să vorbiți pentru a asigura interacțiunea membrilor, precum și pentru a oferi unele explicații sau pentru a relata propria experiență legată de creșterea copiilor. Acesta este aspectul cel mai complicat al rolului de lider! Cel mai bun îndrumător va fi experiența dvs. *Aprecierea diversității* include și faptul că nu întotdeauna ultimul cuvânt vă aparține dvs.
  - ✓ **Respectați și acceptați rolurile asumate de părinții care fac parte din grup (rudă, prieten, cunoștință), precum și identitatea socială, economică și culturală a fiecăruia.** Interacțiunea cu copiii este influențată de relațiile dintre părinți, de originea etnică, venituri, studii, gen. Datorită acestui fapt, din grup vor face parte părinți care au adoptat stiluri foarte diferite de îngrijire a copiilor. Nu uitați că nu există un mod perfect de îngrijire a acestora.
  - ✓ **Nu uitați de importanța mediului.** Aranjați scaunele în cerc sau în jurul unei mese, pentru ca toți membrii grupului să-și vadă interlocutorii. Aceasta le va permite să se adreseze direct unul altuia, să nu vă vorbească doar dvs.
  - ✓ **Pregătiți niște gustări simple și băuturi răcoritoare sau ceai, cafea** – este încă o modalitate de a le arăta părinților că sînt bineveniți. Astfel, discuția va fi una deschisă, destinsă, liberă, plăcută și utilă.
  - ✓ **Asigurați-vă că știți ce surse de informație trebuie să folosiți.** Documentați-vă (la bibliotecă sau în Internet), pentru a o alege pe cea mai potrivită. Pregătiți informații utile – fluturași informaționali, postere, pliante, pe care să le dați părinților.
  - ✓ **Ajutați membrii grupului să se cunoască reciproc și să afle ce vîrstă au copiii lor.** Pregătiți ecusoane pentru fiecare – îndoind în două o pagină și scriind numele și vîrsta copiilor pe ambele părți. De asemenea, rugați membrii grupului să facă cunoștință cu vecinul, întrebîndu-l numele și vîrsta copilului, iar apoi să-l prezinte întregului grup. Puteți repeta această procedură pe parcursul primelor 4 sau 5 activități, pînă cînd membrii se vor cunoaște destul de bine.
  - ✓ **Explicați scopul lucrului în grup și modul de activitate.** Părinții trebuie să știe că lucrul în grup le va permite să-și împărtășească experiența – atât succesele, cât și problemele – și rolul dvs. în această activitate.

ANEXĂ. Model de activitate interactivă cu părinții în cadrul educației parentale Modulul *STIMULAREA COGNITIVĂ A COPILULUI. PRACTICI***Tema 1. Sîntem mici cercetători****Obiective:**

La finele acestei activități, participanții/părinții vor fi capabili:

- să definească noțiunea de *dezvoltare cognitivă*;
- să recunoască condițiile favorabile pentru stimularea cognitivă a copilului;
- să propună/alcătuiască jocuri dezvoltative;
- să ofere sfaturi părinților pentru stimularea cognitivă a copiilor.

Materiale: Fișa 1. *Amintiri din copilărie*, Fișa 2. *Șapte reguli pentru a avea un copil deștept* (pentru toate grupurile)

Timp: 90 min.

Desfășurare:**Activitatea 1. Amintiri din copilărie**

- Formați 3 grupuri. Propuneți fiecărui grup să citească textul din Fișa 1 și să completeze spațiile libere.
- Fiecare grup va prezenta varianta de text elaborată.

Activitatea 2. Convorbire

- Discutați:
  - La ce au dus toate activitățile organizate de părinți cu acest copil?
  - Ce înțelegeți prin *dezvoltare cognitivă*, *stimulare cognitivă*? Care sînt componentele unei dezvoltări cognitive?
  - Ce tipuri de activități, jocuri, exerciții sînt menționate în text? Specificați.
  - Ce activități mai contribuie la dezvoltarea mentală a copilului? Specificați. (Puteți scrie sugestiile părinților pe poster/flipchart.)
  - Unde, în ce condiții putem organiza activități de dezvoltare cognitivă a copilului? (Sugerați-le să concretizeze acest lucru cu ajutorul textului.)
  - Care sînt condițiile favorabile pentru stimularea cognitivă a copilului?
  - Care este rolul părinților în acest proces?

Activitatea 3. Miniprelegere: Cum învață copiii mici?

- Discutați: *Cum învață bebelușii și copiii mici?*
 Bebelușul este pregătit să învețe încă de la naștere și chiar mai înainte! Învață prin interacțiuni: ca să înțeleagă lumea din jurul lui își folosește toate simțurile. Copilul mic învață în contextul jocului. Jocul deci nu poate fi separat de învățare. Mai întîi, el învață despre lucrurile din afară și apoi face diferența între **cine sînt eu** și ce este **non-eu**. Jocul cu propriul corp îl învață să se cunoască pe sine, să știe fiecare lucru și să înțeleagă sensul acestuia.
  - Cum se desfășoară învățarea? Învățarea începe în brațele mamei: atunci cînd mama face ceva ce el nu poate face încă, *fac împreună*. Ex: apucă, merge.
  - Care este, după părerea dvs., “motorușul” care-l face pe copil să descopere lumea din jur? (*Curiozitatea, interesul* – deduceți noțiunea.)
  - Cînd începe să se manifeste curiozitatea? Curiozitatea este extremă în primele 5-6 luni: dorește să știe tot.
  - Dar cum se manifestă aceasta? (*Privește, se uită rapid la tot ce este în jur, îi este greu să-și fixeze atenția pe ceva*)

anume).

- ✓ Spre 8 luni află că lucrurile există și când nu se află în câmpul lui vizual. Concluzia lui: *obiectul există permanent*. Face diferența între ceea ce este cunoscut și ceea ce este nou. Ca un cercetător adevărat, observă toate calitățile obiectelor, le experimentează și le explorează.
  - ✓ *Apoi rezolvă probleme*: Găsește ursulețul ascuns sub păturică. Trage de ață și... ajunge la jucăria mult râvnită.
  - ✓ *Începe să imite* sunete, silabe, cuvinte, mișcări, atitudini.
- Care este forma de organizare a activității de învățare a copilului?
- ✓ Bebelușii și copiii mici învață prin joc, aflând, astfel, cele mai importante lucruri despre ei și corpul lor, despre părinții lor, despre alți copii.

Sugestie! *Adaptați jocul copilului la temperamentul lui. Stimularea și rezistența la mediu diferă de la un copil la altul; diferă și stilurile de joc ale părinților cu bebelușul. Fiecare bebeluș are preferințele proprii de a se juca: activ, liniștit, creativ. Părinții trebuie să-l antreneze în toate tipurile de joc (mișcare, ascultat muzică și povești, desenat, joc cu păpuși) și astfel să-i susțină dezvoltarea. Copiii mici învață calitățile obiectelor ducându-le la gură și probându-le cu gura. Fiți atenți ce obiecte are la îndemână, va duce totul la gură!*

Atenție!

- Copilul se naște pregătit să învețe. Învață interacționând cu lumea și utilizând toate simțurile.
- Toți copiii au un impuls innăscut de a cunoaște.
- Toate achizițiile copilului din primul an de viață îi dau un grad mare de autonomie și independență.

Important pentru părinți! Bebelușului îi place cel mai mult să se joace cu părinții lui și îi va prefera pe ei, înainte de toate!

Activitatea 4. Sfaturi utile pentru a avea un copil deștept

- Formați 4 grupuri. Propuneți fiecărui grup Fișa 2.
- Fiecare grup va face cunoștință cu sfaturile enumerate și va determina în ce situații pot fi aplicate acestea. Ulterior, vor simula fiecare situație într-un joc de rol: educator/medic și părinte, în următoarea consecutivitate:
  - grupul 1 – situații pentru sfaturile 1 și 2;
  - grupul 2 – situații pentru sfaturile 3 și 4;
  - grupul 3 – situații pentru sfaturile 5, 6 și 7;
  - grupul 4 – se va gândi și va elabora sfaturi pentru alte 2 situații, care nu sînt reflectate aici.

Reflecție și evaluare:

- Ce-ați învățat azi la activitate?
- Ce emoții v-au trezit cele discutate?
- De ce este necesar să cunoașteți aceste lucruri?
- Cum v-ați simțit în rol de consilier?
- Credeți că ați fost destul de convingător?
- Cui veți transmite aceste mesaje?
- Cum veți face aceasta? În ce condiții?

AMINTIRI DIN COPILĂRIE

- 1) Îmi amintesc cu plăcere de copilăria mea. Mereu eram alături de părinții mei, care discutau cu mine despre lumea care mă înconjoară. Și astfel m-au ajutat să o înțeleg și s-o îndrăgesc.
- 2) Când mergeam cu mama după cumpărături, la magazin sau la piață, ea îmi propunea: “Hai să ne jucăm.” Și atunci, Doamne, câte nu inventam și nu descopeream: masa este tare ca _____, vânzătoarea are ochi ca _____, sau cutii cu lapte erau mai multe ca rafturi. Și acum țin minte că într-o vitrină mărgelele roșii erau cu mult mai _____ ca cele albe. Câte descoperiri am făcut pe atunci.
- 3) Dar ce făceam când mă vedeam în mijlocul pădurii! Totul în jurul meu era verde, multicolor, _____ și apoi iar verde. Și asta se repeta an de an, dar niciodată nu mă plictiseam în (acea) _____. Mama și tata aveau grijă de aceasta. Mereu mă zădărau: “Ce-i asta? Ce poate fi _____? Ce mai este tot atât de _____? Unde poate _____? Adu-mi frunze _____ sau _____ lungi și scurte.” Iar într-un târziu, după multă zbenguială, ne așezam pe o banchetă sau pe o _____ și mama îmi _____ cu glasul ei calm și liniștit _____ mea preferată. După care îmi adresa un șir de _____. Și eu eram mândru de mine pentru că găseam _____ la toate, și mai eram și fericit pentru că mama mă _____.
- 4) În fiecare an, în perioada de concediu a părinților, plecam cu întreaga familie la _____ sau la _____. Călătoream cu _____. Deși distanța era _____, nu mă plictiseam niciodată. Întrucât părinții aveau grijă să am tot necesarul pentru _____ timpul cu _____. Și anume: _____, _____, _____. Pe lângă aceasta, pe parcursul călătoriei, ochii mei _____, iar urechile mele _____ multe _____ noi, neobișnuite. Și atunci mama inventa diferite _____. De exemplu: “Ce este mai mare _____ sau _____.”; “Numește tot ce vezi roșu.”; “Numește obiecte, ființe pe care le vezi și numele cărora începe cu _____”; “_____”; “_____”.
- 5) Când ajungeam la _____, după ce aranjam lucrurile cu cazarea, încercam cum este apa. Și de aici porneau peripețiile mele. În fiecare zi tata îmi organiza distracții, dar și _____. Țin minte când mi-a zis: “Azi vei fi un mic savant și-mi organiza _____ cu nisipul, cu _____, cu plante _____, și multe altele.” Și iar mă simțeam mândru pentru că făceam mari _____, pe care, de fapt, omenirea demult le făcuse (dar eu nu știam de aceasta pe atunci). Și atunci tata-mi spunea că este cel mai fericit tată, pentru că are un copil atât de _____.”
- 6) Uneori părinții oboseau de _____ pe care le adresam lor, dar nu mă lăsau fără _____. Știau că la vârsta pe care o aveam, toți copiii sînt _____, iar această calitate este motorul dezvoltării, și nu trebuie ignorate _____, chiar dacă răspunsul era vizibil. Ce-i drept, nu-mi dădeau prea multe _____, mă ajutau să descoper _____ _____. Dacă era ușor de găsit, îmi adresau ei _____, iar eu făceam descoperirea.
- 7) Le mulțumesc mult părinților mei, pentru _____, _____, _____. Datorită lor, azi sînt mereu în căutare, nu mă limitez la _____ și astfel _____.

Un copil fericit al părinților săi

CÎTEVA SUGESTII PENTRU A AVEA UN COPIL DEȘTEPT

La naștere, creierul unui copil conține 100 de miliarde de neuroni. În primii ani de viață, creierul va dezvolta mii de miliarde de legături între neuroni (sinapse). Dacă cel mic nu este stimulat din punct de vedere intelectual, aceste “conexiuni” nu se mai formează. De fiecare dată când părinții îi arată afecțiune sau îi vorbesc, conexiunile cerebrale se dezvoltă. În acest fel, copilul își va îmbogăți limbajul și capacitatea de gândire.

Există un set de metode prin care părinții pot stimula dezvoltarea intelectuală a celor mici⁵.

1. Răspundeți clar și pe un ton destins la toate întrebările pe care vi le pune cel mic, fiți atenți la tot ceea ce vă spune sau vă arată. Acest lucru îi confirmă copilului că observațiile și preocupările sale sînt importante pentru părinți. Copilul este interesat de tot ceea ce se întîmplă în jurul lui și este curios să afle cît mai multe informații. Dacă nu sînteți dispuși să-i oferiți explicații sau o faceți pe un ton plictisit și iritat, cel mic va rămîne cu impresia că întrebările lui deranjează și nu va îndrăzni să vă mai abordeze.
2. Dezvoltați-i pasiunea pentru cărți. La început, alegeți cărți cu imagini colorate și imitați, împreună, sunetele specifice animalelor din poze. În acest fel, copilul va scăpa de inhibiții. Cărțile sînt o sursă importantă de informații și îl vor ajuta să-și dezvolte o gîndire sănătoasă și un limbaj bogat.
3. În timp ce-i schimbați scutețul, jucați-vă cu cel mic și alinați-l. Studiile au arătat că bebelușii cărora nu li se acordă destulă afecțiune, au creierul mai mic decît ar fi normal pentru vîrsta lor. Atunci cînd plînge, reacționați prompt și calm, nu uitați să-l strîngeți în brațe și să-l alinați. În acest mod, el își va dezvolta sentimentul de siguranță emoțională. Folosiți masajul corporal pentru a-l elibera pe cel mic de stres. S-a demonstrat că în cazul copiilor născuți prematur, masajul efectuat de trei ori pe zi îi face să recupereze mai repede diferențele față de cei născuți la termen.
4. Alegeți jucării care să-l stimuleze, cum ar fi cuburile colorate. Dacă un copil așază un cub mai mare peste unul mai mic, acestea vor cădea. Dacă le așază corect, va învăța că este modul în care trebuie să construiască de acum înainte. În plus, implicați-l în jocuri care necesită folosirea mîinilor. Copiii reacționează bine la astfel de activități. Tot în joacă, rugați-l să vă ajute în treburile casnice. Punîndu-l să-și aranjeze jucăriile, el va învăța să clasifice lucrurile după formă și dimensiune.
5. Asigurați-i un mediu înconjurător sigur în perioada în care învață să meargă. Prin explorarea casei, copilul va deprinde cum să se orienteze în spațiu. Astfel, va fi capabil să-și construiască, mental, o "hartă" a mediului în care trăiește și să creeze o relație cu acesta.
6. Un alt lucru important este să-i cîntați. Mișcările corpului și ale degetelor îl vor ajuta să facă legătura între sunet, ritm și dans. Lăsați-l să se joace cu apa, nisipul și chiar cu noroiul, pentru a-l învăța principiile de bază ale fizicii și proprietățile diferitelor lichide și materii solide.
7. Adaptați-vă ritmul după temperamentul copilului. În acest fel, el își va manifesta trăirile în mod natural, fără nici o urmă de inhibiție. Faceți ca timpul de odihnă și orele de masă să fie percepute de copil ca lucruri pozitive. Arătați-vă încîntați atunci cînd cel mic învață să se hrănească singur, oricîtă mizerie ar face în jur.

4. Parteneriatul dintre grădiniță și școală

Scopul acestui tip de parteneriat este pregătirea psihologică a copilului către activitatea școlară. Cel mai semnificativ avantaj din această conlucrare este asigurarea continuității și a caracterului unitar în educație și instruire, fapt ce poate fi argumentat prin diverse aspecte:

- evaluarea aptitudinilor de școlarizare;
- maturitatea intelectuală și socială;
- evitarea barierei psihologice și a blocajelor de natură afectivă;
- adaptarea copilului la activitățile de tip școlar etc.

5 *People Daily*, august, 2001. *China Education and Research Network*; Sandra Blakeslee, *Factorii de mediu par să realizeze o influență mai mare decît factorii genetici*, New York Times, 1997; Landers Cassie, *Pediatrie axată pe dezvoltare*, Ed.Epigraf, Chișinău, 2008; *Ciofu Carmen, Interacțiunea părinți-copii*, Ed. Amaltea, București, 1998 etc.

Pregătirea pentru școală presupune, alături de obținerea de către copii a unei stări de disponibilitate pentru activități de învățare de tip școlar, și familiarizarea cu caracteristicile și implicațiile statutului și rolului de elev. Trecerea de la grădiniță la școală este un pas important, deoarece, la grădiniță, copiii sînt încurajați să se simtă liber, se respectă plăcerea pentru ceea ce fac, pe cînd la școală sînt obiective mai precise, se impune respectarea programului și a cerințelor didactice. Un parteneriat eficient vine să ajute viitorul elev să se adapteze la noile realități, să treacă mai ușor peste „criza anului 7 de viață” și să reușească la școală.

Iată cîteva exemple de activități care se pot realiza în cadrul parteneriatului grădiniță-școală:

- **ședințe comune**, consfătuiri, consilii pedagogice, seminarii metodic-practice, mese rotunde cu participarea cadrelor didactice (educatoare și învățătoare) și a părinților, în vederea abordării problemelor majore comune;
- **vizite și asistențe reciproce**, cu obiective, activități, resurse, responsabilități clar stabilite, activități comune urmate de analize și discuții, precum și de decizii pentru activități viitoare și evaluări periodice;
- **contactul direct** dintre preșcolari și școlarii mici în activități comune, cu impact emoțional, cu prilejul unor sărbători – Ziua Mamei, Anul Nou, Crăciunul, Ziua Copilului, sărbătorile pascale etc. – activități ce favorizează cunoașterea interpersonală;
- **activități demonstrative** cu caracter practic sau artistico-plastic, a căror desfășurare impune colaborarea preșcolar-școlar sau activități interactive de evaluare a nivelului cognitiv și psihomotor al preșcolarilor cu participarea elevilor în calitate de membri ai juriului etc.;
- **implicarea** preșcolarilor în derularea unor **manifestări festive** din școală, concursuri cu participare mixtă;
- **antrenarea** preșcolarilor și a școlarii **în acțiuni** de protejare a mediului, de întreținere a locurilor de joacă comune, de ajutorare a bătrînilor și copiilor nevoiași.

Strategiile, metodele și formele utilizate pot fi selectate, îmbinate și completate în funcție de condițiile reale, concrete (contingentul de copii, de părinți; nivelul lor de inteligență și cultură, doleanțe etc.).

5. Parteneriatul dintre grădiniță și comunitate

Pe lângă grădiniță, familie și școală, factori educaționali bine cunoscuți și cu rol extrem de important, precum primăria, biserica, poliția, serviciul de pompieri, bibliotecile, diverse ONG-uri, agenți economici etc., pot pune o amprentă substanțială pe construirea viitoarei personalități a copilului. Pentru ca aceste influențe să fie cât mai profunde, este nevoie de conștientizarea de către toți membrii comunității a faptului că obiectivele educației timpurii sînt foarte importante, atît pentru grădiniță, cît și pentru comunitate.

Comunitatea poate susține grădinița prin următoarele acțiuni:

- serbări, concursuri, excursii;
- schimburi de experiență;
- atragerea de sponsorizări, finanțări, donații;
- acțiuni de protecție socială (ONG-uri, servicii sociale);
- acțiuni de integrare în sistemul educațional a unor copii defavorizați social sau copii cu cerințe educaționale speciale;
- sprijinirea de proiecte de dezvoltare instituțională.

O resursă valoroasă în dezvoltarea parteneriatelor educaționale o constituie *ONG*-urile din comunitate. Acestea se dovedesc a fi parteneri activi, întrucît au în atenție interesele și nevoile copilului, precum și ale familiei și școlilor, fapt care contribuie la îmbunătățirea calității educației. Ofertele de servicii parteneriale ale *ONG*-urilor în sprijinul grădiniței pot fi:

- informare și consiliere pe diverse probleme de interes profesional; formarea continuă a resurselor umane;
- sprijin pentru copil și familie în situații de risc;
- identificarea altor agenți – potențiali parteneri;
- colaborări în programe/proiecte, managementul proiectelor; finanțare, donații;
- asistență socială acordată familiei, copilului;
- dialog comunitar prin rețelele lor de comunicare.

Proiecte parteneriale ce pot fi realizate cu actorii comunitari:

- *Flora și fauna meleagului nostru* sau *Cum să ne protejăm natura* – cu Muzeul ținutului natal, Ministerul Mediului, *ONG*-uri ecologiste;
- *Strada este ca o carte* sau *Să circulăm corect*, sau *Parteneri de trafic* – cu reprezentanți ai Poliției rutiere, care i-ar învăța pe copii și părinți regulile de circulație;
- *Împreună pentru sănătatea copiilor noștri* – cu participarea Centrului Medicilor de Familie – lectorate pentru părinți privind menținerea unui mod de viață sănătos și sigur pentru copiii lor;
- *În lumea frumosului* – cu Academia sau Colegiul de Arte sau școlile de pictură din localitate – studenții/elevii pot realiza activități de artă plastică pentru copii, pot vernisa expoziții de lucrări pe holurile grădiniței. Avantajul ar fi dublu: copiii ar trăi în lumea frumosului, iar studenții s-ar bucura de aprecieri din partea personalului grădiniței, părinților, altor vizitatori ai grădiniței. Pot fi organizate și expoziții cu vânzare sau donații de lucrări;
- *Prietena noastră – CARTEA* – cu biblioteca, cu participarea părinților și a elevilor școlii din localitate, în vederea cultivării dragostei pentru cuvîntul scris;
- *Avem nevoie de ajutorul dvs.!* – cu agenți economici și părinți, ambasade, instituții culturale în calitate de sponsori, pentru a rezolva probleme ce țin de baza materială a instituției, dotarea cu cărți, jucării, materiale didactice, aparate electronice și instructive, mijloace de transport etc.

Strategii de sensibilizare a comunității cu privire la importanța parteneriatelor educaționale în interesul copilului mic:

- să promovați pe lângă legislatori/APL ideea cu privire la importanța intervenției timpurii (expediați-le posterul/buletinul informativ sau alt produs promoțional);
- să discutați cu pediatri, educatori, profesori, grupuri religioase, grupuri de joacă, persoane care realizează îngrijirea zilnică a copiilor despre intervenția timpurie și importanța parteneriatului educațional;
- să expediați prin poștă posterul/ziarul/revista/buletinul informativ liderilor comunitari;
- să convingeți ziarul local să scrie o relatare (sau o serie de relatări) despre intervenția timpurie sau să faceți reportaje radio-televizate la acest subiect;
- să invitați politicieni locali și de nivel central să viziteze grădinița sau centrul comunitar;
- să puneți la dispoziția liderilor comunității, pediatriilor, învățătorilor etc. materiale privind importanța intervenției timpurii pentru dezvoltarea copilului, în scopul sensibilizării opiniei publice;
- să vorbiți la ora de curs studenților despre intervenția timpurie etc.

De modul în care se impune grădinița ca instituție educațională și culturală în comunitate, de modelul pe care-l reprezintă pentru aceasta corpul didactic depinde, de multe ori, și reușita parteneriatelor grădiniță-familie-școală-comunitate. Este cunoscut faptul că, oricât de deosebite ar fi activitățile desfășurate, dacă nu sînt cunoscute, munca dvs. ar putea fi ignorată. Cu cît mai mult veți ieși din instituție și vă veți face cunoscuți în cadrul comunității, cu atît mai mult veți fi remarcați și ajutați. Trebuie să depuneți eforturi considerabile pentru a vă promova imaginea în comunitate. O puteți face prin:

- acțiuni de întreținere a monumentelor și parcurilor din localitate;
- acțiuni de întreținere a locurilor comune de joacă din comunitate;
- organizarea de spectacole pentru copiii din centrele de plasament locale sau pentru bătrînii din azilurile sau centrele pentru bătrîni;
- participarea copiilor la Ziua orașului/satului/comunei cu programe artistice, prilej cu care grădinița poate fi recompensată cu diplome și cadouri;
- participarea – cu programe artistice și/sau expoziții – la manifestări științifice și culturale organizate în cadrul comunității;
- organizarea unor serbări și festivaluri tematice cu participarea unor reprezentanți ai comunității;
- organizarea unor acțiuni prin care să sensibilizați comunitatea – spectacole de colinde și urări specifice cu ocazia Crăciunului și a Anului Nou, Mărțișorului, sărbătorilor pascale etc., care să se desfășoare chiar în incinta Primăriei, școlii etc., felicitări tuturor celor care desfășoară activități pentru comunitate, tuturor celor cu care aveți parteneriate.

De asemenea, reprezentanții comunității pot fi invitați să participe la acțiuni organizate în grădiniță – un bun prilej de a face cunoscute eforturile, munca, dorința de mai bine, precum și de întîlnire cu părinții, cu cadrele didactice etc.

6. Parteneriate interinstituționale

Acestea contribuie la eficientizarea demersului didactic, la creșterea calității educației; îmbunătățesc relațiile de colaborare/cooperare între cadrele didactice din diferite instituții de educație timpurie, evoluția profesională; favorizează schimburi de informații, de promovare a experiențelor și bunelor practici; întăresc încrederea în forțele proprii, sentimentul apartenenței la domeniul educației timpurii ca la unul de cea mai mare importanță pentru formarea personalității copiilor; încurajează mobilitatea academică etc.

Pot fi realizate:

- parteneriate locale – între instituții din același sector, oraș, municipiu;
- parteneriate naționale – între instituții din diferite comune/sate/orașe și raioane din republică;
- parteneriate internaționale – între instituții din diferite țări.

Activități ce pot fi realizate în cadrul parteneriatelor interinstituționale:

- **vizite reciproce de documentare**, în scopul identificării și schimbului de experiențe pozitive, colectării de informații privind modalitățile de lucru și sistemele de educație din țările instituțiilor partenere;
- **schimb de experiență** și informație în domeniul educației timpurii, organizarea de activități metodice comune;
- inițierea de **proiecte educaționale** pe diverse teme de interes comun (*Micul cetățean al Europei* – educarea la copii a valorilor europene, *Obiceiuri și tradiții* sau *Trăind valorile prin artă* – cunoașterea valorilor culturale, sociale și istorice și a tradițiilor specifice localităților partenere, educarea apartenenței la neam, diversitate și culturalitate, *Pământul – planeta noastră comună* – educație ecologică etc.);
- organizarea de **sesiuni de comunicări** metodico-științifice de formare continuă a cadrelor didactice și popularizarea experiențelor pozitive – conferințe științifico-practice, simpozioane, școli de vară, mese rotunde, training-uri etc.;
- organizarea de **concursuri și expoziții** comune de lucrări ale copiilor, cadrelor didactice și părinților; organizare de excursii și drumeții în comun de cunoaștere a locurilor istorice;
- **elaborări în comun** de materiale didactico-metodice (planificări, fișe de evaluare, aplicarea standardelor) și informațional-educative pentru părinți (postere, pliante, fluturași informaționali, ghiduri), editarea în comun a revistei/ziarului pentru părinți etc.;
- **activități comune** ale Consiliilor Metodice pe probleme ce constituie subiectul proiectelor parteneriale;
- **discuții/dezbateri** vizavi de documentele de politici educaționale în domeniul educației timpurii;
- **participări reciproce** la activități deschise cu dezbateri ulterioare etc.

7. Proiecte de parteneriat

Didactica contemporană promovează concepte și atitudini educaționale noi, menite să determine forme variate de comunicare, cooperare și colaborare în sprijinul copiilor. Practicarea în parteneriat a proiectelor educaționale reprezintă un instrument valoros al instituției de învățământ, care lucrează în beneficiul copiilor, cadrelor didactice, părinților și, nu în ultimul rând, comunității. Proiectul partenerial educațional are un demers organizat, în care resursele umane, materiale și financiare au o dinamică pe o durată determinată de timp, în vederea atingerii unui scop ce va aduce schimbări benefice în grupul identificat drept țintă.

Ce ar trebui să cuprindă un proiect de parteneriat educațional?

- **motivația**, care pornește dintr-o nevoie identificată;
- **tema**, pe care o alegem în funcție de motivația stabilită;
- **scopul și obiectivele**, care sînt vizate pe parcursul derulării parteneriatului;
- **grupul-țintă**: segmentul căruia i se adresează întregul demers partenerial (ex., copiii din grupa pregătitoare și elevii claselor I);
- **beneficiarii**: pot fi nu numai membrii grupului-țintă, ci toți participanții – în cazul nostru, părinții care se implică în derularea proiectului, fie și în calitate de spectator;
- **durata**, termenul de derulare a **acțiunilor**;
- **partenerii și colaboratorii**, cu care se încheie un protocol de parteneriat ce stabilește angajamentele, obligațiile comune sau individuale;

- **resursele:** umane, materiale, didactice, documentare și informaționale;
- **mijloacele de realizare:** activitățile sau acțiunile ce se vor desfășura în cadrul parteneriatului;
- **metodele și tehnicile de lucru** stabilite pentru parcurgerea obiectivelor vizate;
- **evaluarea proiectului;**
- **bugetul.**

Prezentăm un model de proiect partenerial educațional: *Cartea – prietena noastră.*

Argument

Pornind de la ideea că preșcolarul trebuie să stabilească relații cu semenii și comunitatea, proiectul de parteneriat *Cartea – prietena noastră* își propune să îmbine activități curriculare, extracurriculare și extrașcolare.

Ritmul tot mai accelerat de evoluție a lumii contemporane și al acumulării progresive de informații își pune amprenta asupra preocupărilor și modului de viață al familiei de azi. Oamenii, din cale afară de ocupați, s-au îndepărtat de lumea cărților, iar televizorul, calculatorul, Internetul au devenit pentru ei cele mai importante surse de informație, ei făcând tot mai rar (sau deloc) „gestul” de a citi o carte, de a intra într-o bibliotecă sau într-o librărie, de a-și face o bibliotecă proprie. Părinții sînt tot mai puțin „modele” de urmat în relația cu cartea! De aceea, grădinița și școala, ca instituții de învățămînt, și biblioteca, ca instituție de cultură cu rol important în viața comunității, încearcă să remedieze această stare de lucruri, trezind în sufletele copiilor, dornice de cunoaștere, interesul pentru lumea fascinantă a cărții!

Copilul – minte ageră, fire vioaie, gata oricînd de joacă și năzdrăvăni – trebuie scos de sub dominația audio-vizualului și orientat spre atmosfera liniștitoare, tainică a cărților. El trebuie ajutat să descopere valoarea prieteniei cu o poveste, cu un personaj.

În urma discuțiilor cu copiii și părinții, s-a constatat că mulți copii nu au intrat niciodată într-o bibliotecă sau nu au nici o carte acasă; părinții nu le citesc povești; conținutul basmelor, legendelor etc. fiind prezentat de copii, de cele mai multe ori, denaturat (editurile publică rezumate de texte, fără autor, cu acțiuni și personaje departe de cele adevărate).

Descrierea proiectului

Proiectul educațional *Cartea – prietena noastră* intenționează să repună în drepturi „cartea” și „biblioteca”, să le aducă în atenția copiilor și părinților, să contribuie la redescoperirea lecturii ca o plăcere, o relaxare, un izvor de cunoaștere și visare fără de egal! Proiectul promovează atitudinea de acceptare și practicare a unei conduite pozitive față de lectură.

Analiza SWOT

Puncte tari:

- copiii vor cunoaște instituția de cultură – biblioteca;
- copiii vor dori să meargă mai des la bibliotecă;
- copiii vor cunoaște normele de comportare într-o astfel de instituție;
- părinții vor petrece mai mult timp alături de copii;
- va spori încrederea familiei în grădiniță;
- va spori eficiența activităților desfășurate în grădiniță.

Puncte slabe:

- posibilitatea ca unii părinți să nu trateze cu același interes acest proiect.

Oportunități:

- disponibilitatea personalului bibliotecii de a conlucra;
- fondul de carte suficient.

Scopul: cunoașterea literaturii române și universale (pentru copii), folosirea diferitelor metode de comunicare și implicare a părinților în activitățile copiilor.

Obiective:

- familiarizarea copiilor cu opere din literatura națională și universală, exersarea abilității de analiză și sinteză;
- învățarea prin lectură și povestire;
- satisfacerea curiozității copilului pentru „cartea frumos ilustrată”;
- îmbogățirea cunoștințelor și valorificarea înclinațiilor literare ale copiilor, pentru a deveni buni povestitori sau declamatori;
- prezentarea unor personaje de basm prin interpretare de rol, dezvoltarea capacității de a prelucra informația;
- implicarea părinților și a altor factori educaționali în cultivarea la copii a interesului pentru literatură.

Metode/tehnici de lucru: întâlniri de lucru, vizite, dialog, dezbateri, expuneri, expoziții, vizionare de film, albume, program de desene animate, oră de lectură, program artistic.

Grupul-țintă: copii din grupele mari, elevi ai claselor I, părinții acestora.

Perioada de derulare: un an școlar.

Parteneri:

1. Grădinița nr. 201, Durlești, sect. Buiucani, mun. Chișinău;
2. Gimnaziul nr. 64, Durlești, sect. Buiucani, mun. Chișinău;
3. Biblioteca pentru copii *Ion Creangă*, mun. Chișinău.

Beneficiarii proiectului:

- **directi:** copiii grădiniței nr. 201, elevii gimnaziului nr. 65;
- **indirecti:** cadre didactice, părinți, comunitatea.

Resurse:

- **umane:** copiii, cadre didactice, personalul bibliotecii, părinți, reprezentanți ai mass-media, actori;
- **materiale:** albume, cărți, reviste, imagini, aparat foto, calculator etc.;
- **financiare:** contribuția părinților pentru deplasarea copiilor, fotografii, costumație, sponsori – Primăria or. Durlești, agenți economici;
- **de informare:** cărți, pliante, CD, emisiune televizată.

Etapetele proiectului:

- elaborarea unei schițe de proiect de către educatoarele inițiatoare;
- consultarea părinților și a conducerii unității de învățământ cu privire la inițierea unui parteneriat;
- consultarea conducerii bibliotecii în vederea stabilirii calendarului de activități;
- avizarea protocolului de parteneriat de conducerea celor trei instituții implicate;
- desfășurarea activităților prevăzute în proiect.

Rezultate așteptate: schimbarea atitudinii copiilor și părinților față de carte, lectură.

Tehnici de monitorizare: înregistrare video, foto, consemnarea activităților.

Evaluare: expoziție foto, expoziție cu lucrări ale copiilor, program artistic.

Mediatizare: prezentarea activităților proiectului în cadrul unor emisiuni radio și TV (Pro TV, Publica TV, TV Moldova etc.), în diverse publicații (*Capitala, Univers Pedagogic, Didactica Pro...*, *Făclia*, publicații locale etc.).

Diseminarea rezultatelor: experiența pozitivă și rezultatele proiectului vor fi aduse la cunoștința colectivului instituțiilor în cadrul unui Consiliu Metodic comun, vor fi prezentate în cadrul sesiunilor de comunicări, al unor simpozioane.

Finalizarea proiectului: se vor prezenta rezultatele proiectului și se vor analiza noi nevoi, în perspectiva lansării unui alt proiect partenerial.

Buget: sursele grădiniței, gimnaziului, bibliotecii; ajutor din partea părinților, sponsorizări.

Activități propuse:

- *Biblioteca – lăcaș de cultură* – lansarea proiectului (vizită);
- *Cartea, izvor de cunoaștere și frumusețe* – prezentare de noi titluri de carte pentru copii;
- *Am venit să colindăm!* – program de colinde (copiii de la grădiniță și de la școală);
- *Sa cunoaștem doi mari prieteni: Mihai Eminescu și Ion Creangă* – lectura unor basme și poezii, prezentarea de imagini, discuții despre valoarea prieteniei;
- *Povești pentru copii* – oră de lectură;
- *Cartea în imaginația copiilor* – desene, picturi, colaje – cu propuneri de coperti de cărți elaborate de copii;
- *În lumea fantastică a basmelor* – audierea unor basme, dramatizări;
- pregătirea și prezentarea unui spectacol comun (copiii de la grădiniță și copiii de la școală) în baza operei lui Ion Creangă și Mihai Eminescu;
- *Tainele lecturii* – prezentarea unui album cu aspecte din derularea proiectului, masă rotundă cu participarea copiilor, cadrelor didactice, angajaților bibliotecii, reprezentanților mass-media și ai comunității; evaluare.

Concluzii:

- Proiectul partenerial educațional *Cartea – prietena noastră* este un model de colaborare eficientă grădiniță-biblioteca, deoarece se creează o echipă care are un scop comun – stimularea și cultivarea la copii a interesului pentru lectură.
- Proiectul a favorizat accesul preșcolarilor la fondurile bibliotecii – un lăcaș de cultură, deschizând o „poartă” spre cunoaștere și socializare.
- Proiectul a înlesnit familiarizarea copiilor cu spațiul și destinația unei biblioteci și, totodată, însușirea normelor de comportare într-o astfel de instituție.
- Proiectul a permis copiilor să-și exerseze aptitudinile de comunicare, de povestire și de dramatizare a unor povești.
- Proiectul a avut valențe formative pentru copii.
- Copiii au solicitat părinților să le citească povești și să împrumute cărți de la bibliotecă.
- Părțile implicate consideră acest parteneriat benefic pentru copii, propunând continuarea lui în anul școlar următor.

CHESTIONAR DE EVALUARE /AUTOEVALUARE A PARTENERIATELOR EDUCAȚIONALE

Aceasta listă de indicatori vă poate ajuta să evaluați/autoevaluați nivelul de participare a factorilor interesați în viața grădiniței/centrului comunitar.

Nr.d/r	Indicatori	Da	Parțial	Nu
1.	La intrarea în grădiniță/centru comunitar sînt expuse semne și materiale prin care se urează <i>Bun venit!</i> tuturor vizitatorilor, indicatoare către diferite locuri de interes: săli de grupă, sala festivă, cabinetul medical, Centrul metodic etc.?			
2.	Mediul din grădiniță "este primitor" cu toți cei care îi trec pragul?			

3.	Părinții copiilor sînt implicați în viața instituției, inclusiv în comitetele părintești?			
4.	Se realizează, anual, sondaje de opinie pentru a afla dacă părinții se simt respectați și apreciați de către personalul instituției?			
5.	Părinții dispun de posibilitatea de a discuta, într-un cadru formal, dar și informal, cu directorul instituției, cu educatorii/educatoarele despre problemele care îi preocupă?			
6.	Informațiile despre instituție sînt accesibile părinților și prezentate într-o formă ușor de înțeles?			
7.	Părinții sînt bine informați cu privire la politicile și practicile din grădiniță?			
8.	Există proceduri/modalități prin care părinții își pot face cunoscute problemele?			
9.	Există proceduri aprobate (de ex., evidența întâlnirilor cu părinții, a subiectelor/problemelor abordate etc.) prin care să se verifice dacă subiectele/problemele de interes au fost abordate într-o manieră satisfăcătoare?			
10.	Părinții simt că există o bună comunicare cu personalul didactic?			
11.	Părinții cunosc prioritățile din planul de dezvoltare a instituției ?			
12.	Părinților și celorlalți factori interesați li se oferă oportunitatea de a se implica în luarea deciziilor care se iau în privința instituției?			
13.	Sînt fondate temerile părinților față de discuțiile cu educatorul/educatoarea? Ce măsuri se iau pentru a depăși aceste temeri?			
14.	Conducerea grădiniței a stabilit legături și se consultă în mod regulat cu autoritățile locale, ONG-uri și alte instituții care pot sprijini eforturile unității de a răspunde nevoilor copiilor și părinților acestora?			
15.	Conducerea grădiniței promovează în mod activ succesele instituției și face eforturi susținute pentru a spori reputația acesteia?			
16.	Toate segmentele comunității locale sînt percepute ca resurse pentru instituție?			
17.	Comunitatea locală are o atitudine pozitivă față de instituție?			
18.	Este numit un responsabil, un membru cu experiență al colectivului instituției, de colaborarea grădiniță/centru comunitar-școală-comunitate?			
19.	Instituția are stabilite parteneriate cu APL, agenți economici și alți factori interesați?			
20.	Participarea factorilor interesați în viața instituției este evaluată? Cum? Care sînt rezultatele?			

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. *Agenda mamei*, UNICEF-Ministerul Sănătății al Republicii Moldova, Ch., 2004.
2. Baranov Maria, Botnaru Valentina, Vrânceanu Maria. *Ghidul cadrelor didactice pentru educația timpurie și preșcolară*. Ministerul Educației și Tineretului-UNICEF. Chișinău, 2008.
3. Bacus Anne, *Creșterea copilului. 10 000 de sfaturi practice*, TEORA, Buc., 2003.
4. Berdaga Viorica, Stratulat Petru, Vrânceanu Maria ș.a. *Cum să ai un Făt-Frumos și Sănătos*. UNICEF-Ministerul Sănătății și Protecției Sociale. Direcția Elvețiană pentru Dezvoltare a Cooperare. Ed. Synergy Communications, România, Chișinău, 2006.
5. Borțeanu, S., *Curriculum pentru învățământul preșcolar*, Ed. Didactica Publishing House, Buc., 2009.
6. Botiș, A.; Tărău, A., *Discipline pozitive sau cum să disciplinezi fără să rănești*, Ed. ASCR, Cluj-Napoca, 2004.
7. Breben, S.; Gongea, E.; Ruiu, G.; Fulga, M., *Metode interactive de grup*, Ed. Arves, Buc., 2007.
8. Campbell, R.; Chapman, G., *Cele cinci limbaje de iubire ale copiilor*, Ed. Curtea Veche, 2001.
9. Campbell, R., *Educația prin iubire*, Ed. Curtea Veche, Buc., 2001.
10. Cerghit, I., *Sisteme de instruire alternative și complementare*, Ed. Aramis, Buc., 2002.
11. Cerghit, I.; Radu, I. T.; Popescu, E.; Vlăsceanu, I., *Didactica*, Ed. Didactică și Pedagogică, R.A., Buc., 1998.
12. *Copilul nostru. Ghid pentru Părinți*, UNICEF-Ministerul Sănătății-CNETIF, Ch., Ed. „Casa Imago”, 2004.
13. Cucuș, C. (coord.), *Psihopedagogie*, Ed. Polirom, Iași. 1998.
14. Cucuș, C., *Pedagogie*, Ed. Polirom, Iași, 2006.
15. Culea, L.; Sesovici, A.; Grama, F.; Pletea, M.; Ionesci, D.; Anghel, N., *Activitatea integrată din grădiniță. Ghid pentru cadrele didactice din învățământul preuniversitar*, Ed. Didactica Publishing House, Buc., 2008.
16. *Cum să ai un Făt-Frumos și Sănătos*, UNICEF-Ministerul Sănătății și Protecției Sociale al r. Moldova -Direcția Elvețiană pentru Dezvoltare a Cooperare, Ed. Synergy Communications, România, Ch., 2006.
17. *Cum să comunicăm cu copilul//Ghid pentru părinți și educatoare*, Radda Barnen-UNICEF-CNETIF, Ed. ARC, Ch., 2002.
18. *Curriculumul educației copiilor de vârstă timpurie și preșcolară (1-7 ani) în Republica Moldova*, ed. A II-a, Ed. Cartier, Ch., 2008.
19. Curteanu Ala, Moșin Veaceslav, Stratulat Petru, Vrânceanu Maria ș.a. *Pregătirea psiho-emoțională a gravidei și a membrilor familiei ei*// Compendiu. UNICEF-Ministerul Sănătății. Chișinău, 2005.
20. *Curriculum pentru formarea inițială a cadrelor didactice în domeniul educației timpurii*, Ministerul Educației, Centrul Educațional PRO DIDACTICA, Chișinău, 2010.
21. *Curriculum pentru formarea continuă a cadrelor didactice în domeniul educației timpurii*, Ministerul Educației, Centrul Educațional PRO DIDACTICA, Chișinău, 2010.
22. *Ghid metodologic pentru formarea inițială a cadrelor didactice în domeniul educației timpurii*, Ministerul Educației, Centrul Educațional PRO DIDACTICA, Chișinău, 2010.
23. *Ghid metodologic pentru formarea continuă a cadrelor didactice în domeniul educației timpurii*, Ministerul Educației, Centrul Educațional PRO DIDACTICA, Chișinău, 2010.
24. *Ghidul cadrelor didactice pentru educația timpurie și preșcolară*, Ministerul Educației și Tineretului-UNICEF, Ch., 2008.
25. *Ghidul viitoareii mame*, UNICEF-ICȘOMC-SPFM-CNETIF, Ed. ARC, Ch., 2001.

26. Guranda Olga, Rîjicov Svetlana, Vrăsmașu Adina, Vrânceanu Maria, *PETI: Educație Timpurie Individualizată*. UNICEF, Chișinău, 2000.
27. *Детский сад от А до Я*, nr.4/2005.
28. *Didactica preșcolară*, ed. a III-a, Ed. V&I INTEGRAL, Buc., 2008., nr. 3/1999; nr. 5/2000; nr.11/2002, nr.12/2002; nr. 4/2003, nr. 12/2003; nr. 1/2004, nr. 3/2004; nr. 1/2005, nr. 2/2005, nr. 6/2005; nr. 4/2007, nr. 6/2007, 9/2007; nr. 1/2009, nr. 6/2009.
29. Dopfner, M.; Schurmann, S.; Lehmkuhl, G., *Copilul hiperactiv și încăpăținat*, Ed. RTS, Cluj-Napoca, 2006.
30. Dumitrana, M., *Jocuri și jucării pentru preșcolari*, Ed. Compania, 2005.
31. *Educație și Dezvoltare Timpurie a Copilului (5-7 ani)*, Vrânceanu Maria., Vîrtosu Larisa – coord., Chișinău, Bussines-Elita, 2006.
32. Farla, T. (coord.); Ciolan, L.; Iucu, R.; *Analiza nevoilor de formare. Ghid pentru pregătirea, implementarea și Interpretarea datelor analizei nevoilor de formare în școli*, Ed. Atelier didactic, Buc., 2007.
33. *Fără joc nu există dezvoltare//Ghid pentru părinți și educatoare*, Radda Barnen-UNICEF-CNETIF. Ed. ARC, Ch., 2002.
34. *Ghid de bune practici pentru educația timpurie a copiilor de la 3 la 6/7 ani*, M.E.C.T., Buc., 2008.
35. *Ghidul cadrelor didactice pentru educația timpurie și preșcolară*, Ed. Elan Poligraf, Ch., 2008.
36. Glava, A.; Pocol, M.; Tătaru, L.-L., *Educația timpurie. Ghid metodic pentru aplicarea curriculumului preșcolar*, Ed. Paralela 45, Pitești, 2009.
37. Gliga, L. (coord.), *Standarde profesionale pentru profesia didactică*, M.E.N., Buc., 2002.
38. Goebel, W., Glöckler, M., *Creșterea și îngrijirea copilului*, Ed. Polirom, Iași, 2004.
39. Grama, F.; Pletea, M.; Culea, L. ..., *Aplicații ale noului curriculum pentru învățământul preșcolar. Ghid pentru cadrele didactice*, DPH, Buc., 2009.
40. Guțu, Vl.; Pâslaru, Vl.; Grîu, E.; Drăguțan, A., *Tehnologii educaționale. Ghid metodologic*, Ed. Cartier Educațional, Ch., 2000.
41. Iosifescu, Ș. (coord.), *Management educațional pentru instituțiile de învățământ*, IȘE-MEC, Buc., 2001
42. Iucu, R., *Formarea cadrelor didactice. Sisteme, politici, strategii*, Ed. Humanitas Educațional, Buc., 2007.
43. *Îngrijirea și Dezvoltarea Timpurie a copilului în Moldova – Raport național*, Guvernul R.Moldova -UNICEF, Ch., 2004.
44. *Îngrijire și Dezvoltare Timpurie a Copilului: Educația Familiei* (pentru mediile academice pedagogice și medicale) // Curriculum, Suport de curs teoretic și Ghidul profesorului (activități interactive). Centrul Național pentru Educație Timpurie și Informare a Familiei, Ch., 2005.
45. Jinga, I.; Istrate, E., *Manual de pedagogie*, Ed. ALL, Buc., 2006.
46. Landers Cassie, *Pediatrie axată pe dezvoltare*, Ed.Epigraf, Ch., 2004.
47. Livingstone, T., *Copilul vremurilor noastre. Învățarea timpurie. Cum să valorifici potențialul maxim al copilului tău*, Ed. Didactica Publishing House, Buc., 2009.
48. Mățasaru, M.; Chiriloaie, M.; Cojocaru, L.; Nedelcu, C.; Pricopoaia, V.; Mățasaru, L., *Caiet de observație psihopedagogică a preșcolarului*, Ed. Casei Corpului Didactic, Bacău, 2007.
49. Moldovanu, I., *55 de jocuri și activități. Ghidul animatorului*, TRIGRAF-TIPAR, Ch., 2005.
50. Muntean, A., *Psihologia dezvoltării umane*, Ed. Polirom, Iași, 2006.
51. Munteanu, C.; Munteanu, E., *Ghid pentru învățământul preșcolar. O abordare din perspectiva noului curriculum*, Ed. Polirom, Iași, 2009.
52. Ona, N.; Petrescu, C.; Ștefănescu, M.; Pop, I.; Moraru, F., *Laborator metodic pentru domeniul experiențial limbă și comunicare*, Ed. Diana, Pitești.
53. Oprea C.-L., *Strategii didactice interactive*, Ed. Didactică și Pedagogică, R.A., Buc., 2008.

54. 36. Pâslaru, Vl.; Papuc, L.; Negură, I., *Construcție și dezvoltare curriculară. Cadrul teoretic. Partea I*, Î.S. F.E.-P, Ch., 2005.
55. Preda, V.; Pletea, M.; Grama, F.; Oprea, D.; Călin, M., *Ghid pentru proiecte tematice*, Ed. Humanitas Educațional, Buc., 2005.
56. *Pregătirea psiho-emoțională a gravidei și a membrilor familiei ei*// Compendiu. UNICEF-Ministerul Sănătății, Ch., 2005.
57. *Ребенок в детском саду*, nr.2/2004; nr.3/2006, nr. 6/2006.
58. *Revista învățământului preșcolar*, 1-2/2010, Ed. Arlequin, Buc.
59. Salomé, J., *Vorbește-mi, am atâtea să-ți spun*, Ed. Curtea Veche, Buc., 2002.
60. *Să educăm cu încredere!*//Ghidul facilitatorului pentru educația familiei, Ch., 2010.
61. Simpozion Internațional *Problematika parteneriatelor educaționale în optimizarea educației timpurii a copiilor*, Ed. Cuvîntul Info, Buc., 2009.
62. *Standarde profesionale naționale ale cadrului didactic*, Ch., 2008.
63. Vrăsmaș, E., *Pedagogie preșcolară și pedagogia învățământului preșcolar*, Buc., 2006.
64. Vrăsmaș, E.; Guranda, O.; Rîjicov, S.; Vrânceanu, M.; Lăzărescu-Spetețchi, L., *Educație Timpurie Individualizată (PETI). Ghidul educatorului*, Ed. Cartier, UNICEF-Moldova, 1999.
65. www.1september.ru
66. www.activitaticopii.ro
67. www.didactic.ro
68. www.docstoc.com
69. www.doshkolnik.ru
70. www.edu.md
71. www.ecopii.ro
72. www.edu.ro
73. www.educatoarea.ro
74. www.enchantedlearning.com
75. www.goldhobby.net
76. www.happy-kids.ru
77. www.ibe.unesco.org/publications
78. www.kindereducation.com
79. www.moi-detsad.ru
80. www.openclass.ru
81. www.ourkids.ru
82. www.pagini-scolare.ro
83. www.parinti.ro
84. www.podelki.boxter.org
85. www.prescolar.edu.md
86. www.psihopedagogie.blogspot.com
87. www.psychology.ro
88. www.scribd.com
89. www.scribube.com
90. www.stranamasterov.ru
91. www.undp.md/publications/key_doc.shtml
92. www.undp.md/publications/publications.shtml
93. www.unicef.org
94. www.unicef.org/moldova/ro/